

**T.C.**  
**İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**  
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM**  
**DALI**  
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE GENÇLİK VE MUHAFAZAKÂRLIK: AK**  
**PARTİ VE CHP GENÇLİK KOLLARI ÖRNEĞİ**

**DOKTORA TEZİ**

**Mustafa ERKİL**

**İstanbul**

**Ocak-2025**

**T.C.**  
**İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**  
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM**  
**DALI**  
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE GENÇLİK VE MUHAFAZAKÂRLIK: AK PARTİ**  
**VE CHP GENÇLİK KOLLARI ÖRNEĞİ**

**DOKTORA TEZİ**

**Mustafa ERKİL**

**Tez Danışmanı**

**Prof. Dr. Hamit ERSOY**

**İstanbul**

**Ocak-2025**

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Hamit ERSOY

Üye Prof. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK

Üye Prof. Dr. Ergün YILDIRIM

Üye Doç. Dr. Hasan AKSAKAL

Üye Dr. Öğr. Üyesi Ömer TAŞGETİREN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

## BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Doktora Tezi olarak hazırladığım “**Türkiye’de Gençlik ve Muhafazakârlık: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Örneği**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Mustafa ERKİL



## ÖNSÖZ

“Türkiye’de Gençlik ve Muhafazakârlık: AK Parti ve CHP Örneği” adlı doktora tezinde, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) İstanbul Gençlik Kollarına üye olan gençlerin muhafazakârlık eğilimleri araştırılmıştır. Aynı zamanda her iki partiye üye gençlerin muhafazakârlık eğilimleri karşılaştırılmıştır. Öte yandan muhafazakârlığın temel özelliklerinden esinlenilerek “muhafazakâr tipoloji” oluşturulmuş ve “Bir muhafazakâr nasıl tanınır?” sorusuna cevap aranmıştır. Gençliğin siyasetle olan ilişkisi incelenerek “z kuşağı” gençlerinin düşünce sınırları irdelenmiştir.

Akademik hayatımın büyük bir bölümünü, kazanımlarını ve çok özel anılarımı teşkil eden bu çalışmayı tamamladığım için yüce Allah’a ne kadar şükretsem az olacaktır.

Tez danışmanlığımı yapan, bu süreçte desteğini bir an olsun esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Hamit ERSOY’a minnettarım.

Derin bilgi ve tecrübesiyle yoluma ışık tutan, ikinci danışmanım diyebileceğim değerli hocam Prof. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK’e derin şükranlarımı sunuyorum.

Tez yazım aşamasındaki tavsiyeleri ve yapıcı eleştirileriyle farklı bakış açısı sunan değerli hocalarım Doç. Dr. Hasan AKSAKAL ve Dr. Öğr. Üyesi Ömer TAŞGETİREN’e teşekkür ederim.

Ve son olarak sevgili eşim Esra ERKİL ve canım çocuklarım Ayşe ve Ömer’e özel bir parantez açmak istiyorum. Bu süreçte bana karşı göstermiş oldukları sonsuz sevgi ve engin hoşgörülle manevi destekçilerim oldular. Var olun veli nimetlerim.

**Mustafa ERKİL**

**İstanbul-2025**

## ÖZET

# TÜRKİYE’DE GENÇLİK VE MUHAFAZAKÂRLIK: AK PARTİ VE CHP GENÇLİK KOLLARI ÖRNEĞİ

Mustafa ERKİL

Doktora, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hamit ERSOY

Ocak-2025, 209 + xiii Sayfa

Bu çalışmada, Türk siyasi hayatında yaklaşık çeyrek yüzyıldır iktidarı elinde tutan AK Parti ile ana muhalefet olan CHP’nin İstanbul Gençlik Kolları’na üye olan gençlerin muhafazakârlık eğilimleri araştırılmıştır. Araştırmada anket tekniği ve derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Bu çerçevede iki grup arasında farklılık ve benzerlikler ortaya konularak grupların muhafazakârlık eğilimleri karşılaştırılmıştır. Araştırma soruları muhafazakâr düşünce geleneği ve siyasi ideolojinin temel özelliklerinden türetilmiştir.

Türkiye’de muhafazakârlık ekseriyetle din ile ilişkilendirilmekte ve dindarlık olarak anlaşılmaktadır. Nitekim “inanç ve maneviyat”ın muhafazakârlığın önemle değer verdiği bir olgu olduğu yaygın biçimde düşünülmektedir. Bununla birlikte bir siyasi ideoloji olan muhafazakârlığın farklı parametreleri de vardır. Aile, gelenek, tecrübe, organik toplum, kültür ve milli kimlik gibi muhafazakâr ideolojinin vurguladığı kurum ve değerler bu parametrelere örnektir. Muhafazakâr ideoloji, liberalizm ve sosyalizm ile birlikte üç temel doktrinden biridir.

Muhafazakârlığın ideoloji yanı sıra birlikte bir de “mizaç” yanı vardır. Tezde muhafazakârlığın bu yönü de ele alınmıştır.

Araştırmadaki örneklem grubu yukarıda adı geçen partilerin İstanbul Gençlik Kollarını kapsamaktadır. Yetişkin dönemin bir basamak öncesi olan gençlik evresi, içinde birçok dinamik unsuru bulundurmaktadır. Çalışmada gençliğin siyasetle olan ilişkisi irdelenmiştir. Bunun yanında “kuşak” kavramına değinilmiş olup günümüzde adını sıkça duyduğumuz “z kuşağı” olarak da nitelendirilen gençlerinin düşünce yapısı incelenmiştir.

Anket ve derinlemesine görüşme verileri neticesinde AK Parti İstanbul Gençlik Kolları'na üye gençlerin CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi gençlere oranla daha fazla muhafazakâr eğilim sergilediği anlaşılmaktadır. Bu sonuç, kendisini muhafazakâr ideoloji üzerinden tanımlayan AK Parti için doğal karşılanabilir. Ancak bu durum, kendisini muhafazakâr olmayıp devrimci olarak tanımlayan CHP için aynı değildir. Çünkü CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi gençlerin de çarpıcı oranda muhafazakâr eğilim gösterdiği dikkati çekmektedir. Dikkat çeken farklı bir nokta ise bazı gençlerin mensup oldukları partilerin genel görüşünden farklı düşüncelere sahip olduğu yönündedir. Bu da gençlerin fikri yapılarının şekillenmesinde düşünce sınırlarının özgünlüğünü gözler önüne sermektedir.

Diğer yandan muhafazakârlığın düşünsel derinlikleri irdelenerek bir muhafazakârın özelliklerini tabir eden “muhafazakâr tipoloji” oluşturulmuştur. Muhafazakârlık anlayışı siyasi, dinî, kültürel, tarihsel ekseninde toplumdan topluma çeşitlilik gösterebilmektedir. Bundan dolayı tezde yer alan “muhafazakâr tipoloji” Türkiye'deki muhafazakârlığın daha iyi anlaşılmasına ışık tutacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Muhafazakârlık, muhafazakâr tipoloji, AK Parti, CHP, Gençlik Kolları

## **ABSTRACT**

# **YOUTH AND CONSERVATISM IN TÜRKİYE: THE CASE OF YOUTH BRANCHES IN AK PARTY AND REPUBLICAN PEOPLE’S PARTY**

Mustafa ERKİL

Ph.D, Political Science and International Relations

Supervisor: Prof. Dr. Hamit ERSOY

January-2025, 209+ xiii Sayfa

This study investigates the conservatism tendencies of young people who are the members of the Istanbul Youth Branches of the Justice and Development Party (AK Party), which has been in power for nearly a quarter century in Turkish political life, and the main opposition party, Republican People’s Party (CHP). The study deployed survey and in-depth interview techniques. To this end, the study revealed the differences and similarities between the two groups and compared the conservatism tendencies of the groups. The research questions were based on the basic characteristics of the conservative tradition of thought and political ideology.

In Türkiye, conservatism is often associated with religion and understood as piety. It is widely believed that “faith and spirituality” is a phenomenon that conservatism values highly. However, conservatism as a political ideology has different parameters. Institutions and values shaped around conservative ideology such as family, tradition, experience, organic society, culture and national identity are some examples of these parameters. Conservative ideology is one of the three main doctrines of political ideologies in addition to liberalism and socialism.

In addition to the ideology aspect of conservatism, there is also a “temperament” aspect. This aspect of conservatism is also discussed in this thesis.

The sample group in the study includes the Istanbul Youth Branches of the above-mentioned parties. The youth stage, which is one step before the adulthood stage, contains many dynamic elements. In this study, the relationship between youth and politics is analyzed in depth. Additionally, the concept of “generation” has been

mentioned and the thought structure of the youth, which is also characterized as “generation z”, which we hear frequently today, has been examined.

As a result of the survey and in-depth interview data, the study demonstrates that young people who are members of the AK Party Istanbul Youth Branches exhibit more conservative tendencies than young people who are members of the CHP Istanbul Youth Branches. This result may be considered natural for the AK Party, which defines itself through this ideology. However, the situation is not the same for the CHP, which defines itself as revolutionary rather than conservative. The study’s results are noteworthy that young people who are members of CHP Istanbul Youth Branches also display a striking conservative tendency. Another important point is that some young people have different opinions from the general ideology of the parties they belong to. This reveals the uniqueness of the boundaries of thought in shaping the ideological structures of young people.

The study also creates a “conservative typology” that describes the characteristics of a conservative, by examining the ideological depths of conservatism. The understanding of conservatism can vary from society to society on political, religious, cultural and historical axes. Therefore, the “conservative typology” in this thesis will shed light on a better understanding of conservatism in Turkiye.

**Keywords:** Conservatism, conservative typology, AK Party, CHP, Youth Branches

## İÇİNDEKİLER

<b>TEZ ONAY</b> .....	<b>i</b>
<b>BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ</b> .....	<b>ii</b>
<b>ÖNSÖZ</b> .....	<b>iii</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>iv</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>vi</b>
<b>TABLolar LİSTESİ</b> .....	<b>xi</b>
<b>KISALTMALAR LİSTESİ</b> .....	<b>xiii</b>
<b>BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
1.1 Tezin Konusu ve Sorunsalı .....	4
1.2 Tezin Amacı .....	8
1.3 Tezin Düzeni .....	9
<b>İKİNCİ BÖLÜM MUHAFAZAKÂRLIĞIN TEMEL PRENSİPLERİ</b> .....	<b>10</b>
2.1 Muhafazakârlık: Kaynakları ve Niteliği.....	10
2.2 Muhafazakârlığın Ayırıcı Vasıfları .....	21
2.2.1 Temel Değer: Aile .....	21
2.2.2 Geçmişten Pratik Kazanım: Gelenek ve Tecrübe.....	26
2.2.3 Akıl: Aciz ve Aziz İnsan .....	31
2.2.4 Toplumsal Dayanışma: Organik Toplum .....	37
2.3 Türk Muhafazakârlığı.....	44
2.4 Muhafazakârı Tanımak: Bir Tipoloji Denemesi .....	50
<b>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE'DE GENÇLİĞİN SİYASİ SOSYALLEŞME SÜREÇLERİ VE KİMLİK SORUNU</b> .....	<b>56</b>
3.1 Siyasette Gençlik.....	56
3.2 Gençlik ve Katılım .....	63
3.3 Kuşak Kavramı.....	67
3.4 Z Kuşağı.....	71
<b>DÖRDÜNCÜ BÖLÜM AK PARTİ VE CHP GENÇLİK KOLLARINDA MUHAFAZAKÂRLIKLA İLGİLİ DEĞER, TUTUM VE YAKLAŞIMLAR</b> ..	<b>82</b>
4.1 Araştırmanın Yöntemi.....	82
4.1.1 Ana Kütle ve Örneklem Seçimi.....	82
4.1.2 Araştırma Esnasında Yaşanan Zorluklar .....	83
4.2 Anket Bulguları.....	85

4.2.1 Verilerin Analizi.....	85
4.2.2 Araştırma Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Değerleri.....	86
4.2.2.1 Temel Muhafazakârlık Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdellik Değerleri.....	86
4.2.2.2 Aileye İlişkin Muhafazakârlık Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdellik Değerleri .....	94
4.2.2.3 Din Muhafazakârlığı Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdellik Değerleri.....	99
4.2.2.4 Sığınmacılara İlişkin Muhafazakârlık Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdellik Değerleri .....	102
4.2.3 Veri Toplama Araçlarının Güvenilirlik Analizleri.....	103
4.2.4 Güvenirlik Analizi Sonrasında Araştırmanın Hipotezleri .....	106
4.2.5 Değişkenler Arası İlişkiler: Korelasyon Analizi .....	106
4.2.6 Demografik Değişkenlere İlişkin Analizler .....	108
4.2.6.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	109
4.2.6.2 Araştırma Değişkenlerinin Betimsel Özellikleri.....	110
4.2.6.3 Siyasi Parti ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	111
4.2.6.4 Cinsiyet ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	112
4.2.6.5 Medeni Durum ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler.....	113
4.2.6.6 Katılımcıların İdeolojik Kimlik Beyanları.....	114
4.2.6.7 Siyasi Görüş (Atatürkçü) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	115
4.2.6.8 Siyasi Görüş (Ulusalıcı) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	116
4.2.6.9 Siyasi Görüş (Milliyetçi) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	117
4.2.6.10 Siyasi Görüş (Sosyal Demokrat) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	118
4.2.6.11 Siyasi Görüş (Sosyalist) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	119
4.2.6.12 Siyasi Görüş (Muhafazakâr) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	120
4.2.6.13 Siyasi Görüş (Liberal) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	122
4.2.6.14 Siyasi Görüş (İslamcı) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	123

4.2.6.15 Siyasi Görüş (Ülkücü) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	124
4.2.6.16 Siyasi Görüş (Feminist) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	126
4.2.6.17 Eğitim Düzeyi ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler ....	127
4.2.6.18 Gelir Düzeyi ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler.....	128
4.2.6.19 Meslek ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler.....	129
4.2.6.20 Yaşadığı Yer ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	131
4.2.6.21 Kiminle Yaşadığı ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler	132
4.2.6.22 Yaş ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler .....	133
<b>4.3 Görüşme Bulguları .....</b>	<b>134</b>
4.3.1 Siyasi Partide Görev Alma Sebepleri .....	134
4.3.2 Siyasi Otoritenin Özellikleri.....	138
4.3.3 Topluluk Grupları ve Devlet İlişkisi .....	143
4.3.4 Aile ve Birey-Toplum İlişkisi.....	147
4.3.5 LGBT Bireyler, Kürtaj ve Evlilik Dışı İlişkilerin Aile Kurumuna Etkileri	150
4.3.6 Sığınmacılar Hakkında Görüşler .....	155
4.3.7 Gündüz Kuşağı Programlarının Aile, Birey ve Topluma Etkisi .....	158
<b>SONUÇ .....</b>	<b>163</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>170</b>
<b>EK-1 ANKET SORULARI .....</b>	<b>181</b>
<b>EK-2 DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARI.....</b>	<b>185</b>
<b>EK-3 DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME VERİLERİ .....</b>	<b>186</b>
<b>EK-4 ETİK KURUL RAPORU .....</b>	<b>205</b>
<b>EK-5 AK PARTİ İSTANBUL İL BAŞKANLIĞI'NDAN ALINAN ARAŞTIRMA ONAY BELGESİ.....</b>	<b>207</b>
<b>EK-6 CHP İSTANBUL İL BAŞKANLIĞI'NDAN ALINAN ARAŞTIRMA ONAY BELGESİ .....</b>	<b>208</b>
<b>ÖZ GEÇMİŞ.....</b>	<b>209</b>

## TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4. 1: Temel Muhafazakârlık Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdellik Değerleri .....	87
Tablo 4. 2: Aile Muhafazakârlığı Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdellik Değerleri.....	94
Tablo 4. 3: Din Muhafazakârlığı Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdellik Değerleri.....	99
Tablo 4. 4: Sığınmacılara İlişkin Muhafazakârlık Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdellik Değerleri.....	102
Tablo 4. 5: Muhafazakârlık Ölçeği için Güvenirlilik Analizleri .....	105
Tablo 4. 6: Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Değerleri.....	106
Tablo 4. 7: Katılımcıların Demografik Özellikleri .....	109
Tablo 4. 8: Araştırma Değişkenlerinin Betimsel Özellikleri .....	111
Tablo 4. 9: Siyasi Parti ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular.....	112
Tablo 4. 10: Cinsiyet ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular.....	113
Tablo 4. 11: Medeni Durum ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular.....	114
Tablo 4. 12: Katılımcıların Siyasi Görüşleri .....	114
Tablo 4. 13: Siyasi Görüş (Atatürkçü) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular .....	115
Tablo 4. 14: Siyasi Görüş (Ulusalçı) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular .....	116
Tablo 4. 15: Siyasi Görüş (Milliyetçi) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular .....	117
Tablo 4. 16: Siyasi Görüş (Sosyal Demokrat) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular.....	118
Tablo 4. 17: Siyasi Görüş (Sosyalist) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular .....	119
Tablo 4. 18: Siyasi Görüş (Muhafazakâr) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular.....	121
Tablo 4. 19: Siyasi Görüş (Liberal) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular .....	122
Tablo 4. 20: Siyasi Görüş (İslamcı) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular .....	123
Tablo 4. 21: Siyasi Görüş (Ülkücü) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular .....	125

Tablo 4. 22: Siyasi Görüş (Feminist) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular .....	126
Tablo 4. 23: Eğitim Düzeyi ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular.....	127
Tablo 4. 24: Gelir Düzeyi ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular .....	129
Tablo 4. 25: Meslek ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular .....	130
Tablo 4. 26: Yaşadığı Yer ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular.....	131
Tablo 4. 27: Kiminle Yaşadığı ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular.....	133
Tablo 4. 28: Araştırma Değişkenleri ile Yaş Arasındaki Korelasyon Değerleri.....	133



## KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
ANOVA	: Tek Yönlü Varyans Analizi
A.G.E	: Adı Geçen Eser
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
COVID- 19	: Yeni Korana Virüs Hastalığı
ÇEV	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
ED	: Editör
FP	: Fazilet Partisi
LGBT	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans
RP	: Refah Partisi
SAADET	: Saadet Partisi
SPSS	:Statistical Packets For Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistiksel Paketler)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UMDS	: Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu
UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
VB	: Ve Benzerleri
VD	: Ve Diğerleri

## BİRİNCİ BÖLÜM

### GİRİŞ

Muhafazakâr ideoloji, genellikle Fransız Devrimi'nin ortaya çıkardığı kopuşa dayandırılmakla birlikte muhafazakâr ideolojinin doğuşunu insanlık tarihinin başlangıcına dek götürmek de mümkündür. Muhafazakârlığın ideoloji olup olmadığı üzerine düşünürlerin farklı yorumları vardır. Bazıları muhafazakârlığın ideoloji değil bir mizaç, düşünce tarzı ve eğilim olduğunu; bazıları da katılık ve aşırılık içermeyen yumuşak bir ideoloji olduğunu düşünür. Muhafazakârlık, Sanayi Devrimi'nin insanı madde olarak gören yapısına ve sosyal değerlere getirdiği tahribata karşı bir tepki olarak da karşımıza çıkar. Çünkü muhafazakârlar soyut akla, ani değişimlere, dayatmalara, toplumu baştan aşağı tasarlayıp bir kalıp içerisine yerleştirmelere karşıdır. Değişime karşı olmamakla beraber değişimin kaçınılmaz olduğunu ancak bunun zaman içerisinde kendiliğinden doğal bir şekilde olması gerektiğini düşünürler. Muhafazakâr düşüncede ani ve radikal değişimin, kültürel kimliği, sosyal düzeni ve gelenekleri sarsabileceği anlayışı hâkimdir. Muhafazakâr ideolojiye sahip olan kimseler, tepeden müdahaleci bir yaklaşıma karşı olmakla beraber toplumun kendi belirlediği norm ve değerlere önem verir. Zira toplum değerlerine ve bireyin nasıl yaşayacağına dair sert ve aşırı müdahaleler hoşnutsuzluğa ve karşı dirence sebebiyet verebilmektedir. Muhafazakâr düşünce temel olarak aile ve cemiyet yapısına, sosyal düzen ve otoriteye, milli ve kültürel değerlere, geleneksel yapıya, dini ve ahlaki değerlere, organik toplum anlayışına, toplumsal dayanışmaya, özel mülkiyet hakkına, bireysel girişimcilğe, sağduyulu yaklaşıma ve tarihten gelen tecrübeye büyük önem verir.

Türk siyaset hayatında son 23 yıllık süreçte ilk iki sırada bulunan ve en çok oyu alan iki parti AK Parti ve CHP'dir. Bu iki parti farklı düşünce akımlarına sahiptir. Bir tarafta muhafazakâr demokrat temellere dayalı AK Parti bulunmaktadır. Diğer yanda ise devrimci özelliğe sahip, Kemalizm ve sosyal demokrat anlayışıyla CHP yer almaktadır. Nitekim bu iki partinin farklı siyasi düşünce ve geleneklerden geliyor olması önem arz etmektedir.

Türkiye'deki muhafazakâr partiler, genellikle geleneksel dinî, millî ve kültürel değerlere olumlu bakan siyasi oluşumlardır. Bu çizgide birçok parti kurulmuş ancak siyasi ve sosyal çevreye damga vuran üç parti olmuştur. Çok partili sisteme

geçildikten sonra tek başına iktidara gelen Adnan Menderes'in kurucusu olduğu Demokrat Parti (DP) ve Turgut Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi (ANAP) Türk siyasetinde iz bırakan muhafazakâr tandanslı partiler olarak siyasi tarihte yerini almıştır. Daha sonra Türk siyasetinde üçüncü büyük etkiye sahip olan parti Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde kurulan muhafazakâr demokrat kimliğe sahip, hâlen iktidarda olan AK Parti olmuştur. Nitekim böyle bir tabloda muhafazakâr düşüncenin Türk siyasetindeki fikrî ve fiilî hakimiyetinden bahsetmek yanlış olmayacaktır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise Türk siyasetinde son on yıldır ideolojik manada muhafazakâr fraksiyona sahip olmayan CHP'nin muhafazakâr eğilimleridir. Bu eğilim daha çok kendini muhafazakâr söylem ve muhafazakâr aday boyutunda göstermiştir. 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde “çatı aday” fikriyle muhafazakâr milliyetçi kimliğiyle tanınan Ekmeleddin İhsanoğlu aday gösterilmiştir. 2022 yılında CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, CHP İstanbul İl Başkanlığında düzenlenen “Helalleşme Buluşması” programında geçmişte yapılan hatalardan dolayı bilhassa muhafazakâr kesimden helallik istemiştir. Bununla birlikte 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçimi öncesinde CHP önderliğinde “Altılı Masa” kurulmuştur. Altı Parti'nin birleşmesiyle “Millet İttifakı” adı altında kurulan ittifakta “sosyal demokrat” temellere dayalı tek partinin CHP olması, ittifak mensubu diğer partilerin “merkez sağ”, “milliyetçi” ve “muhafazakâr” temalı partilerden oluşması oldukça dikkat çekmiştir. Zira “sol” temalara sahip ittifakın dışında kalan birçok partiden bahsetmek mümkündür. Öte yandan 2024 yılında gerçekleşen yerel seçimlerde de muhafazakâr esintiler görülmüştür. CHP'nin büyükşehir ve ilçe belediye başkan adaylarının önemli bir kısmı sağ kökenli “milliyetçi muhafazakâr” kişiliklerden seçilmiştir.

Son tahlilde, siyaset sahnesinde yaşanan bu gelişmeler ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin “yüzde elli +” oranda oy almayı zorunlu kılması, muhafazakâr düşüncenin Türk siyasetindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Siyasette iktidar olmanın yolunun muhafazakâr politikalar ve muhafazakâr seçmenlerden geçtiği yadsınamaz bir olgudur.

Öte yandan muhafazakâr siyasi ideoloji ona karşı olanlarca olumsuzlansa bile muhafazakâr değerler, muhafazakâr ideolojiye karşı olanlar tarafından da paylaşılabilir. CHP de bunun dışında değildir.

Bu bağlamda tezin araştırma bölümünde yer alan anket ve derinlemesine görüşme teknikleri kapsamında AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları'na üye gençlerin muhafazakâr eğilimlerini araştırmak, Türkiye'deki muhafazakâr düşünce yapısının sınırlarını anlamaya yardımcı olacaktır.

Gençler siyasi partilerin önemle özen gösterdikleri hedef kitle olarak dikkat çekmektedir. Türkiye'de genç nüfusun görece fazlalığı bunun en önemli sebeplerini teşkil etmektedir. Siyasi partilerin politikalarını belirlerken gençleri görmezden gelmeleri düşünülemez. Neredeyse her parti "Gençlik Kolları" adı altında yapılanmalar kurmuştur. Bu yapılanmalar siyasi ve sosyal alanda büyük etkiler meydana getirmiştir. Gençler siyaset sahnesinin çekim merkezi hâline gelmiştir. Gençlik Kolları mensupları mahalle yapılanmalarından genel merkeze kadar olan bütün kürsülerde söz ve makam sahibi olmuştur.

Muhafazakâr düşüncenin siyasetteki bu denli kapsayıcılığından bahsederken Türkiye'de iki önemli parti olan AK Parti ve CHP'nin İstanbul Gençlik Kolları üyesi gençlerinin muhafazakâr eğilim, tutum ve mizaçlarının nasıl ve ne derece olduğu önem arz etmektedir. Her iki partiye üye gençler arasında muhafazakârlık bağlamında ne tür benzerlik ve farklılıkların olduğunu tespit etmek Türk muhafazakârlığını anlamak adına katkı sunacaktır. Bunun yanı sıra günümüzde gençlerin siyasetteki sayısı ve etkinliği giderek artmıştır. Gençlerin hayata bakış açılarını değiştiren birçok faktör vardır. Sürekli olarak değişen hayat şartları, teknolojik değişimler ve sosyal yaşam bunlara örnek olarak verilebilir. Böyle bir süreçte gençlerin fikrî derinliklerine inmek onları anlamayı kolaylaştıracaktır.

Muhafazakâr düşüncenin ana temalarından olan aile ile ilgili sorular tezde önemli yer tutmuştur. Gençlerin aile kurumu hakkındaki görüş ve düşüncelerine yer verilmiş olup aile yapısının değeri, ailenin toplum ve birey ilişkilerindeki yeri ve konumuna değinilmiştir. Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans (LGBT) bireyler, evlilik dışı ilişki, kürtaj gibi durumların aile kurumunu tehdit edip etmediği hususunda gençlerin görüşü alınmıştır. Gündüz kuşağı programlarının aile kurumuna yönelik etkileri değerlendirilmiştir. Muhafazakârlığın ana damarı olan aile hakkında sorulan bu ve benzeri sorular, AK Partili ve CHP'li gençlerin muhafazakâr eğilimlerinin anlaşılması adına önemli yer tutmuştur. Bununla birlikte gelenek ve yenilik gelgitleri arasında gençliğin nasıl tutum sergilediği araştırılmıştır. Parti üyesi gençlerin hayatta tecrübe edilmiş kazanımlardan faydalı sonuçlar çıkararak mı yoksa geçmiş

tamamıyla terk ederek mi yol izledikleri incelenmiştir. Güçlü ve etkili bir siyasi otoritenin varlığı ve sınırlarının ne denli olması gerektiği konusuna değinilmiştir. Millî ve kültürel değerlere yönelik bakış açıları sorulmuştur. Gençlik Kolları üyelerinin tarihî şahsiyetlere bakış açıları değerlendirilmiştir. Muhafazakârlığın diğer ana temasından biri olan din ve ahlak olgusuna vurgu yapılmıştır. Gençlerin din ve ahlak gibi olgular kapsamında inanç eğilimleri anlaşılmıştır. İnanç özgürlüğüne karşı bakış açıları değerlendirilmiştir. Bununla beraber gençlerin, dinî ritüellere yaklaşımları, din-devlet ilişkilerinin seviyesi, dinî cemaatlerin yeri ve önemi gibi meselelerde görüşleri alınmıştır. Ahlaki normların insan ve toplumdaki işlevleri araştırılmıştır. Gençlerin sığınmacılar konusundaki düşünceleri sorgulanmıştır. Sığınmacılara karşı nasıl bir görüş sergiledikleri ortaya çıkarılmıştır. Toplumsal ve bireysel özgürlük alanlarındaki görüşleri irdelenmiştir. İnsan-akıl-tecrübe üçgeninde gençliğin düşünce sınırları çizilmiştir.

Bu tezin konusu açısından gençlerin bireysel kimliği ve sosyal aidiyet yapısı önemlidir. Gençler, son yüzyılda yaşanan kültürel değişimin etkisini taşımaktadırlar. Bu değişim, gençlerin kimlik yapısında önemli izler bırakmıştır. Batı kültürünün moda eğilimleri bir kısım gencin zihnine daha ağırlıklı bir yer tutmakta olup hayat biçimi hâline dönüşürken başka bir grup gençte ise geleneksel düşünce, millî ve kültürel değerler ön plana çıkmaktadır.

Geleneksel olan; bir tarafıyla tarihten beslenmekte ve gücünü tecrübeden almaktadır. Toplumu canlı bir organizma olarak ele alan geleneksel yaklaşım, evirilerek değişimin gücüne inanan bir karşı anlayıştır. Herhangi bir kültürel yozlaşma içinde olmadan, öz benlik muhafaza edilerek, millî ve manevî değerler ışığında düşünebilme iddiasındadır. Gençlerin sadece rasyonalist projelere dayanarak devrimci bir yaklaşımla geçmişi silip atan köklü değişimlere mi yoksa kadim bir geçmişin tecrübesinde olgunlaşmış düşüncelere mi yakın oldukları, araştırma konusunun bir yanını teşkil etmiştir. İşte tam bu noktada gençler, mensup oldukları siyasi partilerin görüşlerinden soyutlanarak gençlerin siyasete ve muhafazakâr anlayışa karşı nasıl bir tutum sergiledikleri incelenmiştir.

### **1.1 Tezin Konusu ve Sorunsalı**

Muhafazakârlık; hakkında çokça konuşulan, tartışılan, yorumlar yapılan bir düşünce biçimi ve ideolojidir. Birçok insanın siyasi görüşünü tanımlarken kullandığı gibi

bazılarının da eleştirilerine konu olan ve farklı anlamlar yüklenen bir terimdir. Çok partili siyasi hayata geçildikten sonra Türk siyasetinde hâkim görüş olan ve iktidara gelen partilerin ekseriyetle düşünce zeminini oluşturan bir anlayıştır. Özellikle yaklaşık çeyrek yüzyıldır iktidarda olan ve kendisini muhafazakâr demokrat olarak niteleyen AK Parti'nin savunduğu düşüncedir.

AK Parti'nin sürekli olarak geliştirmeyi hedeflediği muhafazakâr demokrat yapıdaki siyasi kimlik, dünyadaki muhafazakâr uygulamalarla benzeşen özellikleri haiz olmasıyla birlikte, Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısıyla birleşen bir muhtevaya ve siyaset stiline sahiptir (AK Parti, 2012: 4).

Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumunda (UMDS) AK Parti, kendi siyasi kimliğini şu şekilde açıklamıştır:

*“Adalet ve Kalkınma Partisi kendi siyasal düşüncesini ‘Muhafazakâr Demokrasi’ olarak belirlemiştir. Bu bağlamda AK Parti, kendi geleneğimizden hareketle oluşturacağı değerler sistemini evrensel standarttaki muhafazakâr demokrat çizgisiyle buluşturarak yeniden üretmek amacındadır”* (UMDS, 2004: 5).

Buna karşılık Türkiye'nin kurucu partisi olan özellikle son yıllarda ana muhalefet görevi sürdüren CHP ise devrimci olup gelenekten ayrılarak yeni bir düzenin kurulmasını savunan bir siyasi partidir. Cumhuriyetin tek parti döneminde yapılan radikal reformlar, muhafazakârlık açısından sıklıkla onaylanmayacak bir nitelik taşımaktadır. Ancak yıllar içinde CHP'de de bazı değişimler yaşanmıştır. 1945'te çok partili hayata dönüşle birlikte bu değişimler daha fazla hissedilir olmuştur. Bugün CHP'nin bazı siyasi tutumlarında da muhafazakâr düşüncüyü görmek mümkündür. Öte yandan CHP, kurucu parti özelliği taşır ve kuruluş ilkelerinin muhafızıdır; sosyal demokrasi, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ilkelerini benimsemektedir (CHP Tüzük, 2018: 9). Tek Parti Dönemi'nde CHP'nin en uzun süre genel sekreterliğini yürüten ve en önemli kişilerinden olan Recep Peker millî birlik zihniyetinin altını çizmiştir. Kuşkucu siyaset ve organizmacı toplum anlayışını derleyecek şekilde disiplinli hürriyet çağrısında bulunmuştur (Gökmen, 2003: 135).

Toplum içinde CHP'nin kuruluş ilkelerinde yer alan reformların hoşnutlukla karşılanmadığına ve bu ilkelerin tepeden baskıcı olduğuna yönelik kanaat hâkim olmuştur. Partinin altı ilkesini ve parti ideolojisini değiştirmek ve tekrardan yorumlamak CHP için kaçınılmaz bir hâl almıştır. Bundan sebeple inkılâpçılığın

radikal ve devrimci tarafına vurgu azaltılarak evrimci gelişme ön plana çıkarılmıştır (Kili, 1969: 160-161).

Muhafazakârlığın dünya siyasetinde de kapsayıcılığının farklı olmadığı görülmektedir. Özellikle Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi devletlerde farklı görüşlerden siyasi partilerde muhafazakârlıktan izler vardır. İngiltere’de ister sağ ister sol olsun çoğu partide muhafazakâr anlayış mevcuttur. İngiltere’nin devlet sistemi olarak kökleşmiş bir yapısı ve işleyişi vardır. ABD’de ise sürekli iktidara gelen Cumhuriyetçi Parti’nin izlediği siyaset “muhafazakâr sağ” olarak görülmektedir.

İngiltere’deki muhafazakâr partiler 19. ve 20. yüzyıllarda çok önemli değişimler gerçekleştirmiştir. Orada muhafazakârlık bir mizaç, siyasetin belirleyici faktörü ve düşünce tarzıdır. Viereck’e göre İngiltere’nin sağcıları da solcuları da ani değişimlere karşı kademeli değişimden yanadır. İngiltere’deki sosyalistler bile devrimci değil, evrimci düşüncededir. Kısacası siyaset tamamen muhafazakâr mizaç etkisi altındadır (Özipek, 2014: 151).

Muhafazakârlık devrimi değil evrim yoluyla değişimi esas alır. Her ne kadar muhafazakârlık “aydınlanma karşıtı, statükocu, gerici” gibi ifadelerle maruz kalsa da özü korumaktan gelmektedir. Kurumsal ve teorik çerçevede kapsamlı bir şekilde araştırıldığında muhafazakârlığın diğer ideolojilerden daha esnek bir yapıda olduğu fark edilecektir (Tansi, 2021: 925). Bu da onun bazı yönlerinin farklı siyasi görüşlerden kişi ve kurumlar tarafından benimsenmesini kolaylaştırmaktadır.

Bu bağlamda önümüzdeki yıllarda siyasetin öncüleri olması muhtemel olan parti üyesi gençlerin siyasi görüşlerini anlamak, onların muhafazakâr eğilim ve tutumlarını incelemek de önemlidir. Türkiye’de muhafazakâr eğilimin sadece kendini muhafazakâr tanımlayan partilerle sınırlı olmadığı diğer partiler ve bu partilere destek ve gönül veren kişilerce de yükselişe geçtiği ileri sürülmektedir. Bu çalışmada, AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları’ndaki gençlerin muhafazakâr eğilimlerini araştırmak ve karşılaştırmak, ileri sürülen bu görüşlerin de daha sağlıklı biçimde değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu sayede kavramsal olguları anlamlandırabilmek mümkün olacaktır. Farklı siyasi partilerin gençlik kollarında yer alan gençlerin aile kurumu, birey ve toplum, gelenek ve yenilik, millî kültür, topluluk grupları, siyaset ve otorite, akıl ve tecrübe, din ve ahlak, özgürlük ve eşitlik

konularında düşünce ve tutumları tezin araştırma konusunu oluşturmaktadır. Her iki partinin gençlik kollarına üye olan gençler, tezin araştırma öznesini teşkil etmektedir. Tezde temel boyutlarıyla iki ana soruya cevap aranmıştır. Bu soruları şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1- Bir muhafazakârı nasıl tanırız? Muhafazakârlığı bir tipoloji olarak nasıl ele alabiliriz?
- 2- AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları'ndaki gençler muhafazakâr ideolojiye (tutum ve mizaca) dair tutum ve değerlere sahip mi? Bu gençlerin benzer ve farklı yönleri nelerdir?

Bu minvalde muhafazakâr görüşün temel özellikleri araştırılmış olup bir tipoloji ortaya çıkarılmıştır. Bu sayede bir sonraki aşamada gençlere sorulacak soruların temel yapısı planlanmıştır: Gençler politik ve sosyolojik olaylara karşı nasıl tavır sergiler, neyi savunur, neye karşıdır? Bu sorular bir muhafazakârın düşünce sınırlarını irdelemeye yardımcı olmuştur.

İlk soruda gençlik kollarındaki gençliğin muhafazakâr eğilimlerini anlamaya başlamadan önce “Bir muhafazakârı nasıl tanırız?” sorusuna cevap aramak yerinde olacaktır. İkinci soruda ise farklı partilerin gençlik kollarına üye gençlerin muhafazakâr eğilimleri değerlendirilmiştir. AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları'na üye gençlerde muhafazakâr eğilimler görmek mümkündür. Ayrıca her iki partiye üye gençlerin muhafazakâr eğilimlerinde farklılıklar görülebileceği gibi benzerlikler de olabilir. Bilhassa saha çalışması neticesinde ortaya çıkan sonuçlar benzerlik ve farklılıkların oldukça dikkat çekici olduğu yönündedir. Muhafazakârlığa karşı yanlış olduğu düşünülen bir algı mevcuttur. Muhafazakârlık terimi genelde sağ görüşe sahip ve dindar olan insanları tanımlamak için kullanılsa da muhafazakâr mizaç ve tutum daha geniş bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tez yukarıda sorulan her bir soruyu test etmek üzere birer hipoteze sahiptir. Buradan hareketle araştırmada esas itibarıyla iki hipotezin test edileceği söylenebilir.

Bu hipotezler şunlardır:

1. Muhafazakârlığın temel esasları üzerinden yola çıkılarak muhafazakâr tipoloji oluşturulabilir. Bu muhafazakâr tipoloji sayesinde ayırt edici özellikler temel alınarak bir muhafazakârı tanımakta zorlanılmaz.
2. AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları'nda benzer ve farklı muhafazakâr yaklaşımlar vardır.

Anlaşılabacağı üzere 2. soruda bahsi geçen hipotezi sayısal ve istatistiksel veriler üzerinden analiz etmek gerekmektedir. Tezde buna dayandırılmak üzere detaylı görüşmelerle birlikte anket tekniğine müracaat edilmiş olup yapılan anket ve derinlemesine görüşmeler sonucunda sahip olunan veriler ışığında istatistiksel ve betimsel analizler yapılarak bahsedilen hipotezler test edilmiştir.

## **1.2 Tezin Amacı**

AK Parti ve CHP, iki farklı düşünce geleneğinden gelen siyasi partilerdir. Her iki partinin İstanbul'da "Gençlik Kolları" mevcuttur. AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları'na üye gençlerin muhafazakâr eğilimlerini tespit etmek, benzer ve farklı yönlerini ortaya çıkarmak ve karşılaştırma yapmak tezin temel amacıdır.

Bunun için bu çalışmada kimin ne ölçüde muhafazakâr olduğunu anlamak için öncelikle bir muhafazakâr tipoloji oluşturulmuştur. Muhafazakâr bir bireyin olaylara bakış açısı nasıldır, aile kurumu hakkında görüşleri nedir, gelenek ve yenilikten nasıl faydalanır, dinî ve kültürel değerlere yaklaşımı nasıldır, değişime karşı tavrı nedir, tarihi şahsiyetleri nasıl görür, sığınmacılar hakkında görüşü nedir, siyaset ve otoriteye nasıl yaklaşır, aracı kurumlara güvenir mi vb. sorularına cevap aranmıştır.

Yukarıda bahsedilen soruların cevaplanabilmesi için öncelikle muhafazakârlığın tanımı yapılmış, özellikleri ve kapsamını belirlenmiştir. Türk muhafazakârlığının özellikleri üzerine değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Ardından gençlik kavramı, gençlerin siyasetle olan ilişkisi, gençlerin siyasete katılımı araştırılmıştır. Öte yandan kuşak kavramına değinilmiş olup "z kuşağı" gençlerin sosyal hayat ve siyaset üzerine düşüncelerini irdelenmiştir.

Araştırma kapsamında yer alan sorular anket ve derinlemesine görüşme tekniğiyle AK Partili ve CHP'li İstanbul Gençlik Kolları üyelerine sorulmuştur. Araştırmaya konu olan sorular, parti üyesi gençler tarafından cevaplanmıştır. Gençlerin sorulara

verdiği cevaplar doğrultusunda, gençlerin muhafazakâr eğilimlerini anlamak amaç edinilmiştir. Geniş bir literatür analizi neticesinde muhafazakârlığın parametreleri ortaya konmuş olup bir muhafazakârda olan ve olmayan özellikler ele alınmıştır. Bu yapılan analizle birlikte birçok bulgu elde edilmiş ve muhafazakâr profil ona göre değerlendirilmiştir.

### **1.3 Tezin Düzeni**

Tez dört bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde; giriş, tezin konusu ve sorunsalı, tezin amacı ve tezin düzeni yer almaktadır. İkinci bölümde; muhafazakâr kelimesinin anlamı, içeriği, muhafazakâr ideolojinin tanımı ve temel özellikleri ele alınmıştır. Akabinde Osmanlı Dönemi'nden Türkiye'ye kadar uzanan muhafazakâr yapının bazı özellikleri "Türk Muhafazakârlığı" başlığıyla irdelenmiştir. Bu bölümde ayrıca bir muhafazakâr tipoloji oluşturulmuş ve bu tipoloji, dördüncü bölümde gençlerin muhafazakârlık düzeylerini anlamak için bir değerlendirme ölçütü olarak kullanılmıştır.

Üçüncü bölümde ise tezin araştırma öznesini oluşturan gençliğe yer verilmiştir. Gençlik kavramı, gençliğin siyasetle ilişkisi, kuşak kavramı ve z kuşağı gençleri incelenmiştir. Tezin dördüncü bölümünde ise AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları'na üye gençlerin muhafazakâr ideolojiye bakış açıları değerlendirilmiştir. Bu çerçevede gençlerin muhafazakâr yanları analiz edilmiştir.

## İKİNCİ BÖLÜM

### MUHAFAZAKÂRLIĞIN TEMEL PRENSİPLERİ

#### 2.1 Muhafazakârlık: Kaynakları ve Niteliği

Muhafazakârlık bir ideoloji ve düşünce akımı olarak modern zamanlarda ortaya çıkmıştır. Muhafazakârlık genel tabiriyle; radikal ve ani değişime karşı kademeli değişimi öngören, aydınlanma fikrine kuşkulu bir şekilde yaklaşan ve toplumu köktenci değişim tasarılarından korumayı amaçlayan bir düşünce geleneği, bir siyasi ideoloji aynı zamanda bir mizaçtır. Muhafazakârlık yeniliğe değil, geçmişin değer ve kazanımlarının yok edilmesine karşı bir düşüncedir. Muhafazakâr ideoloji Aydınlanma Dönemi'nde ve özellikle akıl çaığında ortaya çıkmış bir ideoloji olsa bile köklerini çok daha eskiye kadar götürülebilir. Muhafazakâr düşünce yapısı insanlığın başlangıç dönemlerine kadar uzanmaktadır.

Bir tutum ve mizaç olarak muhafazakârlığı tarihin en başına kadar götürmek mümkündür. Ancak siyasi ideoloji şeklinde olan muhafazakârlığın Avrupa'da neredeyse üç yüz yıllık bir tarihi vardır. Muhafazakârlığın üç temel kaynaktan oluştuğu söylenebilir. İlk kaynağı Aydınlanma'nın meydana getirdiği ideal insan ve düzen oluşturma düşüncesine muhalefettir. Nitekim Aydınlanma'nın toplum üzerinde meydana getirdiği tahribat muhafazakârlığın bir ideoloji olarak temelini atmıştır. İkinci kaynak ise Sanayi Devrimi'ne karşı gösterilen tepkidir. Sanayi Devrimi'yle birlikte sosyal dokuya ve sosyal kurumlara verilen tahribat aile ve toplumu derinden etkilemiştir. Son kaynak olarak Fransız Devrimi'yle birlikte kökten siyasi değişimler, acımasız uygulamalar, geçmişe dair her şeyin altüst edilmesi gösterilebilir (Özipek, 2010: 105-106).

Andrew Vincent'a göre muhafazakârlık terimi; Fransa'da Chateaubriand tarafından ve İngiltere'de Quarterly Review dergilerinde kavramsal olarak kullanılmıştır (Vincent, 1992: 55). Latincedeki ifadesiyle "conservare" olan açıkçası muhafaza, koruma altına almak gibi kelimelerden türeyen bir anlamı vardır. Tam olarak İngilizce tabiriyle "conservatism" şekliyle anlaşılmaktadır. Muhafazakârlık, geçmişten gelen kültür, gelenek, inanç gibi değerleri korumak ve savunmaktadır. Bunun yanında geleneksel yapıları muhafaza etmektir. Muhafazakârlık kelimesi siyasi bir söylem olarak Fransız Devrimi ile kullanılmaya başlanmıştır (Bealey, 1999: 81). Muhafazakârlık mana olarak koruma, biriktirme ve muhafaza etmek

anlamlarına gelmektedir. 19. yüzyıl ile birlikte Avrupa ve ABD’de siyasi anlamda ilke niteliğinde kullanılmaya başlanmıştır (Marshall, 1999: 512).

Muhafazakârlık (conservare) kelimesi, etimolojik olarak Latince de kişi kelimesinin karşılığı “custos” ya da “servator” ile aynı manaya gelen muhafaza etmek, biriktirmek şeklinde karşılık bulmaktadır. Romalılar döneminde de kullanılan “conservator” kelimesi, “söter (savior)” teriminden gelmiştir. “Conservator” terimi, Augustin çağında Jupiter ve Sezar’ın ünvanı olarak kullanılmıştır (Vural, 2020: 14). Muhafazakârlık modern siyasette ise mevcut siyasi sistemi ve sosyal yapıyı muhafaza eden kimse anlamıyla kullanılmıştır. 1818 yılında yayınlarına başlayan Le Conservateur adlı gazetede ilk olarak kullanılmaya başlanmıştır. Muhafazakârlığın çağdaş kullanımı ise İngiltere ve İngiltere’ye bağlı topluluklar ve İskandinav devletlerinde görülmektedir. Bunlar dışında dünyada hiçbir büyük parti kendisini muhafazakâr olarak adlandırmamıştır (A.g.e., 2020: 16-17).

Coşkun ve Genç, muhafazakârlığın bir terim olarak Türkçeye geçişini şu şekilde belirtmiştir:

*Muhafazakârlığın yerinde bir tanımlanması ve analizi için en büyük engellerden birisini, “muhafazakâr” kavramının kendisi oluşturur. Bir kavram olarak “muhafazakârlık” (conservatism), Türkçe’de türetilmiş haliyle, “muhafaza” ve “kar” kelimelerinin bir bireşimidir ve sonuna da bir dünya görüşünü/ideolojiyi, bir duruşu, taraflılığı/taraftarlığı ifade etmesi anlamında “lık” (ist) ekini almıştır. Muhafaza, korumayı, saklamayı, hafıza ve hatırlamayı imleyen bir kavramdır; muhafaza, hafıza yani bir şeylerin kolektif zihinlerde yer etmişlik hali ve onun hatırlanabilmesidir. Yine muhafaza kavramıyla buradaki bağlamı çerçevesinde ilişkilendirilebilecek “muhafız”ında, bir şeyin değişmemesi için onun bekçiliğini yapan, koruyan, koruyucu vb. içerimleri söz konusudur. “Kar” Farsça kökenli bir kelime olup, buradaki bağlamı açısından yapının, değerlerin, statülerin vb. korunmasının fayda, kazanç ya da sağlayacağını ve bunların talep edilmesini dile getirmektedir (Coşkun ve Genç, 2015: 29).*

İdeolojilerin temel prensiplerine bakıldığında hayatı anlamayı ve hayat içerisindeki düzeni yorumlamayı, korumayı ya da değiştirmeyi amaç edinen bir kılavuz olarak görülür. Bu minvalde değerlendirildiğinde muhafazakârlık da bir ideolojidir. Muhafazakârlığın radikal öğeler taşıyor olması onu ideolojilerin dışına

atmamaktadır (Mardin, 1993: 25). Muhafazakârlık ardında tarih, tecrübe ve yöntem bulundurmaktadır (Mannheim, 1969: 43).

Türkiye’de muhafazakârlık üzerine birçok atıf alan çalışmayı yapan kişi olan Bekir Berat Özipek ise muhafazakârlığın ideoloji ve mizaç yönünü ve temel prensipleriyle detaylı tanımını şu şekilde ifade etmiştir:

*Bir tanım yapmak gerekirse muhafazakârlık, radikal projelere ve projeler çerçevesinde toplumu dönüştürmeye karşı çıkan hatta toplumu bu tür değişim projelerinden ve projecilerden korumayı amaçlayan; aile, gelenek, din gibi durum kurum ve değerleri önemseyen ve siyasete sınırlı bir faaliyet alanı olarak bakan, siyasette sağ ya da sol toptancı yaklaşımlardan ürken bir yaklaşımı ve bir ideolojiyi ifade eder. Bu anlamda bir dünya görüşüdür, bir siyasi ideolojidir, bir muhafazakâr düşünürün tabiriyle bir mizaçtır muhafazakârlık (Özipek, 2014: 146).*

Yine Özipek (2017: 16) muhafazakârlığın temel değerlerinin altını çizmiştir. Ona göre muhafazakârlık, radikal değişime karşı adım adım yani tedrici değişimi savunan, aile, gelenek, inanç gibi yapısı güçlü temel değerlere saygı duyan, bütün bu duyarlılıklar ışığında siyasete sınırlı bir rol çizen bir siyasi ideoloji ve fikir geleneğidir.

Gürel muhafazakârlığın önemli temalarını şu şekilde belirtmiştir:

- 1. Toplum: Tarihsel bağlılığın sağlanması görevini temsil etmektedir. Muhafazakârlarda daima “birey değil toplum önemlidir” görüşü egemen olmuştur. Aile de toplumun en küçük ve sağlıklı olması gereken birimidir.*
- 2. Devlet: Toplumun bütünlüğü ve istikrarının teminatı olan otorite kullanımı ile görevlendirilmiştir. Sınırlanmış yetkileri devletin varlığı üzerinde etkilidir. Devlet, yasaları geçerli kılmak, dış düşmanlara karşı koymak ve birleştirici milliyet duygularını pekiştirmek için güçlü olmalı ve cemaatin devamı ile mali piyasalarda işlerliği sağlamalıdır.*
- 3. Din: Temelde kapitalizmin hakim olduğu dünyada insanları aynı çatı altında toparlamaya emek vermesiyle birlikte, “cemaati oluşturma” kutsal görevinin sorumluluğunu üstlenmiştir.*
- 4. Gelenek: Geleneklerin törensel birleştiriciliği ve bilgeliği muhafazakârlar için önemlidir ancak artık koşullara uymayan geleneklerin evrimsel olarak değişmesi gerektiği de düşünülür (Gürel, 2007: 28).*

Britanya muhafazakârlığı üzerine önemli çalışmaları olan Michael Oakeshott ise muhafazakârlığın ölçüsünü anlamaya katkı sağlayacak bir çerçeve çizmeyi denemiştir. Ona göre muhafazakâr olmak, bilinen bir şeyi bilinmeyene, test edilmiş bir şeyi test edilmemiş, fiili olanı gaip olana, sınırları belli olanı sınırları belli olmayana, yeteni çok olana, yakını uzağa, somut mutluluğu soyut olana tercih etmektedir (Oakeshott, 1991: 169). Her ne kadar muhafazakârlık değişime karşı olarak bilinse de bu durum yanlış anlatım olarak karşımıza çıkar. Muhafazakârlık, topyekûn ve radikal değişime karşıdır. Muhafazakâr düşünce hiçbir olguyu körü körüne korumayı kendine görev bilmez (O’Sullivan, 1976: 9).

İngiliz muhafazakârlığının önemli isimlerinden olan Roger Scruton, muhafazakârlığı hâl ve duruş olarak ifade etmektedir (Dural:2006: 57). Honderich, muhafazakârlığı daha çok tepki ve tutum ölçeğinde bir düşünce olduğunu savunmuştur. Muhafazakârlık ekseri olarak bir şeyi savunmak ve onu doktrin haline getirmekten ziyade, karşı olduğu düşüncelere tepki ve tutum sergileyen bir düşüncedir (Honderich, 2005: 6).

Muhafazakârlığın bir ideoloji mi olduğu yoksa mizaç ya da tutum mu olduğu noktasında tartışmalar sürmektedir. Michael Oakeshott gibi düşünürler muhafazakârlığın bir ideoloji olmadığını savunmuştur. Bazı düşünürler ise muhafazakârlığın yekpare bir ideoloji olmadığını düşünmektedir. Çünkü muhafazakârlık ideolojileri tasvip etmez (Dural, 2006: 56). Bahsettiğim görüş bir doktrin veya bir itikat değildir. Muhafazakâr mizacın kendisidir. Muhafazakâr olmak belli çerçevede düşünme ve davranma olarak değil. Beşeri hayat şartlarını diğerlerine yeğlemektir. Muhafazakâr mizaç kalıplaşmış düşünceleri benimsemekten çok zamane şartlarına göre yorumlamaktır. Mizacın ne olduğuna dair şifreleri bulmak sanılanın aksine zor değildir. Genel olarak yanlış anlaşılrsa da, mizaç başka şeylerin hayalinden çok elindekinden yararlanma ve faydalanma, olmuş şeylerden ziyade mevcut olandan istifade etmek ve keyif almak eğilimindedir. Geçmişten tecrübe alır ama onu putlaştırılmaz (Oakeshott, 2004: 56-57). Muhafazakârlığı tam manasıyla bir ideoloji olarak görmek kolay değildir. Zira muhafazakârlık, teorilerin yapay fikirlerle meydana geldiğini iddia etmektedir. Bu bakımdan “muhafazakâr teori”den de bahsedilemeyeceği için bu yönde bir görüş de hasıl olmuştur (Vincent, 1992: 82). Siyasi bir ideoloji, tepki, mizaç ve tutum olarak görülen muhafazakârlığın temelleri

her ne kadar tarihte birkaç olay ile özdeşleştirilse de mizaç ve tutum olarak çok eskiye dayanmaktadır.

Muhafazakârlık, kavram olarak içinde farklı anlamlar barındıran bir düşüncedir. Düşünürler muhafazakârlığı açıklarken bazıları siyasi ideoloji olarak yorumlarken, bazıları da bir hayat biçimi olarak değerlendirmiştir. Bu minvalde, muhafazakârlığın bir ideoloji ve tutum olmak üzere iki kavram çerçevesinde anlaşıldığı göze çarpmaktadır (Ademi, 2021: 78-79). Muhafazakâr düşünce yeri geldiği zaman bir tutum olarak da anlaşılmaktadır. Bu tutum her ideolojide kendini gösterebilir. Dolayısıyla farklı ideolojilerin muhafazakâr tavır ve tutum hallerini görmek mümkündür (Çiğdem, 1997: 32). Modernleşmenin beraberinde getirdiği muhafazakârlık her toplumun kendi yapısına göre farklılıklar arz edebilir. İdeoloji olarak düşündüğümüzde her toplumda bu ideolojinin farklı tonlarını görmemiz mümkün. Bu bakımdan Türkiye’de muhafazakâr anlayış sağ eğilimli iken başka ülkelerde sol eğilimli bir karakterde olabilmektedir (Karaarslan, 2016: 25). Muhafazakârlık üzerine farklı yorumlar görmek mümkündür. Muhafazakârlık, siyasi bir ideoloji olarak görülebildiği gibi tepki, mizaç ve tutum olarak da açıklanmaktadır. Dolayısıyla muhafazakârlık birçok yönü bulunan, çeşitlilik içeren bir ideolojidir.

Muhafazakârlığı kimileri bir ideoloji olarak açıklarken, bazılarına göre de muhafazakârlık hayat felsefesidir. Düşünce sistemi olarak da tasvir edilen muhafazakârlık, Aydınlanma’ya ve onun bir sonucu olan Fransız Devrimi’ne karşı tepki olarak doğmuştur. Ayrıca bireysel sorumlulukların ve toplumsal duyarlılıkların güçlenmesinde etkin olmuştur. Bununla birlikte muhafazakârlık temel olarak tecrübeyle anıldığından ve tarihi dönemsel toplum habitusunu önemseydiğinden sosyolojik bir gelenektir. Muhafazakârlık, geçmişten gelen ve faydası belli olan bir geleneğe hitap eder. Muhafazakârlık, sağlıklı ve devamlılığı esas alan ahlaklı bir toplum ister. Muhafazakârlık; bir tavır, tutarlı bir felsefe, bir siyaset, hayata dair teori ve en mühimi kadim gelenektir (Duman, 2012: 43-44). Muhafazakârlık bazen kendini önceki nesillerden kalma özdeyişlerle ifade eder. Belki atalarından tecrübe edilmiş iksirlerle anlatmaya çalışır. Anlamı olmayan ya da izahı olmayan durumlarda ise şüphecidir. Diğer ideolojiler gibi doktrin kaygısı pek yoktur. Orta yol üzere konumlanır. Ne ütöpik yanı vardır ne de hayatın gerçekliğinden uzak rasyonalist yanı. Hayata anlam veren, tecrübe edilmiş değerler üzerinden yol alır (Scruton, 2001:1).

Muhafazakârlık yeri geldiğinde bir tutum, yeri geldiği zaman ideoloji olarak karşımıza çıkar. Örneğin tepkisel boyutta bir muhafazakâr davranış sergilendiğinde tutum olur. Fakat Fransız Devrimi'ne karşı gösterilen reaksiyonda ise ideoloji olarak karşımıza çıkar. Nitekim muhafazakârlığın günümüzdeki hâli ideoloji olarak görülür. Bunda tarih boyunca geçirdiği değişim ve deneyim etkili olmuştur (Vural, 2020: 51).

Muhafazakârlık bir tutum olarak ele alındığında bütün toplumlarda görülmesi muhtemeldir. Toplumların kendine has değer, yargı ve inançları vardır. Dolayısıyla tutum muhafazakârlığı her toplumda farklı bir yapıya sahiptir. Muhafazakârlığın bütün topluluklarda farklı bir özellik göstermesi muhafazakâr ideolojinin tutum yanının bütünleştiriciliğini ifade etmektedir. (Laleoğlu, 2021: 6).

Aydınlanma düşüncesi, geçmişin mitleri ve dini anlayışlara tepkili ve mesafelidir. Nitekim Aydınlanma, sıfırdan oluşan bir düşünce olmayıp eski dönemlerden gelen gelenek, kültür, inanç gibi değerlerin safi akıl ile dünyevi çerçevede yorumlanmasıdır. Bu yönüyle Aydınlanma, özgünlük taşımayan tepkisel bir düşünce olmasıyla dikkat çekmektedir (Ademi, 2021: 62).

İlk çağlarda terminolojik olarak muhafazakârlığın olmamasına rağmen Roma devletinin savunucusu Marcus Tullius Cicero'nun düşünceleri, mizaç muhafazakârlığı olarak görülebilir.

Muhafazakârlık ekseriyetle tepkici bir düşünce olarak görülür. Bir kısım muhafazakâr düşünür, muhafazakârlığı ideolojilerin tanımlandığı modern dünyada gelişen olaylara karşı tepki olarak görmüşlerdir. Fakat muhafazakârlığı tamamen reaksiyoner olarak görmek ve anlamak da doğru değildir. Çünkü muhafazakârlığın temelleri çok eskilere kadar dayanmaktadır. Cicero hatta Aristo'ya kadar götürmek mümkündür. Bu düşüncenin tamamen tepki üzerine kurulmadığı aynı zamanda modern dünyadaki olaylarla ilişkili olduğu gerçektir. Geleneği ve geleneğe ait olan tüm değerleri tahrip ettiği için Fransız Devrimine karşı gelmişlerdir. Bununla birlikte devrimci sosyalist uygulamalar da muhafazakâr düşünce tarafından ciddi olarak eleştirilmiştir. Nitekim kültür, tarih ve toplumsal koşullardan uzak bir akılcılık muhafazakârlar tarafından hoş görülmemiştir (Çaha, 2016a: 139-140). Roma'nın geleneklere bağlı devlet adamı Cicero'da da bir muhafazakâr mizaç görmek mümkündür. Binlerce yıl önce Cumhuriyet Dönemi Roma Devleti'ndeki kişilerin bu yönde tutumlar sergilemeleri o zamanlar muhafazakârlığın ismi konulmasa bile

tutum olarak varlığının göstergelerindedir. Roma'nın yüzyıllar boyunca hüküm sürmesinin sebepleri arasında gelenekleri içinde barındıran istikrarlı bir yapıdan bahsedilebilir (Çelik, 2004: 208-209).

Edmund Burke, muhafazakâr düşüncenin ilk temsilci olarak bilinmektedir. Düşünür, Fransız Devrimi'ni, geleneksel yapıyı zedelediğinden dolayı ağır bir şekilde eleştirmiştir. Ondan sonraki muhafazakâr düşünürler de bu tutumu sergilemişlerdir (Doğan, 2015: 167). Burke, soyut düşüncenin dogmalarına ve sistemin kutsallığına karşı çıkmıştır (Lakoff, 1998: 442). Burke, geçmişi hiçe sayarak kendilerinin kurucu rasyonalist olduklarını iddia edenleri ciddi şekilde eleştirmiştir. Aristoteles'in ölçülülük prensibinden etkilenmiştir. Değişimin radikal olarak değil geçmişten hisseler alarak olacağına inanmıştır. Ayrıca Oakeshott bireyci ve öznel yapıya karşı gelerek rasyonalizme mesafeli yaklaşmıştır (Vural, 2020: 183). Anlaşılacağı üzere Burke, Fransız Devrimi'ni bir toplumun organik yapısını yıkma çabası olarak yorumlamıştır. Devrimin soyut aklın ürünü olan özgürlük ve eşitlik gibi içi boş kavramlarla yapıldığını, geçmişin bütün kazanımlarını yok ettiğini ve anarşiyi doğurduğunu düşünmektedir.

Muhafazakâr görüş ve davranışın temelleri Edmund Burke'a dayandırılıp onun bu görüşlerin fikir babası olduğu söylene dahi bu anlayış daha önceleri vardı ve devam etmekteydi. Muhafazakârlık; Edmund Burke, Joseph de Maistre, Louis Bonald gibi düşünürlerin Fransız Devrimi'ne karşı durmaları ve bunu yöntemleştirmeleriyle teorik sahneye çıkmıştır. Edmund Burke mutlak monarşiye muhalif olarak parlamento liberalizmini savunmuştur. Muhafaza etme temelli evrimsel bir yaklaşım sergilemiştir. Diğer taraftan Joseph de Maistre ise katı, monarşik, karşı devrimci bir muhafazakârlık anlayışı benimsemiştir (Ceylan, 2007: 25). Edmund Burke değişimin tarih ve tecrübeden yararlanarak yapıldığı takdirde sağlıklı olacağını düşünmektedir. Nitekim değişimin bir reform olduğunu ve bunun bir amaç değil araç olduğunu vurgulamaktadır (A.g.e., 2007: 40). İngiliz ve Fransız devrimlerini hedef alan Edmund Burke, devrimin katı ve zorba yanına dikkat çekmiştir. Oysa değişimin evrim yoluyla olmasının toplum ve tarih açısından daha faydalı olacağına inanmaktadır (Tansi, 2021: 925).

Muhafazakârlık, liberalizm ve sosyalizmle birlikte üç ana doktrin ve ideolojiden biridir. Üç tarihsel olay ya da başka ifadeyle tarihsel kopuş muhafazakârlığın adını koymuştur. Bunlar, Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi ve Aydınlanma Dönemi'dir.

Siyasi düşünce sistemi ve hayat biçimi olan muhafazakârlığın sistematik hale gelmesine bu üç tarihsel olay yol açmıştır. Muhafazakârlık, bu üç tarihsel olayın köktenci değişimlerine yönelik tepki olarak karakterize olmuştur.

Kökünü ne kadar eskiye dayanırsa dayansın muhafazakârlığın gelişip şekillenmesinde Aydınlanma Çağı, Sanayi ve Fransız Devrimi etkili olmuştur (Yayla, 2004: 157). Fransız ve Sanayi devrimleri ve Aydınlanma hareketleri muhafazakârlığın düşünsel manada doğmasına sebep olmuştur. Bu devrim ve hareketler neticesinde geçmişten gelen ne kadar kazanım ve değer varsa hepsi tahrip edilmiştir. Bu yıkım beraberinde muhafazakâr düşüncenin var olmasına zemin hazırlamıştır (Karagüzel, 2014: 72-73).

Fransız Devrimi, muhafazakâr düşüncenin çıkış noktası açısından en önemli olaylardan biridir. Fransız Devrimi'nin ise Aydınlanma'dan ilham aldığı çok açıktır. Muhafazakâr tepkinin ortaya çıkışını anlamak için Aydınlanma ve Fransız Devrimi'nin beraber incelenmesi gerekmektedir (Akıncı, 2012: 60).

Fransız muhafazakârlığı üç özelliğiyle kendini göstermektedir. Birincisi, monarşist yapısıyla dikkat çeken Joseph de Maistre'nin ortaya koyduğu muhafazakârlıktır. Ruhban sınıfı ve soylular bu yapının başını çekmektedir. Kilisenin fazlasıyla söz sahibi olduğu bir düşüncedir. İkincisi, Alexis de Tocqueville muhafazakârlığıdır. Daha çok soylular dışında, kültürlü halkı kapsayan bir anlayıştır. İlimli bir yol üzerindedir. Son olarak aşırı otoriteye vurgu yapan Charles Maurras muhafazakârlığıdır. (Viereck, 1956: 49).

Fransız Devrimi'nin yıkıcı uygulamaları muhafazakâr düşünürler tarafından bir hayli eleştirilmiştir. Fransız Devrimi'yle birlikte muhafazakâr düşüncenin adeta ete kemiğe büründüğü, birçok düşünür tarafından dile getirilmiştir.

Aydınlanma ile birlikte rasyonalizme kurucu rol verilmesi muhafazakârları oldukça rahatsız etmiştir. Fransız Devrimi'yle birlikte katı ve devrimci anlayışın hayat pratiğine dönüşmesi tepkiye yol açmıştır. Hayalperest düşünce sisteminin hayatın içinden gelen gerçeklikle muhalif olması ve sosyalist devrimci hareketlerin yerleşik düzendeki çoğu unsuru yok etmesi buna örnektir. Son olarak Sanayi Devrimi'nin toplumsal hayat ve toplum ilişkilerini dejenere ettiği düşünülmüştür (Vural, 2020: 183).

Muhafazakârlar, Fransız Devrimi'nin yanında Sovyet Devrimi'ne de karşı çıkmışlardır. Çünkü eskiyi tamamen yıkan radikal projelere tümünden karşı gelirler.

Kendiliğinden meydana gelen evrimci bir anlayışı savunurlar. Muhafazakârların kısmi ve sınırlı siyaset öngörüsü uzun vadede siyasi bir proje gibi de düşünülebilir. Bazı yorumcular muhafazakârlığın bu özelliğini siyasi proje olarak yorumlamıştır (Duman, 2017b: 21). Muhafazakâr düşüncede toplumsal değişimin aniden olması hoş görülmez. Sosyalist düşünceden bu yönüyle tamamen ayrılmaktadır. Toplumu tamamen değiştirecek olan fikirlere kapalıdır. Bu yönüyle saf insan aklından türeyen ham bilgilerin yetersiz olduğunu düşünürler (Andreasson, 2014: 49).

Muhafazakâr düşüncenin doğup şekillenmesinde büyük rol oynayan olaylardan birincisi Fransız Devrimi'dir. Fransız Devrimi kısa zamanda dünyanın her köşesine yayılarak büyük etkiler oluşturmuştur. Savunduğu ilkelerde başka ülkelerdeki devrimlere ve yeniliklere referans olmuştur. İkincisi ise Sanayi Devrimi'dir. Sanayi Devrimi planlı bir iş düzeni, ihtiyaç kadar üretim, belirli üretim tüketim ve paylaşım ile düzenli ilişkilerin olduğu önceki düzeni değiştirmiştir. İstikrardan ziyade değişim kural olmuştur. Son olarak Aydınlanma hareketidir. Aydınlanma'nın ana unsuru akıldır. Her şeyi akıl ile anlayıp yorumlama ve sonuçlandırma düşüncesidir. İnsanları yönlendiren unsurun gelenek değil tamamen akıl olması gerektiğine inanılır. Bu üç tarihsel olay; kendinden önce ne kadar değer, gelenek, kurum vs. varsa hepsini silmeye çalışmıştır. Her şeyin yıkıma uğradığı bir dünyada erdemleri yücelten bir siyasi düşüncenin doğmaması imkânsızdı. Bu düşünce de muhafazakârlık olmuştur (Ergil, 1989: 269).

Muhafazakârlık düşüncesi birçok farklı tanıma sahiptir. Bu düşünceye genel olarak iki şekilde yaklaşılabilir. Birinci yaklaşım, Fransız Devrimi'nin yıkıcılığı üzerine kurulmuş olmasıdır. Geçmiş olduğu gibi silip atan anlayışa karşıdır. Bu bir ideolojik yaklaşımdır. Dolayısıyla Batı'da bulunan eski rejimi yani kilise, aristokrasi ve krallık kavramlarıyla birlikte feodal yapıyı savunan bir muhafazakâr ideoloji vardır. Bu anlayış insan aklını yetersiz bulmasıyla birlikte Sanayi Devrimi'nin toplum üzerindeki olumsuz etkilerini gözetken bir düşünceye de sahiptir. İkinci olarak ise muhafazakârlık, katı bir ideoloji olarak değil, kurum ve ilişkiler iletişimini sağlamak olarak görülmüştür. Bu yönüyle muhafazakârlık, bir eğilim ve yaklaşım biçimi olarak algılanır (Doğan, 2015: 166).

Her ülke ve toplumda muhafazakârlığın farklı yönlerini görmemiz mümkündür. Toplumların içinde buldukları tarihsel dönem, sahip oldukları gelenek, kültür

yapıları, inanç ve değerleri gibi faktörler muhafazakârlığın biçimlenmesinde etkili olmuştur. Anglo-Amerikan ve Avrupa muhafazakârlığında bu farklılıklar görülebilir.

Avrupa ile Anglo-Amerikan muhafazakârlığı arasında birtakım farklılıklar vardır. Bu farklılıklar sadece coğrafi ve ulusal olarak değil, birbirinden ayrı olan felsefi anlayış, kültürel değerler ve ilkeler olarak da karşımıza çıkar. Anglo-Amerikanların benimsediği muhafazakârlık liberal etkiler altında bir muhafazakârlık olarak anlaşılırken Kıta Avrupası ise otoriter muhafazakârlık olarak görülür. Fransız Devrimi'nden sonraki süreçte muhafazakârlık, pazar ekonomisi ve piyasa değerlerini benimsediği kadar müdahaleci stratejileri ve yenilikleri de benimsemiştir. Özgürlükçü bir yönetim yöntemi gibi paternalist bir yönetime de sıcak bakmışlardır. Bu yaklaşımlar muhafazakârlıkta iki farklı ayrımı doğurmuştur. Bunlardan biri paternalist muhafazakârlık diğeri ise neo-muhafazakârlık olmuştur (Duman, 2017b: 22).

İngiliz muhafazakârlığı ilk başlarda muhafazakârlığı ilke ve kural olmaktan çok pragmatik bir karakter olarak benimsemiştir. Demokrasiye uyumlu bir çizgide aşamalı değişimi savunmuştur. Diğer yandan Fransız muhafazakârlığı ise otokratik monarşilerle özdeşleşmiştir. Eski rejimi geri getirme çabası içerisinde bulunmuştur (Özipek, 2010: 106).

Muhafazakâr düşünce ve liberal ideoloji yirminci yüzyılda komünizm ve faşizme karşı ortak tavır sergilemiştir. Muhafazakâr ideoloji, demokrasiye ve demokratik değerlere sahip çıkmış ve onları savunmuştur (A.g.e.,: 107).

Muhafazakârlık konjonktürel durumlara göre farklı davranış sergilemiştir. Özellikle Avrupa'da bunu görmekteyiz. Farklı siyasi geleneğe sahip devletler yaşadıkları siyasi değişimin muhtevasına göre karakterize olmuştur. Örneğin İngiltere'de radikal değişimlere sıcak bakılmaz. Bundan dolayı aşamalı değişim esastır. Neticede İngiliz muhafazakârları itidallidirler. Buna karşılık köklü bir devrimin yaşandığı Fransa'daki muhafazakârlar rijit ve radikaldir (A.g.e.,: 108-109).

Muhafazakârlık, Fransız Devrimi ile meydana gelen siyasi, toplumsal, ekonomik vb. alanlardaki ani değişimlere reaksiyon olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıl süresince sanayileşmenin doğurduğu baskılar neticesinde Batılı ülkelerde sosyalizm, milliyetçilik ve liberalizm gibi ideolojiler farklı bir boyut kazanmıştır. Bu ideolojiler yenilikler vadetmekle birlikte bazen de devrime arka çıkmış ve muhafazakârlığın ön-

gördüğü geleneksel toplumsal düzeni savunur hâle gelmişlerdir. Siyasi açıdan muhafazakârlık, muhafaza etme amacıyla birleştirilmiştir. Buradan hareketle değişme yönelik direnç ve kuşku olarak karşımıza çıkar. Muhafazakârlığı diğer görüşlerden farklı kılan unsur geleneğe verilen önemdir. Bunun yanı sıra insanı kusursuz olarak görmeyen ve toplumun organik özelliğini korumak için çaba gösteren bir anlayıştır (Heywood, 2016: 91).

Muhafazakârlık dışı ideolojiler insanlara en iyiyi sunmak için vaatlerde bulunur. Muhafazakârlar bazen farklı siyasi görüşleri de benimseyebilir. Siyaseti yalnız bir amaç ve sonuç uğruna yapmazlar. Bu yönüyle eleştirilere de uğramaktadır. Bunun en büyük sebeplerinden biri insan aklının sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Muhafazakârlar, insan aklının hayatı tamamıyla anlayacak bir mükemmellikte olmadığını bilirler (Vural, 2020: 186). Yine Vural, muhafazakârlığı diğer ideolojilerden ayıran pragmatist yaklaşıma dair bakış açısına şu şekilde temas etmiştir:

Bazıları muhafazakârlığı pragmatist bir ideoloji olarak görmektedir. Pragmatist yaklaşım onlar için siyasi bir yozlaşma olarak görülmesine rağmen muhafazakârlar için oldukça faydalı sonuçlar doğurabilen bir anlayıştır. Çünkü muhafazakârlar katı ideolojik anlayışı tümüyle reddeder (A.g.e.: 186).

Muhafazakârlık değişime karşı değildir. Bilakis değişime inanır. Değişimin kökten yapılmamasını ve geçmiş kazanımlardan faydalanılarak elde edilmesini ister.

Değişimin süreç şeklinde evrimsel boyut kazanarak istikrar ve düzen içerisinde olması önemlidir. Buna karşılık değişimin geçmiş ve gelecek arasındaki bağlantıyı yok etmesi ve ani şekilde radikal ve devrim niteliği taşıması kaos durumu oluşturabilir. Uzlaşsız ve genel fayda gözetilmeyen değişimlerin sancılı olacağı öngörülür. Bu tarz değişimler sosyal, siyasal ve toplumsal krizleri de beraberinde getirir. Muhafazakârlık ve modernleşmenin arasında bulunan değişim farklılığı yeni ya da eski değildir. Sanıldığı aksine değişimin yöntemiyle alakalı bir farklılıktır. Değişirken değerlerin ve geleneklerin korunup korunmamasıyla alakalıdır (Çetin, 2004: 94-95). Muhafazakâr düşüncede tarih olgusu çok önemlidir. Muhafazakârlar geçmişe ait değerlerin sarfınazar edilmesine razı olmazlar. Çünkü tarihselliği bir birikim olarak görürler. Aydınlanma ile birlikte gelen geçmişi bütün olarak yok etme ve akıl ile her şeyin üstesinden gelme düşüncesini reddederler

(Beriş, 2010: 48). İnsan doğası, otorite, organik toplum ve düzen istikrarı muhafazakârlığın düşünsel yapısının temelini oluşturmaktadır (Kartal ve Yaman, 2022: 243).

## **2.2 Muhafazakârlığın Ayırıcı Vasıfları**

### **2.2.1 Temel Değer: Aile**

Muhafazakârlık, aile yapısına büyük önem atfeder. Birey ve toplumu oluşturan, sevgi ve bağlılık ile dayanışmayı artıran, menfaatsiz ilişkilerin temeli ve kaynağı olarak aileyi görmüştür. Aile, muhafazakâr düşüncenin merkezinde yer alan toplumsal bir kurumdur. Muhafazakâr düşünceye göre ailenin önemi anne, baba ve çocuklardan ibaret değildir. Ailenin toplumsal düzeni sağlaması, toplumsal istikrarı oluşturması, kültür ve geleneği yaşatması gibi birçok fonksiyonu bulunmaktadır.

Toplumun temel kurumlarından biri ailedir. Aile, geniş anlamıyla, anne, baba ve onların çocuklarından meydana gelen sosyal bir kurumdur. Geniş aile ise sosyolojide ilk aile modeline verilen isim olmakla birlikte akrabalık bağlarının sıkı olduğu, hayatın müşterek olarak yaşandığı, çoğunlukla beraber vakit geçirilen geleneksel toplumlarda olan bir yapıdır. Anlaşılacağı üzere geleneksel toplumlar; geniş aileyi, kültürel değerleri, kadim gelenekleri içinde fazlasıyla barındırır (Duman 2012: 21).

Ailenin, toplumlara ve bölgelere göre değişken özellikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Evrensel bir aile tanımından bahsetmek mümkün değildir. Her aile coğrafi, kültürel, inanç unsuruyla birbirinden farklı yapıda olabilir. Benzer aile tiplerinden de bahsetmek zordur. Aile kurumunu tanımlamak amacıyla yapılan yanlışlardan biri de aile yapılarını sınıflandırmaktır. Her ailenin farklı özelliklerini benzer biçim ve süreçlerden meydana geldiği fikri buna örnektir. Çünkü her toplumun farklı gelişim süreçleri vardır. Genelleme yapılarak aile üzerinden bir çıkarım elde edilemez (A.g.e.: 36). Anadolu'daki aile biçimiyle Avrupa'daki aile yapısı arasında elbet farklılıklar vardır. Buna rağmen aileye verilen değer, ailenin korunması, ailenin saygınlığı gibi konularda aileye yönelik gösterilen öneme dair benzer tutumlar görülmektedir. Ayrıca dünyadaki farklı ilahi dinlere mensup insanların aile kurumunu tehdit eden konularda benzer hassasiyetler gösterdikleri anlaşılmaktadır. Örneğin kürtaj ve ötenazi gibi konularda bunu görmek mümkündür (Özipek, 2010: 118-119).

Muhafazakârlara göre aile, sosyolojik yanıyla toplumun ana yapısıdır. Talcot Parsons aileyi üç noktada ele alarak toplumun en öncelikli kurumu olarak yansıtır. Bunlar; ‘sosyalleşme’, ‘neslin devamı’ ve ‘sosyal rehabilitasyon’ olarak ele alınmıştır. Bu yönüyle aile toplumdaki çeşitliliği temin eden bir yapıdır (Doğan, 2015: 173).

Akın, aile ve siyasi toplumsallaşma arasında ilişkiyle aile yapısı ve siyaset kurumu arasındaki benzerliğe şu şekilde değiniyor:

Aile, sosyal ilişkilerin ilk buluşma noktasıdır. Siyasi ilişkilerin temel başlama yeri ailedir. Otorite kurma, güç sergileme gibi roller aile bireyleri arasında kimin nerede duracağını belirlemektedir. Bu sebeptendir ki aile, toplumsallaşmanın başlangıç noktası olduğu gibi, siyasi toplumsallaşmanın da ilk durağıdır. Birçok siyaset bilimci aileyi, bireyin kişilik gelişimi aşamasındaki rolüne değinerek siyasi toplumsallaşma vasıtası olarak görmüştür. Siyaset kurumu iyi ve doğruyu referans almak, kötü ve yanlıştan ise imtina etmek olarak kendine rol biçtiği gibi aile de bireyleri koruma, doğruya yönlendirme hususunda çaba harcar. Yanlış ve kötü şeylerden ise meneder. Siyaset kurumu ve aile kurumu arasında bu benzerlikler mevcuttur (Akın, 2012: 5).

Zaim ailenin menfaatsiz bir dayanışma kurumu olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

Aile ve akrabalık ilişkileri bireyin sosyalleşmesini sağlamakta olup beşeri tatmin ve rahatlık verir. Sürekli bir şekilde verimli olarak dayanışma yeteneğini ve kudretini motive etmektedir. Bu durum hukuki bir mecburiyetin sebebi ve sonucu değildir. Dış dünyanın kuralları ve düzeni ile insanların öz benliği içinde bulunan inanç ve değer yargıları arasında müthiş bir ahenk vardır (Zaim, 2007: 24).

Muhafazakârlara göre aile, akrabalık, inanç gibi değerler ile toplumsal düzeni sağlamlaştırmaktadır. Topluluğun devamlılığını sağlayan dinamo gücü rolüne sahiptir (Heywood, 2016: 91). Yine Heywood, aile kurumundaki bağlılığın doğal bir sevgiden ileri geldiğini şöyle izah etmiştir:

Ailenin değeri ve önemi hiçbir siyasi düşünürün sonradan ortaya çıkardığı bir buluş değildir. Ailenin temelinde sevgi, kıymet ve sorumluluk gibi doğal değerler vardır. Bireyler aile içinde sözleşme ile var olmamışlardır. Ailedeki çocuklar aile içinde büyür, ebeveynleri tarafından şekillendirilir (A.g.e.: 91).

Toplumunu meydana getiren temel unsurlardan biri ailedir. Aile, anne-baba ve çocuklardan oluşan toplumsal ve ekonomik bir yapıdır. İnsan neslinin devamı noktasındaki öneminden dolayı aile, toplumsal kurumlar içerisinde en önemli yere

sahiptir diyebiliriz. Bir çocuğun dünyaya gelmesinden yetişmesi ve korunmasına kadar aile büyük rol üstlenmektedir. Bu vesileyle aile, çocukların toplumsallaşmasını sağlayan bir eğitim yuvasıdır (Doğan, 2015: 170). Yine Doğan, (A.g.e.: 172-173) Burke ailenin temel dayanağını şu şekilde ifade etmiştir:

Burke, insanın ailesine karşı kurduğu sevgi ve yakınlık duygularını diğer kurumlara karşı duymadığını ifade eder. Bu farklı duygular arasında bir benzerlik kurmaya çalışan Burke, geleneksel siyasi oluşumların ancak kaybedildikten sonra değerinin anlaşılacağını da söyler. Burke, aileyi toplumun temel taşı olarak görür. Aynı zamanda aile, geleneksel ahlak yapısının savunucusudur. Aile toplumun devamlılığı açısından, toplumsal var oluşun en etkili aktörlerin birisi olmasıyla temel eğitim kurumu rolü üstlenir. Bununla birlikte topluma mensubiyet ve aitlik gibi duyguları arttırır.

Aileyi toplumun temel taşı ve geleneksel ahlakın müdafisi olarak görmek muhafazakâr siyaset felsefesinin temel görüşlerindedir. Aile birçok fonksiyona sahiptir. Toplumu bir arada tutarak savrulmayı önler. Toplumsal dayanışmayı arttırır ve eğitim kurumu işlevi görür. Bunun yanında beraberliğe yönelik aidiyet olgusunu geliştirir ve güçlendirir. Aile insanların kendilerini güvende hissettiği dolayısıyla mutlu olduğu vazgeçilmez bir değerdir (Vural, 2020: 70-71). Mahrem ve özel alan anlamlarına gelen aile kavramı, bu alanda karşılıklı ilişkileri teşkil etmektedir. Bundan dolayı aile ve ailenin bireylerine farklı sosyal alanlar oluşturmaktadır. Ailenin temel misyonlarından biri çocuğun yetiştirilmesidir. Çocuğun sosyal hayata kazandırılması, aile öğretilerinin katkılarıyla olur. Çocuklara sosyal, kültürel ve inanış gibi değerlerin aile tarafından verilmesi, ailenin toplumsallığa etkisini gözler önüne sermektedir (Akın, 2012: 5). Çocukların davranışsal hâlleri ve tepkilerinde ailelerin etkisi önem arz eder. Ebeveynler çocuklara bu noktada öğretici olduklarında onların özgürlüklerini sınırlandırmış olmaz. Kendi yükümlülüklerini bilen birisi, anne ve babasından örnekler alır ve bunları hayatında sergilediği zaman da özgürce hareket etmiş olur (Heywood, 2016: 99). Aileyi toplumun en küçük birimi olarak düşündüğümüzde özellikle çocukların ve gençlerin hayat görüşlerinde ailelerinin etkisinde kalmaları mümkündür.

Liberalizm, bireyi merkez alan bir düşünce olmakla birlikte birey esaslı bir siyasi ideoloji çizer. Sosyalistler ise topluma vurgu yaparlar. Kolektif bir anlayış içerisinde sınıfı temele oturtur ve o yönde bir siyasi ideoloji belirler. Muhafazakârların temel

değer olarak gördüğü olgu ise çoğunlukla ailedir. Çünkü aile, muhafazakârlar için birey ve toplumdan önce gelir (Özipek, 2017: 59). Her düşüncenin veyahut ideolojinin sosyal hayatta temel aldığı bir kurum vardır. Muhafazakârlar için ise buna aile kurumu diyebiliriz. Çünkü bireyi aile yetiştirir, bireyler toplumu oluşturur. Dolayısıyla aile, birey ve toplumun şekillenmesinde oldukça etkili rol oynamaktadır.

Aile, bireye kimlik kazandırır. Bununla birlikte bireyler, toplumla bütünleşir ve bu yolla kimlik üzerinden toplumsal dayanışma gerçekleşmiş olur. Durkheim, toplumdaki şiddet ve yabancılaştırmanın toplumsal değerlerin kaybolmasından dolayı olduğunu düşünür. Değerlerin çözülmeye başladığı alan ailedir. Bu sebeple aile ilişkilerinin tahrip olmasıyla, bireylerin toplumsal dayanışmaya dâhil olması güçleşir ve sosyal bağları zedelenir. Dolayısıyla toplumsal çözümler başlar (Çaha, 2006: 22). Buradan hareketle, toplumsal çözümlenin ilk başladığı alan ailedir denebilir. Aileyi merkeze alan bu düşünce ile birlikte ailenin birey, toplum hatta siyasete kadar olan alanlarda ne denli önemli olduğunu görmek mümkündür.

Sanayileşme ile aile kurumu büyük yaralar almıştır. Muhafazakârlar, modern anlayışın aileye yüklediği misyonu doğru bulmazlar. Modern düşüncenin, aileyi çocukların yapıldığı bir fabrika gibi görmesini eleştirirler. Sanayileşmenin getirdiği olumsuz yanlardan bir tanesi de geniş aileyi yok ederek çekirdek aileyi ön plana çıkarmasıdır. Ailenin manevi yönü çok güçlüdür. Aile birleştirici olmasıyla birlikte sevgi, güven, merhamet gibi değerleri içinde barındıran güçlü bir yapıdır. Nitekim aile, bir neslin devam etmesi bakımından oldukça değerlidir. Bundan dolayı muhafazakârlık evliliği ve aile yaşamını tavsiye ve teşvik eder. Evlilik dışı ilişki, kürtaj gibi durumlara ise karşıdır (Vural, 2020: 68). Sanayileşme ve akabinde gelen şehirleşme ile birlikte ailenin varlığı tartışılmaya başlanmıştır. Fakat bazı düşünürlere göre dünyada gelişen bu olayların ailenin işlevini yok edememiştir. Bilakis geçmişte aile tarafından üstlenilen görevlerin bir bölümü örgütlü yapılar aracılığıyla yerine getirilmeye çalışılsa bile ailenin rolü toplum yaşamındaki önemini korumaktadır (Doğan, 2015: 170).

Sanayileşmeyi hayatın merkezine koyan düşünce, insanlar üzerinde birtakım olumsuz etkiler bırakmıştır. Sanayileşmenin insanlar ilişkileri üzerinde aşırı tahakküm kurmasıyla “İnsan ürettiği sürece değerlidir.” anlayışı doğmuştur. Toplumun her kesimi ve her bireyi için çalışmayı esas alan bu düşünce geleneksel aile yapısına zarar getirmiştir.

Ailenin en önemli işlevlerinden biri de kimliktir. Muhafazakârlar ailenin, bireyin kimlik kazanması hususunda belirleyici faktör olduğuna inanır. Bu kimlik sayesinde bireyler topluma dahil olurlar. Nihayetinde de toplumsal birlik ve beraberliğe sevk olmalarıyla dayanışma ruhu sağlanır (A.g.e.: 173).

Nisbet, muhafazakâr aile yapısında kadının yeri ve feminizm hakkındaki görüşlerini şu şekilde anlatmıştır:

*“Kadına anne, eş, kız çocuğu rolünde değer vermek ve ona saygı duymak bir şeydir, diyecektir muhafazakâr; modern liberalizm tarafından kadını tarihi rollerinden arındırılmış olarak görmek ise kabul edilemez derecede farklı bir şeydir”* (Nisbet: 2014: 83).

Yıldırım, ailenin bir mühendislik ürünü olmadığına dikkati çekmiştir. Toplum bütünlüğü ve kültür bilimi bağlamının dışında aileyi ele almak mümkün değildir. Çünkü aile, toplumsal ve kültürel değerlerin bir yansımasıdır. Aileyi bu değerlerin uzağında tutarak adeta bir mühendislik ürünü olarak görmek yanlış bir yaklaşımdır. Aile kurumu; demirle, tuğlayla, ne de betonla meydana gelen bir kurum değildir (Yıldırım, 2024).

Muhafazakârlar aile değerleri açısından erkek ve kadının cinsel yönden normal rollerini benimserler. Muhafazakârların çoğu eş cinselliği insan doğasına, yaratılış fitratına aykırı olarak yorumlarlar. Aile kurumuna bir tehdit olarak görülür (Özipek, 2017: 69).

Son yıllarda Batı dünyasında ve sanayileşmiş toplumlarda ailenin korunmasına yönelik mücadele verilmektedir. Eş cinsel evlenmeler, kürtaj, çocuk sınırlandırılması gibi konular sıkça tartışılmaktadır. Nitekim ülkemizde de kadınların iş hayatında aktif rol oynamasıyla aile içinde erkek ve kadın rollerinin farklılaşması söz konusudur. Aynı şekilde çocuk sınırlandırması ve kürtaj gibi konular da tartışılmaktadır. Muhafazakârlık, aileyi toplumun kilit yapısı olarak görmüştür. Muhafazakâr anlayış aileyi, toplumsal değerlerin kuşaktan kuşağa taşınmasında bir aracı olarak nitelendirir. Aile yapısı ilk meydana geldiği zamandan günümüze kadar yapısal ve işlevsel olarak değişiklikler göstermiştir. Buna rağmen toplumlar aileyi merkeze alan bir anlayış göstermişlerdir (Doğan, 2015: 164-165). Evlilik dışı ilişki ve kürtaj gibi durumlar aile yapısına ciddi zararlar vermektedir. Aile yapısını zedeleyen bu yaklaşımlar gelecek nesillerin oluşmasına engel olmaktadır.

Çocukların eğitiminde büyük öneme sahip olan okullar, modernleşmeyle beraber iktidarı temsil eden bir kurum olmuştur. Devlet, çocukların eğitiminde okul faktörüyle ailenin sınırlarına girmiş bulundu (Akın, 2012: 4).

Türkiye’de modernleşme hareketinin öncüleri 20. yüzyılın başlarında Batı eksenli eğitim veren eğitim kurumlarında yetişmişlerdir. Geleneksel yaşam tarzından uzaklaşmalarıyla birlikte yüksek mercilerde görev almışlardır. Özellikle askerî ve sivil bürokraside önemli yerlere gelmişlerdir. Kültürel manada toplumla aralarında büyük farklar meydana gelmiştir. Bunda normal okulların etkisinden çok yatılı okulların büyük rolü olmuştur. Her ne kadar geleneksel ailenin çocuk üzerindeki etkisi azaltılmaya çalışılsa da pek başarı olunamamıştır. Ailelerin çoğu muhafazakâr hayat tarzını yeni nesillere aktarmıştır. Hatta bu kesim toplumun ana gövdesini oluşturacak kadar yayılmıştır. Türk siyasi tarihine de muhafazakâr anlayış hâkim olmuştur. Bu gösteriyor ki Batıcı dünya görüşüne karşı geleneksel aile yapısı sağlam bir irade sergilemiştir (A.g.e.: 4-5).

İnsanlar unuttukandır ama aileler öyle değildir. Aile kurumu kalıcı bir hafızaya sahiptir. İnsanın kendini rahat ve sıcak bir ortamda hissedebileceği yer genellikle aile yanıdır. Muhafazakârlar devlet otoritesine karşı genelde saygılı ve itaatkârdır. Fakat devletin koyduğu kanunlar ailenin kurallarıyla çelişirse aileyi tercih edebilirler. Nitekim aile muhafazakârlar için özel bir alanı ifade eder. Bundan dolayıdır ki, devletin aile üzerinde yasal düzenlemeler yapmasına karşı temkinlidirler (Özipek, 2014: 147-148). Aile ile muhafazakârlık arasındaki ilişki, insanların sahip olduğu gelenek ve toplumsal düzeni korumak bazında olduğu söylenebilir. Aile, geçmişten geleceğe kültür, inanç ve toplumsal değerler manzumesidir. Bununla birlikte aile, siyasallığı da içinde barındıran bir kurumdur. Bu sebepten ötürüdür ki bazı siyasi yapılar aileyi kendilerine rakip olarak görmüştür.

### **2.2.2 Geçmişten Pratik Kazanım: Gelenek ve Tecrübe**

Gelenek ve tecrübe gibi olgular, bir muhafazakârın tutum ve davranışını belirleyen önemli faktördür. Sosyal ve siyasi duruşunda kimlik görevi görür. Geleceğin belirsizliğine karşı geçmişten edindiği bilgiler ona güven verir.

Gelenek, kökleri geçmişe dayanan ve insan aklının süzgecinden geçerek olgunlaşmış kazanımların günümüze kadar sürmesiyle oluşur. Gelenek, geçmişten günümüze monoton bir şekilde ulaşmayabilir. Zamanla gelişerek ve değişerek farklı bir boyut

hâlinde gelecek nesillere ulaşır. Gelenekler insana güven vermesiyle yol gösterici bir rol alır.

Muhafazakâr düşüncede tecrübe, aklın ötesinde değerli kılınmış, büyük öneme sahip anahtar bir olgudur. Tecrübe geniş bir alanda var olarak, kuramsal aklın yetemeyeceği bilgi ve eylemleri kapsar. Bunlara gelenekleri, teamülleri, örf ve adetleri vs. örnek gösterebiliriz (Çaha, 2016a: 141).

Yine Çaha (A.g.e.: 149) hayatta ve siyasette bilginin mutlak ve tek olmadığını, tecrübenin bilgiyi meydana getiren önemli bir değer olduğunu vurgulamıştır.

Siyasal muhafazakâr yaklaşıma göre, yüzyıllar boyunca hayatın her safhasında gerçekleşen hadiseler birer tecrübelerdir. Hayatın derinliklerinden elde edilen somut bilgiler, toplumun meydana getirdiği bir zenginlik abidesidir (Şeyhanlıoğlu, 2014: 85). Tecrübe, ancak zamanla kazanılabilir. Duvarı ören her bir tuğla misali, belli bir zaman ve nizamla oluşan bütünlük, hayat boyu sahip olunan bilgilerin, bir araya gelmesiyle deneyim hâline gelmesi gibidir.

Sosyolojik olarak insan, kapasite anlamında ve öz tecrübeleri bakımından yeterli değildir. Toplumsal problemleri tek başına düşünüp kavramaktan acizdir. İnsanların bilgelik ve tecrübesi, geçmişten süregelen rasyonel sonuçlardan, zamanın süzgecinden geçen faydalı birikimlerden oluşur. Soyut akıl üzerinden toplumu, geleneği ve bireyleri anlamak zordur. Tarih faktörü bunda belirleyici etkiye sahiptir. Tarihin derinliklerinden gelen bilgi, birikim ve tecrübe geleneği meydana getirir. Bunlardan bağımsız bir şekilde yapılacak olan tüm varsayımlar noksan kalır (Beneton, 2016: 108).

Gelenek, toplum ve bireyin değerlerini muhafaza edip kimlik oluşturması bakımından çok önemlidir. Benimsenmiş kurallar ve pratikler insanların kendiliğinden eğilim sergileyeceği güven anlayışını doğurmaktadır. Tarihten bugüne kadar olan süreçte kolektif olarak toplum içerisinde aidiyet duygusu meydana getirir. Bunun yanı sıra değişim bir belirsizlik ve güvensizlik ortamı oluşturarak insanı mutsuzluluğa sevk edebilir (Heywood, 2016: 96). Gelenek ve görenekleri sonsuza dek değişmeden aynı şekilde devam eden hiçbir topluluk yoktur. Gelenek ve görenekler zaman içinde toplumun organik yapısını zedelemeyecek şekilde kendiliğinden yenilenir. Herhangi bir müdahale olmadığı takdirde değişim aşamalı

şekilde ilerler. Yalnız dışarıdan müdahale edilirse organik toplum yapısı zarar görür. Dolayısıyla gelenek ve göreneklerin değişiminin doğal bir evrim içinde olması makbuldür (Çaha, 2006: 21-22). Toplumsal düzenin sağlanması bakımından geleneğin çok önemli bir yeri vardır. Gelenekler akılla üretilebilecek bir olgu değildir. Tarihten bir miras olarak gelen bir zenginliğe sahiptir. Gelenek içinde bilgelik bulunduran kültür ve alışkanlıkların toplumdan topluma aktarılmasıyla devam etmektedir (Sezik, 2012: 115). Gelenek ve tecrübe toplumun birçok kazanım elde etmesini sağlar. Toplumlara ışık tutar ve ayaklarının yere basmasını sağlar. Muhafazakâr düşünce bu alışkanlıklarını tarihten alır (Akkaş, 2004: 125). Gelenek kavramı, geçmiş kuşaklardan günümüze kadar gelen, sosyal hayatın içinde olan her değeri içine alan ve bunları gelecek nesillere ulaştıran uygulamalar biçimi olarak ifade edilmektedir. Gelenek, toplumların devamlılığını ve meşruiyetini sağladığı için ortak miras olarak görülür. Gelenekler bireye ortak bilgi ve tavır biçimi verir. Çoğu zaman insanlar bunların doğruluğundan şüphe duymazlar. Bu durum insanlara kaygı duymadan yaşayacakları bir dünyayı sağlamış oluyor (Yılmaz, 2005: 40). Toplumsal tecrübelerin neticesinde gelenek meydana gelir. Geleneksel kurumlar tarihsellik içerisinde gelen deneyimin bir sonucudur (Kartal ve Yaman, 2022: 235). Muhafazakârlar, geçmişte edinilen deneyimleri bilgeliğin alameti olarak düşünür. Geçmişten elde edilen tecrübeyi, bugün ve yarını anlayabilmeye katkı sunan bir kılavuz olarak görürler. Ayrıca devamlılık bakımından geleceğe karşı güven hissi verir.

Gelenek, muhafazakârlığın ana kaynağıdır. Muhafazakârların geleneğe bakış açısı çoğunlukla yeniye karşı olarak algılanabilir. Hâlbuki muhafazakârlar geleneği bilge ve bilgelik teması olarak düşünürler. Geleneği bir tecrübe birikimi olarak görürler. Bu edinimin bir insan aklının yetemeyeceği kadar derinlikli olduğuna inanırlar (Erdoğan, 2006: 5). Bunun yanı sıra muhafazakârlar devamlılık arz eden geleneğin, toplumun yapı taşını oluşturduğuna inanırlar. Bu aynı zamanda bireyi kimsesiz hissetmenin yalnızlığından kurtararak bireyin kökünü ve kim olduğunu unutmamasını sağlar. Ayrıca gelenek, muhafazakâr düşüncede toplumsal istikrarın önemi olarak görülür. Tecrübeyle sabit olan tüm yarayışlı işler bu kapsamdadır. Gelenek insanı dibi belli olmayan kuyudan yani değişimin belirsizliğinden kurtarır (A.g.e.: 5-6). Muhafazakârlık; atalarından miras kalan faydalı olan geleneklere bağlı,

geçmişin pratiklerinden aldığı deneyim ile iyiyi kötüyü ayırt edebilen bir anlayışı öngörmektedir.

Bütün uygar toplumlara, atalarından toplumsal hayatı kolaylaştırmaya yönelik pratik bilgiler, deneyimler ve kurallar miras kalır. Toplumların bunlara sahip çıkması, onları koruması ve örnek alması gerekir. Bu, tamamen koşulsuz kabul anlamına da gelmemelidir. İçinde bulunulan zamanda nasıl düzeltmeler yapılabileceği konusunda çaba gösterilebilir. Ancak hangisinin en ideal olduğuna soyut olarak ve tüm zamanları kapsayacak şekilde karar verilmemelidir. Değişim ve yenilik kararı alınırken bu değişim ve yeniliğin toplumun yapısını bozmayacak ya da iktidarın her alana müdahaleci olmasına imkân vermeyecek şekilde olmalıdır. (Letwin, 2012: 18). Gelenek, geçmişten günümüze kadar gelen ve biriken bir bilgeliği içermektedir. Daha önceden denenmiş, sınanmış olguları günümüze aktarılan bir kolaylık olarak görme anlayışıdır. Gelenek, faydalı pratikleri gelecek kuşaklar için yol gösterici bir faktör olarak görür. Birleşik Krallık'taki muhafazakârlar geçmişten gelen bilgelik ve tecrübe bakımından monarşiyi önemserler. Taç takma geleneği siyasetin bir parçasından ziyade ulusal sadakati simgeleyen bir hareket olmuştur (Heywood, 2016: 95-96).

Gelenek, geçmişe duyulan bir hasrettir. Geçmiş unutmamak, geçmişe dair nostalji yaşamaktır. Buradaki en önemli husus geleneği yanlış anlamamaktır. Geleneği, geçmişe takılıp kalma olarak görmemektir. Bunun aksine geleneği, geleceği aydınlatan bir kandil gibi görmektir. Muhafazakârlık sanıldığı gibi aksine sadece geçmişten beslenmemektedir. Ancak geleceğin yönünü geçmişte aramaktır (Vural, 2020: 185).

Gelenekler, teamüller ve devamlılık bir muhafazakâr için güven veren unsurlardır. Gelenekler bir diğer yönüyle beraberce rahat yaşamının kaynağıdır. Nesiller arası irtibat ve ilişki sağlayan unsur devamlılıktır. Devamlılık sadece toplum için değil birey için de önemlidir. Devamlılık ortadan kalkarsa hayatta boşluklar oluşur. Muhafazakârlar toplumsal düzenin özgürlük ve adaletin uzun tecrübelerin oluşmasıyla meydana geldiğine inanır. Değişim ani olmamalı, eskiyi tamamen silerek değil aşamalı bir şekilde olmalıdır (Kirk, 2008: 245). Özipek'e göre (2014:148) gelenek, muhafazakârlar için derin bir deneyimdir. Bundan dolayı geleneği fazlasıyla önemserler. Ancak burada ayırt edilmesi gereken bir nokta vardır. Her gelenek muhafazakârlar için cazip gelmeyebilir. Mesela kan davası buna örnek

teşkil edebilir. Geleneğin muhafazakârların onayından geçmesi için belli başlı kriterleri olması gerekir. Geçmişin filtresinden geçmiş olması aynı zamanda üstün değerlerle çelişmemesi gibi. Bir muhafazakâr atalarından gelen bir şeyi ilk başta reddetmek yerine onu araştırıp “Bunda bir hikmet var mı?” diye düşünür.

Edward Shils, geleneği; geçmiş zamandan günümüze devredilen veya aktarılan bütün her şeyi kapsar, diye açıklar. Bu sebeple geleneğin sınırları geniş bir yelpazede görülebilir. Geçmişten gelen alışkanlıklar, sosyal ve siyasi sistemler, inanç yapıları gibi her şey gelenek olarak değerlendirilebilir. Fakat bir şeyin gelenek olması için üzerinden ne kadar geçmesi hususu tam olarak belli olmayabilir. Geleneklerin genelde nesilden nesile aktarılan devamlılık olduğu düşünülse bile gelenek ile salt modayı birbirinden ayırmak zordur. Mesela asırlardır devam eden Hıristiyanlık kesinlikle gelenektir. Fakat 19. Yüzyıldaki sanayi kapitalizmi ile sonraları meydana gelen sosyal devlet hakkında benzer şeyleri ifade etmek mümkün müdür. Ya da yetişkinlerin evrensel olarak oy hakkına sahip olmaları hangi tarihte gelenek halini almıştır? (Heywood: 2017: 426).

Heywood geleneği üç şekilde ele almıştır. Bunlar; statükoyu müdafaa, geçmişi geri çağırma ve son olarak muhafaza için değişimdir.

İlk olarak geleneği yerleşik kurum ve yöntemlerin devamı olarak görür. Bunu statükoyu müdafaa olarak tasvir eder. Buradaki anlamıyla gelenek değişimi engellemeyi hedefler. Anglo-Amerikan muhafazakâr gelenek anlayışının yapı taşı “muhafaza arzusu” olarak görülür. Muhafazakârlığı geriye dönüş olarak görmez var olanı muhafaza etmeyi ve geçmişin devamlılığını vurgular. Aslında bu, var olan durumun savunulması anlamına gelmektedir (A.g.e.: 426-433).

İkinci olarak gelenek, geçmişi geri çağırma arzusu olarak görülür. Geçmiş zamanlarda var olan ütopya yani “Altın Çağ” düşüncesidir. Güncel yaşanan sıkıntıları öteleyerek geçmişin efsanelerinde gezinmek anlamına gelir. Modern çağ düşünürleri Viktorya zamanını överler. Buna karşılık Viktorya Dönemi’ndekiler ise geçen 18. yüzyıl için hayıflanmaktadırlar. Dolayısıyla çoğu şeyi içinde bulunulan zamana, ortama, şartlara göre değerlendirmek yerinde olacaktır (A.g.e.: 430-432).

Son olarak gelenekçi anlayış geleneği muhafaza etmek için değişim olarak görülür. Burada gelenekçi anlayış, değişimi tamamen yok saymaz. Bazen değişimi kaçınılmaz olarak görürler. İlerlemeci muhafazakârlar reformu devrime tercih ederler. Değişime

karşı anlamsız bir direnç sergilemek istemezler. Bunun daha büyük sorunlara sebep olabileceğini düşünürler. Bir fırtınada kökünden sökülme riski olan dik bir meşe olmaktansa, esnek söğüt ağacı olmayı tercih ederler (A.g.e.: 432). Muhafazakârlığın sahip olduğu gelenek anlayışı ise geleneği korunarak yenilenmenin mümkün olacağı yönündedir. Geçmiş kökünden söküp atan kazanımları yok sayan devrim niteliğindeki eyleme sıcak bakılmaz.

### **2.2.3 Akıl: Aciz ve Aziz İnsan**

Aydınlanma diye tabir edilen çağın, 17. ve 18. Yüzyıllarda itibaren başladığı varsayılmaktadır. Büyük yankı bulan Aydınlanma hareketleri sonrasında siyasi ve sosyal alanda köklü değişimler meydana gelmiştir. “Akıl Çağı” olarak da adlandırılan bu değişim hareketi, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi’ne yol açmıştır. Dolayısıyla Avrupa’da dinin yönetimdeki hâkim etkisi, aristokratik düzen ve mutlak monarşi gibi olgular gücünü yitirmiştir. Aydınlanma din, gelenek, otorite gibi değerlerin yerine eşitlik, özgürlük, kardeşlik gibi ifadeleri öne çıkarmıştır. Başlarda birçok düşünür bu fikirleri desteklemiştir. Teorik olarak rasyonel kabul gören bu değerlerin, uygulanış bakımından sorunlar barındırdığı görülmüştür. Özellikle Fransız Devrimi’nin katı ve aşırı uygulamaları buna örnektir. Geçmişin ve geleneğin toptan bir şekilde tahrip edilmesi, tarih ve deneyim ile kazanılan değerlerin yok sayılması gibi uygulamalar tartışmalara sebep olmuştur. Bununla birlikte din ve inanç özgürlüğüne de kısıtlama getirmiştir. Din adamları ağır şekilde cezalandırılmıştır. Nitekim özgürlük, eşitlik, kardeşlik sloganlarıyla anılan Fransız Devriminin dehşet verici uygulamalarının örneği olan giyotin gerçeği devrimin keskin boyutlarını gözler önüne sermiştir.

Muhafazakâr düşünce, değişimin ani biçimde olmasına sıcak bakmaz. Çünkü değişimin bir anda olması bazı toplumsal sorunları beraberinde getirir. Olgunlaşmamış fikirler ve uygulamaların, tepeden inme biçimde toplum üzerinde denenmesi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Hâlbuki muhafazakârlar, değişimin zaman içerisinde, kendiliğinden ve geçmişi tamamen yok saymayarak olması gerektiğini düşünür. Siyasi mühendislik adı altında aklın ham ürünü olarak üretilen siyasi projelere karşıdırlar. Muhafazakârlar insan aklının her şeyi kavrayabilme bakımından yetersiz olduğuna inanır. Aklın sınırları vardır. Bu düşünce insan aklına tamamen bir olumsuzluk yüklemes. Bilakis insanın kendini bilmesi, hakikati anlamasına yardımcı olur.

Aydınlanma aklının tasarlanması uzun zaman almıştır ve epey bir geçmişi vardır. Aydınlanma aklına karşılık meydana gelen muhafazakâr akıl da uzunca bir geçmişe sahiptir. Muhafazakâr aklın geçmişi Antik Yunan'a kadar götürülebilir. Yalnız muhafazakâr aklın, bir siyasi düşüncenin epistemolojik temelini oluşturması yönünden geliştirilmesini Aydınlanma sonrasına götürmek doğru olur (Özipek, 2017: 44).

Edmund Burke bilginin kaynağını tekdüze akıl değil tecrübe olarak görmüştür. Deneyimlerimiz sayesinde evrendeki her şey hakkında bilgi sahibi oluruz. ‘‘Çoklu hakikat’’ düşüncesine erişme durumu gerçekleşir. Fakat bilgiyi bir tek aklın sonucu görenler evrensel ve tek bir gerçeklik iddiasında olurlar. Bundan hareketle tek bir siyaset anlayışını öngörürler. Hâlbuki Edmund Burke, John Locke, David Hume gibi düşünürler bilginin mutlak ve tekil olmadığını bunun aksine plüralist ve göreceli olduğunu düşünerek bilginin kaynağına tecrübeyi koyarlar (Çaha, 2016a: 149).

Aydınlanma, 18. yüzyıl süresince başta Avrupa’da sonra bütün dünyada felsefi manada radikal bir değişim ve dönüşüm meydana getirdi. Bütün bunların kaynağı olarak aklı temel aldı ve akla kurucu bir ilke rolü biçti.

Siyasette kullanılan akıl, tümüyle tarihsel ve toplumsal durumlara bağlı pratik bir akıl deneyimi olarak görülebilir. Siyasete yön veren ilke ve prensipler soyut akıl yerine tarihsel tecrübenin derinliğinde olanı referans alır. Bu minvalde Burke’ün siyasetteki görüşü, pratik aklın bir etkinliğini ifade eder. Pratik aklın, tarihsel tecrübeye dayanan anlayışı temel olarak görmesi onun en ayırt edici özelliğidir (Gayırhan, 2018: 144).

Burke siyaseti kuramsal bir yaklaşım olarak değil, tarih ve toplumun geçmiş deneyimlerinden kazandığı pratik bir yaklaşım alanı olarak görmüştür. Genel iyi anlayışının, kesinlik içeren ve değiştirilemez bir hâlde olması mümkün değildir. Doğası gereği hareketli ve değişken bir yapısı vardır. Toplumsal iyinin tam tarifi yoktur. Toplumsal iyilik zaman ve mekâna göre değişkenlik göstermez. Bunu kavrayabilmek sadece aklın reformsal teorileriyle yeterli olmaz (A.g.e.: 145).

Siyasi akıl, tarih ve tecrübe olmaksızın, soyut bir akıl ile izah edilemez. Siyasi aklın, soyut düşüncelerle açıklanması pek mümkün değildir. Siyasi akıl; varoluş, bilgi ve etik varsayımları içinde barındıran bir yapıya sahiptir. Varoluşsal açıdan yaklaşıldığında tarih ve toplum ön plana çıkar. Çünkü varoluşun temeli tarihe

dayanmaktadır. Toplum ise özne görevi görür. Siyasi aklın bilgiye dayalı bir iddiası da vardır. Zira bilginin kaynağına erimek için geçmişin derinlikleri göz ardı edilemez (A.g.e.: 150). Muhafazakârlık, Kartzeyen ve kurucu akla karşı çıkmıştır. Muhafazakâr düşünce; akli tarihten, deneyimden, gelenekten, dini inançtan soyutlayarak tek başına bir ilke olarak resmetme yaklaşımına karşı geliştirilmiş bir cevaptır.

Hume, safi insan aklının her şeyi anlama, kavrama ve çözümlemede yetersiz kalacağını ifade etmiştir. Hume bu yolla aydınlanma fikrini ciddi şekilde eleştirmiş ve muhafazakâr düşüncenin felsefi olarak altyapısını oluşturmada katkı sağlamıştır. Aydınlanma fikrinin birçok katı savunucularına karşı sağduyuyu benimseyen bir başka düşünür ise Edmund Burke olmuştur (Ademi, 2021: 64).

Her şeyin rasyonalite ile hallolacağı düşüncesi geleneksel yapı, dini değerler gibi muhafazakârlığın temel ilkelerini hiçe saymıştır. Metafiziksel olguları ilkel olarak gören bu anlayış geçmişten gelen deneyimlerin tarihin tozlu sayfalarında kalacağını ve geleceğe ışık tutamayacağını iddia etmiştir (Köse, 2015: 6).

Aydınlanmacı düşünürler insan aklının işleyişinde bazı engeller görürler. Bunlar gelenek, toplum, otorite, kültür gibi unsurlardır. Buna karşın muhafazakârlar ise aydınlanmacı fikrinin tam tersi bu unsurların aklın çalışmasını sağlayan bir değer olarak görürler. Bir muhafazakâr, aydınlanmacıların savunduğu şekilde tutkularından ve geleneklerden yoksun bir akıl yürütemez (Duman, 2017b: 19).

İnsan aklının sınırları bulunmaktadır. Safi akıl, doğası gereği dünyanın bütün sırlarını erişebilecek kabiliyette olmayabilir. Toplum ise geçmişten günümüze uzanan bir birikim sahibidir ve toplumsal sözleşmelerin dar kalıbına sığmayacak kadar büyüktür. Dolayısıyla aklın, siyasi alanda sınırlı bir etkinlik içinde olması gerekir (Özipek, 2017: 22).

Aydınlanma Çağı bir aklın ürünüdür. Fransız Devrimi her ne kadar iyi niyetlerle başlayan bir girişim olsa da sonuçları itibariyle korkunç bir şiddete meylettiği ortadır. Bu şiddet eski rejim ile kıyaslanamayacak kadar ileri boyuta ulaşmıştır. Üstelik bu devrim, özgürlük, kardeşlik ve eşitlik gibi kulağa hoş gelen bu ilkelerle başlamıştır. Aydınlanma akli, Katolik kilisesi ile engizisyonu ilişkilendirirken Aydınlanma ile giyotinin ilişkisini de açıklamak zorundadır. Açıklamada ortaya çıkacak kesin sonuç

ise, Aydınlanma'nın temel kaynağının akıl anlayışından doğduğu gerçeğidir (A.g.e.: 41).

Muhafazakârlığı diri tutan önemli kaynaklardan biri de Aydınlanma aklına yöneltilen dinî içerikli tenkitlerdir. Bu tenkitler Aydınlanmayı direkt hedefine alan siyasi bir amaç olduğu gibi Aydınlanma ile eskisi kadar rağbet görmeyen değerleri temel alacak bir karşı görüşü de ifade etmiştir (A.g.e.: 47).

Muhafazakâr düşünce ile rasyonalizm arasında ciddi farklar vardır. Muhafazakârlar, rasyonalizmden pek hoşlanmazlar. Daha çok tecrübeye önem verirler. İnsan aklının sınırlılığını bilirler. Özellikle insanların olayları anlama kapasitesinde eksiklik görürler. İnsanoğlunun bu yanı sıra aptal olduğu anlamına gelmez. Fakat muhafazakârlar süper aklın zorluğuna inanırlar. Ham insan aklının radikal deneyler yaparak hakikate ulaşma arzusuna karşı ürkek tavır sergilerler. Muhafazakâr düşünce bu yönüyle Sosyalizm ile farklılaşmaktadır. Sosyalizmde akıl ile karmaşık ekonomik sorunların çözüleceğine dair düşünce hakimdir. Muhafazakâr düşüncede ise piyasa ekonomisine tepeden çözümler bulunulamayacağı öngörülür. Özgür bir serbest piyasadan bahsedilir. Bu düşünce her ne kadar liberal anlayışla uyuşsa bile tamamıyla bireyci yaklaşımı ifade etmemektedir (Graham ve Hoffman, 2015: 196).

Muhafazakârlar, insan aklının mükemmel olamayacağını benimsemişlerdir. Fakat bu düşünce çok sert eleştirileri beraberinde getirmiştir. Muhafazakârlara göre insan doğası giderilmesi zor kusurlara sahiptir. Mükemmel insan olmadığı gibi insan aklıyla mükemmel bir toplum tasarlanamaz. İnsan doğasında acelecilik olduğu için insan, ütopyalara karşı bile asileşir (Kirk, 2008: 247).

Başkaldırı ve bıkkınlıkları onu felakete sürükler. Ütopya arayanlar genelde hüsrana uğradıkları için muhafazakârlar hayalciliğe sıcak yaklaşmamıştır. Muhafazakârlar bireyin ve toplumun mükemmel olamayacağını bildiği için makul olanı ararlar. Tahammül edilebilir düzeyde kötülüklerin ve sıkıntıların her daim olmasına rağmen adaletli ve özgür bir toplumun var olduğu bir düzen isterler. Fakat bir toplumun kurumları ve ahlaki değerleri hiçe sayıldığı zaman bireylerin içinde isyankâr dürtüler baş gösterir. Birey ve toplumun mükemmel olduğunu taahhüt eden ideologlar yirminci yüzyıl devrini ateşe vermişlerdir (A.g.e.: 247).

Olgunlaşmamış aklın insanoğluna herhangi bir katkısı olmamıştır. Bilakis tarih, bu türden gerçekçi olmayan düşüncelerin insanoğluna verdiği tahribatları herkese

göstermiştir. Bu kural tanımayan akla karşı din ve gelenek koruma kalkanlığı yapmıştır. Bu çerçevede bireysel bencil yaklaşımlar yerine aile ve toplumsal değerler ağır basmıştır. Aile, muhafazakâr anlayışın en kıymet verdiği değerlerden biridir. Ailenin temel işlevlerinden bazıları da geleneksel olanın yaşatılması, dinin rehber olarak görülmesi, toplumsal iradeyi temsil etmesidir. Aile bu yönüyle kadim bir geleneğin parolasıdır (Duman, 2012: 45).

Muhafazakârlık, Aydınlanma'nın ütöpik unsurlarından biri olan mükemmelleşebilirlik fikrini benimsemez. Aydınlanma, akıl kudretinin insanı ve toplumu kusursuz hâle getireceğini, aynı zamanda aklın amaç ve hedeflerini sınırlandıracak hiçbir değer olmadığına inanmıştır. Akıl Çağı döneminde ve sonraki dönemlerde insana, topluma ve değerlere yönelik meydana gelen tahribatlar hiçbir dönemde olmamıştır. Buna karşılık muhafazakâr anlayış, insan aklının sınırları ve kusurları olduğunu düşünür ve aklı, yüce ve yanılmaz bir güç olarak görmez (Özipek, 2017: 53).

Muhafazakârlar, Aydınlanma'daki rasyonel ve spekülâtif görüşe karşı deneye dayalı ve tarihsel bir bakış açısı benimserler. Aklın en büyük çözüm merkezi görülmesine karşı çıkarlar ve bunu kibir felsefesi olarak algırlar (Duman, 2018: 101).

Muhafazakâr düşünce her şeyi kökünden söküp atan köktenci bir yaklaşımı benimsememiştir. Sahip olunan kazanımların üstüne koyularak daha iyiye ulaşabileceğini öngörmektedir. Tarihten gelen deneyimler bu noktada kilit rol oynamaktadır. Geçmişten gelen her şeyi ortadan kaldıran akıl daha iyisini yapmaya muktedir olamaz (Küçükalp, 2011: 45).

Toplumun yapısını değiştirmeye ya da dönüştürmeye kalkışmak sırf akıl ile mümkün değildir. Ayrıca toplumsal yapı müdahaleyi sevmez. Değişim ve dönüşüm ancak doğal olarak ve kendiliğinden gerçekleşir. Topluma karşı müdahalecilik yerine toplumu anlamaya çalışmak daha evladır. Muhafazakârlık değişime karşı değildir. Muhafazakârların din, kültür, gelenek, tecrübe gibi sahip olduğu değerler vardır. Bunlar ham akıl ile anlaşılıp topyekûn değiştirilecek inançlar değildir (Vural, 2020: 185).

İnsanoğlu tarihten, gelenekten ve kültürden soyutlanamaz. İnsanoğlunun sermayesini oluşturan bu birikimler köklü bir yapıya sahiptir. Bu birikimler insanda bir kimlik meydana getirir. Buna karşılık evrenselci projeler adıyla insanı değiştirmeye çalışan

anlayışlar vardır. Bunlar insanların topluma karşı aidiyetini zedeleyerek, savrulmasına ve yalnızlaşmasına sebebiyet vermektedir (Bilgin, 1994: 19).

Her ne kadar muhafazakâr görüş, akla muhalefet gibi gösterilmeye çalışılsa da burada bir yanılgı söz konusudur. Bilakis akıl, muhafazakâr yaklaşım tarzında bir değerdir. Örnek vermek gerekirse, bir muhafazakâr geçmişten gelen her geleneği sorgusuz sualsiz kabul etmez. Pirincin içinden siyah taşlar nasıl ayıklanırsa geçmişten gelen zararlı görüş ve eylemler de tarihin tozlu sayfalarında bırakılır. Hatta o yanlışlar hafızalarda tutularak ibret haline gelebilir.

Muhafazakâr düşünürler insan aklına değil, rasyonalist geleneğe ve aydınlanma rasyonalizmine karşı çıkmışlardır. Geçmişten günümüze bir göz atıldığında muhafazakâr düşünürlerin haklı olduğu düşünülebilir. Hiroşima, Gulag ve Holocaust gibi yirminci yüzyılda meydana gelen büyük felaketslere, rasyonalizm geleneğinin düşünce zemini anlamında sebep olduğu açıktır. Günümüz düşünürleri aydınlanma aklına ve bu aklın projelerine katı eleştiriler yapmaktadır. Nitekim bu eleştiriler 19. yüzyılda bazı düşünürler tarafından yapılmıştır. Bu düşünürlerin feraset ve fazileti, henüz Aydınlanma projesinin doğurduğu yıkımları daha önceden ifade etmiş olmalarıydı (Güngörmez, 2004: 27-28).

İnsanı toplumdan ve toplumsal erdemlilikten alıkoyan Aydınlanma felsefesi, bireyi bencil, özgür, kibirli olarak tasarlamaya çalışmıştır. Nitekim Aydınlanma aklının, tek bir bireyi yüce ve sınırsız özgürlüklere sahip olarak görmesi onu kural tanımaz, otoriteyi hiçe saymaz hâle getirmişti. Bu vesileyle tasarlanan birey modeli gelenekleri kabul etmeyen toplumsal değerleri benimseyen hâl alarak geleneği bağınazlık, dini ise dogmatik olarak görür. Daha sonra bu anlayış sosyal düzeni ve aile yapısını zayıflatmak istemiştir (Duman, 2012: 23).

Muhafazakâr düşünce, insan aklının sınırlı olduğuna vurgu yapar. Nitekim insan kusurlu bir varlıktır ve mükemmel değildir. İnsan toplum içinde var oldukça anlam kazanır. Toplum, bireyin millî, kültürel ve ahlaki değerlerinin oluşumuna katkı sağlar (Vural, 2020: 184).

Muhafazakâr düşünce, akla hiçbir zaman tamamen karşı çıkmamıştır. Ancak muhafazakârlar, insan aklının, her şeye yeten ve hayatta tek referans olduğu fikrini kabul etmemiştir. Ham akıl, radikal karar verebilir. Radikal tutum ise aşırıcılığa yol açar. Aşırıcılık ise toplumsal huzur ve dengeyi bozar. Toplumun alışageldiği hâller

vardır. Tarih içinde toplumlar tarafından denenmiş ve faydası görülmüş, geçmişten geleceğe adeta reçete misali aktarılan bilgiler vardır. Bunlar yaşamı kolaylaştıran bilgiler olmakla birlikte toplumsal düzeni de sağlar. Kültürel miras haline gelir. Bir muhafazakâr için akıl çok şeyi ifade eder, ama her şeyi değil.

#### **2.2.4 Toplumsal Dayanışma: Organik Toplum**

Geçmişten bu yana insanlar öbekler halinde yaşamış olup sosyal ilişkiler kurmuştur. Bireyler toplumu meydana getirmiştir. Belli bir alanda yaşayan, ortak değerlere sahip insanlar toplum olarak ifade edilir. Toplum olmak bir doğal gereklilik olarak da görülebilir. Bireylerin birbirlerine karşı maddi, manevi, duygusal ihtiyaçları onları beraber yaşamaya sevk etmiştir. Bundan sebep muhafazakârlar topluma büyük anlam yüklemiştir. Organik toplumdaki kasıt; kendi kendine oluşan, herhangi bir üst akıl tarafından kurgulanmayan, değişimin kendiliğinden doğal olarak gerçekleştiği, geçmişten geleceğe aktarılan tecrübe ve değerlerin olduğu bir toplumdur. Güçlü aile ve organik bir toplum sağlıklı bireylerin yetişmesine zemin hazırlar. Toplumun belli alanlarda birleştiği ortamlar vardır. Sivil toplum kuruluşları (STK), dernek, sendika, cemaat vs. gibi oluşumlar koruyucu kalkan görevi görebilmektedir. Muhafazakâr düşüncede dinamik bir toplum öngörülür. Her manasıyla gelişmiş bir toplum, gerçek anlamda uygarlığın bir kaynağıdır.

Birey ve toplum birbirlerine zıt iki kavram değildir. Üstelik birbirlerinin alternatifleri de olamazlar. Bir elin parmakları gibidir. İkisinin de hem kendine hem de birbirlerine ait sorumlulukları vardır. Bu ilişki, kâğıt üzerinde anlaşma sağlanan bozulduğunda ise silinip kenara koyulan bir ilişki hiç değildir. Toplumsal devamlılığın sağlanmasında bireylerin rolü vardır. Bireyler, gelenek ve değerleri düzenleyici ve taşıyıcı rol üstlenirler. Bireylerin, toplum ile ilişkileri savrulursa birey her bilgiyi ve doğruyu bilgiye ulaşmanın yollarına kulak tıkayarak nihilizme dönüştürür (Vural: 2020: 75).

Muhafazakârlar toplumu, bütün katmanlarıyla birlikte yaşayan ve toplumdaki her şeyi organik olarak bir bütünün parçası kabul eden organizmacı yapıda görürler. Bu bakış açısı liberallerin ve sosyalistlerin bakış açısına zıttır. Nitekim muhafazakârlar, toplumu ne liberaller gibi bireysel iradelerle toplum sözleşmesine ne de sosyalistler gibi sınıfsal çatışma temeline dayandırır (Duman, 2018: 104).

Materyalist yaklaşımlarla toplum yapısına müdahaleler toplumun genleriyle oynamaya benzer. Toplum liberal ve sosyalist anlayışlarla açıklanamaz. Toplum birey ya da sınıf kalıbına girmez. Bu prensipler üzerinden toplumu açıklamak mümkün değildir. Toplumun kendine ait dinamikleri vardır. Toplum tamamen doğal süreçlere ait organik bir yapıyı ifade eder (A.g.e.: 104-105).

Muhafazakâr düşünürler, toplum ve cemaat bağlarından uzaklaşmış insanları, gelenekleri ellerinden alınmış, güvensizlik içinde yaşayan köksüz ve yabancılaşmış bireyler olarak görür. Özellikle Oakeshott, Akıl Çağı düşüncesinde yer alan bu siyasi rasyonalizmi katı bir şekilde eleştirir. Bu yanıyla muhafazakârların siyasi rasyonalizme karşıtlıklarını en etkili şekilde vurgulayan düşünürlerden biridir (Güngörmez 2004: 17-18). Toplumun önceliği, bireyin sadece kendini düşünmesiyle değil aynı zamanda genel refahı düşünmesiyle mümkün olur. Toplumsal düzen, dayanışmayı teşvik ederek sosyal sıkıntılara kolektif bir reaksiyon gösterme imkanı tanır. Bu sayede bireylerin aidiyet duyguları pekişir. Kısacası toplumun öncelik haline getirilmesi ortak normlar etrafında bir araya gelmeye yardımcı olur.

Otoritenin kelime anlamı, “Yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü, yetke, sulta, velayet, siyasi veya idari güç, çalışmalarıyla kendini kabul ettirmiş, başarılı kimse.” olarak verilmiştir (TDK, 2011). Geleneksel otorite, geçmişin kaideleri ve erklerinin meşruluğunu kutsal yanlarına vurgu yaparak savunan ve kendisine inanılan bir otorite çeşididir (Weber, 1995: 331).

Muhafazakârlar, gönüllük içermeyen kolektivizme sıcak bakmadıklarından dolayı gönüllülük esasıyla bir araya gelen toplumu savunurlar. Akil bir sistemin var olduğu toplumda, yerel siyasi otoriteler ya da özel kuruluşlar vatandaşların haklarını etkileyen bir karar alacaklarında yerellilik ve gönüllülük ilkelerini dikkate alırlar. Fakat bu doğru işleyen mekanizma yanlışlıkla ya da zorla merkezi bir otoriteye geçtiğinde toplum tehlike içinde olabilir. Dolayısıyla otorite, sözde bir demokrasi uygular ama bu topluma ve bireye yabancı kalır. Sonuç olarak devlet, toplumdan ve toplumun değerlerinden uzak, tek tip bir yönetim sergileyerek insanları dar kalıba sokar (Kirk, 2008: 248). Bir milleti meydana getiren küçük gruplar en az millet kadar güçlüdür. Bundan dolayı merkezi otorite ve merkezi otoritenin görevlileri her ne kadar iyi eğitilmiş ve şefkatli olsalar bile kadim sorumlulukları elinden alınmış kadın ve erkeklerden oluşan bir topluma huzur, adalet ve refah sağlayamazlar. Huzurun, verimliliğin, yoksula yardımın anahtarı topluma yönelik sorumluluklarımızın

bilincinde olmaktır (A.g.e.: 248-249). Otorite eğer toplumun sınırlarını aşmaya kalkışırca toplum ile arasında sorunlar meydana gelir. Otoritenin toplum ile barışık bir yol izlemesi organik toplumu güçlü hâle getirecektir.

Toplumsal düzenin sağlanmasının en etkin yönü özel mülkiyet ve otoritedir. Otoritesiz bir toplum düşünülemez. Özel mülkiyet ile de temel haklar ve özgürlükler muhafaza edilmiş olur. Muhafazakârlara göre otoritenin en gerçek ve doğru olanı yüce yaratıcının koyduğu kuraldır. Dolayısıyla yaratıcı dışında kural koyucular ham akıl ve kusurlu düşünceyle bunu sağlayamaz. Nitekim otoritenin kaynağı ilahidir (Vural, 2020: 184). Otorite muhafazakârların savunduğu bir güçtür. Fakat otoritenin sınırları olduğuna dair temkinli bir görüş sergilerler. Otoritenin toplum üzerinde baskıya dönüşmemesini isterler. Onlar için otoritenin toplumsal düzeni sarsmaması önceliklidir. Toplumsal düzeni tehdit eden durumlarda ise otoriteyi meşru bir güç olarak görürler (Graham ve Hoffman, 2015: 197).

Otorite ve hiyerarşiyi hiçe sayan bir özgürlük anlayışını muhafazakâr düşünce onaylamamaktadır. Zira sınırı olmayan bir özgürlük anlayışı siyasi ve toplumsal kurumların varlığını tehlike altına alabilmektedir. Muhafazakâr düşüncede esas olan kural düzenin sağlıklı bir şekilde işlemesidir (Kartal ve Yaman, 2022: 244). Özgürlüğün sınırları tarih boyunca tartışılmaktadır. Özgürlüğün net sınırlarını belirlemek mümkün değildir. İnsanın toplum içinde varlığının hacmini oluşturan özgürlük anlayışı insanlığın ruhsal halleri ile doğrudan alakalıdır ve sorgulanmaya devam etmektedir (Özçınar, 2013: 182). Özgürlüğün bilinç ile ilişkisi söz konusudur. Özgürlük ilk olarak bilinçli bir insan olmayı gerektirmektedir (A.g.e.: 184).

Geleneksel muhafazakârlar; deney ve gözlemi, akıl ve teoriye tercih eder. Refah içinde yaşamayı önemser ve özel mülkiyeti destekler. Yönetim sistemi olarak demokrasiye sıcak bakarlar. Ayrıca merkeziyetçi, hiyerarşik ve seçkinci olarak da görünürler. Toplulukları yaşayan bir organizma olarak görürler. Aşırılığa ve bireyciliğe karşı kolektif toplumu savunurlar (Köni ve Torun, 2013: 192). Özel mülkiyet muhafazakârlar için önem arz etmektedir. Özel mülkiyetin toplumda var olması gerekliliğine vurgu yapar. Bilhassa özel mülkiyetin devlet, birey ve toplum arasında sosyal denge oluşturduğuna inanılır. Özel mülkiyet, sınırsız bir özgürlük ya da bireyin toplumdaki bağımsız aşırı zenginleşmesi değil, bir sorumluluk ve ihtiyaç olarak görülür (Barry, 1989: 102-103).

Duman, toplum ve birey ilişkisine dikkat çekmiştir. Bireyi anlamının ancak toplumsal minvalde olacağının altını çizmiştir.

Muhafazakâr düşünce anlayışında toplumsalın bireyden önceliği söz konusudur. Bireyleri anlamının yolu toplumun kodlarıyla mümkündür. Bireyin analizini yapmak öncelikle mensubu olduğu ortamın şartlarını anlamayı gerektirir. Muhafazakâr düşünce bireyi metot alan liberal anlayış ile uyuşmamaktadır. Muhafazakârlık, bireyin tek başına varoluşsal sürece sahip olamayacağını ancak toplum içinde anlamlanabileceğini savunur. Bu düşünce bireylerin iradesiz bir varlık olduğunu içermez. Tarihsel ve toplumsal süreçlerden soyutlanamayacağını içerir (Duman, 2017a: 143-144).

Bireylerin bir araya gelerek dayanışması esasıyla gruplar kurarlar. Bu gruplara sivil toplum, dernek vs. denebilir. Bu sayede toplumun gücü artar. Toplum kendiyile alakalı sorunlarda gerçekçi çözümler üretebilir. Tepeden inme kurallar toplumun derdine derman olmayabilir.

Modern devletin daha önce olmadığı kadar güçlü bir yapıya ulaşmasıyla birlikte birey ve toplumun sığınağı fonksiyonu gören sivil kuruluşlar zarar görmüştür. Bu durum birey ve toplum adına ürkütücü olmuştur. Nisbet, bu durumu sınırsız gücü olan baskıcı devletin doğurduğu doğal bir netice olarak görüyordu (Bülbul ve Özipek, 2007). Muhafazakârlar sosyal kurumların varlığının faydasına inanır. Bu kurumlar ile süreklilik sağlanır. Kurumlar zaman içerisinde evrimleşerek fonksiyonları genişletilebilir (Graham ve Hoffman, 2015: 197).

Toplumun kendi içinde kuralları vardır. Bu kurallar aile, komşuluk, arkadaş, ticari ilişkilerde kendiliğinden gelişir. Bu ilişkiler sistematik şekilde yürür. Burada akıl ve menfaat yerine gelenek ve samimiyet vardır.

Topluluk insanları birbirine kenetler. İnsanın, toplumsal ilişkileri baltalamaya çalışan, önüne geçilmez tutkuları vardır. İnsanların dizginlenmek için doğal topluluk bağlarına ait olması gerekir. Örneğin ebeveyn-çocuk, usta-çırak, köylü-toprak gibi bağlar. Bu bağlar oldukça sağlamdır. Heyecan ve duyguyu zirvelere taşır. Hiyerarşi ve simgelerle oluşmuştur. Toplumu, bireysel çıkarlar ve mantıksal çerçevede kurmak, zemini kum olan yere inşaat yapmaya benzer (Beneton, 2016: 110).

Herkes şahsi menfaatlerinin peşine takılırsa savaşta cephede kimler savaşacak, ülkenin müdafaası nasıl sağlanacak? Piyasa için kimse ölmeye gitmek istemez.

Mesele vatan olunca, bazı değerler kendiliğinden ortaya çıkar. Bu değerler ailedir, vatandır, topraktır. Bir bakarsınız ete kemiğe bürünür bu değerler. Bu bakımdan organik toplum yani doğal dayanışma beraberliği devlet-toplum-birey üçgeninde olmalıdır. Bu değerler korunmaz ise toplum, sürekli anarşinin hedefi hâline gelir (A.g.e.: 110).

Topluluk bağları; birliği, beraberliği ve düzeni ifade eder. Bireyleri paylaşmaya ve dayanışmaya sevk ettiği için bireylerin pervasız arzularını ve tutkularını sınırlar. Eşitlik ise ütöpik bir kavramdır. Burke'ün deyimiyile “Aynı düzeye getirmek isteyenler, eşitliği hiçbir zaman sağlayamazlar”. Eşitlik fikri, sınırsız tutkuları ve kibirli karakterli insanlara daha fazla imkân sağlar. Tocqueville ise modern insanı resmederken, modern insanın eşitlik sevdasıyla sömürldüğünü ve doyumsuzluk sarmalına bırakıldığını belirtmiştir (A.g.e.: 111). Toplum içindeki eşitsizlikler doğal eşitsizliğin bir sonucudur. Bu tür eşitsizliğe müdahale etmek mümkün olmayabilir. Organik bir toplumsal yapıda her bireyin bir statüsü vardır. Bu statüler toplumsal bir düzeni oluşturan hiyerarşik yapılardır. Toplumun birbiriyle uyumlu olmasını sağlar (Bobbio, 1999: 109). Toplumsalı meydana getiren kurumlar ne olursa olsun birbiriyle etkileşimsiz halde olamaz. Her halükârda bir ilişki söz konusudur. Toplumsal kurumlar organik yapısı gereği fonksiyonel olarak bağımlı hâledirler (Duman, 2018: 106). Muhafazakârlıkta insanlar arasındaki eşitsizlikler, toplumun doğal yapısının bir gereğidir. Nitekim muhafazakârlar adaleti eşitlik üzerinden kurmaz. Eşitlik üzerinden kurulan adalet yeni eşitsizliklere gebe olur.

Toplum, muhafazakârlığın mihenk taşlarından biridir. Muhafazakâr düşünürler toplum ile alakalı konularda aşağı yukarı aynı ana hatların üzerinde dururlar. Bu durum ekseriyetle toplum tanımıyla alakalıdır. Muhafazakâr düşünürler toplumu; geçmişten, geleceğe kadar uzanan ve herhangi bir müdahaleyi kabul etmeyen canlı ve organik bir yapı olarak görür. Temel değerlere gösterilen alaka burada ortaya çıkmaktadır. Toplumun doğal ve farklı yapıları, tarihselliği, karmaşık oluşu onu kurgusallıktan arındırıyor. Toplum bu bakımdan canlı, işlevsel olarak aynı olmayan, müthiş bir organizmaya benzer. Bu benzeşme gelişim evreleriyle yakınlıklar içerir. Farklı aşamalardan geçer, her aşama bir yeni kazanım anlamına gelir. Toplumların iç dinamikleri vardır. Bu iç dinamikler toplumun kendini yenilemesi bakımından önemlidir. Güncelliğini yitirmiş kurumları ve işlevsiz değerleri yenilerler (Çaha, 2006: 19). Muhafazakâr anlayışta suni topluma karşı bir tepki mevcuttur. Rousseau,

Proudhon ve Hobbes gibi kurgusal düşünce savı olan düşünürlere karşı temkinlidirler. Hobbes'un Leviathan'ı buna örnektir. Muhafazakârların ayrıca çekindikleri bir başka konu ise, anarşist ve sosyalistlerin yeni toplum meydana getirme çabasında suni ve sembolik toplum modelleri denemesidir. Toplum, üzerinde deneme yapılacak bir kurum değildir. Dolayısıyla sosyal teori kurucuları ve çağdaş toplum eleştirmenleri muhafazakârların ilan ettiği tehlikeli sulara bulunmaktadır (Mollaer: 2017: 100-101). Toplum, kendiliğinden meydana gelen doğal bir yapıdadır. Üst bir akıl tarafından dizayn edilemez. Kendine has yapısı ve dinamikleri vardır. Toplumun kurgusal bir düzlemde varlığını devam ettirebilmesi mümkün değildir.

Muhafazakâr düşünce toplumu yaşayan bir organizma olarak bilir. Toplumun kendiliğinden gelişerek değişeceğine inanır. Nitekim bu şekilde yani müdahalesiz olan değişimin toplum tarafından özümzeneceği fikri ağırlık basar.

Muhafazakârlar, toplumun kendiliğinden değişeceğini bildikleri için dışarıdan bir müdahaleyi kabul etmezler. Bu müdahalelerin toplumun yapısını bozacağını düşünürler. Çünkü onlar için toplum, devamlı değişim yaşayan bir organizmadır. Toplumun herhangi bir bölümüne yapılan müdahale, yalnız onunla kalmaz ve toplumun her yerine nüfuz eder. Muhafazakâr sosyolog olan David Easton toplum düzenin iki temel özelliğini “değişim” ve “intibak” olarak görmüştür. Easton'a göre toplumun farklı yapıları işlevsel olarak birleştiğinde bir bütünlük meydana gelir. Bu yapılar zamanla değişim yaşarlar ve bu her yere yansiyarak sistemin bütün parçalarında değişim meydana gelir (Çaha, 2006: 19).

İktidardaki hükümet kavramı, toplumsal hayat ve devlet arasındaki kuvvetli ayrıma dayanır. Devlet ve toplum arasındaki ilişki nezaket çerçevesinde bulunur. Bireyler kendi istekleriyle herhangi bir gruba özgürlüklerinden ödün vererek ya da özgürlük alanlarını açma amacıyla katılabilirler. (Letwin, 2012: 17). Muhafazakâr görüş, insan ve toplum görüşünün muhtevası bakımından toplumsal hayatı organik hayattan ayırdıktan sonra temel toplum yapısını geleneğe, geleneğin temelini ise faydaya dayandırır. Ve sonunda meydana gelen toplumsal yaklaşımlar doğal hâl alır (Mollaer: 2017: 102). İnsan, doğası gereği güven hissine ihtiyaç duyan, bağımlı bir varlıktır. Bu sebeple de yapısı gereği eksiktir. Eğer birey, bu duygulardan soyutlanırsa doğası gereği bağımlılık duygusunu yitirebilir. Aynı zamanda ahlaki olarak da dejenere olmuş olur. Bütün bu aidiyet ve ahlaki bozulmalar ancak bireyin toplum

içinde doğru bir şekilde konumlandırılmasıyla çözülebilir. Bunun en iyi yollarından biri bireyin, toplumun bir parçası olduğu gerçeğini unutmamaktır. Bu sorunları ortadan kaldıracak otorite ise güçlü bir devlettir (Ademi, 2021: 73-74). Bireyler düşüncelerini kendi hayat görüşünü yansıtan topluluk gruplarında ifade edip savunabilir. Topluluk grupları, bireyler için kendini gerçekleştirebilme imkanı buldukları ve nefes aldıkları bir ortam konumundadır.

Toplum, fiilî bakımından her kesimi ayrı iş tutan, canlı ve müthiş bir organizmaya benzer. Değişim ve gelişim süreçleri de organizmayı anımsatmaktadır. Toplum enerjik, canlı ve etkin yapısıyla canlı organizmaya benzer ve sürekli kendini yeniler (A.g.e.: 74-75). Toplum ve birey arasındaki organik bağ, sosyal beraberliği temin eden ana dinamiklerin ortadan kaybolması ve ahlaki değerlerin silinmesiyle sona ermiştir. Çağdaş toplumlarda bireyin toplumla ilişkisi zayıflamıştır. Bireyselleşme aşılana gençler cemiyetten gitgide uzaklaşıyor. Dolayısıyla bu bireylerin ailesel değerleri ve topluma olan sorumlulukları azalıyor. Bireysel çıkarlarını her şeyin üstünde görerek kendilerini gerçekleştirme idealinden kopuyorlar (Duman, 2012: 22). Günümüz dünyasında bireyi toplumdaki ayırmaya yönelik birçok etken vardır. Özellikle dijitalleşme ile birlikte insanlar yalnız hâle bürünüyor. Bireyler sosyal medya aracılığıyla sosyalleşmeye çalışıyor. Sanal âlemde gerçekleşen gezintiler ve iletişimler gerçek dünyadaki sıcaklığı ve samimiyeti vermemektedir.

Muhafazakâr düşünce toplumsallaşmaya çok fazla anlam yüklemiştir. Bireyselleşmenin ise karşısında durmuştur. Örnek vermek gerekirse, bireyi bir elin parmağı olarak görür. Bütün bir eli ise toplum olarak anlayabiliriz. Elimizde bir şeyi tutabilmek ya da kavramak için sadece bir parmak değil, diğerlerine de ihtiyaç vardır. Dolayısıyla birey tek başına yalnızdır. Bu yalnızlığı ancak toplum ile yani aile, akraba, arkadaş gibi kurumlarla ortadan kaldırılabılır. Muhafazakârlar topluma bu yönleriyle bakar. Ayrıca toplumlar bazı örgütlenmelere gider. Bilinçli bir toplumun oluşması için bu yapılanmalar çok önemlidir. Toplumsal gelişimin anahtarı niteliğindedir. Baskıcı otoritenin toplum üzerindeki müdahaleciliğini sınırlamış olur. Buna karşılık otoriteye yönelik baskı sergileyen toplumsal yapılanmalarda mevcut olabilir. Muhafazakârlar için otorite de olması gereken bir yapıdır. Burada bir denge ve sınırlılık ile genel fayda göz ardı edilmemelidir.

### 2.3 Türk Muhafazakârlığı

Dünya siyasetinde ideolojiler birçok düşünürce göre farklı tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Bir ideolojinin tanımı ve kapsamı bölge ve devletlere göre farklılık arz etmiştir. Fransız Devrimi zamanında monarşiyi savunan Joseph de Maistre muhafazakârlığı ile bir İngiliz olup Fransız Devrimi'nin yıkıcılığını sert dille eleştiren Edmund Burke'ün muhafazakârlığı, Fransız Devrimi'nin yıkıcı etkilerine karşı tepkisel olarak aynı doğrultuda olmasına rağmen teorik zeminde birçok farklılık göstermektedir. Anglo-Amerikan muhafazakârlığı daha da farklı bir formda bulunmaktadır. Son yıllarda yeni sağ ya da neo-muhafazakârlık terimleri de sıklıkla kullanılmaktadır. Türkiye'nin ise kendine has muhafazakârlık anlayışı vardır. Osmanlı Devleti'nin son yıllarından, cumhuriyetin ilk yıllarına dek ve günümüze kadar uzanan süreçte muhafazakâr düşünce hep var olmuştur.

Muhafazakârlığı Avrupa'da ve Amerika'da çeşitli içeriklerle de görmek mümkündür. Osmanlı Devleti ve Türkiye siyasi hayatında ise daha münhasır bir yapıda karşımıza çıkmaktadır (Tansi, 2021: 925).

Osmanlı Devleti'nin son zamanları yenilikçi hareketlere sahne olmuştur. Tanzimat Dönemi ve hatta öncesi başlayan yenilikçi hareketler birtakım alışkanlıkların değişmesine sebep olmuştur. O dönemlerde de "aşırıcılığa" varan hareketlere tepkiler gelmiştir.

Osmanlı'da yenilikçi hareketlerin temeli 17. yüzyıl ile başlamıştır. Fakat geleneksel düzen üzerindeki ciddi etkileri 20. yüzyıldan itibaren görülmektedir (Karagüzel, 2014:70). Tanzimat Dönemi'ndeki Türk aydınları, Fransız Devrimi'nin sebebini Orta Çağ'a ve halkın sınıflara ayrılmasına bağlamıştır. Fakat Osmanlı'da Batı'daki gibi insanlar arasında keskin sınıf farklılıkları bulunmamaktaydı. Orta Çağ gibi çalkantılı bir dönem de geçirmemişti. Türk aydınlarının asli mücadelesi Osmanlı Devleti'ni çöküş döneminden çıkarmaktır. Bu amaçla Batı'nın bazı yenilikçi hareketlerini örnek almışlardır. Toplumsal yapıdaki aksaklıkları çözmeyi amaç edindiler. Ana gayeleri devleti düzlüğe çıkarmak olmuştur (Aktaşlı, 2011: 149).

Fransız Devrimi'yle Türkiye'de gerçekleşen inkılaplar arasındaki bariz farklılardan biri onu gerçekleştiren kitlenin farklı olmasıdır. Fransız Devrimi halk tarafından gerçekleştirilmiştir. Buna karşılık Türkiye'de ise yöneticiler bazında olmuştur. Türkiye'deki devrim halk tarafından gerçekleştirilmediği için sokak olayları yani

vandallık yaşanmamıştır. Fransa'da ise aşırı şiddet olayları yaşanmış olup sayısız insan hayatını kaybetmiştir (Safi, 2007: 230). Türkiye'deki Kemalist Reformlar ile Fransa'daki devrim bazı yönleriyle farklılık içermekteydi. Fransız Devrimi'nde halk desteği vardı ve devrimin öznesi halkın bizzat kendisiydi. Ancak Türkiye'deki reformlar için aynı söylemek zordur. Çünkü toplumsal karşılığı tam manasıyla bulunmamaktaydı (Sezik, 2012: 118).

Bununla beraber Türkiye'de yaşanan reformlarla Fransız Devrimi arasında sosyal, kültürel dinî alanda geçmişin kodlarının silinmesine yönelik birçok benzerlik bulunmaktadır. Fakat ikisi arasında farklılaşan en önemli nokta birinin halk tarafından diğerinin yöneticiler tarafından yapılmasıdır.

Cumhuriyet öncesi Türk muhafazakârlığını incelediğimizde 18. yüzyıldan itibaren muhafazakârlığın esintilerini görmeye başlarız. Hatta o dönemdeki muhafazakâr anlayış daha derin ve kapsamlıdır. Fakat Cumhuriyet sonrasında muhafazakâr düşüncenin yönetsel alanda zayıfladığı görülmektedir. Muhafazakâr fikirler pek değer görmemiştir. Türk muhafazakârlığı, Fransız Devrimi'ndeki muhafazakârlar gibi bir çatışma yolu izlememiştir. Eleştirilerini demokratik söylem boyutunda gerçekleştirmiştir Muhafazakârlığın hayat bulduğu alan devletin merkezinde yer alamamıştır. Daha çok bürokrasinin alt kademelerinde, eğitim kurumlarında, toplumsal düşüncelerde yerini almıştır (Dural, 2005: 210). Batı dünyasındaki muhafazakâr tepkiler çok sert bir çerçevede gerçekleşmiştir. Türkiye'de yapılan eleştiriler daha yumuşak bir karakterde olmuştur. Bunun sebeplerinden biri Türklerin, modern devlet olgusuna ve bununla birlikte meydana gelen yenilikçi hareketlere karşı hoş karşılama davranışı içerisinde olmasıdır. Geleneksel Türk töresinde devlete baş kaldırma, devletle hesaplaşma gibi asi eğilimler yoktur (Özkan, 2016: 14). Türk muhafazakârlığı Kemalist reformlarla hesaplaşma işine girmemiştir. Şiddetten yana tavır koymamıştır. İçselleştirme yolunu tercih etmiştir (Aktaşlı, 2011: 151). Nitekim Türk muhafazakârlığı tepkisini sert yöntemlerle değil medeni ölçülerde göstermiştir. Geleneksel Türk toplum yapısına zarar veren yenilik adı altındaki modernleşme süreçlerine karşı, toplum hafızasını diri tutarak koruyup karşı çıkmıştır. Ez cümle insanlar yaşanan olumsuzlukları sineye çekmiştir.

Osmanlı Devleti ve Avrupa arasında muhafazakârlık anlayışı üzerine benzerlikler ve farklılıkları tespit etmek için 19. yüzyılda Osmanlı'nın zayıfladığı dönemlerdeki fikir akımlarını incelemek gerekir. Batı'nın bazı yeniliklerini almak ve bunu alırken nasıl

usullerde alınması gerektiği Osmanlı devlet adamlarınca düşünülmüştür (Özipek 2010: 110). Tanzimat'ta sadece siyasi, idari ve ekonomik değişimler meydana gelmemiştir. Aynı zamanda kültürel gelişimler de olmuştur. Bürokratlar Avrupa tarzında kıyafetler giyiyor, Avrupalılar ile arkadaşlık kurmaktan zevk alıyorlardı. Bazı bürokratlar o kadar Batı hayranıydı ki Osmanlı geleneğini aniden terk etmişler ve halk tarafından sevilmeyen bürokratlar olmuşlardır. Hatta yabancılar bu tip bürokratları görünce “taklitçi Doğulular” diye alay ediyorlardı (Zurcher, 2018: 87). Batı merkezli bir muhafazakârlaşma anlayışında Batı'nın kendi dinamikleri ve kültürünün izleri vardır. Batı dünyası haricinde cereyan eden muhafazakâr düşünceleri bu kapsamda görmek zordur. Dolayısıyla her toplumun kendine has gelenek yapıları mevcuttur (Bora, 2017: 70). Türk muhafazakârlığı modernleşme sürecine tepki göstermemiştir. Bilakis Tazminat'tan bu yana olan yenilik hareketlerini desteklemiştir. Asıl tepki gösterilen konu geleneğin modernleşme sürecine dahil edilmemesidir. (Aktaşlı, 2011: 150).

Sezik'e göre; muhafazakâr ideolojinin Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye'de 20. Yüzyılın ikinci yarısına kadar etkili olduğu söylenemez. O dönemlerde muhafazakârlık tutucu ve gerici ifadelerle hakir görülmüştür. O dönemin Batı hayranı olan entelektüel ve aydınları muhafazakâr ideolojinin temel yapısını ve özelliklerini anlamamıştır. Oysa muhafazakârlık derin felsefi yapısıyla ham aklın ürünü olan hayalci ideolojilere karşı duvar olmuştur (Sezik, 2012: 117). Bu yaklaşıma göre Türk muhafazakârlığı değişime karşı çıkmamıştır. Hatta yapısı gereği yeniliklere açık bir nitelik taşımıştır. Ancak geleneksel ve millî kültürün korunmaması karşı bir tepkiyi ifade etmiştir.

Modernleşmenin Batı dünyasında başladığını söylemek yanlış olmaz. Sonrasında tüm dünyada yankılar uyandırmıştır. Özellikle toplumsal ve idari alanlarda etkisini göstermiştir. Her toplumun modernleşme serüveni birbirinden farklı olmuştur (Giddens, 2012: 9). Türk modernleşmesi ile birlikte devlet yapısı kurumsallaşmış olup bilhassa otoriter ve merkezci bir hâle bürünmüştür. Üstelik, Osmanlı'dan kalan bazı kurumlar Cumhuriyet'ten sonra da devamlılığını sürdürmüştür. Nitekim, Tazminat'tan Cumhuriyet'e kadar Türk modernleşme hareketleri muhafazakâr ekseninde gerçekleşmiştir (Bora, 2017: 72-73). Modernleşme süreci bir devamlılık arz etmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde başlamış olan yenilik hareketleri günümüze

kadar devam etmiştir. Türkiye’deki kurumsal yapıların bir kısmı Osmanlı’nın bir mirası olarak görülebilir.

Cumhuriyet’in kurulmasıyla beraber siyasi, hukuki, ekonomik, toplumsal yapılarda köklü değişikliklerin olması bazı tepkilerin doğmasına sebep olmuştur. Türk muhafazakârlığının karakterize olup vücut bulmasındaki en büyük etken resmi ideolojiyle birlikte gelen özellikle toplumsal alanda yapılan yenilik hareketleridir. Bu yenilik hareketlerine gösterilen tepkinin en büyük yanı din ve inanç eksenli olmasıdır. İnanç temelli reformlar muhafazakâr çevreler tarafından müspet karşılanmamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında din eğitiminin kısıtlanmasıyla dinî alandaki faaliyetler özellikle legal niteliği kaldırılan tarikatlar ve cemaatler tarafından sağlanmıştır. Halk bu gruplar aracılığıyla dinî alandaki aktivitelerine devam etmiştir (Sarıkaya, 1998: 95-96). Ülkede söz sahibi olan seçkinlerin yenilik hareketleri adı altında yaptığı reformlar Anadolu halkının hassasiyetlerini sarfınazar etmiştir. Milletın ana gövdesini oluşturan Anadolu halkı özellikle din alanında aşırılığa varan reformları benimsememiştir. Ezanın Türkçe okutulması Türk milletinin asla kabullenmediği bir hadise olmuştur (Kuzgun, 2020: 324).

Muhafazakârlığı sadece din temelinde görmek yetersiz bir düşüncedir. Türkiye’de muhafazakârlık algısı genellikle dindarlık olarak yorumlanabilmektedir. Bu yorum eksik bir düşünceden ileri gelmektedir. Muhafazakârlığın din ve gelenekle ilişkisinin yanında aileyle, otoriteyle, tarihle ve toplumla da ilişkisi vardır (Özer, 2019: 46). Türk muhafazakârlığı genellikle din üzerinden anlaşılmaktadır. Muhafazakârlığın farklı yapılarından da bahsetmek mümkündür. Sosyolojik, ekonomik, politik özellikleri de içinde barındırmaktadır. Türk muhafazakârlığı daha çok din ve güçlü devlet yapısına odaklanmıştır (Özkan, 2016: 14). Türk muhafazakârlığının daha çok dinî alanda karakterize olmasının sebebi inanç sisteminde değişikliğe neden olan ve dinî ritüellerin yaşanmasını etkileyen reformların yapılmasıdır.

Türkiye’de siyasi sistem Kemalist ilkelere dayanmaktadır. Hâlbuki sosyal fiili hayat bu ideolojiyi birebir yansıtmamaktadır. Bundan sebeptir ki Türkiye’de ikili mizaç vardır. Örneğin ekonomi teorik olarak devletçidir fakat fiiliyatta serbest piyasa hâkimdir. Sistem olarak Kemalizm vardır ama pratikte demokrasi ve liberal düşünce

hâkimdir. Toplum ise teoride yekparedir ama fiiliyatta çeşitli ve farklı toplumlara sahiptir (Çaha, 2016b: 268).

Türkiye’de kullanılan muhafazakârlık kavramı ile Batı’da kullanılan arasında birçok yönüyle farklılık içermektedir. Türkiye’de muhafazakârlık ekseriyetle dindarlık üzerine konumlanmıştır. Ancak Batı’da muhafazakârlık kavramı daha çok ani değişimlere yönelik muhalefet ve toplumsal yapının korunmasını içermektedir. Buna rağmen ikisi arasında benzerlikler de bulunmaktadır. Özellikle aile yapısının korunması, dinin yeri ve önemi, geleneksel olana ve kurumlara gösterilen özen buna örnektir (Sezik, 2012: 113). Türkiye’deki muhafazakârlığın yörüngesiyle Avrupa’daki muhafazakârlık birbirinden farklıdır. Muhafazakârlığa genel çerçeveden bakıldığında, din olgusu toplumu bir araya getirmesi ve düzen sağlamasıyla önemli bir fonksiyona sahiptir. Fakat Batı, muhafazakârlığı sadece inanç yönüyle açıklamamaktadır. Ancak Türkiye’de muhafazakârlık ekseriyetle “din” ile tabir edilir. Özellikle Cumhuriyet Dönemi’nde din ile ilgili yapılan düzenlemelere karşı verilen tepkiler Türkiye muhafazakârlığının yapısını oluşturmuştur (Türköz ve Türköz, 2022: 1137). Modernleşmeyi Tanzimat ile düşünmek yetmez. Osmanlı Devleti birçok kez Avrupa ile siyasi ve ekonomik ilişkilerde bulunmuştur. Modernleşme, Avrupa ile karşılaşmanın verdiği bir tepki değildir. Modernleşme Osmanlı’da sadece Türkiye topraklarını kapsamaz. Osmanlı’nın hükmettiği Müslüman halkları da içine alır. Değişim olgusu, dinin tartışılmasını ve dinî kurum ve değerlerin sarsılmasını birlikte getirmiştir (Ortaylı, 2015: 13).

Türkiye’nin modernleşme sürecinde, bürokratik seçkinler ile muhafazakâr gelenekçi toplum arasında bir gerilim olmuştur. Batı kültürünü taklit eden ve yaşam tarzı haline getirenlerle, geleneksel Sünni İslam inancının kültürünü hayat düsturu haline getirenler arasındaki farklılıklar Türk modernleşme tecrübesine damga vurmuştur (Akın, 2012: 18). Türk muhafazakârlığı, modernleşmenin ve gelenekselliğin birlikte hayata geçmesinin mümkün olduğunu tecrübe etmiştir. Nitekim din olgusunun, modernleşmeye engel olmadığını hatta modernleşme aşamasında aşırılığa karşı fren görevi gördüğü anlaşılmıştır (Karagüzel, 2014: 75). Batı muhafazakârlığı genelde siyasi, felsefi, dinî ve sınıfsal bir yapıda varlığını sürdürmüştür. Türk muhafazakârlığı ile Batı muhafazakârlığını birbirinden ayıran en belirgin özelliklerden biri din faktörüdür. Türk muhafazakârlığı ekseriyetle din temelli kültürel bir yapıya sahiptir (Özkan, 2016: 15).

Türkiye’de çok partili döneme geçilmesiyle ekseriyetle iktidara gelen yönetimlerin farklı siyaset yöntemi belirlemesi ve sistemde değişiklikler yapması da tepki doğurmuştur. Bu kez de Cumhuriyet inkılaplarının muhafazakârları ortaya çıkmıştır. Nitekim Cumhuriyet inkılaplarının da bazı yönleriyle muhafazakâr izler taşıdığı düşünülmektedir. Bora, Türk modernleşmesinin her ne kadar devrimci yönlerine işaret etse de muhafazakâr damara sahip olduğunu ifade ediyor. Ayrıca Türkiye’de muhafazakâr düşüncenin dinsel temelde anlaşılmasının sebebinin Türk muhafazakârlığının yapısından kaynaklandığını şu şekilde belirtiyor:

*“Bu bağlamda, Türk modernleşmesinin de, muhafazakâr bir duruş ve düşünüş refakatinde geliştiği söylenebilir. Türk modernleşmesine hakim olan paradigma, yani Kemalizm, kuşkusuz kendisi hakkındaki bilinci itibarıyla muhafazakârlığa ve kendini muhafazakâr olarak algılayan konumlara karşıdır; inkılapçudur, ilericidir, cumhuriyetçidir, modernisttir. Ancak, 'soyut' hümanizmacılık ve kozmopolit Batılılaşmacılık, azimli savunucuları ve karikatürleştirilen örnekleri olmasına karşılık, hakim çizgi olmamıştır. Hakim çizgi, Gökalp’in simgelediği ama ona özgü olmayan, medeniyet-kültür ayrımıyla belirlenmiştir; modernleşmeyi (yeni medeniyeti) "Türk Ruhunu" (Türk Kültürünü) ihya edecek ilaç olarak gören bu zihniyet, "Türk İnkılabı"na içsel olan muhafazakâr damardır. "Türk Aydınlanması" terimiyle de destanlaştırılan 'otantik' Türk modernleşmesinin muhafazakârlığa taban tabana zıt varsayılması, muhafazakârlığın genellikle dinsel gelenekçiliğe indirgenmesinden ötürüdür.” (Bora, 2017: 70).*

Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber yapılan inkılaplar yeniden bir toplum inşa edilmesi hedefiyle birlikte toplumda temel değişiklikler meydana getirmiş ve topluma yeni değerler taşımıştır. Bu değerlerin muhafazası zaman geçtikçe resmi ideoloji haline bürünmüştür. Bundan dolayı resmî ideoloji dışında tutulan bir muhafazakârlık anlayışı kabul görmemiştir. Nihayetinde cumhuriyetçi muhafazakârlık düşüncesi ortaya çıkmıştır (Şahin, 2010: 3). Cumhuriyet Dönemi’nin kurulmasıyla birlikte birtakım reformların uygulanma aşamasına geçilmiştir. İktisadi alanda düzenlenmeler yapılmıştır. Özellikle mülkiyet hakkı korunmuş olup özel girişimciliğe müsaade edilmiştir (Boratav, 2004: 147). Özel mülkiyet serbestliği ve serbest girişimciliğin korunması gibi uygulamalar muhafazakâr ideolojinin ön gördüğü ekonomik ve bireysel haklardır. Cumhuriyet Dönemi’ndeki bu tip gelişmeler bir bakıma muhafazakâr esinti olarak yorumlanabilir.

## 2.4 Muhafazakârı Tanımak: Bir Tipoloji Denemesi

Bu bölümde ise muhafazakâr tipoloji ile birlikte, “Bir muhafazakârı nasıl tanırız?” sorusuna cevap aranmıştır. Bir muhafazakârı tanıma noktasında “muhafazakâr tipoloji” belirlenmiştir. Tipoloji kavramına kısaca değinerek başlamak faydalı olabilir. Türk Dil Kurumu (TDK, 2024) tipoloji kelimesini “insan tiplerini belirleme ve ayırt etme yöntemi” olarak tanımlamıştır. Bu yöntem ile bir muhafazakârın davranış, düşünce ve inanç yönünden eğilimi belirlenmiştir.

Muhafazakârlıkla alakalı toplumda birçok eksik ve yanlış düşünce yer almaktadır. Yeniliklere tamamıyla karşı, tutucu, geleneklere körü körüne bağlı, statükocu vs. gibi tabirler kullanılır. Oysa muhafazakârlar yeniliklere karşı değildirler. Toplumsal yapıyı ve dokuyu korumaya çalışırlar. Eskiye kökünden söküp atan, geçmişle irtibatı kesen, radikal projelerin ürünü olan devrimlere karşıdır. Değişimi değil, evrimi benimserler. Aşırılık içeren düşüncelerden irkilirler. Aşırı sağ ya da aşırı sol çizgide bulunmazlar. Orta yol üzerine konumlanırlar. Muhafaza etmek gayesiyle değiştirmek gerektiğini düşünürler. Muhafazakârlar geleneği, faydalı birikimlerin sayesinde yol gösterici ve işleri kolaylaştıran pratik bilgiler olarak anırlar. Bir bakıma muhafazakârlık, geleneksel olanı günümüz şartlarına göre yeniden okuyan, yorumlayan ve geliştiren bir anlayıştır.

Muhafazakâr düşüncede aile toplumun temel yapısını oluşturmaktadır. Hayatta neredeyse her şeyin ailede başladığını görebilmekteyiz. Nitekim aile, muhafazakârlar için bir neslin devamı, insani değerlerin özü, kültürel kimliğin temsilcisi olarak görülür.

Bir muhafazakâr sosyal kurum olarak en başta aileyi referans alır. Her daim ailenin korunması gerektiğini düşünür. Aile kurumu geçmiş ile gelecek arasında köprüdür. Muhafazakârlar aileyi özel alan olarak görürler. Aileye verilen kıymet toplum ve bireyden önde gelir. Aile, toplumsal düzenin temelini atar. Muhafazakârlara göre sağlıklı birey ve güçlü toplum ailenin korunmasıyla başlar. Aile, bireylerin sosyalleştiği, ahlaki değerleri öğrendiği, öz kültürün yaşadığı ilk yerdir. Kişilerin sorumluluk kazandığı, bu kazanılan sorumluluklarla hayata adım attığı bir eğitim yuvasıdır. Dolayısıyla toplumun istikrarlı olabilmesi için öncelikle ailenin güçlü olması gerekmektedir. Çocukların yetiştirilmesinde anne babanın rolü ve etkisinin büyük olduğunu düşünürler.

Muhafazakârlara göre ebeveynler hayatta edindikleri deneyimleri çocuklarına aktararak bu deneyimlerden faydalanmalarını isterler. Çoğu zaman muhafazakâr bir birey hayatında önemli bir karar alacağı zaman ailesinin görüşlerini önemser ve kararını istişareler neticesinde verebilir.

Muhafazakârlar için akrabalık bağları da değerlidir. Akrabalık bireyler arasında biyolojik bir bağıdır. Akrabalığın geleneksel yapının korunması ve aktarılmasında kilit bir yeri vardır. Akrabalık bağları dayanışma ve yardımlaşmayı beraberinde getirir. Bu beraberlik ise toplumdaki istikrarı sağlamaya destek olur. Muhafazakârlar, hangi otorite olursa olsun aileye yönelik müdahaleye sıcak bakmazlar.

Muhafazakâr ideolojinin kıymet verdiği bir başka önemli temel unsur ise gelenektir. Gelenek bir toplumun kültürel hafızasıdır. Gelenek, geçmişten adım adım gelen bir bilgeliği içermektedir. Kimlik duygusunu geliştirmesi bakımından önemlidir. Muhafazakârlar geleneği pratik bilginin bir kazanımı olarak görürler.

Gelenek muhafazakâr düşüncede aklın derinliklerindeki bir sermaye olarak görülür. Boş ve sığ bir kafayla değil tarihsel ve toplumsal birikimlerle bir konuya, olaya veya kişilere yaklaşımı ifade eder. Düşüncede süreklilik ile birlikte daha tutarlı bir yaklaşım sağlamasıyla ani kararlar ve toptancı yaklaşımlara karşı toplumu korur. Geleneğin insanı geçmişle buluşturmasıyla toplumsal beraberliğin kaynağı hâline gelen müşterek kültürün hayattaki gücüne önem verilir. Bu bağlamda Türk toplumuna has geleneklere örnek vermek gerekirse mahalleye yeni taşınan bir aileye yemek götürülmesi, kutsal gecelerde kandil simidi dağıtılması, hayır kurumlarının yardıma muhtaç kişi ve ailelere destek sağlaması, askere gidenlerin ellerine kına yakılmasından bahsedilebilir. Mesela bayrağın ise ayrı bir kutsiyeti vardır. Yere düşmesine, kirlenmesine müsaade edilmez. Bunların hepsi geçmişten günümüze uzanan güzel geleneklerdir.

Buna karşın geçmişten gelen her geleneğin faydalı olduğu söylenemez. Başlık parası ve kan davası gibi gelenekler hoş karşılanmaz. Bir muhafazakâr geçmişten geleni bir filtre misali arındırarak içinde bilgelik hikmeti olanı tercih eder. Fayda içermeyeni geride bırakıp ancak onlardan ders çıkarabilir. Şuurlu bir geleneksel düşünceyi desteklerler.

Muhafazakârlar belirsizlik ve güvensizlik ortamını sevmezler. Bilineni, bilinmeyene tercih ederler. Tecrübeyi ise kuşaktan kuşağa aktarılan bir kazanç olarak bilirler.

Geçmişte denenmiş, sınanmış ve bunun sonucunda yanlışları ortaya çıkmış bir fiilin tekrar edilmesine sıcak bakılmaz. Nitekim dünyada neredeyse hiçbir buluş bir anda ortaya çıkmamıştır. Bilgi ve deneyimlerin aktarılması basamak basamak meydana gelmiştir. Bu manada tecrübe, bir muhafazakâr için miras olarak açıklanabilir. Bunun yanında fikir alışverişi de muhafazakârların sıklıkla başvurduğu bir metottür. Muhafazakârlar genellikle anlamakta ve karar vermekte güçlük yaşadığı durumlarda tecrübe sahibi insanlara danışırlar. Bu yaklaşım, kişinin yetersiz olduğu anlamına gelmemekle birlikte aslında kendisini bilmesi olarak anlaşılır.

Muhafazakârlar, insan aklının kudretini sınırlı olarak görürler. Bu asla insan aklına güvenmedikleri anlamına gelmez. Tarih ve hayattan bağımsız bir şekilde düşünce laboratuvarlarında geliştirilen fikirlerin eksik olduğuna inanılır. Özellikle siyasi projeler adı altında insanı değiştirme ve dönüştürme planları yapanları yani bir nevi toplum mühendisliğine kalkışanları sevmez. Akılla her şeyin üstesinden gelinebileceğine inanılmaz.

Muhafazakârlık ve akıl arasındaki ilişki dengeyi ifade eder. Muhafazakâr düşünce, insanı hem aciz hem de aziz bir varlık olarak ele alır. Acziyetini bildiği oranda aziz olabileceğini düşünür. Bunun yanı sıra sosyal hayatı ters düz eden birçok devrimin ham aklın ürünü olduğu düşünülür. Olgunlaşmamış insan aklının tehlike veren sonuçlar doğuracağı bilinir. Akıl Çağı olarak adlandırılan dönemde daha önce türüne rastlanmamış insan kırımlarına sahne olması bunun en dramatik örneğidir.

Muhafazakârlığı akıl karşıtı olarak görmek yanlıştır. Geçmişe ait birçok değer akıl süzgecinden geçirilerek yeniden değerlendirilip toplumun faydasına göre tekrar yorumlanabilir. Dolayısıyla toplum menfaatinin korunmasını amaç edinerek radikal tutumların reddedilmesi akılcı bir tercihtir. Gelenek ve akıl olgusu birbirine zıt olmamakla birlikte etkileşim hâlinde olduğu zaman birey ve topluma faydalı hale gelir. Geleneksel düşünce ve akılcı yaklaşım harmanlandığında toplumsal istikrarın önü açılır ve bu ilişki sağlıklı bir zemine oturur.

Muhafazakârlar, topluluk gruplarını çok önemserler. Topluluk grupları bireyleri bir arada tutan harç olarak görülür. Ayrıca bu grupların toplumsal hafızayı diri tuttuğunu düşünülür. Bu kuruluşlar, etik ve kültürel normların korunması ve geleceğe aktarılmasında rol oynar. Bu kuruluşlar; dinî cemaatler, hemşehri dernekleri, esnaf teşkilatları vb. olarak kendini gösterir. Temelinde gönüllülük esasıyla oluşan bu

gruplar, bireyin haklarını otoriteye karşı himaye ederler. Birey ve toplumu baştan aşağıya değiştirmeyi ve dönüştürmeyi planlayan otoritelere karşı siper olurlar.

Muhafazakârlar her ne kadar güçlü ve etkili siyasi otoriteden yana olsa da her şeyin aşırısından rahatsız olurlar. Devletin, birey ve topluma yönelik totaliter tutumundan hoşlanmazlar. Aşkın devlet anlayışı reddedilir. Muhafazakâr anlayışta topluluk grupları, devletin bireye karşı baskısını ve orantısız gücünü kıran bir nevi rüzgâr panelidir. Topluluk grupları, devlet ve toplum arasında dengeyi ve sınırı sağlar, devlet ve toplum arasında sağlıklı ve ölçülü bir ilişki zemini oluşmasına destek olurlar.

Muhafazakâr düşünce, toplumu canlı ve organik bir yapı olarak görür. Bireyselci anlayışa sıcak bakmaz. Çünkü daha çok liberalizmde öne çıkan bireyselcilik olgusu muhafazakârların topluma öncelik veren yapısından uzaktır. Bu anlayışa göre birey, topluma bağlı kalmaksızın kendi kendine yeten bir varlıktır. Benliğe aşırı anlam yüklenir ve ferdi öncelikler vardır. Buna karşılık muhafazakârlar, toplumsal yapıya daha çok değer verirler. Toplumu öncelikli tutan bu düşüncenin bireyi değersiz gördüğü anlamına gelmez. Yapboz parçalarının bir veya birkaç parçası eksik olduğunda bütünlük ve ahenk nasıl bozulursa, bir tek bireyin eksikliği de toplumun bütünlüğünü etkiler. Bir zincirin gücü, en zayıf halkasının gücü kadardır, düşüncesiyle her bireyin önemi vardır. Dolayısıyla bireyi ancak toplum içinde anlam kazanan bir zenginlik olarak görür. Muhafazakârlar için toplum bir bütündür. Bir bütünü meydana getiren bireylerdir.

Türkiye’de genellikle dindar insanları tanımlamak için muhafazakâr ifadesi kullanılır. Dindarlık ile muhafazakârlık arasında bir ilişkiden söz edilebilir. Nitekim kendini dindar olarak görenlerin büyük çoğunluğu aynı zamanda kendini muhafazakâr olarak ifade etmektedir. Buna karşın dindar olmayan muhafazakârlar da vardır.

Muhafazakârlar dinin çok önemli bir değer olduğuna inanırlar. Dini sadece bir inanç sistemi olarak görmez aynı zamanda dinin toplumsal düzeni sağlamadaki etkin rolünü de kabul ederler. Bunun için toplumsal oluşumlar, dinden referans almadıkları sürece varlıklarını sürdüremezler. Üstelik manevi yönü zayıf olan muhafazakârlar bile toplumsal düzenin ancak dinî kurallar ile sağlanacağı konusunda hemfikirdir

(Graham ve Hoffman, 2015: 184). Din ve ahlak, muhafazakârlar için hayatın her alanında yerini korur (Köni ve Torun, 2013: 192).

Muhafazakârlar dini, toplumda birlik ve beraberliği sağlaması yönüyle güçlü bir kurum olarak görürler. Dolayısıyla din ve muhafazakârlık geniş anlamda birbirlerinin yerine geçmez. Din, ilahi bir inanış, muhafazakârlık ise bir siyasi ideoloji ve mizaçtır. Salt dindarlık üzerinden bir insanı muhafazakârdır ya da değildir olarak anlamak her zaman doğru sonuç vermeyebilir. Bunun yanında ahlak kuralları da önemli görülür. Muhafazakârlar, güçlü ve istikrarlı toplumun ahlaki kuralların yerleşmesiyle gelişeceğini düşünürler. Din ve ahlak olgusu doğruyu yanlış, iyiyi kötüyü ayırt ederek toplumsal huzura katkı sağlar. Bu yönüyle din ve ahlak olgusunun ve öğretilerinin toplumu kenetlediği düşünülür. Muhafazakârlar, maddeyi temel alan materyalist düşünceye karşı manayı yüceltirler. Muhafazakârlar, dinî vecibelerin otorite tarafından engellenmesi ya da kısıtlanmasını hoş karşılamazlar. Özgür bir ortamda herkesin rahat ve huzurlu bir şekilde ibadetlerini yerine getirmesini isterler.

Sığınmacılara karşı hoşgörülü yaklaşım muhafazakâr tavır olarak görülebilir. Dolayısıyla tezin araştırma konusu ve sorularında yer almıştır. Ülkesinden savaş, doğal afet vb. sebeplerden dolayı ayrılmak zorunda kalmış insanlara yardım eli uzatmak her şeyden önce insani bir sorumluluktur. Toplumsal dayanışmanın bir gereği olan bu korumacı tavır aynı zamanda evrensel ve doğal hakların içinde de bulunmaktadır. Özipek (2016: 172) sığınmacıların sahip oldukları hakları doğal hukuk, evrensel hukuk ve pozitif hukukun yanında, göçmene hüsnükabule ilişkin Anadolu'nun kadim geleneğinden de aldığını ifade etmektedir.

Her insanı birbirinden ayıran hem fizikî hem de düşünce farklılıkları vardır. Toplumda bireyler arasında doğal farklılıklar elbette vardır. Cinsiyet, ırk gibi ögeler mevcuttur. Bunlardan vazgeçme durumu söz konusu değildir. Bu özellikleri değiştirmek insanların elinde olmadığı için bunları siyasi bir hayatın belirleyici ve yönlendirici ilkesi haline gelemesin. Fakat biyolojist ideolojilerin ırkçı rejimleri toplum gruplarının egemenliğini doğa sınıflandırmasına dayandırır. Bütün bunlara rağmen evrensel sahiplenmenin yaygınlaştırılması toplumsal hoşgörüyle meydana gelir. Muhafazakâr anlayış bu gibi aşırılıklardan birey ve toplumu korur (Dubiel, 2017: 858-86).

Muhafazakârlığın temel insani vurgularından biri de dayanışma ve kabullenmedir. Toplumu meydana getiren birbirinden farklı bireylerin, birbirlerinin farklı özelliklerine karşı anlayışla bakmaları toplumun gücünü yükseltir. Batı toplumundan farklı olarak Doğuda devlet ve toplum arasındaki ilişki sözleşmeye değil farklı geleneklere sahiptir (Ortaylı, 2004: 13). Bu anlamda muhafazakâr kültür, bir yönüyle dayanışma ve hoşgörüyü de benimser. Rengi, dili, milleti ne olursa olsun onlara merhamet nazarıyla bakar. Anadolu'nun hoşgörü kültürü asırlardır farklı medeniyetler üzerinde varlığını hissettirmiştir. Bu kültür, Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Yunus Emre gibi düşünürlerin öğretileriyle harmanlanmış ve evrensel bir boyuta dönüşmüştür.



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### TÜRKİYE'DE GENÇLİĞİN SİYASİ SOSYALLEŞME SÜREÇLERİ VE KİMLİK SORUNU

#### 3.1 Siyasette Gençlik

Gençlerin siyasetteki varlığı gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle 2024 yerel seçimlerinde genç aday furyası başlamıştır. Bu durum genç seçmenlerin oldukça ilgisini çekmektedir. Genç siyasetçilerin çokluğu gençlerin ilgisini siyaset alanına yoğunlaştırmıştır. Çoğu genç, toplumsal olaylara ve siyasi meselelere epey ilgi duymaktadır. Gençler kendilerini siyasetin değişim ve dönüşümünü sağlayacak olan bir öncü rolünde hissetmektedir. Gençler, Türkiye’de genç nüfusun yüksek olmasından dolayı siyasi partilerin kadrajına girebilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2023), Türkiye’deki genç nüfus oranını şu şekilde belirtmiştir:

*“Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2023 yıl sonu itibarıyla Türkiye'nin toplam nüfusu 85 milyon 372 bin 377 kişi iken 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 872 bin 39 kişi oldu. Genç nüfus, toplam nüfusun %15,1'ini oluşturdu.”*

Siyasi partiler başta gençlik kolları olmak üzere gençlere birtakım alanlar açmıştır. Gençlerin partilerde görev üstlenebileceği alanlar çok fazladır. Partilerin gençlik kolları adı altında yapılanmaları vardır. Gençler, gençlik kollarında başkan, başkan yardımcılığı, il/ilçe yöneticiliği ve mahalle yapılanmalarına kadar uzanabiliyor. Gençlik kolları içerisindeki hiyerarşik yapı ve yükselebileme şansı gençleri ekstra motive etmektedir. Gençlerin siyasette üst makamlarda yer alıyor olması gençlerin siyaset kurumuna olan güvenini tazelemektedir. Fakat bazıları siyasete karşı güvensiz ve ilgisizdir. Apolitik olmalarının altında yatan farklı sebepler bulunmaktadır. Siyasi partilerin ve siyasetçilerin bazı zamanlar gençlerin düşüncelerini dikkate almamaları ve gençleri anlamamaları buna etken sayılacak sebeplerdir. Diğer yandan siyasi partilerin gençlerden beklentileri onlardan sadece oy alabilmekle sınırlı değildir. Siyasi partiler, gençlerin dinamik yapısından da faydalanmak ister. Ayrıca gençlerin siyasette fazlaca yer bulması onları gören diğer gençlere örnek teşkil edebilmektedir.

Gençlik dönemi eski çağlardan beri üzerine düşünölen, tartışılan ve fikirler geliştirilen bir zamanı ifade eder. Dolayısıyla sosyal bilimciler ve felsefeciler, gençliği birçok boyutuyla ele almış, gençlik kavramının üstünde sıkça durmuştur. Eski zamanların ünlü düşünürleri Aristo ve Sokrates, gençliğin daha çok olumsuz yanları üzerine düşünmüşlerdir. Özellikle gençleri akılcı olmamakla, tutkularının peşinde gitmekle ve eleştirilere kapalı olmakla eleştirmişlerdir. Eğitime düşkün olmamaları, ebeveynlerine saygı göstermemeleri üzerinde durmuşlardır. Üstelik saygısız ve başına buyruk hâlleri olduğunu ileri sürmüşlerdir (Özbay ve Öztürk, 1992: 14). Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası, 15 ile 24 yaş arasındaki bireyleri genç olarak tanımlamıştır. Kısmi Avrupa Birliği raporlarında ise 15 ile 29 yaş aralığındaki gençler olarak nitelendirilmiştir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ise gençleri; eğitim hayatı devam eden, gelir elde etmek için bir işte çalışmayan, kendine ait bir evi olmayan kişi olarak görmüştür. Bununla birlikte hayal gücü olan, atılgan, bazen ürkek, macerasever olarak nitelendirmektedir (Armağan, 2004: 6).

Bazı meslek grupları, alanlarıyla alakalı düzenlemeleri yaparken gençlere göre şekil alabiliyor. Örneğin siyaset, emniyet ve yargı kurumları gençlere yönelik düzenlenmeleri toplum yararına olacak biçimde oluşturabilmektedir. Çünkü gençleri güvenli bir alana çekmek, onların topluma faydalı olmalarını sağlamak toplumsal düzen açısından önem arz etmektedir. Nitekim bu tür uygulamalar sayesinde gençler kendilerini daha kıymetli hissedebilmektedir (Özbay ve Öztürk, 1992: 9).

Günümüz dünyasında gençlerin birçok alanda belirleyici olduğundan bahsetmek mümkündür. Gençlerin düşünceleri, tercihleri ve eğilimleri sıkı sıkıya takip edilmektedir. Özellikle siyaset ve ekonomi alanlarının karar vericileri gençlere yönelik stratejiler belirlemektedir. Bunda birçok etken bulunmaktadır. Bilhassa genç nüfusun fazlalığı, gençlerin hayattaki aktif rolü gibi hususlar gençlere verilen değere örnektir. Ayrıca sinema, kültür, sanat, spor gibi alanlarda da gençlere yönelim artmaktadır (Yaşar, vd., 2021: 879). Dünyada 1980 yıllarından sonra başlayan ve 2000'li yıllara kadar devam hızlı değişim furyası, Türkiye'de farklı toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel değişimlere neden olmuştur. Gençlerdeki kimlik arayışı, gençlerin toplumda kendini tanımlarken başvuracağı bir bakış açısını içermektedir. Bu durum özellikle politik ve kültürel değişimlere karşı takınacağı tavır bakımından çok önemlidir (Babacan, 2018: 219). Siyasi partiler programlarını belirlerken

gençlerin bu özelliklerini göz ardı etmemektedir. Gençleri kazanmak için onlara yönelik siyasi propaganda araçları belirler.

Gençlik yılları, hayatta deneme-yanılma yöntemiyle bir şeylerin keşfedildiği zaman dilimidir. Gençliğin sahip olduğu özellikler arasında cesaret ve dinamizm önemli yer tutar. Gözü kara deyiimiyle ifade edilen bu özellikler gençlerin hayatını olumlu ve olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer bir taraftan bakıldığında farklı yaş gruplarına mensup kişiler gençlerin davranışlarından ibret alırlar. Gençlerin yaşadığı tecrübeler onlar için örnek teşkil eder (Özbyay ve Öztürk, 1992: 9). Gençlik, hızlı değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Biyolojik ve psikolojik süreçlerin geliştiği ve sonunda olgunlaşmaya başladığı bir zaman dilimini ifade eder. Bu dönemde gençlerin sosyal hayattaki yeri ve önemi toplumda belirgin yer tutar. Gençlik evresi hayatın birçok bakımdan şekilleneceği bir dönemdir (A.g.e.: 12). Gençlik denilince akla çok farklı anlam ve yorumlar gelmektedir. Gençler birden fazla hâli içinde bulundurur. Bazen aktif, dinamik, etkin bir gelecek vadederken, bazen de yaşadığı olumsuzluk ve psikolojik sorunlarla yüzleşmek durumunda kalır. Gençlik ara bir dönemdir. Bebeklik ve çocukluktan sonra gelir. Sonrasında yetişkinlik ve yaşlılık dönemleri olur (Baran, 2013: 23). Gençlik dönemi hızlı ruhsal ve fiziksel değişimlerin yaşandığı bir hayat evresidir. Gençlerin dinamik yapısı ani ruhsal değişimleri içinde barındırmaktadır.

Herbert Marcuse, Pierre Bourdieu ve François Dubet'in gençlik üzerine yaptığı üç ana yaklaşım vardır. Bunlardan birincisi biyolojik yaklaşımdır. İkincisi ise sosyo-ekonomik yaklaşımdır. Üçüncüsü ise sentezci yaklaşımdır. Bu yaklaşımlar gençliğin tanımı ve neyi ifade ettiği hususunda açıklamaları içermektedir (Lüküslü, 2005: 35). Gençlerin ruhsal hâlleri, sosyoloji alanında ele alındığında çok yönlü faktörler ortaya çıkmaktadır. Gençlerin ruhen içinde buldukları etkenler onları anlamayı daha çok kolaylaştırmaktadır. Gençler, özellikle dinamik hâlleri ve özgürlüklerine düşkün olmalarıyla ön plana çıkmaktadırlar. Bununla birlikte gençlerin sabırsız ve heyecanlı yanları vardır. Gençlik dönemi beklentileri, değişen dünyayla birlikte zamana göre farklılıklar gösterebilmektedir. Dolayısıyla tarih, kültür, teknoloji gibi unsurlar gençler üzerinde belirleyici rol oynamaktadır (Yaman, 2013: 35-36).

Gençler yaşadıkları toplumun dinamik yapısıdır. Dolayısıyla toplumdaki yeri özel ve önemlidir. Toplumsal gelecek gençlere göre kurgulanmaktadır. Gençler, toplumda devam ve istikrarın öznesidir. Bireysel olma bakımından bedensel, ruhsal birçok

farklılığın yaşandığı dönemdir diyebiliriz. Hayata dair bakış açısının oluştuğu zamandır. İnancı, kültürü, sosyal durumu vs. şekillenmektedir. Birbiriyle zıt ve benzer birçok olay yaşadıkları için tecrübe kazanılan yaş aralığıdır. Sosyoloji alanı özellikle gençlerin bu durumlarıyla ilgilenmek için “Gençlik Sosyolojisi” adında bir alt dal oluşturmuştur (Odabaşı, 2021: 1185-1186).

Gençleri tam manasıyla tanıyabilmek için onların psikolojisine inmek gerekir. Gençler bedensel ve ruhsal gelişimleriyle birlikte heyecan ve duygu gibi değişimler de yaşamaktadır. Gençlere verilen eğitimde, onların içinde yaşadıkları psikolojik durumlar dikkate alınmalıdır. İki durumun birbiriyle uyumlu olması hem gençlerin başarısını hem de psikolojik durumunu olumlu yönde etkileyecektir (Tuncay, 2000: 237). Çağımızda gençlerin psikolojisini etkileyen bazı durumlar vardır. Ailevi, toplumsal, ekonomik olgular gençlerin gelişimini etkileyebilmektedir. Gençlerin daha üretken olabilmeleri için sağlıklı bir ruh halinde olmaları kaçınılmazdır. Gençler özgürlüklerine düşkündür. Hızlı gelişen teknolojiyle birlikte bilgiye ulaşmaları zor olmamaktadır. Sabırsız ve heyecanlı yapıya sahip olmalarının temel sebeplerinden biri bilgiye erişimlerinin kolay olmasıdır.

Türkiye’de gençlerin sosyal alanda kendini gösterebildiği en önemli alan siyasettir. Gençlerin eğitimde geçirdiği zamanın uzaması, iş sektörüne dâhil olmasında yaşadığı birtakım zorluklar gençlerin politikaya olan isteksizliği ve güvensizliğini ortaya çıkarıyor. Ailenin ve sosyal çevrenin gençlere karşı gösterdiği tavır ve verdiği güven gençlerin içindeki cevheri ortaya çıkarmakta etkilidir (Akman, 2021: 176). Sosyal yaşamda gençler aktif bir kimliğe sahiptir. Sosyal ve kültürel alanda eğitim ve sağlık alanlarında sürekli gelişime ihtiyaç vardır. Türkiye nüfusunun çoğunluğunu gençler oluşturduğundan istihdam alanlarını büyütmek kaçınılmazdır (Cafoğlu ve Okçu, 2013: 109).

Her bireyin kendine ait yetenekleri vardır. Bu cevherleri ortaya çıkaracak yöntemlerin bilinmesi gerekmektedir. Özellikle liderlik potansiyeli yüksek olan gençleri tespit etmek ve bu yetenekleri geliştirmek toplumun faydasına bir adımdır. Gençler, hayatın sürekli olarak gelişmesi ve değişmesiyle birlikte bu ani durumlardan etkilenmektedir. Dolayısıyla kendi gelişimleriyle alakalı konulara yeterli zaman bulamamaktadırlar. Gençler kendi iç dünyalarındaki sesi dinleyemediği için araştırmak ve sonucunda bir şeyler keşfetmekte zorlanmaktadırlar. Devletin ve ailelerin, gençleri ilgi alanları ve yeteneklerine göre yönlendirmesi ve bazı

teşviklerde bulunması toplumun yararına olacaktır (Cansoy ve Turan, 2016: 20). İstihdam, günümüzde gençlerin yaşadığı temel sorunlardan biridir. İstihdam edilemeyen gençler, ciddi ekonomik sıkıntılar çekebilmektedir. Gençlerin tam manasıyla kendilerini gerçekleştirebilmesi için hayat şartlarının iyileşmesi gerekmektedir. Bu sadece devletin görevi değil, ferdin kendi sorumluluğudur.

Gençler kendi sorunlarının yanında toplumsal sorunlarla da karşı karşıya kaldığından birden fazla sorumluluk sahibi olabilmektedirler. Hayatta teknolojinin gelişmesiyle birlikte meydana gelen sosyolojik değişim ve dönüşümler gençleri etkilemektedir. Bu gelişmeler gençlerin daha fazla inisiyatif almalarını gerekli hâle getirmektedir. Sorumluluk almalarının yanı sıra daha girişken olmaları, hızlı ve doğru kararlar vermeleri, güven verme ve güven duymaları önem arz etmektedir. Bütün bu sayılan özellikler gençlerde liderlik vasfını işaret etmektedir. Bunun için de gençlerin liderlik özellikleri araştırılmalıdır (Bingöl ve Okçu, 2023: 31). Globalleşme ile ülkeler arasındaki sosyal sınırlar kalkma seviyesine ulaşmıştır. Somut olarak ise ülkeler arasında göç hareketliliği artmıştır. Bu vesilelerle birbirinden farklı kültürlerin buluşması sonucu kaçınılmaz olmuştur. Dünyada meydana gelen kültürel ve ekonomik gelişmeler gençlerin siyasetteki yerini etkilemiştir. Dijital dönüşümlerle birlikte gençlerin kültürel alanda buluşması siyasi olaylara karşı ortak tutum, davranış ve tepkilerde bulunmalarına neden olmuştur (Akman, 2021: 176). Dijitalleşme toplumlar arasındaki iletişimi genişleterek evrensel kültürün meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. Gençlerin ortak kültür edinmesine, ortak reaksiyon göstermesine ve müşterek bir hayat tarzı benimsemesine yol açmıştır.

Geleceğin tasarlanmasında gençlerin payı büyüktür. Gençlerin her kulvarda gelişmiş ve başarılı olmaları istenir. Bu, topluma kazandırılmaları açısından çok önemlidir. Bilhassa mesleki alanda yeterliliğe sahip gençlerin yetişmesi ülke kalkınmanın en önemli yoludur. Üniversite öğrencilerini bu bilinçle yetiştirmek, bilgi çağında ilerlemeye katkı sağlar. Gençlerin siyasi kavramları teorik olarak bilmeleri yeterli olmamaktadır. Gençlerin, demokrasi, katılım, hoşgörü ve uzlaşma gibi kavramları derinlemesine bilmesi gerekir. Bu kavramların içerdiği incelikleri bilemezlerse siyasi süreçleri anlamaları ve çözüm üretmeleri zor olacaktır (Üste, 2007: 201). Gençlere siyasette yeterli alan açılmadığında siyasete yönelik ilgi ve güvenleri azalıyor. Partilerin bu noktada yapacağı şey, gençleri daha çok sürece dahil etmeleri olacaktır. Gençlik kolları yapılanmaları partilerin dinamik yapısına katkı sağlamaktadır. Buna

rağmen gençlik kolları; gençlerin bilgi, birikim ve becerileriyle fikir üretmesi bakımından yetersiz düzeydedir. Gençler, siyasette işlevsel olmadıkları takdirde siyasetten soğuyorlar. Bu yüzden siyasi partilerin, gençlik kollarındaki gençlere daha çok güvenmesi ve onlara sorumluluklar vermesi kaçınılmazdır (Akman, 2021: 176). Siyaset, içerisinde birçok dinamiği bulunduran bir yapıdadır. Bu dinamiklerin en önemlilerinden biri gençliktir. Gençler enerjik yapısıyla siyaset sahnesinde yerini almıştır. Gençliğin sınır tanımayan düşünceleriyle siyaset yeni boyutlar kazanmaktadır. Olay ve kişilerden bağımsız bir şekilde düşünce geliştirebilen gençler siyaset kurumuna pozitif katkılarda bulunabilmektedir. Günümüzde genç siyasetçilerle sıkça karşılaşabilmekteyiz. Siyasette gençleşme fikri birçok siyasi partiden duyulmaktadır.

Birçok siyasi kavram yazılıp, çizilip, konuşulmaktadır. Gençler sürekli bu kavramları duymaktadır ve bir kısmı bu kavramların anlamını dahi bilmemektedir. Seçim sistemi, demokrasi, siyasal iktidar vs. bunlardan bazılarıdır. Literatürde yer alan bu kavramları gençlere bilimsel bir şekilde anlatmak zaruridir. Sorunlara karşı çözümsüzlük yerine çözümlenme yöntemleri bulunmalıdır. Kısacası gençleri düşünmeye ve doğruyu bulmaya, bilimsel biçimde teşvik etmek gerekir (Üste, 2007: 220). Gençlerin hayata dair endişeleri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi geleceğe karşı duydukları belirsizliktir. Gençler potansiyellerini ortaya çıkarma noktasında siyaset kurumunu ve siyasetçileri kendilerine engel olarak görüyor. Nitekim sosyal ve siyasi alanda yer bulamamaktan şikâyetçiler. Bir diğer sorunları ise kimlik arayışı içerisinde olmalarıdır. Bir nevi var olma ve söz sahibi olma çabasındadırlar (Avcı, 2007: 145).

Gençlerin yaşadığı sosyal ortam onların kişisel özelliklerinde etkili olur. Sosyal ortam gençlerin hayatlarını abluka altına alan bir kurumdur. Sonuçta toplum, etkileşim halinde olan bir gruptur. Toplumsal süreç; gençlerin toplum içerisindeki yerini, sorumluluklarını, haklarını belirler. Aynı zamanda toplum içindeki ödevlerini, özgürlüklerini tayin eder. Dolayısıyla içinde bulunulan sosyal ortam, hemen hemen gençlerin tüm özelliklerini belirleme bakımından adeta bir kimlik gibidir (Köknel, 2001:19).

Gençlerin toplumda söz sahibi olarak birtakım yeni fikirler ortaya koyması pek mümkün olamadığı düşünülür. Bu durum belli zorlukları beraberinde getirmektedir. Kendinden önceki nesillerin bunda etkisi büyüktür. Çünkü yerleşmiş kural ve algılara

karşı çıkmak hatta onları değiştirmek kolay değildir. Gençler var olan yapıya ayak uydurmak zorunda kalmaktadır (Kışlalı, 1997: 148). Özgüven gençlerin sosyal hayata tutunup var olabilmesi için gerekli bir duygudur. Gençlerin sağlıklı bir iletişimle doğru bir ilişki kurması topluma uyum sağlamaları bakımından çok önemlidir. Fikir ve düşüncelerini hür bir şekilde ifade ederek topluma katkı sağlayabilirler. Sosyal etkinliğin yanında duygusal yetkinlik de gençlerin gelişimi için zaruridir. Her iki duygu bir arada olduğu takdirde geleceğin liderleri olmaları işten bile değildir (Bingöl ve Okçu, 2023: 35).

Gençlik, çocukluk ve yetişkinlik döneminin arasında yer alan bir geçiş dönemidir. Fiziksel, zihinsel ve sosyal olarak sürekli bir değişim sürecini kapsamaktadır. Bireysel kimliğin şekil aldığı yani hayatı anlamaya ve kavramaya başlandığı yerdir. Gençler kimlik arayışı içerisinde. Sorgulayıcı ve sürekli olarak yenilikçi yanları vardır. Bazı gençler toplumdan bağımsız şekilde özgür olarak kalmayı sever. Bu gençler; toplumsal normları, yerleşmiş düşünceleri eleştirirler. Yenilikçi olmak isterler. Gençlik dönemi gelecekle ilgili hedeflerin yoğun yaşandığı bir zamandır. Enerjik yapılarıyla kendilerini keşfetmeye çalışırlar. Gençleri anlamak, düşüncelerine saygı göstermek sağlıklı gelişimleri bakımından son derece önemli bir yaklaşımdır. Bunun yanında sorunlarını anlayıp ihtiyaçlarını giderilmesine yardımcı olmak onların toplum ve sosyal hayata adapte olabilmeye olumlu katkıları sunar. Zira gençlerin baskı altında kalabildikleri birçok alan vardır. Özellikle buldukları çevre tarafından baskıya maruz kalabilmekteler. Sosyal medya mecraları da buna sebep sayılabilir. Sosyal medyanın gerçeklikten uzak sanal yanları gençleri derinden etkilemektedir. Bu noktada gençler özgüven kaybı yaşayarak aile ve toplumdan uzaklaşarak yalnızlığı tercih edebilmektedirler. Son zamanlarda gençler arasında bireyselleşme oldukça artmaktadır. Gençlerin içinde bulunduğu sosyal ortam gelişimleri açısından kilit rol oynamaktadır. Gençlerin fikirlerini rahat bir şekilde beyan etmesi toplumdaki güçlü iletişime katkı sağlar. Toplumdaki her bireyin görüşlerini makul bir zeminde topluma sunması düşünsel çeşitliliği artırır. Özgüveni yerinde bir genç çevresine pozitif düşünceler yayabilir.

### 3.2 Gençlik ve Katılım

Siyasi partiler ve seçimler demokratik sistemin en önemli argümanları olarak bilinir. Öyle ki demokrasi ve katılım birbiriyle özdeşleşmiş iki kavramdır. Siyasi katılım, bireylerin siyasi karar alma süreçlerinde aktif rol oynamasını içermektedir. Katılım, demokrasiyi zihinde tutan bir eylemdir. Öte yandan siyasi katılımın birçok çeşidinden söz etmek mümkündür. Katılım ekseriyetle oy verme eylemi olarak anlaşılmaktadır. Katılımı sadece oy verme eylemi görmek eksik bir değerlendirme olacaktır. Bununla birlikte siyasi parti üyeliği ve sivil toplum katılımı gibi katılım çeşitlerinden de bahsedilebilir. Toplumun beklenti ve talepleri bu yollarla siyasi otoriteye yansıtılır.

Gençlerin siyasetteki varlığı demokrasinin bir ürünü olan temsil işlevini zenginleştirmektedir. Siyaset kurumunda gençlerin temsili ancak gençlerin siyasetteki yeriyle mümkündür. Siyasette gençlere temsil olanakları sağlanması demokratik alanın genişlemesine katkı sağlayacaktır.

Siyasal katılım birçok aşamayla meydana gelir. Siyasal katılım bir demokrasi ürünüdür. Demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarından olan siyasi parti kurma, oy verme, siyasi propaganda yapma gibi eylemler siyasi katılımı ifade eder. Özetle siyasi katılım ancak demokratik bir ortamda mümkün olur (Talış, 1996: 15). Siyasi partileri demokrasinin koruma kalkanı olarak görmek yanlış olmaz. Siyasi partilerin hedefi iktidar olabilmek ya da iktidarını sağlamlaştırmaktır. Tekrardan seçilebilme kaygısı taşımaktadır. Bazen de muhalefet tarafını koruyabilmektir. Dolayısıyla partiler menfaatlerine en uygun şekilde hareket etmektedir. Siyasi katılım bu aşamada çok önem arz etmektedir. Siyasi partiler, katılımı sağlamak adına çaba gösterirler. Seçmenlerin siyasi olarak nabzını ölçerler. Katılım ne kadar çok olursa siyasi partilerin başarısı o kadar çok olur (Sakal, 1998: 211). Aktif bir siyasi katılımın gerçekleştiği toplumlarda siyasi partiler katılımcıları göz ardı edemezler. Çünkü halk ile arasına mesafe koyduğu takdirde destek alamayıp iktidar olamazlar. Nitekim siyasi partilerin en büyük amaçlarından bir tanesi yeniden seçilebilmektir. Siyasi katılım davranışları siyasetin merkezinde olup belirleyici rol oynar (Öz, 1992: 39). Demokratik bir siyasi düzen dâhilinde siyasi partilerin işlevi yüksektir. Demokrasinin tüm kurullarının etkin olduğu sistemlerde katılımdan söz etmek mümkün olmaktadır. Bu yönüyle katılımın tüm çeşitleri gerçekleşmiş olacaktır.

İnsanların ülke meselelerine yönelik ilgisi her zaman varlığını korumuştur. Bu ilgi ülke sınırlarını aşarak küresel boyutta, siyasal ve toplumsal meselelere kadar uzanır. Ülkedeki ve dünyadaki her yeni gelişmeye toplumlar reaksiyon gösterebilir. Dolayısıyla bireyler çevreye karşı yabancılaşmamak için siyasal ve toplumsal olayları takip ederler. Bu takip neticesinde az ya da çok ölçekli bir katılım göstermeleri mümkündür (Öztekin, 2003: 231). Siyasal katılımı birçok şey tetikleyebilir. Bunlardan biri de merak olgusudur. Ülkede ve dünyada neler olup bittiğini anlamaya çalışmak insan zihninde merak unsurunu meydana getirmektedir. Ayrıca bireyin toplum içinde kabul görmesi açısından genel kültür ve güncel konulara bir nebze hâkim olması gerekmektedir.

Katılım, toplumun her kesimiyle olduğu takdirde anlam kazanır. Her bireyin söz sahibi olması, fikirlerini beyan etmesi, siyasal süreçlerde rol oynaması demokratik bir katılımın göstergesidir. Katılımcı demokrasinin güçlü olduğu ülke ve toplumlarda katılımın daha gerçekçi ve verimli olduğunu görmek kaçınılmazdır (Schmidt, 2001: 165). Toplumun siyasal konulara katılım göstermesi, özellikle kamuyu ilgilendiren konularda bireylerin bizzat dahil oluşu sorunun çözümüne yönelik ciddi katkı sağlar. Geleneksel devlet anlayışında bu katılım yeterli düzeyde olmasa da modern devlet anlayışında etkisini fazlaca göstermektedir. Bu sayede toplum çözümün bir parçası hâline gelmiş olur (Huntington, 1968: 36). Katılımın hedeflerinden biri demokrasinin işlevselliğini artırmaktır. Katılma sayesinde birey, sadece şahsi menfaatlerini düşünmemiş olacak aynı zamanda da toplumsal çıkarları gözetecektir. Nitekim her iki yönlü fayda meydana gerçekleşmiş olacaktır (Uysal 1984: 115). Katılımın demokrasiye olan faydalarından bahsetmek mümkündür. Katılım fiili toplumun her kesimi tarafından eşit ve güçlü bir şekilde uygulanırsa bir nevi demokrasinin sağlanması gerçekleşmiş olur.

Siyasal katılım geniş bir yelpaze içinde açıklanabilir. Bireylerin siyasal bir sistem içerisindeki düşünce eğilimlerini yansıtmak istemesi katılım sürecinin başlangıcını ifade eder. Siyasal otoriteyi etkilemek amacıyla bu eğilim ve tutumlar faaliyete dönüşür. Siyasal gücün kararlarını yönlendirmek hedef haline gelir. Bundan hareketle siyasal tutum ve davranışlar arasında bir ilişkiden söz edilebilir (Akıncı, 2014: 39).

Siyasal katılımı etkileyen birden fazla neden bulunmaktadır. Bu faktörler siyasal katılım oranında bir farklılık meydana getirmektedir. Eğitim düzeyi, katılımın en önemli sebeplerinden biridir. Bireylerin eğitim seviyeleri arttıkça ülke meselelerine

duyarlılıkları yükselmektedir. Dolayısıyla siyasete daha fazla katılım sergilemektedirler. Bunun yanında sosyal statü, ekonomik refahlık gibi faktörler de siyasi katılımın halk düzeyindeki yerini belirlemektedir. Bunlara sahip olmayan bireylerin siyasi katılımı oransal olarak daha düşüktür (Özbudun, 1976: 13). Halkın eğitim düzeyi yükseldikçe siyasi katılımın işlevselliği artmaktadır. Eğitimli insanların bilinç düzeyindeki farklılık ön plana çıkmaktadır. Eğitim, bireylerin siyasi ve toplumsal olaylara bakışını, yaklaşımını belirler. Çözümleme yapmasını sağlar. Eğitim sayesinde daha akılcı çözümler üretilir. Eğitimli bireylerin siyasete katılımı daha yüksektir. Eğitimli olmayanlara nazaran çözüme daha fazla katkı sunmaktadırlar. Nitekim eğitim, siyasi katılımı anahtar rolü görmektedir (Çukurçayır, 2000: 83).

Özetle katılımı etkileyen önemli sebeplerden biri eğitim düzeyi ve ekonomik ferahlıktır. Ekonomik darboğaz içinde olan insanların ilgi alanını genişletmesi kolay olmamaktadır. Ekonomik bakımdan refah düzeyi iyi olan bireyler daha geniş ve rahat bir zamana sahip olduğundan katılım göstermeleri diğer bireylere oranla daha yüksek olacaktır. Eğitimli olan insanların eğitim düzeyi düşük olan insanlara göre bilgi hazinesi ve araştırmacı yönü daha kuvvetlidir. Dolayısıyla eğitim düzeyi ve ekonomik ferah katılım sürecini ciddi olarak etkilemektedir.

Katılımı etkileyen faktörler sadece birey ve toplumun ekonomik ve sosyal refah düzeyi ile değil devletlerin de refah düzeyi ile ilgilidir.

Gençlik ve siyaset arasında dinamik bir ilişki söz konusudur. Gençler, geçmişten bu yana birçok alanda değişimin öncüsü olmuştur. Dolayısıyla gençlerin sadece seçimlerde oy kullanma rolünden bahsetmek mümkün olmamaktadır. Gençler, siyaset içerisinde aktif olarak kalabilmek ve söz sahibi olabilmek adına yer almaktadırlar. Diğer yandan siyasi partiler, gençlerin enerjik yapısından faydalanmak istemektedirler. Özellikle propaganda dönemlerinde gençlerden destek alırlar. Siyasi partilerin gençlik kolları adı altındaki yapılanmaları gençlerin katılım yönünden önünü açmıştır.

Gençlerin ülke meselelerinde söz sahibi olması önem arz etmektedir. Siyaset, içinde bulundurduğu muhtevası ile toplumsal yaşama etki eden bir kurumdur. Bütün alanlarda idare etmeye yönelik fikir ve pratikleri içermektedir. Herhangi bir sorun ile karşılaşıldığı zaman, o durumdan direkt olarak etkilenen bireylerin çözüm süreci ve

karar alma noktasında etkin rol oynamaları gerekmektedir. Dolayısıyla genel sorunlarda ve gençleri bizzat ilgilendiren meselelerde gençlerin söz sahibi olması önemlidir. Bu sayede problemleri çözümlenmekte yeni bir yaklaşım meydana gelecektir (Akman, 2021: 158).

Siyaset kurumu gençleri yeri geldiğinde bir kurtarıcı yeri geldiği zaman da tehdit olarak görür. Gençlerin siyasi katılımında var olduğu süreçler her ülkenin kendine has siyasi yapısıyla farklılık gösterebilir. Ayrıca global düzeyde uluslararası örgütler ile de gençlik politikaları oluşmaktadır. Bu oluşumlar ülkelerin refah düzeyine göre başarılı olmaktadır. Ekonomik ve sosyal alanda sıkıntı yaşayan devletlerin kendi genç gruplarıyla çözüm bulması daha gerçekçi olmaktadır (A.g.e.: 162). Gençlerin iyi bir eğitimden geçip, donanımlı bir yönetici olması bir devlet için siyasette ilerlemeye vesile olacaktır. Bugünün gençleri yarın söz sahibi politikacılar olacaktır. Siyasete özellikle gençlerin katılımı demokrasi anlamında büyük bir gelişime yol açacaktır. Yoksa katılım olmadan, siyaseti yüzeysel olarak anlayıp düşünmek yeterli olmayacaktır (Üste, 2007: 219).

Gençlerin siyasette var olmasını sağlayan faktörlerden bir tanesi de sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu tür oluşumlarda gençlerin yer alması adeta gençler için siyaset öncesi bir hazırlık okulu gibidir. Bu yolla gençler, yönetim ve teşkilat tecrübesi kazanmaktadır. Bu durum Türkiye’de istenilen düzeyde değildir. Özellikle bu tür kuruluşlarda hiyerarşik yapıların bulunması gençler için engel teşkil etmektedir. Yaşa göre tecrübe anlayışı ve meslek erbabı olma sorunsalı bunların başlıca sebepleridir (Akman, 2021: 176). Sivil toplumda gençlik yapıları bulunmaktadır. Gençler bu yapılar sayesinde katılım göstererek sürece dahil olabilmektedir.

Sosyal medya, siyasetin en çok konuşulduğu yer olmuştur. Siyasi liderlerin de sosyal medyayı çok aktif kullandığı görülmektedir. Dijitalleşmenin etkisiyle sosyal medya, siyasetin merkezi olmuştur. Gençlerin siyasette geçmiş ile ilgilenmekten çok geleceğe yönelmesi gerekmektedir. Gençler siyasete karşı kopuk bir anlayışta değildir. Siyasete katılım noktasında sorunlar yaşayarak, siyasi anlamda tam anlamıyla derinleşememektedirler. Enerjisi yüksek ve değişimlere açık bir gençlik topluma fayda sağlayacaktır (A.g.e.: 177).

Sosyal medya yoluyla katılım günümüzde sıkça rastlanılan bir katılım çeşidi olmuştur. Sosyal medya aracılığıyla bireyler fikirlerini beyan etme kolaylığına

erişmiştir. Sosyal medya platformlarında örgütlenmeler kolaylaşmıştır. Gençler; partiler, siyasetçiler ve halk tarafından aktif hâlde kullanılır hâle gelmiştir. Üstelik siyasi tartışmalar bile sosyal medya üzerinden gerçekleşebilmektedir. Bununla birlikte kişilere erişebilirlik artmış ve bilgiye hızlı erişim çoğalmıştır.

### **3.3 Kuşak Kavramı**

Araştırmalarda kuşak tanımı hakkında birçok açıklama bulunmaktadır. Kuşak bir kavram olarak farklı şekillerde ele alınmış ve hakkında birçok yorumlar yapılmıştır.

İnsanoğlu etkileşim içinde olan bir varlıktır. Varoluştan bu yana gerek küresel ölçekte gerek mahalli olarak birbirlerinden etkilenmişlerdir. İnsanlar arası ilişkilerde etkileşim, tutum ve davranışların biçimlenmesinde önemli bir etken olmuştur. Aynı dönemde yaşayan insanlar bir nesil oluşturmuştur. Bu kişiler aynı konjonktürde yaşadıkları için olaylara bakış açılarında ve olaylara verdiği tepkilerde benzer özellikler taşımaktadır. Bundan dolayı nesiller arası kategori oluşmuş olup, çeşitli kuşak tanımları yapılmıştır (Kaçar ve Taş, 2019: 646). Kuşak kavramını belli bir zaman aralığında dünyaya gelen kişiler olarak görmek eksik kalacaktır. Kuşak olgusunda, her ne kadar aynı yaşta kişilerin olması temel bir kural olarak bilinse de kişilerin aynı özellikleri taşımaları da bir o kadar önem arz etmektedir. Fakat aynı kuşakta yer alan her kişinin aynı özellikleri sahip olması çok zordur (Görmez, 2021: 526). Aynı yıllar içinde yaşayan insanlar bir kuşağı temsil etmektedir. Kuşaklar arası farklılıklar olduğu gibi aynı kuşak insanlar arasında da farklılık olabilmektedir. Her bireyin şahsına münhasır karakteristik özelliklere sahip olduğunu gözden kaçırmamak gerekir.

Kuşakları yalnızca dünyaya geldikleri yıl ile kategorize etmek eksik bir değerlendirme olacaktır. Bunun yanında aynı kuşağa mensup bireylerin hayat tarzı, düşünce ve deneyimleri de hesap edilmelidir. Her kuşağın hayata bakış açısı, değerleri, eğilimleri farklılık arz edebilmektedir (Demirdöğmez, Küçüköğlü ve Taş, 2017: 1035).

Kuşakları belirleyen faktörler arasında öncelikle bir kuşağı oluşturan kişilerin benzer zaman aralıklarında dünyaya gelmiş olması vardır. Bunun yanında düşünsel olarak nispet oranda aynılık göstermeleri gelir. Dolayısıyla benzer tutum, davranış, duygu gibi özellikler gösteren kişileri aynı kuşak mensubu diye adlandırabiliriz (Kupperschmidt, 2000: 67). Uygarlık tarihinde toplumlar birtakım değişimler

yaşamıştır. Siyasi, ekonomik ve sosyal yapılar zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır. Nesiller, bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemelerin etkisiyle daha kolay ve pratik bir hayata sahip olmuşlardır. Bununla birlikte nesillerin ihtiyaç ve talepleri zamanın koşullarına göre değişime ve dönüşüme uğramıştır (Hafizoğlu, 2021: 142).

TDK'nın (TDK, 2024) yaptığı tanıma göre kuşak, "Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğudur". Kuşak kavramı, TDK'nın tanımlamasından çıkarılacak başka bir ifadeyle; belli bir zaman diliminde var olan yaş kümesine ait kişisel niteliklerin, farklı yaş öbeklerinden ayırt edilmesidir.

Cambridge sözlüğü ise kuşak kavramını şöyle açıklar: bir toplum içinde doğmuş ortalama aynı yaşıt insanlar. Yine Cambridge sözlüğü Z kuşağını ise; 1990'ların sonunda veya 2000'lerin başında doğmuş nesil için ifade etmiştir (Cambridge Dictionaries, 2022).

Schwarz'a göre kuşak, benzer tarihler arasında doğmuş, aynı süreç içinde yaşamış, ortak yaşamışlıkları ve içinde bulunduğu sosyal hayatın bir parçası olan, yaşadığı zaman dilimindeki olaylardan etkilenmiş bir grup insan olarak ifade edilebilir (Schwarz, 2008: 80). Ortalama aynı hayat ve yaş dönemlerini müşterek yaşayan, aynı dönemde meydana gelen sosyal, kültürel vs. olaylara şahitlik etmiş insan gruplarının ortak özellikleri olmuştur. Bunları karakteristik özellikler çatısı altında tutumlar, değer yargıları olarak anlayabiliriz (Keleş, 2013: 23).

Benzer his ve davranışların, yakın karakteristik niteliklerin bir arada olduğu insan grupları bir neslin özetidir. Dolayısıyla bu birliktelik toplulukların sosyal ve kültürel yapısını oluşturur (Parry ve Urwin, 2011: 81).

Kuşak, aynı zaman aralığında dünyaya gelmiş, içinde buldukları zaman içerisinde koşullardan müspet ya da menfi olarak etkilenmiş, bununla birlikte birbirleriyle müşterek yönleri olan insan grubuna denir (Çiçek ve Ünlü, 2019: 448). Benzer zaman aralıklarında doğmuş insanlar kuşak kavramıyla sınıflandırılmıştır. İnsanlar etkileşim içinde olan varlıklardır. Yaşadıkları zaman dilimi, karakteristik yapılarında büyük etkiye sahiptir. Kültürel, politik, sosyal ve ekonomik olaylar bunda belirleyici olabilmektedir. Toplumda yaşayan bireyler her ne kadar yaşadıkları dönemden etkilense de bireyleri yaşadıkları ve mensubiyet gösterdikleri dönem ile

değerlendirmek eksik olacaktır. Yalnızca bu durum kafi olmamakla beraber birtakım sonuçlar çıkarmaya yarayabilir (Akduman ve Hatipoğlu, 2021: 203-204). Kuşak kavramı bize şunu göstermektedir ki; kuşak sadece aynı yaş aralığında doğan kişiler değil, ortak yaşam içerisinde benzer hâller gösteren yani kültürel aynışmanın kattığı bir benzerliktir.

Ortalama yaşları aynı olan, herhangi bir akrabalık ilişkisi olmayan ancak aynı dönemde yaşadıkları için algı ve düşünce sistemlerinde benzerlik bulunan insan öbeklerine toplumsal kuşak diyebiliriz. Toplumsal kuşak diye tabir edilen kuşaklar arasında belli yaşanmışlık farklılıkları olduğu gibi kültür farklılığı da mevcuttur (Onur, 1980: 15).

Kuşakları geniş anlamda tanımlamak için sosyolojik tanımlara bakıldığında; kuşaklar sosyal, ekonomik, siyasi olaylardan etkilenmiş, aynı tarih aralıklarında dünyaya gelmiş bununla birlikte içinde bulunulan şartlar gereği yakın sorumluluklara sahip oldukları için ortak değer, beklenti, davranış ve inanca sahip aynı öbekteki kişiler olarak tanımlanabilir. Daha kısa olarak belirtmek gerekirse kuşak, aynı yaş ve aynı çevrede ortak paylaşımları olan kişilerin belli zaman aralığında gerçekleşen olaylar, gelişmeler ve eğilimler sonucunda benlik özellikleri biçimlenen gruplar olarak tanımlanabilir (Divanoğlu, 2017: 269). Kuşak, aynı zamanda yaşayan toplulukların etkileşimlerden meydana gelmekte olup belirli olgu ve olaylara karşı ortak bilinç, tutum, tecrübe, fikir ve dünya görüşü geliştirmektedir. Dolayısıyla kuşağın bir karakteristik yapısı oluşmaktadır. Bu vesileyle kuşakları birbirinden ayırmak mümkündür (Gürbüz, 2015: 41).

Her kuşak kendinden bir önceki kuşak ile farklı özellikler taşır. Nitekim bu durum kuşakların birbirlerinden ayrılmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra her kuşak kendinden sonraki kuşağa önemli katkılar sunmaktadır (Vatan, 2016: 190-191). Kuşaklar, yaşadıkları dönem itibariyle her biri kendine has hususiyetler bulundurur. Bunlar kendini özel hayatta ve çalışma hayatında belirginleşmektedir. Tüm organizasyonlarda problem çıkmaması adına nesiller arası yönetimin iyi uygulanması gerekmektedir. Herkes eşit şartlarda ve fırsatlarda yetişmediği için herkese eşit yaklaşımın da sorunlara neden olacağı açıktır (Bayarçelik ve Özcan, 2020: 56). Devamlılık halinde değişen ve gelişen bir dünyada yeknesak dinamikler ile meydana gelen bir süreçten bahsedilemez. Bu sürecin anlamı daha çok algılama olarak karşımıza çıkar. Algılamadaki çeşitliliklerin zuhur etmesinde kuşak farklılıkları

önemli bir yer tutar. Kuşak farklılıkları dünyada daha fazla görülmeye başlamakta ve birbirine benzemez yani farklı dünyaların insanları diyebileceğimiz insanlar kolektif olarak bir hayat sürmektedirler (Çakmak ve Çelik, 2017: 66). Teknoloji, bilim ve ilerleme gibi alanlarda kuşaklar arası bayrak devri vardır. Her kuşağın düşünsel yapısı farklı olsa da bir sonraki kuşağa farkında olmadan hizmet eder.

Akıp giden zamanın içinde her dönemin kendine has kültürü ve değer yargıları vardır. Bu özelliklerin oluştuğu düşünce yapıları birbirinden farklılık arz etmektedir. Her bireyin yetiştiği sosyal ve kültürel bir zemin vardır. Dolayısıyla kuşak kavramı, bireylerin karşılaştıkları herhangi bir duruma yönelik ne tür tepki göstereceklerini anlamamıza destek olmaktadır (Harta ve Sarı, 2018: 967). Ebeveynler ve çocuklar arasındaki doğum ortalamasına bakıldığında bu zaman aralığı geleneksel olarak bir kuşağı ortaya çıkarmaktadır. Bu biyolojik tanıma göre bin senelik döneme 20-25 sene aralıklarla bir kuşak denk gelmektedir. Bu veriler daha önce birçok sosyoloğa yöntem belirlemiştir. Fakat günümüzde pek karşılığı bulunmamaktadır. Bunun sebebi hızla ilerleyen teknoloji, toplumsal normların değişimi olarak açıklanabilir. Neticede 20-25 yıllık süre kuşaklar arası zaman için çok uzun olabilmektedir (Keleş 2013: 26). Bu yönüyle kuşak kavramı, sosyolojik analiz yapmaya da katkı sağlar. Her dönemin kendine has sosyolojik yapısından bahsetmek mümkündür. Bu farklı yapıların insan davranışlarını etkilemesi kaçınılmazdır.

Kuşak kavramı en basit ifadeyle belirli dönemde doğan bireyleri tanımlamak için kullanılır. Bunun yanında aynı toplumsal yapı ve kültürel özellikler içinde yetişmiş, benzer fikir ve tutumları olan insanları anlatmaktadır. Her kuşağın kendine has özelliklerinden bahsetmek mümkündür. Kuşaklar sahip olduğu özellikler bakımından birbirinden farklılıklar göstermektedir. Kuşaklar farklı zaman dilimlerinde yaşadıkları için birbirlerinden ayrılan birçok karakteristik özellikleri vardır. Neredeyse her kuşak bir önceki kuşaktan farklı bir yapıdadır. Bunun meydana gelmesinde pek çok etken vardır. Sosyal alan, ekonomik boyut, inanç, kültür gibi farklılıklar kuşakların düşünsel anlamda ayrılmasına neden olabilmektedir. Ayrıca insanoğlunun yaşadığı coğrafya da bunda etkilidir. Bu farklılıklar kuşakların yaşam biçiminde büyük etkiye sahip olmuştur. Toplumsal, sosyolojik, ekonomik şartlar gün geçtikçe dönüşüm yaşamaktadır. Özellikle bilim ve teknoloji alanlarında hızlı gelişim yakın kuşaklar arasında bile belirgin farklar meydana getirmektedir. Kuşaklar arasındaki farklılıklar iletişim sorunlarını beraberinde getirebiliyor. Hayat

tarzı, değer ve tutumlar, iletişim dili bunlara örnek olarak verilebilir. Genel olarak gençler ve yaşlılar bu değişimlerden rahatsızlık duymaktadır. İki kuşak da anlaşılmadıklarını düşünürler. Her bir kuşağa mensup bireyleri anlamak ve onlara saygı göstermek kuşaklar arası uyumu güçlendirir. Çünkü her kuşağın hayata kattığı değer farklıdır. Bu değerler toplumsal çeşitliliği ve zenginliği arttırmaktadır.

### **3.4 Z Kuşağı**

Araştırmacılar tarafından her kuşağa farklı isimler verilmiştir. Kuşaklar doğum tarihleriyle değil bu isimlerle anılır olmuştur. Son üç kuşakta neredeyse herkesçe fikir birliği vardır. Bunlar x, y ve z kuşaklarıdır.

Nesillerin her biri yaşadıkları zaman açısından farklı tutumlar sergiler. Kişi hangi kuşakta yer alıyorsa, yetiştiği ortam itibarıyla yaşam tarzları, tutumları ve karakteristik özellikleri ona göre şekilleniyor. Her dönemde yaşanan bilimsel ilerleme, politika ve teknolojik değişimlerin kuşaklar üzerinde çok büyük etkileri vardır. Kuşaklar; Depresyon Öncesi kuşak, Depresyon kuşağı, Bebek Patlaması (Baby Bombers) kuşağı, x kuşağı, y kuşağı ve z kuşağıdır (Page ve Williams, 2011). Hayatın her döneminde kültürel, sosyal değerler olmakla birlikte bu değerlerin getirdiği norm ve davranışların da olması kaçınılmazdır. Bu farklılıkları anlamak ve aktarabilmek için bu dönemleri nesiller üzerinden değerlendirilmesi doğru olur. Bu sayede daha gerçekçi sonuçlar elde edilecektir. Ekseriyetle kuşaklar arası tanımlama şu şekilde yapılmaktadır: birinci olarak Gelenekselciler, daha sonra Bebek Patlaması ve ardından x,y, z kuşağıdır. Günümüzde dünya genelinde sosyal ve ekonomik değişimlerle meydana gelmiş dönem aralıkları jenerasyon olarak adlandırılmaktadır. Başka deyişle kuşak kavramı; ortalama aynı senelerde dünyaya gelmiş, birbirleriyle benzer sorunları yaşamış, benzer kaderlere sahip kişiler grubu olarak tanımlanmaktadır (Kırık ve Köyüstü, 2018: 1497). Günümüzde kuşaklar beş ayrı şekilde sınıflandırılmıştır. Her biri farklı zaman aralıklarında dünyaya gelmiş ve onları birbirinden ayıran zaman ve olgular ayırt edici özelliklerini oluşturmuştur. Bunlardan birincisi “Sessiz Kuşak” olarak karşımıza çıkar. “Savaş Kuşağı” ya da “Geleneksel Kuşak” olarak da adlandırılır. Ortalama zaman aralıkları 1900-1945 yıllarıdır. İkincisi “Bebek Patlaması Kuşağı” İngilizcesi “Baby Boomers” olup 1946-1964 yılları arasındaki kuşaktır. Üçüncüsü “x kuşağı” olup 1965-1979 arasında var olmuştur. Dördüncüsü “y kuşağı”, 1980-1999 yılları arasındadır. Ve son olarak “z kuşağı” 2000 doğumlu gençleri ifade etmektedir (Kavalcı ve Ünal, 2016: 1035). Her

kuşak adı dönemin özelliğini anlatan şekilde tabir edilmektedir. Sessiz Kuşak, genellikle günümüzdeki yaşlı insanları temsil etmektedir. Genel fikir 1920'ler ile 1945 yılları arasında doğanlara verilen kuşak adıdır. Savaşların bitiminden sonra ekonomik buhranlar döneminde büyüyen bir kuşaktır. Bebek Patlaması adı verilen kuşak ise genellikle 1946 ile 1960'lı yıllar arasında doğanları temsil eder. Bebek Patlaması denmesinin sebebi 2. Dünya Savaşı sonrası hızlı bir nüfus patlamasının yaşanmasıdır. X kuşağı ise genellikle 1965 ile 1980 yılları arasında doğanları temsil etmektedir. Bu kuşağa x kuşağı denmesinin varsayılan sebebi zamanın şartlarında herhangi bir anlatım kalıbına sığmaması ve çok yönlü yapıya sahip olmasıdır. Y kuşağı ise genellikle 1980 ile 1999 arasında doğanları temsil etmektedir. Y kuşağı denmesinin sebebinin alfabetik sıra gereği olduğu düşünülmektedir. Z kuşağı ise genellikle 2000 doğumlu gençleri ifade etmektedir. Z kuşağı denmesinin nedeni ise y kuşağında olduğu gibi alfabetik sırayı takip etmesidir. Kuşakların sınıflandırılmasında bilhassa sosyologların ve nüfus bilimcilerin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Gelenekselciler bir başka deyişle 'Sessiz Kuşak' ortalama 1925 ve 1945 seneleri arasında doğmuş ve o seneler aralığında meydana gelen ve şiddetli bir şekilde yaşanan savaşlardan ötürü "Savaş Kuşağı" ismiyle anılmaya başlamışlardır. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte yaşanan ekonomik çöküntü bu kuşağın karakteristik yapısının oluşmasında doğrudan etki göstermiştir (Göksel ve Güneş, 2017: 810).

"Bebek Patlaması" olarak adlandırılan kuşakta ise radyolara karşı olan meyil yükselmiştir. İnsan haklarına yönelik eğilimler artış göstermiştir. Bu durum Türkiye'de farklı bir şekle görülmüştür. Darbelerin olduğu bir zamana denk gelmesiyle beraber çok partili siyaset sistemine geçişin sancuları kendini göstermiştir (A.g.e.: 811).

Özgürlüğe düşkün karakteriyle dikkat çeken "y kuşağı" teknolojiyle içli dışlı bir nesildir. Bu kuşak türü çalışmak yerine eğlenceyi seven bir yapıdadır. Ayrıca otoriteyi kabul etmeyen saldırgan bir tutumdadırlar. Sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk ve etik kavramlarına önem vermelerinin yanında tatminsiz kişiler olarak da göze çarpmaktadır (A.g.e.: 813).

Z kuşağı günümüzdeki genç nesli tanımlamak için kullanılan tabirdir. Son zamanlarda sosyal çevrede, iş dünyasında ve siyasette devamlı konuşulan, üzerine yorumlar yapılan, tartışmalara konu olan gençlerdir.

Son zamanlarda adından sıkça bahsettiren “z kuşağı”, 1996-2000 yıllarında doğanları tabir etmek için kullanılmakta olan bir kavramdır. Bu kuşak birçok uzman kişi tarafından gelecek yaşamın mimarı olacak nesil olarak görülmektedir. Siyaset, ekonomi ve eğitim alanında yapılan birtakım çalışmalarda kendisine yer bulmuştur. Toplumsal alanda gerçekleştirilen incelemelerin odak noktası haline gelmiştir (Görmez, 2021: 509).

“Milenyum Kuşağı” olarak da adlandırılan z kuşağı, teknolojik ilerlemelerin yoğun şekilde yaşandığı bir dönem olmasıyla gençlere birçok imkân sunmaktadır. Z kuşağı kendini dijital yaşamın içinde bulmuştur. Z kuşağı gençlerine “İnternet Kuşağı”, “iGen”, “sürekli erişime açık” veya “Next Generation” denilmektedir (Levickaite, 2010: 173). Bir sosyolojik analiz yapılacağı zaman analiz yapılan toplumun siyasi, ekonomik ve kültürel yapılarını iyi bilmek gerekir. Eğer bu yapılar göz önünde bulundurulmaz ise yapılan analiz noksan kalır. Nesiller arasında yapılan analiz de bu analizden ayrı düşünülemez. Bazılarına göre z kuşağı 1996-2000 yılları arası doğumlu gençleri kapsar. Kimileri ise bu tarihi 2000 senesine kadar götürür. Ekseriyetle kuşak tanımlamaları on beş-yirmi yıl arasına dayandırılır. Z kuşağını tanımlayan en önemli özellikler olarak öncelikle akla küreselleşme ve dijital değişim gelir. Küreselleşme daha çok uluslararası etkileşimin çoğalması, ortak kültür ve tüketime yönelik alışkanlıkların benzeşmesinin çoğalması olarak göze çarpar (Görmez, 2021: 510-511). Dijitalleşmenin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla toplumlar birbirine yakınlaşmıştır. Bu yakınlaşma neticesinde müşterek ilgi alanları doğmuş olup toplumlar birbirinin kültüründen etkilenmiştir.

Z kuşağı gençleri, teknolojinin ve dijital gelişimin günümüze getirdiği girişimci ruh, ekonomik güvence, eğitim hakkı gibi birçok hakkı, hayatlarının bir kısmı olarak değil yaşamlarının tümünde sahip olmayı benimserler. Z kuşağı gençleri arasındaki bu ortak özellik her çalışmada görülür. Bununla birlikte z kuşağının özellikle önemsendiği toplumsal olaylara duyarlılık, siyasi olarak özgürlük, toplumsal eşitlik ve adalet, baskıya karşı direnç gibi kavramlar da vardır. Küresel olarak bir z kuşağı tanımı yapmak her ne kadar zor olsa da küreselleşmenin getirdiği bir sebep sonuç ilişkisi olarak görülmektedir (A.g.e.: 518).

Z kuşağı gençleri, diğer kuşaklarda yaşayan insanlara ve o insanların sahip olduğu imkânlarla göre daha üst seviyede bir teknolojiyle tanışmıştır. Üstelik bu teknolojiye kolaylıkla ulaşılabilecek bir imkana sahiptir. Z kuşağı gençleri bireyselci bir yapıdadır. Dijitalleşmenin getirdiği kolaylıklar sebebiyle somut bir sosyalleşme durumları pek yoktur. Z kuşağı gençleri dijital iletişim araçlarını aktif ve çok yönlü kullanmaktadır. Sosyal medyanın imkânları aracılığıyla birçok sosyal ilişkiyi bu tür platformlar üzerinden sağlamaktadır. (Dangmei ve Singh, 2016: 3). İçinde bulunduğumuz dönemde teknolojik gelişmeler sayesinde dijital olarak birçok yeniliğin olması z kuşağının diğer kuşaklara göre farklılığını ortaya çıkarmıştır. Nitekim bilgiye ulaşmanın kolaylığı bunun yanında sosyal ve ekonomik imkânların diğer kuşaklara nazaran daha yüksek olması bunun göstergesidir. Teknolojinin gelişmesiyle ülke sınırlarının kalkması ve akıllı telefonlar sayesinde gençlerin dünyadaki her şeyden haberdar olması z kuşağı gençlerinin imkanlarını genişletmektedir (Kaçar ve Taş, 2019: 653). Teknolojinin hızla geliştiği çağa denk gelen z kuşağı gençleri, teknolojiyi değişimin kendisi olarak görmüş, istikametini ona göre belirlemiştir. Sosyal ağın genişlemesi sebebiyle bilgiye erişmesi kolaylaşmıştır. Dijital dünyanın verdiği kolaylık sebebiyle kişisel gelişimleri de artmıştır. Yaygın görüşe göre 2000’li yıllarda dünyaya gelen bu kuşak bilhassa sosyal medya üzerinden organize olma ve haberleşme yeteneklerine sahiptir. Z kuşağının ileriki yıllarda ülkenin geleceği hakkında karar verici olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla onları anlamak ve ihtiyaçlarına karşılık vererek hayatlarını kolaylaştırıcı bir yönetim şekli sunmak gerekecektir (Aydoğdu ve Özkan, 2021: 228). Aslında her kuşak bir sonraki kuşağa göre daha fazla teknolojik imkânlarla sahiptir. Her ne kadar teknolojik değişimler zamanın ilerlemesiyle gelişse de 2000’lerde teknolojik büyümenin hızı nispeten fazla olmuştur. Dolayısıyla bu değişim z kuşağının hayata dair alışkanlıklarını, tutumlarını ve kısacası tüm karakteristik yapılarını etkilemiştir.

Teknolojinin gelişmesiyle beraber hızlı erişim yolunun açılması, sosyal medyada sürekli değişen gündeme ayak uydurma çabası gibi faktörlerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Ayrıca z kuşağının çoğu imkâna kolaylıkla sahip olması yavaşlayan süreçlere karşı tepkili olmalarına sebebiyet vermektedir. İnternette yapılan online alışverişlerden de bahsetmek mümkündür. Bir ürüne olan ihtiyaçlarını saniyeler içerisinde satın alarak alışverişini tamamlayabiliyorlar.

Son dönemlerde yaşanan siyasi ve sosyolojik olaylar z kuşağının olaylara ve kurumlara bakış açısında önemli etken oluşturmuştur. Eğitim olanaklarının genişlemesiyle (üniversitelerin sayısının artması) birlikte öğrenim imkânları artmıştır. Sosyal medyanın gelişmesiyle birlikte bilgi edinmekteki yöntemlerde değişmiştir. Z kuşağı gazete okumak veya televizyon izlemek yerine gündemi akıllı telefonlarda yer alan uygulamalardan takip etmeyi tercih etmiştir. Alışverişi bile internet üzerinden sağladıkları için konfor alanlarının genişlemesi onları zahmetsiz bir yaşama sevk etmiş ve tahammülsüz bir kişilik yapısına büründürmüştür (Kaçar ve Taş, 2019: 653).

Kaçar ve Taş z kuşağının günümüzde sahip olduğu özelliklerini şu şekilde belirtmektedir:

*1)Teknolojisiz bir dünyayı tanımadılar: Teknoloji ile iç içedirler, farklı bir dünyayı bilmiyorlar.*

*2)Bilgiye ulaşmaları kolaydır: Özellikle bilgiye ulaşma ve elde ettikleri verileri aralarında bir bütün olarak kullanmaları önemlidir.*

*3) Değişik kültürleri öğrenebiliyorlar: Veri elde edebilme ve işleyebilmeleri onların öğrenme hızı arttırıp, teknoloji sayesinde tüm dünya insanları ile iletişim halinde olabilmeleri çeşitli insan, mekân ve kültürleri tanımalarına sebep olabilmektedir (A.g.e.: 658-659).*

Z kuşağı kendinden bir önceki y kuşağı ve kendinden sonraki Alfa kuşağının arasında bulunmaktadır. Genellikle araştırmacılar doğum yıllarını 1990-2000'ler olarak belirtmektedir. Milenyum gençleri olarak da anılan bu kuşak teknolojik gelişmelerin çok hızlı gelişim gösterdiği bir aralıkta var olmuştur.

Bilhassa 2000 senesinden sonra dünyaya gelen z kuşağı teknoloji devrinin gençleridir. İçinde yaşanan zamanın hâkim yapısına göre toplumsal kuşaklar kategorize edilmektedir. Şimdiye kadar kuşaklar arasındaki en büyük dönüşümün z kuşağında olduğu görülmektedir. Bunun en büyük göstergesi ise dünyada son zamanlarda hızla artan dijital alandaki etkileşimdir (Hafizoğlu, 2021: 142). Z kuşağı, 2000 yılı ve sonrası dünyaya gelenler olarak bildiğimiz bu kuşak, teknolojik gelişmelerin üst düzey olduğu ve dijitalleşmenin arttığı bir zaman aralığında bulunuyor. Z kuşağı sahip olduğu bu imkânlar ile bebeklikte farklılaşıyor. Teknolojinin ve hızlı değişimlerin baş döndürücü seviyelerde olmasından dolayı bu kuşak kendi içinde bile farklı belirgin özellikler göstermektedir (Ünal, 2020). Z

kuşağı hakkında yapılan ya da yapılacak olan analizlerin tam anlamıyla isabetli olması neredeyse imkânsızdır diyebiliriz (Görmez, 2021: 526). Z kuşağı gençleri tekdüze bir ifadeyle tanımlamak zordur. Etkileşimin güçlü yaşandığı bir çağda fikirsel manada farklılıkların olması kaçınılmazdır.

Z kuşağının iş hayatına girmesiyle teknolojik imkânların daha çok kullanılacağı öngörülmektedir. Bu sayede çok yönlü çalışan odaklı yöntemin benimsenmesi söz konusudur. Z kuşağının iş hayatına dahil olmasıyla birlikte dijitalleşme daha etkili kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla iş hayatında teknolojinin fonksiyonel kullanımını sektördeki yeniliklerin takibini kolaylaştıracaktır (Bayarçelik ve Özcan, 2020: 68). Dijital dünya, gençleri değiştirmektedir. Gençlerin sosyal ilişkileri, eğitimleri, öğrenme konusundaki merakları ve becerileri farklılık arz etmektedir. Hepsini aynı kalıba koymak mümkün değildir. Gençlerin bu değişkenlik gösteren hâllerini anlatan birçok farklı araştırma yapılmıştır (Csobanka, 2016: 64). Z kuşağı gençlerinin teknolojiye olan yatkınlığı, onların bu özellikleri sayesinde iş hayatında öne çıkmalarına imkân tanımaktadır.

Psikoanaliz ve gelişim psikolojisi alanında çalışmaları bulunan Erik Erikson, insan hayatının sekiz farklı evreden geçtiğini ifade etmektedir. İki yaş grubu hakkında yaptığı değerlendirme z kuşağını ilgilendirmektedir. Bu evrelerden birini kimlik kazanımı sürecinde kimlik kargaşası olarak adlandırmış ve bu evreye 12-19 yaş aralığında bulunanları dahil etmiştir. 20-30 yaş arasındakileri ise yakınlık karşısında yalnız olmak evresine almıştır. Dolayısıyla sosyal medyayı kullanan gençler, sosyal medyayı kimliklerini ortaya çıkarma aracı olarak görmektedirler. Çünkü gençler, sosyal medyada olmak istedikleri hayalî karaktere ve görünüşe bürünüyorlar. Nitekim z kuşağının alt yaş grubunu oluşturan çocuklar, sosyal medyanın kimlik inşasından etkileniyorlar (Ünal, 2020). Z kuşağı gençleri pratik yaşamda var olan gerçeklerden biraz uzak oldukları için, bu gençlerin hayatın içinde farklı davranış ve tutumlar sergilemeleri söz konusu olabilir. Teknoloji çağı gençleri olduklarından bilgisayar ve sanal dünya ilişkileri ileri düzeydedir. Türkiye’de yaklaşık %17 oranında olduğu düşünülen z kuşağı gençleri bireysel yaşamaktan hoşlanmaktadırlar. Bu gençler, gelişen teknolojiyle bilgi edinmedeki kolaylığa erişmiş olup geleneksel yöntemlerle bilgi edinme tekniğini kullanmamaktadır. Z kuşağı gençleri bireysel hayat tarzını benimsedikleri ve yalnızlık yaşadıklarından dolayı “The New Silent Generation (Yeni Sessiz Kuşak)” olarak da anılmıştır (Mercan, 2016: 65). Sosyal

medya hesaplarında kişisel alanların açılmasıyla bireyler sanal dünyada müstakil kimlik olanağına sahip olmuştur. Çoğu gencin sosyal medyada kişisel hesabı bulunmaktadır. Gençler bu kişisel hesaplar sayesinde duygu ve düşüncelerini kolay bir şekilde ifade edebilmektedir.

İstanbul'da 516 katılımcı ile sosyal medya kullanım ölçeği geliştirildi. Bu ölçek, tüm kuşaklar üzerine uygulandı. Araştırma sonucunda z kuşağı bireyleri sosyal medyayı en çok kullanan nesil olarak dikkat çekti. Bunun yanı sıra z kuşağı neslinin sosyal medyada çokça zaman geçirdiği ve kendini yetkin hissettiği sonucu çıktı. Ayrıca z kuşağı içinde erkek olanların kadınlara göre sosyal medyada kendini daha fazla yetkin bulduğu sonucuna da ulaşıldı. Araştırma sonuçlarına göre 20 yaş ve 20 yaş altı erkeklerin internet aracılığıyla her işlerini yapabildikleri, günlük tüm işlerini sosyal medya uygulamaları üzerinden gerçekleştirebildiği ortaya çıktı. Bununla birlikte hayatlarının her safhasında sosyal medyayı aktif bir şekilde kullandığı anlaşıldı. Üstelik tablet ve akıllı telefon kullanarak diğer işlerini de yapabildikleri sonucuna varıldı (Ünal, 2020). Bilgiye ulaşmanın daha kolay olduğu dijital bir çağda yaşayan z kuşağı henüz çocukken eğitiliyor ve daha hızlı mental gelişim sergiliyor. Bilgisayarlar, tablet, akıllı telefon gibi cihazları günlük hayat içinde kolayca kullanıyorlar ve sanal dünyada gayet dinamikler (Tuncer, 2014: 123-124). Z kuşağı, 2020-2030 yılları arasında etkin olarak çoğu alanda kendini hissettirecektir. 2020 yıllarında lisede ve üniversitelerde, 2030'larda ise sosyal hayatta ve ekonomide söz sahibi haline gelecektir. Geleceğin liderleri ve yöneticileri bu kuşak içerisinde çıkacaktır. Ayrıca z kuşağı tüm kuşaklar içinde en az kardeşe sahip olan nesildir. Çalışma hayatında bulunan kadınların sosyal hakları sınırlı olduğundan çocuk sahip olma düşüncesini tehir etmek durumunda kalan annelerin ortalama çocuk sahibi olma yaşı 33'tür. Z kuşağına mensup çocuklar, 18 ay itibarıyla markaları tanır. Sağlıksız beslenmelerinden dolayı diğer kuşaklara göre z kuşağında obez sayısının fazla olacağı düşünülmektedir. Bu çocuklar televizyon izledikleri esnada farklı dijital cihazlarla da ilgilenebiliyorlar. İnternet ve cep telefonu onlar için hayat gereksinimi hâline gelmiştir. Bir ürün satın aldıkları zaman üründe sorun yaşadıkları takdirde firmalardan ivedi bir şekilde dönüş bekliyorlar aksi takdirde o firmalara kesinlikle güvenmiyorlar (Divanoğlu, 2017: 275). Z kuşağı gençleri ihtiyaçlarını e-ticaret aracılığı ile gerçekleştiriyor. Onlar için sokakların, caddelerin, mağazaların diğer kuşaklarda olduğu kadar pek cazibesi yok. Z kuşağı özgürlük hakları konusuna geniş

bir açıdan yaklaşır. Özgürlüklerine çok tutkundurlar. Eşitliği ve toplumsal adaleti önemserler. Haksızlık gibi durumlarda normalden fazla reaksiyon gösterirler.

Kültürel, geleneksel, sosyal alanlarda birleşip, toplumsal değerler etrafında bulunma davranışı tahrip olmuştur. Buna karşılık çağdaşlaşma ve bireysellik yükselme eğilimine girmiştir. Her ne kadar modern toplumda değişim bir ihtiyaç olarak görülse de geleneksel toplumlarda değişimin sosyal hayata verdiği tahribata karşı temkinli hareket edilmiştir. Dijital dünyanın gelişimi ise içinde bulunduğumuz dönemi teknoloji çağı hâline getirmiştir (Hafızoğlu, 2021:143). Bununla birlikte, günümüzde, geçmişte kalan bilgi edinme ve öğrenme yöntemlerinin zayıfladığını söylemek doğru olacaktır. Teknoloji geliştikçe eğitimin tüm araçları da ya yenileniyor ya da tamamen değişiyor. Geleneksel yöntemlerin, dünyanın hızlıca dijitalleştiği bir çağda doğan z kuşağının beklentilerine karşılık vermekte oldukça zorlandığı dikkatlerden kaçmamaktadır (Somyürek, 2014: 63). Günümüz teknolojisinde yazılım ve dijital programlar, yapay zeka gibi teknolojik imkanlar üst seviyeye ulaşmıştır. Z kuşağını sadece akıllı telefonlar, tabletler, internet oyunları üzerinden değerlendirmek yetersiz kalacaktır. Z kuşağı, iyi bir eğitim ile birlikte yeni buluşların mimarı olabilecek durumdadır. Z kuşağını bilime, araştırmaya sevk etmek onların ufuklarını açacak ve onları cesaretlendirecektir. Çünkü z kuşağı gençleri hayatta kaybetme hususunda diğer nesillere göre daha çok temkinli tavır sergilemektedir.

Z kuşağı tabirinin hangi tarihler arasında doğanlar için kullanıldığı araştırmalara göre farklılık arz etmektedir. Birtakım kaynaklar 1995 yılı ve sonrası doğanlar için, bazıları da 1996-1997 yıllarında doğanları z kuşağı olarak nitelendiriyor. Z kuşağı doğar doğmaz kendini dijital yaşam içerisinde bulmuştur. Özellikle tablet ve akıllı telefonlar onlar için vazgeçilmez teknoloji aracı olmuştur. Dolayısıyla bu nesil, diğer nesillerden çok daha farklı bir boyutta var olmuştur. Onların varlığı oy verme ve seçilme durumlarından dolayı hem siyasi hem ekonomik hem de sosyal alanda oldukça hissedilebilir derecede olacaktır (Seymen, 2017: 472).

Z kuşağı gençleri dinamik bir yapıda olmaları ve farkındalık seviyelerinin yüksek olmasından dolayı siyasi partilere oy verme yaklaşımları farklılık göstermektedir. Birincil olarak kendi sorunlarını önemseyen bu gençler, kendilerini görmezden gelen partiler yerine bu sorunları çözüme kavuşturmak yönünde siyasi irade gösteren partileri destekliyor.

Z kuşağı gençlerin bir kısmı siyasete meyil etmektedir. Siyasi partilerin gençlik kolları yapılanmasında bulunup çeşitli görevler almaktadır. Fakat bazı zamanlar kendi isteklerini talep etmek yerine siyasi propagandaya düşebilmektedirler. Bu da gösteriyor ki z kuşağı bazı zamanlar eski kuşakların görüşlerinin benzerini sergileyebiliyor. Siyasi partilerin gençlik kollarında görev almayan gençler ise herhangi bir ideolojiye kendilerini yakın görmüyorlar. Bu gençler daha çok evrensel değerler etrafında bakış açısı sergiliyorlar. Otorite ve rijit tutumlu siyaset z kuşağının benimsemediği bir anlayıştır. Modern ailelerde yetişen gençler, geleneksel toplumda yetişen gençlerin aksine kendi düşüncelerinin ailelerini etkileyeceğine inanmaktadırlar (Hafızoğlu, 2021: 147-148).

Z kuşağı gençleri siyasete dair yaklaşım sergilerken katı ve tarafgir olmaktan çok rasyonel bir yol izlemeyi tercih eder. Olayları akla ve mantığa dayalı ele alırlar. Akıl ve mantığın olayları anlamadaki sınırlılığı onlar için bir engel oluşturmaktadır. Gençlerin siyasetten uzak kalmaları ve apolitik tutumlarının arkasında yatan bazı etkenler bulunmaktadır. Siyaset içinde var olan tartışmalar, çekişmeler, kutuplaşmalardan haz almazlar. Buna karşılık z kuşağının sayıca çokluğu siyaset çevreleri tarafından dikkate alınmaktadır (Yaşar, vd., 2021: 880). Bununla birlikte genç nüfusun artması ve oy verme yaşının düşürülmesi Z kuşağına karşı ilginin daha da artmasına sebep olmuştur. Siyasi partiler ve araştırma şirketleri tarafından bu kuşağa yönelik çokça anketler yapılmaktadır. Bu vesileyle z kuşağının siyasetten beklentileri mercek altına alınmaktadır. Z kuşağı gençlerinin pragmatik yaklaşımları dikkat çekmektedir. Nitekim aidiyet duyguları zayıflık göstermektedir. Siyasi partiler bunu çok iyi bildikleri için gençlere karşı fazlaca hoşgörü sergilemektedirler. Siyasi partiler gençlerle alakalı politikalar geliştirmekte yarış hâline girmiştir.

Siyasi partiler, kuşak farklılıklarını ve kuşaklara ait insan gruplarını iyi tahlil etmek durumundalar. Özellikle parti lideri ve partinin adayları için bu grupları bilmek çok büyük bir ehemmiyet teşkil etmektedir. Buna göre de partiyi bir zeminde tutmaları önemlidir. Her daim seçmenler arasında farklı kuşaklar olduğu görülmektedir. Kuşakların aynı olayları farklı bir görüş açısıyla değerlendirmeleri siyaset açısından mühim bir durum oluşturmaktadır (Divanoğlu, 2017: 270).

Günümüzde z kuşağı tabirinin kullanım alanı çok yaygınlaştı. Her dönem genç kuşaklar siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda etkili olmuştur. Yeri geldiğinde ekonomide pazarlama stratejisi belirlenirken hedef kitle olarak, bazen de siyasette

aday veya seçmen kitlesi olarak görülmüştür. Z kuşağı teknolojiyle doğar doğmaz tanıştı ve teknolojik imkanlar onlar için hayatın bir değişmezi hâline geldi. Ayrıca bu kuşağın teknoloji sayesinde bilgiye ulaşması kolaydır. Bireysel olarak akıllı cihazlardan çoğu şeyi araştırıp öğrenebiliyorlar. Farklı yaşam biçimlerini, farklı ideolojileri, farklı inançları vs. tanıma fırsatına sahiptir. Günümüzde ülke sınırları kalkmış ve globalleşme yeni bir ivme kazanmıştır.

Özellikle Yeni Koronavirüs Hastalığı (Covid-19) dönemiyle birlikte dijitalleşme hayatın her alanına yayıldı. Eğitim, iş dünyası, sağlık gibi alanlarda yüz yüze görüşmeler bitme noktasına geldi ve internet üzerinden görüntülü olarak devam etti.

Her neredeyse teknoloji ile z kuşağı birlikte anılır olmuştur. Bilhassa teknolojinin eğitimde üst seviyeye ulaşmasıyla gençlerin bilgiye erişmesini kolaylaştırmış teknoloji onların akademik ve mesleki gelişimlerine önemli katkılar sunmuştur. Zaten z kuşağı için eğitimde sınır yoktur. Farklı şehirde de olsa gençler üniversiteleri tercih ediyor, öğrenci evlerinde veya öğrenci yurtlarında kalarak eğitim alma fırsatı buluyorlar. Ayrıca Covid-19 salgınından kaynaklı pandemi döneminde uzaktan eğitim ile derslerine devam ettiler, sınavlara da bu şekilde katıldılar. A'dan z'ye denilebilecek şekilde dijital teknolojiler aracılığıyla ilkokuldan, üniversiteye kadar uzaktan eğitim ile eğitimlerini aksatmadan devam ettiler (Acuner, 2021: 98). Buna karşılık sabırsızdırlar ve tahammülleri azdır. Z kuşağı meraklı bir nesildir. Farkındalık seviyeleri yüksektir ve hayata dair problemleri çözmek eğilimindedirler.

Uzak kavramının teknolojinin ilerleyişiyle sonlandığı ve uzağı yakın hâle getirdiği bir dünya düzeni içerisindeyiz. Her ne kadar teknolojinin faydaları saymakla bitmesede gençlerin hayatına getirdiği olumsuz tarafları da bulunmaktadır. Teknoloji doğru ve amacına uygun şekilde kullanılmadığı takdirde gençlerde yıkıcı etki bırakmaktadır (A.g.e.: 98). Örneğin psikolojide “sosyal medya bağımlılığı” diye bir kavram türedi. Gençler sosyal medyada çok zaman geçirmektedirler. Bu durum gençlerin hem sağlık açısından hem de sosyalleşmeleri bakımından olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Z kuşağı gençlerinin sosyal medya aracılığıyla “short video” yani sürekli değişen içerikli videolara merak salması onları sabırsızlığa iten başka bir nedendir. Uzun süre odaklanamama sıkıntısını yaşamaktadırlar. Uzun süreli olan içerikleri takip etmekte zorlanmaktadırlar.

Bireyselleşmenin yükselişe geçmesiyle toplumda bencil yaklaşımlar artış göstermektedir. Z kuşağı gençlerinde de bu artışa yer yer rastlanmaktadır. Geleneksel kültür yerini popüler kültüre bırakmaya başlamıştır. Ayrıca siyasi otoriteden beklentileri yüksektir. Ülke meselelerinden ziyade kendi sorunlarını önemserler. Bazıları apolitik bir dünya görüşüne sahipken, bazıları da siyasete aşırı düşkündür. Siyasete yakın olanları, yaşadıkları problemlerin ancak siyaset kurumuyla aşılabileceğini düşünmektedir. Bundan dolayı siyasi partilerin gençlik kollarında gençlerin sayısında artış görülmektedir. Siyasi düzen içerisinde z kuşağı gençlerin tek tip olarak düşünmek pek mümkün değildir. Bu gençler her düşüncenin savunucusu ya da temsilcisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat şunu belirtmek gerekir ki z kuşağı gençleri genel olarak katı politikaları tasvip etmedikleri gibi özgürlükten yana tavır alırlar.

Z kuşağı gençleri haklarını aramakta ve savunmakta cevval hal takınırlar. Hak ve adalet konusunda duyarlıdırlar. Adalet bilinçleri yüksektir. Maruz kaldıkları haksızlıkları sineye çekmezler. Aceleci ve sabırsızdırlar. Z kuşağı gençlerinin sabırsız olmalarının hız çağının getirmiş olduğu dijitalleşme ile ilgisi vardır. Z kuşağının hayata dair olan olumlu ya da olumsuz görülebilecek bütün düşünceleri, idealleri, gelgitleri onları ziyadesiyle farklı kılmıştır. Hayata iz bırakan bir nesil olarak uzun devirler anılacaktır.

Sonuç olarak z kuşağı kendi içinde farklılıkları çok olan bir kuşak olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağın sunduğu imkânların çokluğuyla nazlı bir nesil olarak görülseler de enerjik yapılarıyla dinamizm oluşturmaktadır.

# DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

## AK PARTİ VE CHP GENÇLİK KOLLARINDA MUHAFAZAKÂRLIKLA İLGİLİ DEĞER, TUTUM VE YAKLAŞIMLAR

Bu çalışmada, AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kollarından 255 parti üyesiyle yapılan anket ve 10 parti üyesiyle gerçekleştirilen derinlemesine görüşme sonuçlarıyla parti üyesi gençlerin muhafazakârlık eğilimlerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Ankette 9 demografik, 1 ideolojik eğilim ve 32 adet araştırma sorusu bulunmaktadır. Araştırma sorularının içeriği literatür taraması sonucu ve tezin ikinci bölümünde yer alan “muhafazakâr tipoloji” denemesinden türetilmiştir. Temel muhafazakârlık, aile muhafazakârlığı, din muhafazakârlığı ve sığınmacı konusunda muhafazakârlık konuları etrafında 4 başlık altında toplanan sorular 1 ile 5 arasında puanlanan likert ölçeğiyle hazırlanmıştır. Verilerin toplanmasından sonra SPSS 25 istatistik paket programı kullanılarak veriler analiz edilmiştir.

Diğer yandan AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları il ve ilçe yöneticilerinden 5'er üye olmak üzere toplamda 10 üyeye derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmede 7 soru sorulmuş olup bu sorular anket çalışmasında olduğu gibi literatür taraması sonucu ve tezin ikinci bölümünde yer alan “muhafazakâr tipoloji” denemesinden türetilmiştir.

### **4.1 Araştırmanın Yöntemi**

Araştırmanın bu bölümünde, ana kütle kimlerden oluştuğuna ve örneklemin hangi yöntemlerle belirlendiğine dair ayrıntılar verilmiştir. Çalışmada kullanılan ölçeklerin tanıtımı ve veri toplama sürecinde izlenen yöntem ve prosedürler açıklanmıştır. Ayrıca analizlerin gerçekleştirilmesinde kullanılan istatistiksel yazılımlar ile yöntemlerin açıklamalarını içermektedir. Bu bölümde, çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak için uygulanan adımlara da yer verilmiştir.

#### **4.1.1 Ana Kütle ve Örneklem Seçimi**

Bu çalışmada ana kütle AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üyeleri oluşturmaktadır. Çevrimiçi olarak hazırlanan anket formu parti üyelerine e-posta, WhatsApp ve çeşitli sosyal medya platformları gibi iletişim kanalları aracılığıyla ulaştırılmıştır. Araştırma kapsamında 9 demografik, 1 ideolojik eğilim ve 32

araştırma sorusu içeren toplam 42 soruluk anket uygulanmıştır. Ankete 255 katılımcı dahil olmuştur. Yaşları 30'un üzerinde olan 14 katılımcının verilerden çıkarılması sonrasında ise 241 katılımcı ile analizler yapılmıştır. Çalışma 18-30 yaş arası üyeleri kapsamaktadır. (Hair, vd., 2006) tarafından önerildiği gibi, analizlerde uygulanılacak gözlem sayısının, araştırma sorularının toplam miktarının (demografik sorular hariç) en az 5 katı civarında olması gerektiği belirtilmiştir. Bu kritere göre, 32 araştırma sorusu için en az  $5 \times 32 = 160$  gözlem gerekmektedir. Çalışmamızda bu sayı 241 gözlem ile sağlanmış olup bu durum analizlerin geçerlilik, güvenilirlik ve doğruluk açısından yeterli olduğunu göstermektedir.

İstanbul ölçeğinin tercih edilmesinin sebebi; İstanbul'un en büyük nüfusa sahip il/büyükşehir olmasıdır. Nitekim, her iki partinin de gençlik kolları üye sayısı en çok İstanbul'da bulunmaktadır. Ayrıca İstanbul'un önemli birçok coğrafi, siyasi, kültürel özelliği bulunmaktadır. İstanbul sınırları hem Avrupa kıtası hem de Asya kıtasını kapsamaktadır. İstanbul, birçok medeniyetin yaşadığı ve bu medeniyetlerin izlerini bünyesinde taşıyan bir şehirdir. Türkiye'nin her bölgesinden göç almıştır. Bundan dolayı İstanbul için "Türkiye'nin aynasıdır" tabiri kullanılabilir. Bu gibi nedenlerden dolayı İstanbul ölçeği tercih edilmiştir.

Derinlemesine görüşme ise yine her iki partinin il ve ilçe yöneticilerinden seçilen üyelere 7 adet temel soru sorulmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Söz konusu üyelerin kimlik mahremiyetleri kendilerinin talebi doğrultusunda korunmuştur. Ancak bu üyelerin vermiş olduğu yanıtlar kodlama yöntemiyle teze aktarılmıştır. Bu kapsamda AK Parti yöneticileri A1, A2, A3, A4, A5 olacak şekilde kodlanmıştır. Bununla beraber CHP yöneticileri ise C1, C2, C3, C4 ve C5 olacak şekilde kodlanarak tezde referans verilmiştir.

#### **4.1.2 Araştırma Esnasında Yaşanan Zorluklar**

İstanbul'da AK Parti ve CHP Gençlik Kolları üyeleri üzerine yapılan anket ve derinlemesine görüşme araştırması süresince birtakım zorluklar yaşanmıştır. Öncelikle örneklem grubunu oluşturan bireylerin parti üyesi olması ve parti içinde aktif görevlerde bulunması araştırmanın zor yanını teşkil etmiştir. Örneklem grubunun sayısı ise ayrı bir zorluğu beraberinde getirmiştir. Zira örneklem grubunun sınırı sadece parti üyesi olan gençlerden oluşmaktadır. Bu sınırlılık adı geçen partilerin İstanbul Gençlik Kolları üyelerinden meydana gelmektedir. Araştırmaya

başlayabilmek için AK Parti ve CHP İstanbul İl Başkanlığından resmi onay belgesi almak gerekmiştir. Araştırma soruları Türk siyasetindeki tartışmalı alanları kapsamaktadır. Bundan dolayı partiler ilk başta temkinli yaklaşım sergilemiştir. Araştırma konusunun ideolojik bir zeminde muhafazakârlık üzerine olması iki parti açısından da farklı bir çekinceli yaklaşımı da beraberinde getirmiştir. Araştırma soruları her iki partinin il başkanlığına ulaştırılmıştır. İlgili parti yöneticileri bazı araştırma sorularının Türkiye’de kritik sosyolojik ve politik içerikler bulundurmasına dikkat çekmiştir. İlgilere araştırmanın bütün yönleri şeffaf bir şekilde anlatılmıştır. Özellikle çalışmanın akademik alana katkı sunacağına, etik kurallarına bağlı kalınacağına ve titizlikle sürecin sonlanacağına dair parti yöneticilerine bilgi verilmiştir. Talep üzerine bazı sorular hakkında detaylı açıklamalar yapılmıştır. Nihayetinde uzun bir inceleme evresinden sonra AK Parti ve CHP İstanbul İl Başkanlıkları araştırma yapılabilmesi adına resmi onay vermiştir. Bu alınan onay belgeleriyle Üniversite Etik Kuruluna başvuru yapılabilmektedir.

Gençlik kolları partilerin dinamik unsurlarıdır. Özellikle sahada aktif görevler üstlenmektedir. Gençlik kollarının yoğun temposu göz önüne alındığında gençlik kollarının araştırmaya katkı sunabilmeleri için uzun bir zaman ayırmaları gerekmiştir. Bu durum araştırmanın ikinci en zor yanını oluşturmuştur. Seçim gündeminin yoğun olması ve parti içinde kongre süreçlerinin yaşanması araştırmayı süre bakımından sekteye uğratmıştır. Bilhassa bir partinin gençlik kolları yönetiminin değişmesi süreci ağırlaştırmıştır. Ayrıca gençlik kollarındaki üyelerin birçoğunun eğitim hayatı devam etmekte oluşu, gençlerin derslerinin yoğunluğu ve sınav takvimleri dolayısıyla araştırmayı ötelemelerine sebebiyet vermiştir. Diğer yaşanan zorluk ise gençlik kollarında üye ve görevli gençlerin ilk başlarda araştırmaya yönelik önyargılı yaklaşımından kaynaklanmıştır. Bu noktada tarafımda yapılan örneklem grubundaki herhangi birinin kişisel bilgilerinin yansıtılmayacağı beyanı kişilerin rahat bir şekilde araştırmaya dahil olmasını sağlamıştır. Öte yandan anket araştırmasının dijital gereçler üzerinden gerçekleştirilmesi takip zorluğunu meydana getirmiştir. Gençlik kollarının irtibat gruplarına dijital uzantıyla anketin gönderilmesi sağlanmıştır. İlk etapta yeterli sayıda anket doldurulmamıştır. Sonrasında sağlanan etkili iletişimlerle sayılar yükselmiştir.

Parti üyesi ve aynı zamanda partide idareci pozisyonda olan 10 gençle derinlemesine görüşme sürecinde de zorluklar yaşanmıştır. Bu gençlerin parti içerisindeki görev ve

sorumluluklarından dolayı yoğunlukları söz konusu olmuştur. Derinlemesine görüşme yapılan gençlerin belirlenmesi de zaman almıştır. İstanbul'da mesafelerin birbirine uzak olması ulaşım bakımından zorluk yaşanmasına sebep olmuştur. Her genç ile ayrı görüşme randevusu alınmıştır. Bazı gençlerin yoğunluğundan dolayı görüşmeler tehir edilmiştir. Görüşmelerin bir kısmı parti binalarında, bazı kısımları ise sosyal alanlarda yapılmıştır. Derinlemesine görüşme sırasında gençlerle güçlü ve etkili bir iletişim kurulmuştur. Bu iletişim sayesinde gençlerin kendilerini rahat ve huzurlu hissetmeleri sağlanmıştır. Gençlerin fikirlerini beyan ederken herhangi bir şeyden etkilenmemesi ve kendi düşüncelerini yansıtmalarına dikkat edilmiştir. Herhangi bir iletişim cihazı kullanılmasından rahatsız olabilecekleri için gençlerin verdiği yanıtlar birebir not edilmiştir. Anket ve derinlemesine görüşme esnasında gençlere arzu ettikleri takdirde ara verileceği ya da sürecin sonlandırabileceği belirtilmiştir. Bütün bu zorluklarla yaşanan sıkıntılar sonucunda süreç tamamlanmış olup araştırma sayı bakımından hedefine ulaşmıştır.

## **4.2 Anket Bulguları**

Bu bölümde verilerin analiz süreçleri ve analiz sonuçlarının yorumlanmasına ilişkin detaylara verilmiştir. İlk olarak, ölçeklerden elde edilen değişkenlerin güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiş ve bu değişkenlerin güvenilir olduğu Cronbach alfa değeri ile tespit edilmiştir. Sonrasında değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde korelasyon analizi uygulanmıştır. Ayrıca, demografik değişken gruplarının araştırma değişkenleri bağlamında anlamlı farklılık gösterip göstermediği de test edilmiştir. İki kategorili demografik değişkenler için grup içi normal dağılımın sağlanması durumunda t-testi, normal dağılımın sağlanmadığı durumlarda ise Welch t-testi uygulanmıştır. İki'den fazla kategoriye sahip demografik değişkenlerde ise grup içi normal dağılım ve grup varyanslarının eşitliği durumunda ANOVA(Tek Yönlü Varyans Analizi), bu varsayımların sağlanmaması durumunda ise Welch ANOVA tercih edilmiştir.

### **4.2.1 Verilerin Analizi**

Anket çalışmasındaki verilerin analizi için SPSS 25 kullanılmıştır. Güvenirlik analizi ardından oluşan araştırma değişkenlerin birbirleri ile ilişkileri korelasyon analizleriyle ölçülmüştür. Araştırma değişkenlerinin normal dağılıma uygunluğu, çarpıklık ve basıklık değerlerinin kontrol edilmesiyle belirlenmiş olup -3 ile +3

aralığındaki değerler normal dağılım olarak görülmüştür (Kline, 2011). Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler değişkenlerin normal dağılımına bağlı olarak parametrik ve parametrik olmayan korelasyon analizleriyle incelenmiştir. Normal dağılımın sağlandığı durumlarda parametrik bir test olan Pearson korelasyon katsayısı tercih edilmiş, normal dağılımın sağlanmadığı durumlarda ise parametrik olmayan bir metot olan Spearman sıra korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Bu yöntemler iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi analiz etme hususunda güçlü bir yaklaşım sunar. Verilerin dağılım özelliklerine duyarlı bir yapıdadır (Field, 2013).

Araştırmada, araştırma değişkenleri ile iki kategorili kategorik değişkenleri arasında farklar, grup içi normal dağılıma bağlı olarak t-testi ya da Welch t-testiyle analiz edilmiştir. Bağımsız örneklem t-testi, grup içi normal dağılımın sağlandığı durumlarda uygulanmıştır. Ancak normal dağılım sağlanamadığında varyans eşitliği varsayımına duyarlı olmayan Welch t-testi kullanılmıştır (Ruxton, 2006). İki den fazla kategorili kategorik değişkenler ile araştırma değişkenleri arasındaki farklılıkları belirlemek için ise varyans analiz yöntemleri kullanılmıştır. Grup içi normal dağılım ve grup varyanslarının eşitliği varsayımının sağlandığı durumlarda parametrik bir yöntem olan ANOVA uygulanmıştır. Bu varsayımların sağlanmadığı durumlarda ise Welch ANOVA tercih edilmiştir. Welch ANOVA, bilhassa heterojen varyanslar arasında daha doğru neticeler sağladığından dolayı yaygın bir alternatif metot olarak görülmektedir (Delacre, Lakens ve Leys, 2017).

#### **4.2.2 Araştırma Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Değerleri**

Muhafazakârlığı ölçmeye yönelik olarak katılımcılara sorulan 32 soruluk araştırma soruları 4 temel başlık altında kategorize edilerek düzenlenmiştir. Temel muhafazakârlık, aile muhafazakârlığı, din muhafazakârlığı ve sığınmacı konusunda muhafazakârlık olarak isimlendirilen 4 temel kategori sırasıyla 14, 10, 5 ve 3 soruyla ifade edilmiştir. 1 ile 5 arasında likert ölçeğiyle sorulan bu sorulara verilen cevapların frekans ve yüzde değerleri 4 temel kategori için ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

##### **4.2.2.1 Temel Muhafazakârlık Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdeler Değerleri**

Temel muhafazakârlığa ilişkin sorulara verilen cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları aşağıdaki tablo 4.1’de verilmiştir.

**Tablo 4. 1: Temel Muhafazakârlik Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdeler Değerleri**

Soru	Parti	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
S1	AK Parti	16 (%13)	25 (%20.32)	16 (%13)	52 (%42.27)	14 (%11.38)
	CHP	13 (%11.01)	38 (%32.2)	8 (%6.77)	44 (%37.28)	15 (%12.71)
S2	AK Parti	12 (%9.75)	30 (%24.39)	41 (%33.33)	27 (%21.95)	13 (%10.56)
	CHP	13 (%11.01)	45 (%38.13)	24 (%20.33)	31 (%26.27)	5 (%4.23)
S4	AK Parti	2 (%1.63)	7 (%5.69)	8 (%6.5)	49 (%39.84)	57 (%46.34)
	CHP	14 (%11.86)	15 (%12.71)	17 (%14.41)	42 (%35.59)	30 (%25.42)
S5	AK Parti	3 (%2.44)	7 (%5.69)	3 (%2.44)	26 (%21.14)	84 (%68.29)
	CHP	5 (%4.24)	10 (%8.47)	8 (%6.78)	47 (%39.83)	48 (%40.68)
S6	AK Parti	8 (%6.5)	31 (%25.2)	33 (%26.83)	37 (%30.08)	14 (%11.38)
	CHP	24 (%20.34)	31 (%26.27)	23 (%19.49)	24 (%20.34)	16 (%13.56)
S7	AK Parti	4 (%3.25)	13 (%10.57)	17 (%13.82)	62 (%50.41)	27 (%21.95)
	CHP	8 (%6.78)	15 (%12.71)	19 (%16.1)	49 (%41.53)	27 (%22.88)
S8	AK Parti	5 (%4.07)	14 (%11.38)	23 (%18.7)	51 (%41.46)	30 (%24.39)
	CHP	9 (%7.63)	22 (%18.64)	29 (%24.58)	43 (%36.44)	15 (%12.71)
S11	AK Parti	15 (%12.2)	25 (%20.33)	30 (%24.39)	38 (%30.89)	15 (%12.2)
	CHP	13 (%11.02)	32 (%27.12)	21 (%17.8)	33 (%27.97)	19 (%16.1)
S12	AK Parti	8 (%6.5)	13 (%10.57)	17 (%13.82)	39 (%31.71)	46 (%37.4)
	CHP	42 (%35.59)	35 (%29.66)	18 (%15.25)	13 (%11.02)	10 (%8.47)
S15	AK Parti	19 (%15.45)	30 (%24.39)	24 (%19.51)	33 (%26.83)	17 (%13.82)
	CHP	13 (%11.02)	15 (%12.71)	10 (%8.47)	29 (%24.58)	51 (%43.22)
S18	AK Parti	7 (%5.69)	13 (%10.57)	20 (%16.26)	56 (%45.53)	27 (%21.95)
	CHP	6 (%5.08)	17 (%14.41)	16 (%13.56)	35 (%29.66)	44 (%37.29)
S22	AK Parti	3 (%2.44)	5 (%4.07)	10 (%8.13)	24 (%19.51)	81 (%65.85)
	CHP	12 (%10.17)	23 (%19.49)	20 (%16.95)	27 (%22.88)	36 (%30.51)
S30	AK Parti	6 (%4.88)	17 (%13.82)	51 (%41.46)	31 (%25.2)	18 (%14.63)
	CHP	12 (%10.17)	19 (%16.1)	41 (%34.75)	30 (%25.42)	16 (%13.56)
S31	AK Parti	65 (%52.85)	35 (%28.46)	16 (%13.01)	3 (%2.44)	4 (%3.25)
	CHP	51 (%43.22)	36 (%30.51)	18 (%15.25)	9 (%7.63)	4 (%3.39)

S1'de “İnsanoğlu mükemmel olmadığından, mükemmel bir toplumsal düzen de asla kurulamaz.” sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr düşünce anlayışında insanoğlunun mükemmel ve kusursuz bir varlık olamayacağı düşüncesi hâkimdir. Dolayısıyla insan aklının sınırları olduğu savunulur. Bu minvalde toplumsal düzenin ütopyik bir harikuladeliği halinde olamayacağı fikri yaygındır. Bununla birlikte muhafazakâr fikir dünyasında elbette makul bir hayat düzeni vardır. Muhafazakâr düşünce toplumsal düzeni karmaşık bir yapıda yani kaos hâlinde düşünmez. Organik toplum anlayışıyla değişen zaman ve imkânlar ışığında toplumun kendini yenileyerek ideal olabilecek bir seviyede olmasını ister. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” ifadeleri muhafazakâr bir eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %53,65'i,

CHP’li gençlerin ise %50’si muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Her iki parti üyesi gençlerin verdikleri cevaplar benzer bir dağılım göstermektedir.

S2’de “**Medeniyet, özel mülkiyet üzerine kurulur. Özel mülkiyet yaygınlaştıkça, toplum daha istikrarlı ve üretken hale gelir.**” sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. Özel mülkiyet, muhafazakâr ve liberal düşüncenin savunduğu bir temadır. Özel mülkiyet, doğal hukukun verdiği özgürlük ile açıklanabilir bir hak olarak görülmektedir. Özel mülkiyetin, devlet ve birey arasında özgürlükler açısından bir denge oluşturduğu savunulmaktadır. Özel mülkiyetin güvenliği, birey özgürlüğünün bir yansıması olarak anlaşılır. Özel mülkiyetin olmadığı bir düzende rekabet olmayacağı gibi bireysel girişimcilik de mümkün değildir. Nitekim özel mülkiyet yaşamsal haklardan biri olarak görüldüğünden muhafazakâr bir görüş olarak anlaşılmaktadır. Bu soruda özel mülkiyetin yaygınlaşmasının topluma fayda göstereceği yönünde bir muhafazakâr yaklaşım söz konusudur. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” ifadeleri muhafazakâr bir eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %32,51’i, CHP’li gençlerin ise %30,5’i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. CHP’nin sol eğilimi düşünüldüğünde CHP’li gençlerin özel mülkiyet konusunda daha çekingen davranabilecekleri göz önüne alınabilir. Buna rağmen CHP’li gençlerin önemli bir kesiminin özel mülkiyeti desteklediği anlaşılmaktadır. AK Parti’li gençler içinde ise kararsızların çokluğu dikkati çekmektedir. AK Parti’li gençlerin özel mülkiyet konusunda mesafeli bir yaklaşım sergilemeleri şaşırtıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

S4’de “**Toplumda güçlü ve etkili bir siyasi otoriteye her zaman ihtiyaç vardır.**” sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr düşüncede otorite, toplumsal ilişkilerin üst bir makam tarafından düzenlenmesi açısından gerekli görülmüştür. Özellikle bireyin sınırlı bir varlık olmasından yola çıkıldığında, toplumsal düzenin sağlanması bakımından otoritenin varlığına kıymet verilmiştir. Bu otorite siyasi veya dinî bir otorite olabilir. Otorite olmadan bir düzen sağlanamayacağı gibi belirsizlik ve kargaşa ortamının hâkim olacağı düşüncesi mevcuttur. Muhafazakâr anlayışta otorite, aşırılık içermediği sürece savunulmuştur. Otoriteden yana tavır sergilemenin muhafazakâr bir tutum olduğu kabul edilmektedir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” ifadeleri muhafazakâr bir eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %86,18’i,

CHP'li gençlerin ise %61,01'i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. AK Parti'de bu sayı daha fazlayken, CHP'de ise kısmen daha az görülmüştür. En nihayetinde her iki partiye üye gençlerin bu soruda muhafazakâr eğilim gösterdiği anlaşılmıştır. Aralarında şaşırtıcı bir farklılık bulunmamaktadır.

S5'te **“İnsanın kendi milli ve kültürel değerlerine sahip çıkması gerekir.” sorusunun** parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. Millî ve kültürel değerlere sahip çıkmak muhafazakâr bir göstergedir. Millî değerler etrafında toplanmak, toplumsal birlik ve beraberlik adına önemli bir eylemdir. Birlikte yaşamının insanlara verdiği ortak geçmiş ve ortak kader gibi olgular birleştirici bir güç hâline gelir. Toplumu güçlü hâle getirir. Burada geleneksel millî değerler bütünleştirici tarafıyla ön plana çıkmaktadır. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %89,43'ü, CHP'li gençlerin ise %80,51'i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Bu çerçevede her grup hemfikir olmuştur. Dolayısıyla herhangi bir farklılaşma görülmemiştir. Hem AK Partili gençler hem de CHP'li gençler bu soru özelinde verdikleri cevaplar doğrultusunda muhafazakâr bir yaklaşım sergilemiştir.

S6'da **“Dezavantajlı kesimlerle yapılacak dayanışma esas olarak devletin değil, toplumun görevidir.” sorusunun** parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr görüşte topluma birçok misyon yüklenmiştir. Toplumun bireye göre önceliği vardır. Birey tüm karakteristik özelliklerini önce aile sonra toplum kültüründen alır. Toplumda dayanışma esası hâkimdir. Toplumsal dayanışma ile toplumun dezavantajlı grupları desteklenir. Bu sayede toplumun bütün kesimleri arasında pozitif ilişki gelişir. Devletin soyut bir varlık olduğu düşünülmektedir. Fakat toplumun geçmişten gelen manevi bağları vardır. Nasıl ki mekanik bir sistemde bir parçanın arızalanması genel işleyişi bozuyorsa toplumda da bir kesimin sorun yaşamasının toplumun tamamını etkileyeceği düşünülür. Zira oluşabilecek bir sıkıntıyı göreceğiz ilk göz toplumdur. Toplumun güçlü olması tüm kesimlerinin refah içinde yaşamasıyla ilişkilidir. Toplumun güçlü olması devletin güçlü olacağı anlamına gelmektedir. Bundan hareketle muhafazakâr görüşe göre dezavantajlı grupların korunup kollanması öncelikle toplumun görevidir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %41,46'sı, CHP'li gençlerin ise %33,9'u muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Bu çerçevede AK Partili gençlerin daha çok

muhafazakâr eğilim gösterdikleri görülmüştür. Dolayısıyla fazla belirgin olmamakla birlikte iki kesim arasında bir farkın olduğu anlaşılmıştır.

S7’de **“Toplumun kendiliğinden oluşan kurumları (hemşehri derneği, esnaf teşkilatı, sendikalar vs.) değerlidir. Onlar bireyin sığınaklarıdır.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr anlayışta toplumsal oluşumlara büyük önem verilmiştir. Bunlara dernekler, sivil toplum kuruluşları, sendikalar vs. örnek verilebilir. Muhafazakârlığın ara kurumlar ile ilgili vurgusu onun en önemli özelliklerindedir. Bu oluşumlar aracılığıyla toplum bilinçli hâle gelerek haklarını savunur ve ortak bir duruş sergiler. Merkezi yönetim yani kanun koyucular her şeyi bilmeyebilir. Fakat bireylerin ortak bir menfaatle kurduğu toplumun refahını yükseltebilecek yerel ölçekli kurumlar yerindelik anlayışıyla etkili bir rol oynar. Bu vesileyle birey ve toplumun ihtiyaçları daha gerçekçi ve doğru bir şekilde anlaşılır. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %72,36’si, CHP’li gençlerin ise %64,41’i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. AK Partili gençler CHP’li gençlere oranla daha fazla muhafazakâr eğilim sergilemiştir. Buna rağmen her iki örneklem grubunun verdiği cevaplar benzerlik arz etmektedir. Toplumsal oluşumların varlığının önemi hususunda büyük oranda görüş birliği söz konusudur. Dolayısıyla her iki kesim bu soruda muhafazakâr yönde bir tutum sergilemiştir.

S8’de **“Toplumsal sorunları radikal ve devrimci yöntemlerle çözmek yerine yumuşak ve aşamalı yöntemlerle çözmek gerekir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr anlayış, aşırı ve katı uygulamalara mesafeli yaklaşmıştır. Toplumsal sorunlar her daim meydana gelebilmektedir. Sorunlara sert bir yaklaşımla çözüm getirmek beraberinde yeni sorunlar doğurabilmektedir. Toplumun yapısını, dokusunu, hassasiyetlerini hiçe sayan, bireyi sanki bir laboratuvar ortamında deneye tabi tutan yöntemler insanlar arasında derin yaralar açmaktadır. Bu tür olaylara tarih sahnesinde sıkça rastlanmıştır. Onlara göre bu yöndeki denemeler tarih boyunca tutmamış, toplum eninde sonunda aslına rücu etmiştir. Muhafazakârlar aşamalı değişimden yana olmuştur. Değişimin kaçınılmaz olduğu bilinir. Fakat bunun müdahalesiz, kendiliğinden oluşan bir gereksinim hâlinde meydana geleceği düşünülür. Bu minvalde soruya bakıldığında değişimin yumuşak ve aşamalı şekilde gerçekleşmesi

yönünde görüş bildirenler, muhafazakâr bir tutum sergilemiş olarak anlaşılacaktır. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %65,85’i, CHP’li gençlerin ise %49,15’i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. AK Partili gençler, CHP’li gençlere göre bariz fark olmamasına rağmen daha fazla muhafazakâr eğilim göstermiştir. CHP’nin kuruluşunun devrimci temellere dayalı olduğu düşünüldüğünde CHP Gençlik Kolları üyesi gençlerin neredeyse yarısının muhafazakâr tutum sergilemesi şaşırtıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

S11’de **“Siyasette sonu görünmeyen denizlere yelken açmak sakıncalıdır.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr düşüncede bilineni, bilinmeyene tercih etme görüşü hâkimdir. Bilinmezliğin siyaset alanına, toplum içine ve bireye endişe ve korku vereceği düşünülür. Muhafazakâr anlayış, temkinli siyasetten yanadır. Sahip olunan kazanımları kaybetmek istemez. Çok daha iyisini elde edeceğim diye var olanı tehlikeye atmaz. Radikal ve ani kararlar yerine ince düşünülmüş sağlam temelli olanlar tercih edilir. Dolayısıyla bu soruda yer alan “siyasette sonu görünmeyen denizlere yelken açmak sakıncalıdır” fikri muhafazakâr düşünceyle örtüşmektedir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %43,09’u, CHP’li gençlerin ise %44,07’si muhafazakâr tercihte bulunmuştur. CHP’li gençlerin AK Partili gençlere oranla az bir farkla da olsa daha fazla muhafazakâr eğilimde bulunmaları şaşırtıcı bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Buna karşılık AK Partili gençlerin de muhafazakâr eğilimin uzağındaki tercihleri şaşırtıcı olmuştur.

S12’de **“Devlet otoritesini tehlikeye düşürebilecek toplumsal gösteri ve yürüyüşlere izin verilmemelidir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr anlayışta devlet otoritesi, toplumsal düzenin sağlanması bakımından gerekli görülmektedir. Devlet otoritesi zayıfladığı takdirde, insanlar arasında adalet ve güvenlik sorunları meydana gelebilmektedir. Otoritesizlik başboşluğu da beraberinde getirmektedir. Bu da toplumsal kargaşaya yol açabilir. Devlet otoritesinin sarsılması anarşiyi doğurabilir. Muhafazakârlar bu gibi güvensiz ortamı sevmez. Ayrıca her ne kadar devlet otoritesi gerekli görülse de aşırılık içerdiği takdirde muhafazakâr anlayış buna da sıcak bakmaz. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir.

AK Partili gençlerin %69,11'i, CHP'li gençlerin ise %19,49'u muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Her iki grup arasında belirgin bir farklılaşma görülmüştür. AK Partinin iktidarda, CHP'nin muhalefette bulunması böyle bir farklılaşmanın meydana gelmesine sebep olabilir. Bu fark sadece muhafazakâr eğilimle ilgili olmayıp rol farkından da kaynaklanabilmektedir.

S15'te **“İfade özgürlüğü adına Atatürk'ün imajını olumsuz etkileyebilecek eleştirilere izin verilmemelidir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr görüşte tarihî kişilere karşı olumlu bir bakış açısı mevcuttur. Tarihî kişilerin kahramanlık öyküsü toplumda birlik ve beraberlik hissi uyandırır. Tarihî kişilere gösterilen saygı müşterek bir enerji oluşturur. Toplum güçlü hâle getiren her müspet unsur muhafazakârlar tarafından kabul görür. Bu sebeplerden dolayı tarihî şahsiyetlere gösterilen olumlu yaklaşımlar muhafazakâr tutum olarak görülür. Dolayısıyla “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %40,65'i, CHP'li gençlerin ise %67,8'i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. CHP'li gençler, AK Partili gençlere göre daha fazla muhafazakâr eğilim sergilemiştir. Benzer bir soru S22'de Fatih Sultan Mehmet hakkında sorulduğunda ise AK Partili gençlerin Fatih Sultan Mehmet'e yönelik koruma eğilimleri CHP'li üye gençlere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu da şunu gösteriyor ki, her iki grup kendine daha yakın gördüğü tarihî şahsiyetleri daha çok benimsemektedir.

S18'de **“Hukuka aykırı faaliyette bulunmadıkları sürece hiçbir dernek kapatılmamalıdır.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr düşüncede, bazı radikal yaklaşımların aksine hukuka aykırı eylemlerde bulunmadıkları sürece faaliyet gösterebilir. Bu konuda muhafazakârlar liberallerden demokratik sosyalistlere pek çok kesimle ortaklaşırlar. Üstelik toplumu kenetleyen her türlü oluşumlara sıcak bakılır ve hatta bu oluşumlar desteklenir. Dolayısıyla “hukuka aykırı faaliyette bulunmadıkları sürece hiçbir dernek kapatılmamalıdır” yönünde fikir beyan etmeyi, kişileri radikallikten ayıran ve muhafazakârlıkla buluşan bir tutumlardan biri olarak değerlendirmek mümkündür. Bu bakımdan “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %67,48'i, CHP'li gençlerin ise %66,95'i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. İki kesim arasında bir ayrışma

görülmeyeceği gibi aksine ciddi bir benzerlik söz konusudur. AK Partili ve CHP'li gençler muhafazakâr eğilim sergilemiştir.

S22'de **“Sinema sanatı adına Fatih Sultan Mehmet'i olumsuz bir karakter olarak çizen bir yapıma izin verilmemelidir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr düşüncede tarihî şahsiyetlere yönelik olumlu bir görüş vardır. S15'te detaylı bir şekilde buna yer verilmiştir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %85,36'sı, CHP'li gençlerin ise %53,39'u muhafazakâr tercihte bulunmuştur.

S30'da **“Eğer ülke için iyi olacağına inanılırsa, daha önce hiç denenmemiş bile olsa, zihinlerdeki siyasi proje uygulanabilir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Muhafazakârlar, siyasette ve sosyal alanda yapılacak düzenlemeleri laboratuvar ortamındaki kimyasal deneyler gibi görmezler. Geçmişten gelen bilgi ve birikimden faydalanmak isterler. Herhangi bir akıl süzgecinden geçmemiş dahası deneyimlenmemiş ham düşüncelere sıcak bakmazlar. Kadim bir dayanağı bulunmayan ve herhangi bir testten geçmemiş fikirlere karşı itidalli yaklaşırlar. Safi bir insan zihninin her şeyi anlamaya ve kavramaya yetmeyeceğine inanılır. İstisnalar ışığında muhakeme yapmanın daha faydalı olacağı düşünülür. Bu düşüncelerden yola çıkıldığında soruda belirtilen “zihinlerdeki siyasi projeye uygulanabilir” fikrine muhafazakâr anlayış karşı durmaktadır. “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” olarak verilen cevaplar muhafazakâr eğilim olarak anlaşılabilir. AK Partili gençlerin %18,7'si, CHP'li gençlerin ise %26,27'si muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Dolayısıyla AK Partili ve CHP'li gençlerin muhafazakâr eğilimin uzağında tercihte bulunduğu anlaşılmıştır. Özellikle AK Partili gençlerin bu soruya verdikleri cevaplar şaşırtıcı bir sonuç olarak görülebilir. Bu soruda dikkati çeken diğer detay, CHP'li gençlerin daha fazla muhafazakâr eğilim göstermeleri olmuştur.

S31'de **“Bu memleketi bana verecekler üç ay içinde adam eder, ekonomi ve diğer sorunları çözerim.”** sözü doğrudur (Özipek, 2014: 147) sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Türkiye'de insanların siyasete olan ilgisi yüksektir. Parti üyelik sayılarına ve seçimlere katılım oranlarına bakıldığında bu görülebilmektedir. Bu soruda yer alan söylem toplum içinde siyasetle ilgili konuşulurken yer yer duyabilmekteyiz. Bu söylem; genellikle

altyapısı olmayan gerçeklikten uzak bir ifade olarak karşımıza çıkar. Muhafazakâr anlayış keskin söylemlere karşı temkinlidir. Özellikle de muhafazakârlar, sağlıklı bir değişimin ani bir şekilde olmayacağını savunur. Olgunlaşmamış siyasi fikirlerin uygulanmasından tedirgin olurlar. Hayalperest anlayışların geçmişteki olumsuz örnekleri bilinir. Nitekim muhafazakârlar, maceracı siyaseti tehlikeli bulur. Bu yaklaşımdan yola çıkıldığında “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” olarak verilen cevaplar muhafazakâr eğilim olarak anlaşılabilir. AK Partili gençlerin %81,31’i, CHP’li gençlerin ise %73,73’ü muhafazakâr tercihte bulunmuştur. AK Partili ve CHP’li genç üyeler net bir muhafazakâr tutum sergilemiştir. Aralarında bir ayrışma söz konusu olmadığı gibi şaşırtıcı bir farklılık da gözlemlenmemiştir.

#### 4.2.2.2 Aileye İlişkin Muhafazakârlık Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdeler Değerleri

Aileye ilişkin muhafazakârlık sorularına verilen cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları aşağıdaki tablo 4.2’de verilmiştir.

**Tablo 4. 2: Aile Muhafazakârlığı Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdeler Değerleri**

Soru	Parti	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
S3	AK Parti	8 (%6.5)	11 (%8.94)	30 (%24.39)	51 (%41.46)	23 (%18.7)
	CHP	13 (%11.02)	20 (%16.95)	23 (%19.49)	40 (%33.9)	22 (%18.64)
S10	AK Parti	3 (%2.44)	7 (%5.69)	1 (%0.81)	33 (%26.83)	79 (%64.23)
	CHP	12 (%10.17)	12 (%10.17)	15 (%12.71)	41 (%34.75)	38 (%32.2)
S13	AK Parti	62 (%50.41)	28 (%22.76)	15 (%12.2)	13 (%10.57)	5 (%4.07)
	CHP	7 (%5.93)	9 (%7.63)	18 (%15.25)	31 (%26.27)	53 (%44.92)
S14	AK Parti	7 (%5.69)	23 (%18.7)	29 (%23.58)	32 (%26.02)	32 (%26.02)
	CHP	64 (%54.24)	29 (%24.58)	15 (%12.71)	8 (%6.78)	2 (%1.69)
S16	AK Parti	7 (%5.69)	11 (%8.94)	9 (%7.32)	31 (%25.2)	65 (%52.85)
	CHP	59 (%50)	29 (%24.58)	11 (%9.32)	11 (%9.32)	8 (%6.78)
S26	AK Parti	75 (%60.98)	22 (%17.89)	18 (%14.63)	5 (%4.07)	3 (%2.44)
	CHP	26 (%22.03)	15 (%12.71)	16 (%13.56)	26 (%22.03)	35 (%29.66)
S27	AK Parti	19 (%15.45)	25 (%20.33)	29 (%23.58)	29 (%23.58)	21 (%17.07)
	CHP	46 (%38.98)	25 (%21.19)	22 (%18.64)	16 (%13.56)	9 (%7.63)
S28	AK Parti	100 (%81.3)	14 (%11.38)	5 (%4.07)	3 (%2.44)	1 (%0.81)
	CHP	25 (%21.19)	19 (%16.1)	24 (%20.34)	12 (%10.17)	38 (%32.2)
S29	AK Parti	8 (%6.5)	20 (%16.26)	18 (%14.63)	24 (%19.51)	53 (%43.09)
	CHP	59 (%50)	24 (%20.34)	15 (%12.71)	9 (%7.63)	11 (%9.32)
S32	AK Parti	6 (%4.88)	21 (%17.07)	13 (%10.57)	31 (%25.2)	52 (%42.28)
	CHP	13 (%11.02)	13 (%11.02)	24 (%20.34)	25 (%21.19)	43 (%36.44)

S3’te “Devlet otoritesi ailenin sınırlarını aşmaya kalkışrsa, orada aileden yana durulması gerekir.” sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Aile hiç kuşkusuz muhafazakâr anlayışın en önemli

temalarından biridir. Muhafazakâr düşünceyi anlamaya yönelik en anlamlı sorulardan biri aile ile ilgili sorulardır. Ailenin dokunulmazlığı vardır denilse abartılmış olmaz. Her ne kadar devlet ve otorite gibi olgular muhafazakâr düşüncede kabul gören değerler olarak görülse de ailenin önüne geçmemektedir. Dolayısıyla bu soruda, aile üzerindeki otorite devlet dahi olsa ailenin yanında tavır almanın muhafazakâr bir davranış olacağı anlaşılmaktadır. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %60,16’sı, CHP’li gençlerin ise %52,54’ü muhafazakâr tercihte bulunmuştur. AK Partili ve CHP’li genç üyeler muhafazakâr eğilim sergilemiştir. AK Parti’de bu oran biraz daha fazladır.

S10’da **“Aile bir toplumda desteklenmesi gereken en önemli sosyal kurumlardan biridir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. S3’te muhafazakâr düşüncenin aileye verdiği öneme değinilmiştir. Bu soruda ailenin toplumda desteklenmesi gereken en önemli sosyal kurumlardan biri olduğu sorusuna olumlu cevap verenler muhafazakâr eğilim göstermiş sayılacaktır. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %91,06’sı, CHP’li gençlerin ise %66,95’i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Verilen cevaplar ışığında, her iki kesimde ciddi bir ayrışmanın olmadığı görülmüştür. AK Partili gençlerde daha yüksek oranda muhafazakâr eğilim görülmesine rağmen iki grup arasında şaşırtıcı bir fark olmadığı anlaşılmıştır.

S13’te **“Kürtajla ilgili ‘Benim bedenim benim kararım’ sloganı doğrudur.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. Kürtaj konusu, toplumda çokça tartışılan ve tam anlamıyla uzlaşmanın sağlanamadığı bir alandır. Kürtajın birçok farklı boyutu vardır. Kürtaj; kanuni yasallık, dinî özgürlük, sağlık gibi birçok açıdan değerlendirilebilir. Kürtaj, muhafazakâr anlayışa göre sıcak bakılmayan bir uygulamadır. Şayet sağlık problemleri gibi müstesna durumlar söz konusuysa kabul edilebilir. Kürtaj, neslin düzeni ve devamlılığı açısından pek uygun görülmemiştir. Doğum gibi olağan bir sürecin insan aklının müdahaleleriyle değiştirilmesinin hayatın doğal akışına zarar vereceği yönünde bir durum da söz konusudur. “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” olarak verilen cevaplar muhafazakâr yaklaşım olarak anlaşılabilir. AK Partili gençlerin %73,17’si, CHP’li gençlerin ise %13,56’sı muhafazakâr tercihte

bulunmuştur. Dolayısıyla CHP'li gençlerin muhafazakâr eğilim içinde olmadıkları anlaşılmıştır. Kürtaj konusunda ciddi bir ayrışmanın olduğunu söylemek yanlış olmaz.

S14'te **“Kürtaj yasaklanmalıdır.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Kürtaja dair görüşler ele alındığında özel şartlar haricinde muhafazakârlar tarafından kürtajın yasaklanması gerektiği görüşü hâkimdir. S13'te kürtaj ile ilgili görüşlere genel hatlarıyla yer verilmiştir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %52,04'ü, CHP'li gençlerin ise %8,47'si muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Her iki grupta kürtaj meselesinde keskin bir farklılığın olduğu söylenebilir. Bu soruda üstünde durulması gereken bir başka sonuç, AK Partili gençlerin azımsanmayacak oranda kürtajın yasaklanmaması hususunda görüş bildirmesidir.

S16'da **“Netflix denetlenmeli, eşcinselliği özendiren yapımların Türkiye’de yayınlanmasına izin verilmemelidir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Netflix, dizi ve film yayını yapan bir medya platformudur. Son zamanlarda yayınların içeriğinin uygunluğu toplumda sıklıkla tartışılmaktadır. Özellikle muhafazakâr kesim tarafından buna sıcak bakılmamaktadır. Nitekim eşcinsel temalı dizi ve filmlerin toplumsal yapıyı bozduğu anlayışı hâkimdir. Bu soru özelinde düşünüldüğünde bu tür yayınların denetlenmesi yönünde görüş bildirmek muhafazakâr eğilim olarak değerlendirilecektir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %78,05'i, CHP'li gençlerin ise %16,1'i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. İki kesim arasında ciddi bir ayrışmanın olduğu ortaya çıkmıştır. AK Partili gençler büyük oranda muhafazakâr eğilim sergilerken buna karşılık CHP'li gençler muhafazakâr olmayan bir tavır sergilemiştir.

S26'da **“Çiftler evlilik dışı çocuk sahibi olabilir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Muhafazakârlar evlilik dışı çocuk edinmeye sıcak bakmamaktadır. Muhafazakâr düşüncenin savunduğu geleneksel aile ve toplum anlayışıyla uyuşmayan bir eylemdir. Çünkü aile, hem manevi hem maddi bir sözleşme ile oluşan bir evlilik kurumudur. Ailenin bağlayıcılığı söz konusudur. Ailenin bir kimliği olması gerekliliğine inanılır. Aileler toplumu oluşturur. Aynı zamanda aile bir hukuk demektir. Aile bireyleri arasında

sorumluluklar vardır. İnsan neslinin sağlıklı bir şekilde devam etmesi için evlilik dışı ilişkiler ve evlilik dışı ilişkilerden çocuk edinilmesi doğru bulunmamıştır. Dolayısıyla “çiftler evlilik dışı çocuk sahibi olabilir” sorusuna olumsuz görüş bildirmek muhafazakâr bir duruş olarak karşımıza çıkacaktır. “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” olarak verilen cevaplar muhafazakâr yaklaşım olarak anlaşılabilir. AK Partili gençlerin %78,87’si, CHP’li gençlerin ise %34,74’ü muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Bu sonuçla iki kesim arasında ayrışma meydana gelmiştir. AK Partili gençler CHP’li gençlere oranla belirgin bir şekilde muhafazakâr eğilim göstermiştir. Buna rağmen CHP’li gençlerin azımsanmayacak oranda muhafazakâr eğilim sergilemesi dikkati çekmiştir.

S27’de **“Boşanma son yol olmalı, yasalar ve mahkemeler boşanmayı güçleştirici bir işlev görmelidir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr düşünce aile birliğinin korunmasını ister. Sağlıklı nesillerin oluşmasında aileye çok büyük önem atfeder. Bir toplumda boşanmaların çoğalmasının aile kurumunun zayıflamasına sebebiyet vereceği düşünülür. Aile-toplum ilişkisi temelinde boşanmanın sadece bireyleri etkilemeyeceği görülmektedir. Bundan dolayı boşanmanın son yol olması ve mahkemeler tarafından güçleştirilmesine yönelik düşünce muhafazakâr tutum olarak anlaşılabilir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %40,65’i, CHP’li gençlerin ise %21,19’u muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Öncelikle bu soruya verilen cevaplara bakıldığında iki kesim arasında bir ayrışmanın olduğu ortaya çıkmıştır. AK Partili gençlerin CHP’li gençlere oranla daha fazla muhafazakâr eğilim içinde olduğu anlaşılmıştır. Özellikle AK Partili gençlerin verdiği cevapların geneline göz atıldığında neredeyse eşit bir dağılım görülmektedir. Nitekim AK Partili gençlerin net bir muhafazakâr eğilim göstermediği anlaşılmaktadır. Bu sonuç şaşırtıcı olarak değerlendirilebilir. Günümüzde boşanma sayılarının artması insanların algısında boşanmanın normalleşmesine neden olmaktadır. Araştırmaya katılan parti üyelerinin büyük çoğunluğu bekâr olduklarını belirtmiştir. Bekârlar evlilere oranla boşanma eylemini daha esnek bir şekilde düşünebilirler. Bunlar göz önünde tutulduğunda muhafazakâr eğilimin azımsanmayacak oranda olduğu sonucuna varılabilir.

S28’de **“LGBT’li bireylerin evlenmelerine müsaade edilmeli ve devlet onları da aile kabul etmelidir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdellik dilimleri incelenmiştir. Muhafazakârlara göre aile, en basit tanımıyla anne, baba ve çocuklardan meydana gelen sosyal bir kurumdur. Dolayısıyla anne ve baba kavramını erkek ve kadından ibaret olarak görürler. Bunun dışında sapkın olarak adlandırdıkları ilişkilerin aile kavramıyla özdeşleştirilmemesi gerektiğini düşünürler. Bu soruda LGBT bireylerin evlenmelerine ve devletin onları aile kabul etmesine olumsuz yaklaşım sergilemek bir muhafazakâr tutum olarak anlaşılacaktır. “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” olarak verilen cevaplar muhafazakâr eğilim olarak anlaşılabilir. AK Partili gençlerin %92,68’i, CHP’li gençlerin ise %37,29’u muhafazakâr tercihte bulunmuştur. AK Partili gençler yüksek oranda muhafazakâr eğilim sergilemiştir. AK Parti ve CHP’ye üye gençler arasında belirgin bir fark olduğu anlaşılmıştır. Nitekim bu farklılaşmanın sebebi, AK Partili gençlerin neredeyse hepsinin fikir birliği içinde olmasıdır. LGBT oluşumları hususunda CHP’li gençlerin muhafazakâr eğilimleri ise kayda değer bir sonuçtur.

S29’da **“Zina yeniden bir suç olarak tanımlanmalıdır.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdellik dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr görüşe göre zina, geleneksel toplum anlayışında kabulü mümkün olmayan bir eylemdir. Bu durum sadece muhafazakâr ideolojide değil diğer bazı ideolojilerde de benzer yöndedir. Evlilik dışı ilişki olarak adlandırılan zinanın geleneksel aile ve organik toplum yapısına büyük zararlar verdiği inancı hâkimdir. Muhafazakârlara göre zinanın birçok açıdan zararlı olduğu fikri yaygındır. Toplum, aile, sağlık vs. gibi birçok alan buna örnektir. Türkiye’de önceleri zina suç idi. Daha sonraları suç olmaktan çıkarıldı. Kısmen ve nadiren de olsa bazı zamanlar ülke gündeminde yer alabiliyor. Bu soruda zinanın tekrar bir suç olarak görülmesini savunanların muhafazakâr eğilim içinde olduğunu söylemek mümkündür. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %62,6’sı, CHP’li gençlerin ise %16,95’i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Bu soruda ciddi oranda bir ayrışma söz konusudur. Her iki parti gençlik kollarına üye gençler, kendi gruplarının genel görüşüne muhalif cevaplar vermiştir. Bu da dikkate değer farklı bir sonuç olarak görülebilir.

S32’de “Gündüz Kuşağı Programları (örn. Tatl Sert-Müge ANLI, Esra EROL’da -Esra EROL) aile yapısına zarar verir.” sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelerle incelenmiştir. Gündüz kuşağı programlarının toplumsal kültürü zedelediğine dair birçok görüş bulunmakta olup bu programlar eleştiri oklarını üzerine çekmektedir. Bu tür programlarda özellikle dağınık ailelerin kriminal hâllerinin gün yüzüne çıkarılması işlenmektedir. Kız kaçırma, evden kaçma, cinsel istismar, aile içi şiddet, cinayet vs. gibi olaylar anlatılmaktadır. Toplumun önemli bir kesiminin takip ettiği bu programların en önemli özelliğinden biri merak unsurunu içinde barındırmasıdır. Münferit vakaların seçilerek bir araya getirilmesiyle oluşan olumsuz tablonun, toplum ve ailede sıklıkla yaşanmış algısı oluşturması insanların zihninde yer edebilmektedir. Bu sebeplerden dolayı bu tür programların aile yapısına zarar vereceğini düşünmek muhafazakâr bir tavır olarak ele alınabilir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %67,48’i, CHP’li gençlerin ise %57,63’ü muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Bu soru özelinde iki kesim arasında ayrışma yaşanmadığı söylenebilir. Ayrıca her iki kesimin verdiği cevapların benzer bir dağılım göstermesi, bu konunun siyasi çekişmenin dışında kaldığını gösteriyor. Bu konu özellikle aile ve toplum yapısını ilgilendiren sosyo-politik bir alan olarak anlaşılıyor.

#### 4.2.2.3 Din Muhafazakârlığı Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdelerle Değerleri

Din muhafazakârlığı sorularına verilen cevapların frekans ve yüzdelerle dağılımları aşağıdaki tablo 4.3’te verilmiştir.

**Tablo 4. 3: Din Muhafazakârlığı Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdelerle Değerleri**

Soru	Parti	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
S9	AK Parti	3 (%2.44)	7 (%5.69)	10 (%8.13)	46 (%37.4)	57 (%46.34)
	CHP	43 (%36.44)	36 (%30.51)	23 (%19.49)	11 (%9.32)	5 (%4.24)
S17	AK Parti	24 (%19.51)	38 (%30.89)	29 (%23.58)	17 (%13.82)	15 (%12.2)
	CHP	10 (%8.47)	6 (%5.08)	7 (%5.93)	26 (%22.03)	69 (%58.47)
S23	AK Parti	17 (%13.82)	23 (%18.7)	37 (%30.08)	33 (%26.83)	13 (%10.57)
	CHP	5 (%4.24)	5 (%4.24)	8 (%6.78)	28 (%23.73)	72 (%61.02)
S24	AK Parti	1 (%0.81)	6 (%4.88)	6 (%4.88)	22 (%17.89)	88 (%71.54)
	CHP	9 (%7.63)	14 (%11.86)	16 (%13.56)	41 (%34.75)	38 (%32.2)
S25	AK Parti	108 (%87.8)	10 (%8.13)	2 (%1.63)	1 (%0.81)	2 (%1.63)
	CHP	52 (%44.07)	32 (%27.12)	10 (%8.47)	12 (%10.17)	12 (%10.17)

S9'da **“Din bir toplumda desteklenmesi gereken en önemli sosyal kurumlardan biridir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr anlayışa göre din, toplumu bir arada tutan, birleştirici, bütünleştirici bir olgudur. Dinin sosyal işlevi çok önemlidir. Dolayısıyla dinin desteklenmesi gereken en önemli sosyal kurumlardan biri olarak görülmesi yönünde cevap verenler muhafazakâr tutum sergilemiş olarak kabul edilebilir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %83,74'ü, CHP'li gençlerin ise %13,56'sı muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Bu soru özelinde iki grup arasında keskin bir ayrışma yaşandığı söylenebilir. Din konusu, Türkiye'deki laiklik algısından dolayı keskin bir ayrışmayı ifade ediyor. Laik anlayışın dünya siyasetinde ve literatüründeki yeriyle ülkemizdeki yeri birbirinden farklılık göstermektedir. Türkiye'de laikliğin içeriği ve uygulaması konusunda tartışmalar hâlen devam etmektedir.

S17'de **“Tarikatlar ve dinî cemaatler yasaklanmalı, onların sosyal işlevleri devlet tarafından yerine getirilmelidir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Tarikatlar ve dinî cemaatler, inanç eksenli olup insanların bir araya geldiği topluluklardır. Muhafazakâr anlayış içinde her daim dine ve inançlara verilen değer önemli görülmüştür. Tarikatlar ve dinî cemaatler toplumu bir araya getiren, insanları kenetleyen bir kurum olarak anlaşılmıştır. Muhafazakâr anlayışa göre bireylerin bir araya gelerek kurduğu oluşumlar, devlet otoritesini tehlikeye düşürmediği sürece müspet görülmüştür. Bu çerçevede, tarikat ve dinî cemaatleri müstakil yapıda görüp sosyal işlevleri alanında onlara özgürlük tanımak muhafazakâr eğilimi ifade eder. Bu nedenle “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” olarak verilen cevaplar muhafazakâr eğilim olarak anlaşılabilir. AK Partili gençlerin %50,4'ü, CHP'li gençlerin ise %13,55'i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Bu soruya verilen cevaplarda dikkati çeken unsurlar bulunmaktadır. Özellikle AK Partili gençler arasında tarikatlara ve dinî cemaatlere olumsuz bir bakışın olmasıdır. Diğer yandan CHP'li gençler arasında tarikat ve cemaatlerin varlığına dair özgür düşünce mevcuttur.

S23'te **“Cemevlerinin ibadethane statüsü kazanması gerekir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Cemevlerinin statüsü konusunda inanç özgürlüğü yönünde görüş sergilemek muhafazakâr bir tutumdur. Muhafazakâr düşüncede inanç özgürlüğüne yönelik olumlu bir kanaat

vardır. Bundan hareketle, Cemevlerinin ibadethane statüsü kazanması gerektiği yönünde cevap verenler muhafazakâr eğilim içinde sayılacaktır. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %37,4’ü, CHP’li gençlerin ise %84,75’i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. CHP’li gençlerin AK Partili gençlere oranla daha fazla muhafazakâr eğilim sergilediğini söylemek mümkündür. AK Partili gençlerin çoğunluğu Cemevlerinin ibadethane statüsü kazanması yönünde tercihte bulunmuştur. Buna rağmen her iki kesim arasında belirgin bir farklılaşma söz konusu olmuştur.

S24’te **“İşçi ve memur tüm çalışanlar mesai saatlerinde ibadet hakkına sahip olmalıdır.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Muhafazakâr düşünce inanç özgürlüğüne çok önem vermektedir. Bunu bir hak olarak görür ve bu hakkın engellenmesine müsaade etmez. Hangi inançtan olursa olsun ibadet etme hakkına saygılı yaklaşır. Nitekim muhafazakâr anlayış, insanı madde olarak görmez. Sadece çalıştığı ve ürettiği sürece değerli kılmaz. İnsanı, manevi ve duygusal bir varlık olarak da bilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde verilen cevaplarda “Çalışanlar mesai saatlerinde ibadet hakkına sahip olmalıdır.” yönündeki düşünce muhafazakâr yaklaşım olarak görülmektedir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %89,43’ü, CHP’li gençlerin ise %66,95’i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Bu soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde her iki partiye üye gençler arasında ciddi bir farklılaşma meydana gelmemiştir. AK Partili gençler büyük oranda muhafazakâr eğilim sergilemiştir. CHP’li gençler ise kayda değer oranda muhafazakâr eğilim sergilemiştir.

S25’te **“Bir hâkim veya savcının başörtüsü takması yanlıştır.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Din ve inanç konusu muhafazakâr anlayış tarafından tartışmasız benimsenen bir alandır. Dolayısıyla dinî bir tema olan başörtüsü her daim savunulmuştur. Hâkim ya da savcı gibi üst düzey bürokratlar tarafından da takılmasında bir beis görülmemiştir. Başörtüsü özgürlüğüne yönelik olumlu görüş bildirenler muhafazakâr eğilimde sayılacaktır. “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” olarak verilen cevaplar muhafazakâr eğilim olarak anlaşılabilir. AK Partili gençlerin %95,93’ü, CHP’li gençlerin ise %71,19’u muhafazakâr tercihte bulunmuştur. AK Partili gençlerin neredeyse hepsi bir hâkim veya savcının başörtüsü takmasında sakınca görmeyerek

net bir muhafazakâr eğilim sergilemiştir. CHP’li gençlerin ise büyük çoğunluğu aynı minvalde görüş bildirmiştir. Genel olarak bakıldığında her iki grup arasında belirgin bir farklılaşma görülmemiştir.

#### 4.2.2.4 Sığınmacılara İlişkin Muhafazakârlık Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdeler Değerleri

Sığınmacılara ilişkin muhafazakârlık sorularına verilen cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları aşağıdaki tablo 4.4’te verilmiştir.

**Tablo 4. 4: Sığınmacılara İlişkin Muhafazakârlık Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Yüzdeler Değerleri**

Soru	Parti	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katlıyorum	Tamamen Katlıyorum
S19	AK Parti	28 (%22.76)	22 (%17.89)	29 (%23.58)	35 (%28.46)	9 (%7.32)
	CHP	53 (%44.92)	26 (%22.03)	24 (%20.34)	9 (%7.63)	6 (%5.08)
S20	AK Parti	43 (%34.96)	24 (%19.51)	29 (%23.58)	20 (%16.26)	7 (%5.69)
	CHP	67 (%56.78)	27 (%22.88)	10 (%8.47)	8 (%6.78)	6 (%5.08)
S21	AK Parti	10 (%8.13)	27 (%21.95)	23 (%18.7)	26 (%21.14)	37 (%30.08)
	CHP	8 (%6.78)	3 (%2.54)	10 (%8.47)	21 (%17.8)	76 (%64.41)

S19’da “Sığınmacılar, Türkiye’de hak sahibi bireyler olarak ayrımcılığa uğramadan yaşayabilmelidir.” sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdeler dilimleri incelenmiştir. Sığınmacıların bir ülkeye sığınmasının birçok sebebi olabilmektedir. Savaşlar, ekonomik sorunlar, açlık, ülke yönetimlerin halkına uyguladığı zulümler buna örnek olarak verilebilir. Türkiye’de ekseriyetle Suriyeli ve Afganistanlı sığınmacılar bulunmaktadır. Bu göçlerin bilhassa yaşadığımız topraklara yönelik olmasının belirli sebepleri bulunmaktadır. Türklerin kadim devlet anlayışında mazlumlara yönelik sağduyu vardır. Bu anlayış çeşitli coğrafyalarda yaşanan insani dramalara karşı sessiz ve kayıtsız kalmamaktır. Bununla birlikte, Türk milletinin mazlumdan yana olma eğilimi sıklıkla tarih sahnesinde görülmüştür. Nitekim herhangi bir kimlik gözetmeksizin Anadolu’nun kucaklayıcı bir geleneği vardır. Ayrıca muhafazakâr anlayışta din faktöründen kaynaklı kardeşlik vurgusu vardır. Bu kardeşlik toplumsal bir kapsayıcılığı içinde barındırmaktadır. Öte yandan muhafazakârların önemsedığı bir başka tema olan tarih unsuru da sığınmacılar konusuna temas etmektedir. Çünkü Osmanlı Devleti döneminde aynı tebaanın parçası olma durumu söz konusudur. Bunlara ek olarak Türkiye’de genellikle muhafazakâr düşünürlerin sığınmacılara karşı olumlu bakış açısı, muhafazakâr dergi ve gazete gibi yayın organlarının sığınmacıları destekler yaklaşım sergilemesi

gözden kaçmamaktadır. Bu faktörler bir araya geldiğinde sığınmacılara yönelik müspet yaklaşım muhafazakâr bir göstergedir. Bu çerçevede sığınmacıların hak sahibi bireyler olduğunu savunmak bir muhafazakâr eğilimdir. Dolayısıyla “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %35,78’i, CHP’li gençlerin ise %12,71’i muhafazakâr tercihte bulunmuştur. Her iki grubun da sığınmacılar hakkında net olarak muhafazakâr eğilim sergilediği söylenemez. Genel tablo incelendiğinde, AK Partili gençlerin sığınmacılara yönelik daha ılımlı bir eğilimi mevcuttur. S20 ve S21’de yer alan sığınmacılarla alakalı sorulara verilen cevaplarda benzer görüşler ortaya çıkmıştır. Sığınmacılara yönelik olumsuz bakış açısının birden fazla nedeninden bahsetmek mümkündür. Son yıllarda dünya genelinde meydana gelen ekonomik problemler, savaşlar, terör eylemleri, Covid-19 bunlara örnektir. Ayrıca dünyada yükselen etnik milliyetçilik akımı sığınmacılara karşı negatif etki oluşturmuştur. Özellikle Türkiye’de bazı siyasi partilerin ülkede yaşanan ekonomik sıkıntıların sığınmacı politikasından kaynaklandığını ileri sürmesi sığınmacılara yönelik gösterilen olumsuz tavırda etkili olmuştur.

S20’de **“Ülkemizdeki tüm Suriyeli ve Afganistanlı sığınmacılara sigortalı çalışma hakkı tanınmalıdır.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” cevapları muhafazakâr eğilim olarak kabul edilmiştir. AK Partili gençlerin %21,95’si, CHP’li gençlerin ise %11,86’si muhafazakâr tercihte bulunmuştur. S19’da konuyla alakalı detaylı bilgi verilmiştir.

S21’de **“Ülkemizdeki Suriyeli sığınmacılar derhal ülkelerine geri gönderilmelidir.”** sorusunun parti türüne göre frekans değerleri ve yüzdelik dilimleri incelenmiştir. “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” olarak verilen cevaplar muhafazakâr eğilim olarak anlaşılabilir. AK Partili gençlerin %30,08’i, CHP’li gençlerin ise %9,32’si muhafazakâr tercihte bulunmuştur. S19’da konuyla alakalı detaylı bilgi verilmiştir.

#### **4.2.3 Veri Toplama Araçlarının Güvenilirlik Analizleri**

Bu araştırmada, muhafazakârlığı ölçmeye yönelik katılımcılara sorulan 32 soruluk araştırma 4 temel başlık altında kategorize edilerek düzenlenmiştir. Temel muhafazakârlık, aile muhafazakârlığı, din muhafazakârlığı ve sığınmacı konusunda

muhafazakârlık olarak isimlendirilen 4 temel kategori sırasıyla 14, 10, 5 ve 3 soruyla ifade edilmiştir.

Cronbach alfa katsayısı uygulanarak gerçekleştirilen güvenilirlik analizleri neticesinde, analizdeki her maddenin toplam güvenilirlik yönündeki etkisi değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme esnasında, bir madde çıkarıldığı zaman Cronbach alfa değerini yükselten maddeler belirlenmiş olup analizden çıkarılmıştır. Aynı zamanda bir maddenin çıkarılmasının Cronbach alfa değerini yükseltmediğinde bu maddelerin güvenilirliğe negatif bir etkisinin olmadığı öngörülmüştür. Neticede bu maddeler bir faktör altında toplanarak, bu faktördeki maddelerin ortalaması alınmış olup yeni bir değişken şeklinde tanımlanmıştır. Madde seçim ve güvenilirlik analizi süreçleri, ölçme araçlarının güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmaya yönelik literatürde tavsiye edilen yöntemlere dayanmaktadır (Field, 2013; Dennick ve Tavakol, 2011).

Güvenirlilik analizi sonucunda oluşan faktörler için Cronbach's Alpha değerleri aşağıdaki tablo 4.5'tedir.

**Tablo 4. 5: Muhafazakârlık Ölçeği için Güvenirlilik Analizleri**

Faktör Adı	Faktör Maddeleri	Cronbach's Alpha Değeri	Madde Silinince Cronbach's Alpha Değeri
Temel Muhafazakârlık	İnsanoğlu mükemmel olmadığından, mükemmel bir toplumsal düzen de asla kurulamaz.	0.800	0.790
	Medeniyet, özel mülkiyet üzerine kurulur. Özel mülkiyet yaygınlaştıkça, toplum daha istikrarlı ve üretken hale gelir.		0.790
	Devlet otoritesi ailenin sınırlarını aşmaya kalkışırsa, orada aileden yana durulması gerekir.		0.781
	Toplumda güçlü ve etkili bir siyasi otoriteye her zaman ihtiyaç vardır.		0.766
	İnsanın kendi milli ve kültürel değerlerine sahip çıkması gerekir.		0.766
	Dezavantajlı kesimlerle yapılacak dayanışma esas olarak devletin değil, toplumun görevidir.		0.791
	Toplumun kendiliğinden oluşan kurumları (hemşeri derneği, esnaf teşkilatı, sendikalar vs.) değerlidir. Onlar bireyin sığınaklarıdır.		0.781
	Toplumsal sorunları radikal ve devrimci yöntemlerle çözmek yerine yumuşak ve aşamalı yöntemlerle çözmek gerekir.		0.777
	Siyasette sonu görülmeyen denizlere yelken açmak sakıncalıdır.		0.789
	Devlet otoritesini tehlikeye düşürebilecek toplumsal gösteri ve yürüyüşlere izin verilmemelidir.		0.795
Aile Muhafazakârlığı	Kürtajla ilgili 'Benim bedenim benim kararım' sloganı doğrudur.	0.887	0.862
	Kürtaj yasaklanmalıdır.		0.867
	Netflix denetlenmeli, eşcinselliği özendiren yapımların Türkiye'de yayınlanmasına izin verilmemelidir.		0.862
	Çiftler evlilik dışı çocuk sahibi olabilir.		0.874
	LGBT'li bireylerin evlenmelerine müsaade edilmeli ve devlet onları da aile kabul etmelidir.		0.862
Zina yeniden bir suç olarak tanımlanmalıdır	0.874		
Din Muhafazakârlığı	Din bir toplumda desteklenmesi gereken en önemli sosyal kurumlardan biridir.	0.673	0.520
	Tarikatlar ve dini cemaatler yasaklanmalı, onların sosyal işlevleri devlet tarafından yerine getirilmelidir.		0.670
	İşçi ve memur tüm çalışanlar mesai saatlerinde ibadet hakkına sahip olmalıdır.		0.620
	Bir hâkim veya savcının başörtüsü takması yanlıştır.		0.602
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Sığınmacılar. Türkiye'de hak sahibi bireyler olarak ayrımcılığa uğramadan yaşayabilmelidir.	0.786	0.517
	Ülkemizdeki tüm Suriyeli ve Afganistanlı sığınmacılara sigortalı çalışma hakkı tanınmalıdır.		0.593
	Ülkemizdeki Suriyeli sığınmacılar derhal ülkelerine geri gönderilmelidir.		0.728

Tablo incelendiğinde muhafazakârlığı ölçmeye yönelik sorulan 32 sorunun güvenilirlik analizi sonucunda bazı maddelerin silinmesiyle 23 soruya düştüğü görülmektedir. Temel muhafazakârlık, aile muhafazakârlığı, din muhafazakârlığı ve sığınmacı konusunda muhafazakârlık şeklinde isimlendirilen 4 temel başlık altında sırasıyla 10, 6, 4 ve 3 soru yer almaktadır. Madde ortalamaları alınarak elde edilen araştırma değişkenleri analiz edilmiştir.

#### 4.2.4 Güvenirlik Analizi Sonrasında Araştırmanın Hipotezleri

Güvenirlik analizi sonrasında 4 faktör altında toplanan maddelerden elde edilen araştırma değişkenleriyle aşağıdaki şekilde hipotezler oluşturulmuştur.

H<sub>1</sub>: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları arasında muhafazakârlık açısından anlamlı bir farklılık vardır.

H<sub>1a</sub>: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları arasında temel muhafazakârlık açısından anlamlı bir farklılık vardır.

H<sub>1b</sub>: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları arasında aile muhafazakârlığı açısından anlamlı bir farklılık vardır.

H<sub>1c</sub>: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları arasında din muhafazakârlığı açısından anlamlı bir farklılık vardır.

H<sub>1d</sub>: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları arasında sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından anlamlı bir farklılık vardır.

#### 4.2.5 Değişkenler Arası İlişkiler: Korelasyon Analizi

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkenlerinin birbirleriyle olan korelasyon ilişkileri aşağıdaki tablo 4.6'da verilmiştir.

**Tablo 4. 6: Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Değerleri**

		1	2	3	4
1	Aile Muhafazakârlığı	1.000	0.385**	0.731**	0.368**
2	Temel Muhafazakârlık	0.385**	1.000	0.441**	0.089
3	Din Muhafazakârlığı	0.731**	0.441**	1.000	0.358**
4	Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlığı	0.368**	0.089	0.358**	1.000

n=241. \*p<0.05. \*\*p<0.01

Bu tabloda muhafazakârlığın farklı boyutları (aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlık) arasındaki korelasyon ilişkileri gösterilmektedir. Öncelikle aile muhafazakârlığı ile din muhafazakârlığı arasındaki yüksek ve anlamlı pozitif korelasyon ( $r = 0.731$ ,  $p < 0.01$ ) parti üyelerinin dini inançlara bağlılık düzeyi arttıkça aile değerlerine yönelik muhafazakârlıklarının da arttığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu geleneksel aile yapısının korunmasına yönelik hassasiyetin çoğunlukla dini inançlarla birlikte ele alındığını düşündürmektedir. Benzer şekilde aile muhafazakârlığı ile temel muhafazakârlık arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunması ( $r = 0.385$ ,  $p < 0.01$ ) temel muhafazakârlık eğilimi yüksek parti üyelerinin aile yapısını da önemli bir değer olarak gördüğüne işaret etmektedir. Ancak bu ilişkinin din muhafazakârlığı ile olan kadar güçlü olmaması temel muhafazakârlığın seküler unsurlar içerebileceğini göstermektedir.

Öte yandan aile muhafazakârlığı ile sığınmacılar konusunda muhafazakârlık arasındaki pozitif ve orta düzeyde ilişki ( $r = 0.368$ ,  $p < 0.01$ ) geleneksel aile yapısını koruma eğiliminde olan parti üyelerinin sığınmacılar konusunda da daha hoşgörülü bir duruş sergileyebildiğini düşündürmektedir. Din muhafazakârlığı ile temel muhafazakârlık arasında anlamlı bir ilişki bulunması ( $r = 0.441$ ,  $p < 0.01$ ) ise temel muhafazakârlık eğilimlerinin din ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu ilişkinin aile muhafazakârlığı ile din muhafazakârlığı arasındaki ilişkiye kıyasla daha zayıf olması temel muhafazakârlığın sadece dini değil aynı zamanda farklı unsurları da içerebileceğine işaret etmektedir.

Tablodaki en dikkat çekici bulgulardan biri temel muhafazakârlık ile sığınmacılar konusunda muhafazakârlık arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmamasıdır ( $r = 0.089$ ,  $p > 0.05$ ). Bu durum parti üyelerinin temel muhafazakârlık eğilimlerinin sığınmacılara yönelik tutumlarını belirlemede daha sınırlı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak aile ve din muhafazakârlıkları birbiriyle güçlü bir ilişki içerisinde olup temel muhafazakârlık eğilimleri arasında belirli bağlantılar bulunmaktadır. Ancak sığınmacılara yönelik tutumların daha farklı faktörlerden etkilenebileceği görülmektedir.

#### 4.2.6 Demografik Değişkenlere İlişkin Analizler

Bu bölümde demografik değişken gruplarının araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığa göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir. Demografik değişkenlerin iki gruplu olduğu durumlarda gruplar arasında araştırma değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı test edilmiştir. Grup içi verilerin normal dağılıma uygun olduğu ve varyansların eşit olduğu durumlarda parametrik bir yöntem olan Bağımsız Örneklem T-Testi uygulanmıştır. Ancak grup içi normal dağılımın sağlanmadığı ya da varyansların eşit olmadığı durumlarda bu varsayımlara karşı daha sağlam bir test olan Welch T-testi tercih edilmiştir. Anlamlı farklılık bulunan demografik gruplar için ortalamalar incelenerek sonuçlar yorumlanmıştır.

İkiden fazla gruba sahip demografik değişkenler için, gruplar arasındaki anlamlı farklılıklar değerlendirilmiş olup varyans eşitliğinin ve grup içi normal dağılımın sağlandığı durumlarda parametrik bir yöntem olan ANOVA kullanılmıştır. Varyans eşitliğinin bozulduğu ya da grup içi normal dağılımın sağlanmadığı durumunda ise bu varsayımlara yönelik daha güçlü bir test olan Welch ANOVA testi uygulanmıştır. Anlamlı farklılıkların görüldüğü durumlarda, bu farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post-hoc testleri tercih edilmiştir. Post-hoc testi için Tukey HSD testi kullanılmıştır. Farkın hangi gruplardan ortaya çıktığı tespit edildikten sonra grup ortalamaları analiz edilerek sonuçlar yorumlanmıştır.

Grup içi normal dağılımların değerlendirilmesinde basıklık ve çarpıklık değerleri dikkate alınmıştır. Bu değerlere ışığında, verilerin -2 ile +2 arasında olması halinde normal dağılım varsayımı öngörülmüştür. (George ve Mallery, 2010). Basıklık ve çarpıklık değerleri, yapılmış olan fark testleriyle ilişkili tablolara dahil edilmiştir. Varyans eşitliğinin kontrolünde Levene testi uygulanmıştır. Levene testi, farklı örneklem gruplarının varyanslarının eşit olup olmadığını kontrol eden bir yöntemdir. Levene testi, 1960 yılında Howard Levene tarafından geliştirilmiştir (Glass, 1966). Sonuçların bulunduğu tablolarda ayrıca Levene testi sonuçlarına da yer verilmektedir.

#### 4.2.6.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcıların demografik özellikleri aşağıdaki Tablo 4.7’de görülebilir.

**Tablo 4. 7: Katılımcıların Demografik Özellikleri**

<b>Siyasi Parti</b>	<b>Sıklık(N=241)</b>	<b>Yüzde</b>
AK Parti	123	51.04
CHP	118	48.96
<b>Cinsiyet</b>	<b>Sıklık(N=241)</b>	<b>Yüzde</b>
Erkek	124	51.45
Kadın	117	48.55
<b>Medeni Durum</b>	<b>Sıklık(N=241)</b>	<b>Yüzde</b>
Bekâr	219	90.87
Evli	22	9.13
<b>Eğitim</b>	<b>Sıklık(N=241)</b>	<b>Yüzde</b>
Lise ve Altı	41	17.01
Lisans	181	75.10
Yüksek Lisans ve Üzeri	19	7.88
<b>Kiminle Yaşadığı</b>	<b>Sıklık(N=241)</b>	<b>Yüzde</b>
Ailemle	220	91.29
Arkadaşlarımla	12	4.98
Yalnız	9	3.73
<b>Yaşadığı Yer</b>	<b>Sıklık(N=241)</b>	<b>Yüzde</b>
Köy/İlçe	43	17.84
İl	76	31.54
Metropol	122	50.62
<b>Gelir</b>	<b>Sıklık(N=241)</b>	<b>Yüzde</b>
11.402 TL-15.000 TL	31	12.86
15.001 TL- 25.000 TL	61	25.31
25.001 TL-35.000 TL	49	20.33
35.001 TL-50.000 TL	46	19.09
50.001 TL- 80.000 TL	37	15.35
80.001 TL ve Ustu	17	7.05
<b>Meslek</b>	<b>Sıklık(N=241)</b>	<b>Yüzde</b>
Diğer	101	41.91
Belirsiz	27	11.20
Eğitim ve Akademik	43	17.84
Kamu ve Büro	11	4.56
Sağlık	13	5.39
Sanat ve Tasarım	10	4.15
Serbest ve Çeşitli Meslekler	10	4.15
Teknik ve Mühendislik	12	4.98
Ticaret ve Hizmet	14	5.81
<b>Yaş</b>	<b>Ortalama</b>	<b>Std. Sapma</b>
	24.353	3.318

Tablo incelendiğinde AK Parti (%51.04) ve CHP (%48.96) arasında neredeyse eşit bir dağılım vardır. Veriler elde edilirken her iki gruptan yeteri sayıda ve birbirine yakın sayıda örneklem toplanmasına dikkat edilmiştir. Cinsiyet gruplarının dağılımı da birbirine yakındır. Erkek katılımcılar %51.45 oranında, kadın katılımcılar ise %48.55 oranında temsil edilmektedir. Medeni duruma bakıldığında ise katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bekâr olduğu görülmektedir (%90.87). Evli katılımcıların

oranı yalnızca %9.13 olup örneklemin ağırlıklı olarak bekâr parti üyelerinden oluştuğu söylenebilir.

Eğitim düzeyi değişkeninde lisans mezunları %75.1 ile en büyük grubu oluştururken, lise ve altı eğitim düzeyine sahip olanlar %17.01, yüksek lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanlar ise %7.88 oranında temsil edilmektedir. Örneklemin genel olarak yüksek bir eğitim seviyesine sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı aileleriyle yaşamaktadır (%91.29). Arkadaşlarıyla yaşayanların oranı %4.98, yalnız yaşayanların oranı ise %3.73'tür.

Katılımcıların %50.62'si metropolde, %31.54'ü il düzeyinde, %17.84'ü ise köy veya ilçelerde ikamet etmektedir. Örneklemin büyük bir kısmının şehirleşmiş bölgelerde yaşadığı anlaşılmaktadır. Gelir dağılımında en büyük grup %25.31 ile 15.001 TL-25.000 TL gelir aralığında yer almaktadır. Daha yüksek gelir grupları arasında 80.001 TL ve üzeri gelire sahip olanlar %7.05 oranında temsil edilmiştir. Gelir düzeyleri genel olarak orta sınıf etrafında yoğunlaşmış durumdadır.

Meslek kategorilerinde "diğer" kategorisi %41.91 ile en büyük grubu oluşturmaktadır. Bu durum katılımcıların mesleklerinin belirli kategorilere tam olarak oturmadığını gösterebilir. Eğitim ve akademik kategorisi %17.84 ile öne çıkan bir diğer gruptur. Sağlık (%5.39), ticaret ve hizmet (%5.81), teknik ve mühendislik (%4.98), sanat ve tasarım (%4.15), kamu ve büro (%4.56) ve serbest ve çeşitli meslekler (%4.15) ise daha küçük oranlarda temsil edilmektedir. Meslek çeşitliliğinin fazla olması ancak belirgin bir şekilde bazı kategorilerde yoğunlaşma olmaması nedeniyle kategorileştirme işlemi bu temel başlıklar şeklinde ortaya konmuştur.

Örneklemin yaş değişkenine ilişkin temel istatistikler incelendiğinde katılımcıların yaş ortalamasının 24.35 olduğu görülmektedir. Bu durum örneklemin büyük ölçüde genç yetişkinlerden oluştuğunu göstermektedir. Standart sapma değeri ise 3.32 olarak hesaplanmıştır. Standart sapma, yaş dağılımının ortalamaya yakın bir aralıkta yoğunlaştığını göstermektedir.

#### **4.2.6.2 Araştırma Değişkenlerinin Betimsel Özellikleri**

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın betimsel istatistik değerleri aşağıdaki Tablo 4.8'de görülebilir.

**Tablo 4. 8: Araştırma Değişkenlerinin Betimsel Özellikleri**

Araştırma Değişkenleri	N	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
Aile Muhafazakârlığı	241	3.154	1.229	1	5
Temel Muhafazakârlık		3.389	0.723	1	5
Din Muhafazakârlığı		3.549	0.951	1	5
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık		2.218	1.039	1	5

Araştırma kapsamında incelenen değişkenlerin betimleyici istatistikleri katılımcıların muhafazakârlık boyutlarındaki eğilimlerini ortaya koymaktadır. Temel muhafazakârlık değişkeninin ortalaması 3.389 olup standart sapması 0.723'tür. Bu değer katılımcıların genel olarak muhafazakâr eğilim gösterdiğini ancak parti üyeleri arasında görece daha düşük bir değişkenlik bulunduğunu göstermektedir. Aile muhafazakârlığı değişkeninin ortalaması 3.154 ile temel muhafazakârlık düzeyine yakın olmakla birlikte standart sapmasının daha yüksek (1.229) olması, bu konuda parti üyeleri arasında daha fazla görüş farklılığı olduğunu ortaya koymaktadır.

Din muhafazakârlığının ortalaması 3.549 olup diğer muhafazakârlık boyutlarına göre en yüksek ortalama değere sahiptir. Bu bulgu, katılımcıların dini değerleri görece daha güçlü bir biçimde benimsediğini göstermektedir. Ancak standart sapması 0.951 olduğu için parti üyeleri arasında bu konuda belirli bir değişkenlik olduğu da söylenebilir. Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeninin ortalaması ise 2.218 olup diğer muhafazakârlık boyutlarına kıyasla en düşük seviyededir. Bu durum katılımcıların sığınmacılar konusundaki muhafazakâr tutumlarının daha zayıf olduğunu göstermektedir. Ancak standart sapmasının 1.039 olması bu konuda parti üyeleri arasında farklı görüşlerin daha belirgin olduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcılar en yüksek düzeyde din muhafazakârlığı eğilimi gösterirken sığınmacılara yönelik muhafazakârlık düzeyi en düşük seviyede kalmaktadır.

#### 4.2.6.3 Siyasi Parti ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın AK Parti'li ve CHP'li parti üyelerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch T-Testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.9'da görülebilir.

**Tablo 4. 9: Siyasi Parti ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Parti		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	AK Parti	123	4.068	0.722	17.291	<b>0.000</b>
	CHP	118	2.240	0.912		
Temel Muhafazakârlık	AK Parti	123	3.602	0.709	4.665	<b>0.000</b>
	CHP	118	3.177	0.704		
Din Muhafazakârlığı	AK Parti	123	4.213	0.599	15.751	<b>0.000</b>
	CHP	118	2.886	0.708		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	AK Parti	123	2.583	1.015	5.874	<b>0.000</b>
	CHP	118	1.853	0.907		

Siyasi parti tercihi açısından muhafazakârlığın farklı boyutları ele alındığında AK Parti’li ve CHP’li üyeler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Welch T-Test sonuçlarına göre aile muhafazakârlığı açısından AK Parti’li üyelerin ortalaması (4.068) CHP’li üyelerin ortalamasına (2.240) kıyasla oldukça yüksektir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ( $t = 17.291$ ,  $p < 0.001$ ). Benzer şekilde temel muhafazakârlık değişkeninde de AK Parti’li üyeler (3.602) CHP’li üyelere (3.177) kıyasla daha yüksek bir ortalama değere sahiptir ve bu fark anlamlıdır ( $t = 4.665$ ,  $p < 0.001$ ).

Din muhafazakârlığı açısından da AK Parti’li üyeler (4.213) CHP’li üyelere (2.886) göre belirgin şekilde daha yüksek bir ortalama sergilemektedir ve bu fark oldukça yüksek bir istatistiksel anlamlılık düzeyine sahiptir ( $t = 15.751$ ,  $p < 0.001$ ). Son olarak sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni incelendiğinde AK Parti’li üyelerin ortalaması (2.583), CHP’li üyelerin ortalamasına (1.853) kıyasla daha yüksek olup bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ( $t = 5.874$ ,  $p < 0.001$ ). Genel olarak değerlendirildiğinde AK Parti’li üyeler tüm muhafazakârlık boyutlarında daha yüksek ortalama değerler sergilerken CHP’li üyeler bu konularda daha düşük muhafazakârlık eğilimleri göstermektedir.

#### 4.2.6.4 Cinsiyet ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın cinsiyet gruplarına göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.10’da görülebilir.

**Tablo 4. 10: Cinsiyet ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Cinsiyet		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Kadın	117	3.434	1.195	3.278	<b>0.001</b>
	Erkek	124	2.926	1.212		
Temel Muhafazakârlık	Kadın	117	3.504	0.685	2.291	<b>0.023</b>
	Erkek	124	3.290	0.770		
Din Muhafazakârlığı	Kadın	117	3.855	0.957	4.918	<b>0.000</b>
	Erkek	124	3.288	0.821		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Kadın	117	2.325	1.058	1.457	0.147
	Erkek	124	2.132	0.996		

Cinsiyet değişkenine göre muhafazakârlığın farklı boyutları değerlendirildiğinde, kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Welch T-Test sonuçlarına göre, aile muhafazakârlığı açısından kadınların ortalaması (3.434), erkeklerin ortalamasına (2.926) kıyasla anlamlı derecede yüksektir ( $t = 3.278$ ,  $p = 0.001$ ). Benzer şekilde temel muhafazakârlık boyutunda da kadınlar (3.504), erkeklere (3.290) kıyasla daha yüksek bir ortalama sergilemektedir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ( $t = 2.291$ ,  $p = 0.023$ ).

Din muhafazakârlığı değişkeni açısından incelendiğinde kadınların ortalaması (3.855), erkeklerin ortalamasına (3.288) kıyasla belirgin şekilde daha yüksek olup bu fark oldukça anlamlıdır ( $t = 4.918$ ,  $p < 0.001$ ). Ancak sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni açısından kadınlar (2.325) ve erkekler (2.132) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ( $t = 1.457$ ,  $p = 0.147$ ). Genel olarak değerlendirildiğinde kadın parti üyeleri aile, temel ve din muhafazakârlığı boyutlarında erkeklere kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimleri sergilemektedir. Ancak sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından anlamlı bir fark gözlenmemektedir.

#### 4.2.6.5 Medeni Durum ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın medeni durum gruplarına göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.11'de görülebilir.

**Tablo 4. 11: Medeni Durum ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Medeni Durum		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Bekâr	219	3.170	1.226	-0.096	0.923
	Evli	22	3.197	1.273		
Temel Muhafazakârlık	Bekâr	219	3.402	0.736	0.565	0.572
	Evli	22	3.309	0.744		
Din Muhafazakârlığı	Bekâr	219	3.575	0.946	0.633	0.527
	Evli	22	3.443	0.783		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Bekâr	219	2.218	1.020	-0.370	0.711
	Evli	22	2.303	1.140		

Tablo incelendiğinde muhafazakârlığın hiçbir boyutunda bekâr ve evli gruplar arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ( $p>0.05$ ). Her iki grubun muhafazakârlık düzeyleri birbirlerine yakındır. Evli grubun örneklem sayısının artırılması durumunda anlamlı bir farkın ortaya çıkma ihtimali vardır.

#### 4.2.6.6 Katılımcıların İdeolojik Kimlik Beyanları

**Tablo 4. 12: Katılımcıların Siyasi Görüşleri**

		Siyasi Görüş	Atatürkçü	Ulusalcı	Milliyetçi	Sosyal Demokrat	Sosyalist	Muhafazakâr	Liberal	İslamcı	Ülkücü	Feminist
Parti	AK Parti	Sayı	8	7	93	8	10	101	3	69	26	2
		%	6.5%	5.7%	75.6%	6.5%	8.1%	82.1%	2.4%	56.1%	21.1%	1.6%
	CHP	Sayı	95	17	33	68	45	5	7	1	2	14
		%	80.5%	14.4%	28.0%	57.6%	38.1%	4.2%	5.9%	0.8%	1.7%	11.9%
Toplam	241	Sayı	103	24	126	76	55	106	10	70	28	16
		%	42.7%	10.0%	52.3%	31.5%	22.8%	44.0%	4.1%	29.0%	11.6%	6.6%

Parti üyelerine ideolojik eğilimlerinin sorulduğu soruda en fazla 3 seçenek tercih etmeleri sağlanmıştır. AK Parti'li gençler birinci muhafazakâr, ikinci milliyetçi ve üçüncü İslamcı tercihte bulunmuştur. CHP'li gençler ise birinci Atatürkçü, ikinci sosyal demokrat ve üçüncü olarak sosyalist seçenekleri tercih etmişlerdir. Her iki örneklem grubundaki parti üyelerinin toplamda en fazla verdiği cevap milliyetçilik olmuştur.

#### 4.2.6.7 Siyasi Görüş (Atatürkçü) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın siyasi görüş olarak Atatürkçü görüşü benimsemiş olmak ve olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.13'te görülebilir.

**Tablo 4. 13: Siyasi Görüş (Atatürkçü) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Görüş (Atatürkçü)		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Hayır	138	3.827	0.988	12.245	<b>0.000</b>
	Evet	103	2.296	0.939		
Temel Muhafazakârlık	Hayır	138	3.549	0.730	3.935	<b>0.000</b>
	Evet	103	3.185	0.695		
Din Muhafazakârlığı	Hayır	138	4.053	0.742	11.873	<b>0.000</b>
	Evet	103	2.908	0.739		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Hayır	138	2.563	1.047	6.593	<b>0.000</b>
	Evet	103	1.773	0.811		

Siyasi görüş değişkeni açısından muhafazakârlığın farklı boyutları değerlendirildiğinde Atatürkçü olduğunu belirten ve belirtmeyen parti üyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Welch T-Test sonuçlarına göre aile muhafazakârlığı boyutunda Atatürkçü olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.827), Atatürkçü olduğunu belirten parti üyelerinin ortalamasına (2.296) kıyasla anlamlı derecede yüksektir ( $t = 12.245$ ,  $p < 0.001$ ). Benzer şekilde temel muhafazakârlık açısından Atatürkçü olmayan parti üyeleri (3.549), Atatürkçü olan parti üyelerine (3.185) kıyasla daha yüksek bir ortalama sergilemekte ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ( $t = 3.935$ ,  $p < 0.001$ ).

Din muhafazakârlığı boyutunda da Atatürkçü olmadığını belirten parti üyelerinin ortalaması (4.053), Atatürkçü olan parti üyelerinin ortalamasına (2.908) kıyasla belirgin şekilde daha yüksek olup bu fark oldukça anlamlıdır ( $t = 11.873$ ,  $p < 0.001$ ). Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni açısından Atatürkçü olmayan parti üyeleri (2.563), Atatürkçü olan parti üyelerine (1.773) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek muhafazakârlık eğilimi göstermektedir ( $t = 6.593$ ,  $p < 0.001$ ). Genel olarak değerlendirildiğinde Atatürkçü olmadığını belirten parti üyeleri tüm

muhafazakârlık boyutlarında Atatürkçü olan parti üyelerine kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimleri sergilemektedir.

#### 4.2.6.8 Siyasi Görüş (Ulusalçı) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın siyasi görüş olarak ulusalçı görüşü benimsemiş olmak ve olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.14’te görülebilir.

**Tablo 4. 14: Siyasi Görüş (Ulusalçı) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Görüş (Ulusalçı)		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Hayır	217	3.221	1.258	2.617	<b>0.013</b>
	Evet	24	2.736	0.806		
Temel Muhafazakârlık	Hayır	217	3.418	0.745	1.791	0.083
	Evet	24	3.175	0.617		
Din Muhafazakârlığı	Hayır	217	3.619	0.919	2.823	<b>0.009</b>
	Evet	24	3.063	0.916		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Hayır	217	2.260	1.023	1.521	0.139
	Evet	24	1.917	1.051		

Siyasi görüş değişkeni açısından muhafazakârlığın farklı boyutları değerlendirildiğinde ulusalçı olduğunu belirten ve belirtmeyen parti üyeleri arasında bazı alanlarda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Welch T-Test sonuçlarına göre aile muhafazakârlığı boyutunda ulusalçı olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.221), ulusalçı olan parti üyelerinin ortalamasına (2.736) kıyasla anlamlı derecede yüksektir ( $t = 2.617$ ,  $p = 0.013$ ). Temel muhafazakârlık açısından ise ulusalçı olmayan parti üyeleri (3.418) ulusalçı olan parti üyelerine (3.175) kıyasla daha yüksek bir ortalama sergilese de bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ( $t = 1.791$ ,  $p = 0.083$ ).

Din muhafazakârlığı boyutunda ise ulusalçı olmadığını belirten parti üyelerinin ortalaması (3.619), ulusalçı olan parti üyelerinin ortalamasına (3.063) kıyasla anlamlı şekilde daha yüksektir ( $t = 2.823$ ,  $p = 0.009$ ). Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni açısından ise ulusalçı olmayan parti üyeleri (2.260), ulusalçı olan parti üyelerine (1.917) kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimi sergilese de bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ( $t = 1.521$ ,  $p = 0.139$ ).

Genel olarak değerlendirildiğinde ulusalcı olmadığını belirten parti üyelerinin aile ve din muhafazakârlığı boyutlarında ulusalcı olan parti üyelerine kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimleri sergilediği söylenebilir.

#### 4.2.6.9 Siyasi Görüş (Milliyetçi) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın siyasi görüş olarak milliyetçi ideolojiyi benimsemiş olmak ve olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.15'te görülebilir.

**Tablo 4. 15: Siyasi Görüş (Milliyetçi) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Görüş (Milliyetçi)		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Hayır	115	2.658	1.208	-6.775	<b>0.000</b>
	Evet	126	3.643	1.048		
Temel Muhafazakârlık	Hayır	115	3.270	0.691	-2.523	<b>0.012</b>
	Evet	126	3.506	0.760		
Din Muhafazakârlığı	Hayır	115	3.209	0.901	-6.027	<b>0.000</b>
	Evet	126	3.887	0.841		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Hayır	115	2.116	1.072	-1.577	0.116
	Evet	126	2.325	0.982		

Siyasi görüş değişkeni açısından milliyetçi olduğunu belirten ve belirtmeyen parti üyeleri arasında muhafazakârlığın farklı boyutlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Welch T-Test sonuçlarına göre aile muhafazakârlığı boyutunda milliyetçi olmayan parti üyelerinin ortalaması (2.658), milliyetçi olan parti üyelerinin ortalamasına (3.643) kıyasla anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur ( $t = -6.775$ ,  $p = 0.000$ ). Temel muhafazakârlık açısından benzer bir durum gözlemlenmiş olup milliyetçi olmayan parti üyeleri (3.270) milliyetçi olan parti üyelerine (3.506) kıyasla anlamlı derecede daha düşük muhafazakârlık eğilimi sergilemiştir ( $t = -2.523$ ,  $p = 0.012$ ).

Din muhafazakârlığı boyutunda ise milliyetçi olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.209), milliyetçi olan parti üyelerinin ortalamasına (3.887) kıyasla anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur ( $t = -6.027$ ,  $p = 0.000$ ). Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni açısından ise milliyetçi olmayan parti üyeleri (2.116),

milliyetçi olan parti üyelerine (2.325) kıyasla daha düşük muhafazakârlık eğilimi sergilese de bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ( $t = -1.577$ ,  $p = 0.116$ ).

Genel olarak değerlendirildiğinde milliyetçi olduğunu belirten parti üyelerinin aile, temel ve din muhafazakârlığı boyutlarında milliyetçi olmayan parti üyelerine kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimleri sergilediği görülmektedir. Ancak sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

#### 4.2.6.10 Siyasi Görüş (Sosyal Demokrat) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın siyasi görüş olarak sosyal demokrat görüşü benimsemiş olmak ve olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.16’da görülebilir.

**Tablo 4. 16: Siyasi Görüş (Sosyal Demokrat) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Görüş (Sosyal Demokrat)		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Hayır	165	3.588	1.128	9.595	<b>0.000</b>
	Evet	76	2.272	0.918		
Temel Muhafazakârlık	Hayır	165	3.500	0.728	3.411	<b>0.001</b>
	Evet	76	3.163	0.704		
Din Muhafazakârlığı	Hayır	165	3.862	0.866	8.901	<b>0.000</b>
	Evet	76	2.914	0.718		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Hayır	165	2.313	1.053	2.035	<b>0.044</b>
	Evet	76	2.035	0.953		

Siyasi görüş değişkeni açısından sosyal demokrat olduğunu belirten ve belirtmeyen parti üyeleri arasında muhafazakârlığın farklı boyutlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Welch T-Test sonuçlarına göre aile muhafazakârlığı boyutunda sosyal demokrat olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.588), sosyal demokrat olan parti üyelerinin ortalamasına (2.272) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ( $t = 9.595$ ,  $p = 0.000$ ). Temel muhafazakârlık açısından da benzer bir durum gözlemlenmiş olup sosyal demokrat olmayan parti üyeleri (3.500), sosyal

demokrat olan parti üyelerine (3.163) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek muhafazakârlık eğilimi sergilemiştir ( $t = 3.411, p = 0.001$ ).

Din muhafazakârlığı boyutunda ise sosyal demokrat olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.862), sosyal demokrat olan parti üyelerinin ortalamasına (2.914) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ( $t = 8.901, p = 0.000$ ). Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni açısından ise sosyal demokrat olmayan parti üyeleri (2.313), sosyal demokrat olan parti üyelerine (2.035) kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimi sergilese de bu fark istatistiksel olarak daha zayıf bir anlamlılık düzeyinde bulunmuştur ( $t = 2.035, p = 0.044$ ).

Genel olarak değerlendirildiğinde sosyal demokrat olduğunu belirten parti üyeleri aile, temel ve din muhafazakârlığı boyutlarında sosyal demokrat olmayan parti üyelerine kıyasla daha düşük muhafazakârlık eğilimleri sergilediği görülmektedir. Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından da sosyal demokrat bireylerin daha düşük eğilim gösterdiği ancak bu farkın diğer boyutlara kıyasla daha az belirgin olduğu söylenebilir.

#### 4.2.6.11 Siyasi Görüş (Sosyalist) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın siyasi görüş olarak sosyalist ideolojiyi benimsemiş olmak ve olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.17’de görülebilir.

**Tablo 4. 17: Siyasi Görüş (Sosyalist) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Görüş (Sosyalist)		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Hayır	186	3.457	1.132	7.609	<b>0.000</b>
	Evet	55	2.212	1.045		
Temel Muhafazakârlık	Hayır	186	3.467	0.720	2.819	<b>0.006</b>
	Evet	55	3.147	0.744		
Din Muhafazakârlığı	Hayır	186	3.699	0.920	4.560	<b>0.000</b>
	Evet	55	3.105	0.827		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Hayır	186	2.237	1.013	0.296	<b>0.768</b>
	Evet	55	2.188	1.090		

Siyasi görüş değişkeni açısından sosyalist olduğunu belirten ve belirtmeyen parti üyeleri arasında muhafazakârlığın farklı boyutlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Welch T-Test sonuçlarına göre aile muhafazakârlığı boyutunda sosyalist olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.457), sosyalist olan parti üyelerinin ortalamasına (2.212) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ( $t=7.609$ ,  $p=0.000$ ).

Temel muhafazakârlık açısından da benzer bir durum gözlemlenmiş olup sosyalist olmayan parti üyeleri (3.467), sosyalist olan parti üyelerine (3.147) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek muhafazakârlık eğilimi sergilemiştir ( $t=2.819$ ,  $p=0.006$ ).

Din muhafazakârlığı boyutunda ise sosyalist olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.699), sosyalist olan parti üyelerinin ortalamasına (3.105) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ( $t=4.560$ ,  $p=0.000$ ).

Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni açısından ise sosyalist olmayan parti üyeleri (2.237), sosyalist olan parti üyelerine (2.188) kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimi sergilese de bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ( $t=0.296$ ,  $p=0.768$ ).

Genel olarak değerlendirildiğinde sosyalist olduğunu belirten parti üyelerinin aile, temel ve din muhafazakârlığı boyutlarında sosyalist olmayan parti üyelerine kıyasla daha düşük muhafazakârlık eğilimleri sergilediği görülmektedir. Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından ise sosyalist parti üyelerinin daha düşük eğilim gösterdiği söylenemez çünkü fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

#### **4.2.6.12 Siyasi Görüş (Muhafazakâr) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler**

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın siyasi görüş olarak muhafazakâr ideolojiyi benimsemiş olmak ve olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.18’de görülebilir.

**Tablo 4. 18: Siyasi Görüş (Muhafazakâr) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Görüş (Muhafazakâr)		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Hayır	135	2.383	0.958	-17.091	<b>0.000</b>
	Evet	106	4.179	0.671		
Temel Muhafazakârlık	Hayır	135	3.204	0.715	-4.737	<b>0.000</b>
	Evet	106	3.636	0.694		
Din Muhafazakârlığı	Hayır	135	3.026	0.778	-13.691	<b>0.000</b>
	Evet	106	4.248	0.607		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Hayır	135	1.842	0.877	-7.069	<b>0.000</b>
	Evet	106	2.714	1.004		

Siyasi görüş değişkeni açısından muhafazakâr olduğunu belirten ve belirtmeyen parti üyeleri arasında muhafazakârlığın farklı boyutlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Welch T-Test sonuçlarına göre aile muhafazakârlığı boyutunda muhafazakâr olmayan parti üyelerinin ortalaması (2.383), muhafazakâr olan parti üyelerinin ortalamasına (4.179) kıyasla anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur ( $t = -17.091$ ,  $p = 0.000$ ).

Temel muhafazakârlık açısından da benzer bir durum gözlemlenmiş olup muhafazakâr olmayan parti üyeleri (3.204), muhafazakâr olan parti üyelerine (3.636) kıyasla anlamlı derecede daha düşük muhafazakârlık eğilimi sergilemiştir ( $t = -4.737$ ,  $p = 0.000$ ).

Din muhafazakârlığı boyutunda ise muhafazakâr olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.026), muhafazakâr olan parti üyelerinin ortalamasına (4.248) kıyasla anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur ( $t = -13.691$ ,  $p = 0.000$ ).

Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni açısından muhafazakâr olmayan parti üyeleri (1.842), muhafazakâr olan parti üyelerine (2.714) kıyasla anlamlı derecede daha düşük muhafazakârlık eğilimi sergilemiştir ( $t = -7.069$ ,  $p = 0.000$ ).

Genel olarak değerlendirildiğinde muhafazakâr olduğunu belirten parti üyelerinin aile, temel, din ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlık boyutlarında, muhafazakâr olmayan parti üyelerine kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimleri sergilediği görülmektedir. Tüm değişkenler açısından farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir ( $p < 0.05$ ).

#### 4.2.6.13 Siyasi Görüş (Liberal) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın siyasi görüş olarak liberal ideolojiyi benimsemiş olmak ve olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.19’da görülebilir.

**Tablo 4. 19: Siyasi Görüş (Liberal) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Görüş (Liberal)		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Hayır	231	3.204	1.218	1.912	0.057
	Evet	10	2.450	1.294		
Temel Muhafazakârlık	Hayır	231	3.377	0.741	-2.462	<b>0.032</b>
	Evet	10	3.780	0.494		
Din Muhafazakârlığı	Hayır	231	3.576	0.926	0.875	0.403
	Evet	10	3.275	1.070		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Hayır	231	2.254	1.031	2.828	<b>0.017</b>
	Evet	10	1.567	0.738		

Siyasi görüş değişkeni açısından liberal olduğunu belirten ve belirtmeyen parti üyeleri arasında muhafazakârlığın farklı boyutlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Welch T-Test sonuçlarına göre aile muhafazakârlığı boyutunda liberal olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.204), liberal olan parti üyelerinin ortalamasına (2.450) kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Ancak istatistiksel olarak anlamlılık sınırında yer almaktadır ( $t=1.912, p=0.057$ ). Bu nedenle fark kesin olarak anlamlı kabul edilemez.

Temel muhafazakârlık açısından liberal olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.377), liberal olan parti üyelerinin ortalamasına (3.780) kıyasla anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur ( $t=-2.462, p=0.032$ ). Bu sonuç liberal olan parti üyelerinin temel muhafazakârlık düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Din muhafazakârlığı açısından liberal olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.576), liberal olan parti üyelerinin ortalamasına (3.275) kıyasla daha yüksek bulunmuş olsa da bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ( $t=0.875, p=0.403$ ).

Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeninde ise liberal olmayan parti üyelerinin ortalaması (2.254), liberal olan parti üyelerinin ortalamasına (1.567) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ( $t = 2.828, p = 0.017$ ). Bu sonuç

liberal parti üyelerinin sığınmacılar konusunda daha düşük muhafazakârlık eğilimi sergilediğini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde temel muhafazakârlık açısından liberal olan parti üyelerinin daha yüksek muhafazakârlık eğilimleri gösterdiği söylenebilir. Sığınmacılar konusunda ise liberal olan parti üyeleri, liberal olmayan parti üyelerine kıyasla daha düşük muhafazakârlık eğilimi göstermektedir. Aile ve din muhafazakârlığı açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

#### 4.2.6.14 Siyasi Görüş (İslamcı) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın siyasi görüş olarak İslamcı görüşü benimsemiş olmak ve olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşmış farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.20’de görülebilir.

**Tablo 4. 20: Siyasi Görüş (İslamcı) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Görüş (İslamcı)		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Hayır	171	2.771	1.177	-11.448	<b>0.000</b>
	Evet	70	4.155	0.675		
Temel Muhafazakârlık	Hayır	171	3.309	0.718	-2.803	<b>0.006</b>
	Evet	70	3.601	0.743		
Din Muhafazakârlığı	Hayır	171	3.256	0.866	-10.785	<b>0.000</b>
	Evet	70	4.314	0.606		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Hayır	171	2.057	0.991	-4.084	<b>0.000</b>
	Evet	70	2.638	1.008		

Siyasi görüş değişkeni açısından İslamcı olduğunu belirten ve belirtmeyen parti üyeleri arasında muhafazakârlığın farklı boyutlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Welch T-Test sonuçlarına göre aile muhafazakârlığı boyutunda İslamcı olmayan parti üyelerinin ortalaması 2.771 iken İslamcı olan parti üyelerinin ortalaması 4.155 olarak hesaplanmıştır. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ( $t=-11.448$ ,  $p = 0.000$ ). Bu durum İslamcı olan parti üyelerinin aile muhafazakârlığı düzeylerinin İslamcı olmayan parti üyelerine kıyasla belirgin şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Temel muhafazakârlık açısından İslamcı olmayan parti üyelerinin ortalaması 3.309, İslamcı olan parti üyelerinin ortalaması ise 3.601 olarak hesaplanmıştır. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ( $t=-2.803, p=0.006$ ). Bu bulgu İslamcı olan parti üyelerinin temel muhafazakârlık düzeylerinin İslamcı olmayan parti üyelerine kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Din muhafazakârlığı boyutunda İslamcı olmayan parti üyelerinin ortalaması 3.256, İslamcı olan parti üyelerinin ortalaması ise 4.314 olarak hesaplanmıştır. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ( $t=-10.785, p = 0.000$ ) ve İslamcı olan parti üyelerinin din muhafazakârlığı düzeylerinin, İslamcı olmayan parti üyelerine kıyasla oldukça yüksek olduğu görülmüştür.

Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni açısından da gruplar arasında anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. İslamcı olmayan parti üyelerinin ortalaması 2.057 iken İslamcı olan parti üyelerinin ortalaması 2.638 olarak bulunmuştur. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ( $t=-4.084, p=0.000$ ). Bu durum İslamcı olan parti üyelerinin sığınmacılar konusunda daha muhafazakâr bir tutum sergilediğini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde İslamcı olduğunu belirten parti üyelerinin aile, temel, din ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlık boyutlarında, İslamcı olmayan parti üyelerine kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimleri sergilediği görülmektedir. Tüm değişkenler açısından farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir ( $p<0.05$ ).

#### **4.2.6.15 Siyasi Görüş (Ülkücü) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler**

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın siyasi görüş olarak ülkücü görüşü benimsemiş olmak ve olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.21'de görülebilir.

**Tablo 4. 21: Siyasi Görüş (Ülkücü) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Görüş (Ülkücü)		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Hayır	213	3.057	1.216	-5.095	<b>0.000</b>
	Evet	28	4.054	0.936		
Temel Muhafazakârlık	Hayır	213	3.384	0.728	-0.521	0.606
	Evet	28	3.468	0.809		
Din Muhafazakârlığı	Hayır	213	3.481	0.941	-5.703	<b>0.000</b>
	Evet	28	4.188	0.560		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Hayır	213	2.208	1.022	-0.686	0.498
	Evet	28	2.357	1.088		

Siyasi görüş değişkeni açısından ülkücü olduğunu belirten ve belirtmeyen parti üyeleri arasında muhafazakârlığın farklı boyutlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Welch T-Test sonuçlarına göre aile muhafazakârlığı boyutunda ülkücü olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.057), ülkücü olan parti üyelerinin ortalamasına (4.054) kıyasla anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur ( $t=-5.095, p=0.000$ ). Bu sonuç ülkücü parti üyelerinin aile muhafazakârlığı düzeylerinin belirgin şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Temel muhafazakârlık açısından ülkücü olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.384), ülkücü olan parti üyelerinin ortalamasına (3.468) kıyasla daha düşük olmasına rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ( $t=-0.521, p=0.606$ ). Bu durum, ülkücü parti üyelerinin temel muhafazakârlık açısından belirgin bir fark oluşturmadığını göstermektedir.

Din muhafazakârlığı boyutunda ülkücü olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.481), ülkücü olan parti üyelerinin ortalamasına (4.188) kıyasla anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur ( $t=-5.703, p=0.000$ ). Bu sonuç ülkücü olan parti üyelerinin din muhafazakârlığı eğilimlerinin ülkücü olmayan parti üyelerine göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni açısından ülkücü olmayan parti üyelerinin ortalaması (2.208), ülkücü olan parti üyelerinin ortalamasına (2.357) kıyasla daha düşük olmasına rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ( $t = -0.686, p = 0.498$ ). Bu durum ülkücü olan parti üyelerinin sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından belirgin bir fark oluşturmadığını göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde ülkücü olduğunu belirten parti üyelerinin aile ve din muhafazakârlığı boyutlarında ülkücü olmayan parti üyelerine kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimleri sergilediği görülmektedir. Temel muhafazakârlık ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından ise gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ( $p>0.05$ ).

#### 4.2.6.16 Siyasi Görüş (Feminist) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın siyasi görüş olarak feminist görüşü benimsemiş olmak ve olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığı grup içi normal dağılım sağlanmadığından Welch t-testiyle test edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 4.22’de görülebilir.

**Tablo 4. 22: Siyasi Görüş (Feminist) ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			Welch T-Test	
Siyasi Görüş (Feminist)		n	Ort.	Ss	Test	p
Aile Muhafazakârlığı	Hayır	225	3.259	1.196	4.765	<b>0.000</b>
	Evet	16	1.958	1.044		
Temel Muhafazakârlık	Hayır	225	3.417	0.741	2.247	<b>0.037</b>
	Evet	16	3.069	0.587		
Din Muhafazakârlığı	Hayır	225	3.606	0.924	2.816	<b>0.012</b>
	Evet	16	2.969	0.870		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Hayır	225	2.253	1.041	2.076	0.052
	Evet	16	1.833	0.760		

Siyasi görüş değişkeni açısından kendini feminist olarak tanımlayan ve tanımlamayan parti üyeleri arasında muhafazakârlığın farklı boyutlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Welch T-Test sonuçlarına göre, aile muhafazakârlığı boyutunda feminist olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.259), feminist olan parti üyelerinin ortalamasına (1.958) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ( $t = 4.765$ ,  $p = 0.000$ ). Temel muhafazakârlık açısından da feminist olmayan parti üyeleri (3.417), feminist olan parti üyelerine (3.069) kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimi sergilese de bu fark istatistiksel olarak daha düşük düzeyde anlamlıdır ( $t = 2.247$ ,  $p = 0.037$ ).

Din muhafazakârlığı boyutunda feminist olmayan parti üyelerinin ortalaması (3.606), feminist olan parti üyelerinin ortalamasına (2.969) kıyasla anlamlı derecede daha

yüksek bulunmuştur ( $t = 2.816$ ,  $p = 0.012$ ). Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkeni açısından feminist olmayan parti üyeleri (2.253), feminist olan parti üyelerine (1.833) kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimi sergilese de bu fark istatistiksel olarak anlamlılık sınırında kalmıştır ( $t = 2.076$ ,  $p = 0.052$ ).

Genel olarak değerlendirildiğinde kendini feminist olarak tanımlayan parti üyelerinin aile, temel ve din muhafazakârlığı boyutlarında feminist olmayan parti üyelerine kıyasla daha düşük muhafazakârlık eğilimleri sergilediği görülmektedir. Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından da feminist olan parti üyelerinin daha düşük eğilim gösterdiği ancak bu farkın diğer boyutlara kıyasla daha az belirgin olduğu söylenebilir.

#### 4.2.6.17 Eğitim Düzeyi ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın eğitim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı eğitim düzeyi değişkeni 2’den fazla gruptu olduğundan ANOVA(F) testi veya Welch ANOVA testi ile test edilebilir. Öncelikle grup içi normal dağılımın ve grup varyanslarının eşitliğinin sağlanıp sağlanmadığı ölçülmüştür. Analiz sonuçları aşağıdaki tablo 4.23’te görülebilir.

**Tablo 4. 23: Eğitim Düzeyi ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			ANOVA (F) Test	
Eğitim Düzeyi		n	Ort.	Ss	Welch-F	Sig.
Aile Muhafazakârlığı	Lise ve Altı	41	3.500	0.977	8.310	<b>0.001</b>
	Lisans	181	3.188	1.260		
	Y.Lisans ve Üzeri	19	2.325	1.056		
Temel Muhafazakârlık	Lise ve Altı	41	3.288	0.885	2.580	0.088
	Lisans	181	3.445	0.707		
	Y.Lisans ve Üzeri	19	3.132	0.594		
Din Muhafazakârlığı	Lise ve Altı	41	3.677	0.755	1.660	0.202
	Lisans	181	3.576	0.955		
	Y.Lisans ve Üzeri	19	3.197	1.016		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Lise ve Altı	41	2.000	0.966	1.347	0.271
	Lisans	181	2.280	1.042		
	Y.Lisans ve Üzeri	19	2.193	1.014		

Eğitim d¼zeyi değişkenine g¼re muhafazak¼rlıęın farklı boyutlarında anlamlı farklılık olup olmadığı Welch-F testi ile incelenmiştir. Sonuçlara g¼re aile muhafazak¼rlıęı açısından eğitim d¼zeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (Welch-F=8.310,  $p = 0.001$ ). Post-hoc testlerinden Tukey testi incelendiğinde y¼ksek lisans ve ¼zeri eğitim seviyesindeki parti ¼yelerinin (Ort.=2.325) lise ve altı eğitim d¼zeyine sahip parti ¼yeleri (Ort.=3.500) ve lisans mezunlarından (Ort.=3.188) anlamlı olarak daha d¼ř¼k aile muhafazak¼rlıęı g¼stermektedirler. Bu durum eğitim seviyesinin artmasıyla aile muhafazak¼rlıęının azaldığına işaret eder.

Temel muhafazak¼rlık açısından eğitim d¼zeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Welch-F=2.580,  $p=0.088$ ). Benzer şekilde din muhafazak¼rlıęı açısından da eğitim d¼zeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Welch-F=1.660,  $p=0.202$ ). Sığınmacılar konusunda muhafazak¼rlık açısından da eğitim d¼zeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Welch-F=1.347,  $p=0.271$ ).

Genel olarak değerlendirildiğinde eğitim d¼zeyi arttıķa aile muhafazak¼rlıęının anlamlı şekilde azaldığı ancak temel ve din muhafazak¼rlıęı ile sığınmacılar konusunda muhafazak¼rlık açısından eğitim seviyeleri arasında belirgin bir farklılık olmadığı g¼r¼lmektedir.

#### **4.2.6.18 Gelir D¼zeyi ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler**

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazak¼rlıęı, temel muhafazak¼rlık, din muhafazak¼rlıęı ve sığınmacılar konusunda muhafazak¼rlıęın gelir d¼zeylerine g¼re anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı eğitim d¼zeyi değişkeni 2'den fazla gruplu olduğundan ANOVA(F) testi veya Welch ANOVA testi ile test edilebilir. ¼ncelikle grup içi normal dağılımının ve grup varyanslarının eşitliğinin sağlanıp sağlanmadığı ¼l¼lm¼řt¼r. Analiz sonuçları aşağıdaki tablo 4.24'te g¼r¼lebilir.

**Tablo 4. 24: Gelir Düzeyi ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			ANOVA (F) Test	
Gelir Düzeyi		N	Ort.	Ss	Welch-F	Sig.
Aile Muhafazakârlığı	11.402 TL-15.000 TL	31	3.054	1.032	1.660	0.153
	15.001 TL- 25.000 TL	61	3.456	1.145		
	25.001 TL-35.000 TL	49	3.116	1.182		
	35.001 TL-50.000 TL	46	3.312	1.358		
	50.001 TL- 80.000 TL	37	2.766	1.292		
	80.001 TL ve üstü	17	3.049	1.330		
Temel Muhafazakârlık	11.402 TL-15.000 TL	31	3.406	0.817	0.315	0.903
	15.001 TL- 25.000 TL	61	3.421	0.726		
	25.001 TL-35.000 TL	49	3.310	0.822		
	35.001 TL-50.000 TL	46	3.480	0.653		
	50.001 TL- 80.000 TL	37	3.378	0.698		
	80.001 TL ve üstü	17	3.312	0.724		
Din Muhafazakârlığı	11.402 TL-15.000 TL	31	3.621	0.761	0.467	0.799
	15.001 TL- 25.000 TL	61	3.648	0.919		
	25.001 TL-35.000 TL	49	3.515	0.922		
	35.001 TL-50.000 TL	46	3.609	1.004		
	50.001 TL- 80.000 TL	37	3.358	1.035		
	80.001 TL ve üstü	17	3.618	0.915		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	11.402 TL-15.000 TL	31	2.075	1.039	1.481	0.205
	15.001 TL- 25.000 TL	61	2.301	0.988		
	25.001 TL-35.000 TL	49	2.177	0.936		
	35.001 TL-50.000 TL	46	2.457	1.132		
	50.001 TL- 80.000 TL	37	1.910	0.935		
	80.001 TL ve üstü	17	2.431	1.223		

Tablo incelendiğinde bütün değişkenlerde gelir düzeylerine göre anlamlı olarak bir farklılaşma olmadığı ( $p>0.05$ ) görülmektedir.

#### 4.2.6.19 Meslek ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın meslek gruplarına göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı eğitim düzeyi değişkeni 2'den fazla gruplu olduğundan ANOVA(F) testi veya Welch ANOVA testi ile test edilebilir. Öncelikle grup içi normal dağılımın ve grup varyanslarının eşitliğinin sağlanıp sağlanmadığı ölçülmüştür. Analiz sonuçları aşağıdaki tablo 4.25'te görülebilir.

**Tablo 4. 25: Meslek ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			ANOVA (F) Test	
Meslek		n	Ort.	Ss	Welch-F	Sig.
Aile Muhafazakârlığı	Diğer	101	3.109	0.519	1.918	0.079
	Belirsiz	27	3.097	0.513		
	Eğitim	43	3.067	0.436		
	Kamu ve Büro	11	3.123	0.331		
	Sağlık	13	3.081	0.544		
	Sanat	10	3.267	0.581		
	Serbest	10	2.583	0.594		
	Mühendislik	12	2.947	0.380		
	Ticaret	14	2.779	0.518		
Temel Muhafazakârlık	Diğer	101	3.375	0.710	1.118	0.369
	Belirsiz	27	3.307	0.744		
	Eğitim	43	3.570	0.585		
	Kamu ve Büro	11	3.318	0.834		
	Sağlık	13	3.546	0.748		
	Sanat	10	2.880	0.757		
	Serbest	10	3.270	1.240		
	Mühendislik	12	3.525	0.716		
	Ticaret	14	3.414	0.763		
Din Muhafazakârlığı	Diğer	101	3.437	0.708	1.108	0.375
	Belirsiz	27	3.461	0.592		
	Eğitim	43	3.524	0.417		
	Kamu ve Büro	11	3.441	0.427		
	Sağlık	13	3.581	0.534		
	Sanat	10	3.150	0.562		
	Serbest	10	3.175	0.765		
	Mühendislik	12	3.475	0.614		
	Ticaret	14	3.618	0.523		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Diğer	101	2.391	0.856	0.773	0.628
	Belirsiz	27	2.454	0.426		
	Eğitim	43	2.424	0.512		
	Kamu ve Büro	11	2.298	0.412		
	Sağlık	13	2.258	0.468		
	Sanat	10	1.907	0.867		
	Serbest	10	2.040	1.021		
	Mühendislik	12	2.179	0.713		
	Ticaret	14	2.230	0.675		

Tablo incelendiğinde muhafazakârlık değişkenlerinden hiçbirinin meslek gruplarına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı ( $p>0.05$ ) görülmektedir. Bu durumda meslekler farklılaşsa da muhafazakârlık düzeyinin değişmediği söylenebilir.

#### 4.2.6.20 Yaşadığı Yer ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın yaşadığı yere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı eğitim düzeyi değişkeni 2’den fazla gruplu olduğundan ANOVA(F) testi veya Welch ANOVA testi ile test edilebilir. Öncelikle grup içi normal dağılımın ve grup varyanslarının eşitliğinin sağlanıp sağlanmadığı ölçülmüştür. Analiz sonuçları aşağıdaki tablo 4.26’da görülebilir.

**Tablo 4. 26: Yaşadığı Yer ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			ANOVA (F) Test	
Yaşadığı Yer		n	Ort.	Ss	Welch-F	Sig.
Aile Muhafazakârlığı	Köy/İlçe	43	3.744	0.970	8.367	<b>0.000</b>
	İl	76	3.169	1.095		
	Metropol	122	2.974	1.329		
Temel Muhafazakârlık	Köy/İlçe	43	3.486	0.743	0.630	0.534
	İl	76	3.325	0.785		
	Metropol	122	3.404	0.704		
Din Muhafazakârlığı	Köy/İlçe	43	3.895	0.705	5.036	<b>0.008</b>
	İl	76	3.464	0.975		
	Metropol	122	3.508	0.955		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Köy/İlçe	43	2.155	1.097	0.110	0.896
	İl	76	2.237	0.970		
	Metropol	122	2.243	1.047		

Yaşanılan yer değişkenine göre muhafazakârlık boyutlarında anlamlı farklılık olup olmadığı Welch-ANOVA testi ile incelenmiştir. Aile muhafazakârlığı açısından yaşanılan yer grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (Welch-F=8.367, p=0.000). Köy veya ilçede yaşayan parti üyelerinin aile muhafazakârlığı ortalaması (Ort.=3.744) en yüksekken ilde yaşayan parti üyelerinde (Ort.=3.169) ve metropolde yaşayan parti üyelerinde (Ort.=2.974) bu değer birbirine yakın ve köy/ilçeye göre daha düşüktür. Post-hoc testlerinden Tukey testi de bu sonucu göstermektedir. Bu durum kırsal bölgelerde yaşayan parti üyelerinin aile değerlerine daha fazla bağlı olduğunu göstermektedir.

Temel muhafazakârlık açısından yaşanılan yer değişkeni grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Welch-F=0.630, p=0.534). Köy/ilçede (Ort.=3.486), ilde (Ort. = 3.325) ve metropolde (Ort.=3.404) yaşayan parti üyelerinin temel

muhafazakârlık ortalamaları birbirine yakın olup yaşanılan yerin bu değişken üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Din muhafazakârlığı açısından yaşanılan yer değişkeni grupları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir (Welch-F=5.036, p=0.008). Köy veya ilçede yaşayan parti üyelerinin din muhafazakârlığı ortalaması (Ort.=3.895) en yüksek olup bunu metropolde yaşayan parti üyeleri (Ort.=3.508) ve ilde yaşayan parti üyeleri (Ort.=3.464) birbirine yakın fakat köy/ilçeye göre daha düşük bir ortalama ile takip etmektedir. Post-hoc testlerinden Tukey testi de anlamlı farklılığın köy/ilçe grubu ile bu diğer iki grup arasında olduğunu göstermektedir. Bu durum kırsal bölgelerde din muhafazakârlığının daha güçlü olabileceğini göstermektedir.

Sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından yaşanılan yer grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Welch-F=0.110, p = 0.896). Köy/ilçede (Ort.=2.155), ilde (Ort.=2.237) ve metropolde (Ort.=2.243) yaşayan parti üyelerinin sığınmacılara yönelik muhafazakârlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Sonuç olarak aile muhafazakârlığı ve din muhafazakârlığı açısından yaşanılan yer değişkenine bağlı anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Kırsalda yaşayan parti üyeleri aile ve din muhafazakârlığında daha yüksek eğilim gösterirken temel muhafazakârlık ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

#### **4.2.6.21 Kiminle Yaşadığı ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler**

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlığın kiminle yaşadığına göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı eğitim düzeyi değişkeni 2'den fazla gruplu olduğundan ANOVA(F) testi veya Welch ANOVA testi ile test edilebilir. Öncelikle grup içi normal dağılımın ve grup varyanslarının eşitliğinin sağlanıp sağlanmadığı ölçülmüştür. Analiz sonuçları aşağıdaki tablo 4.27'de görülebilir.

**Tablo 4. 27: Kiminle Yaşadığı ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Bulgular**

Grup Değişkeni		İstatistik Değerler			F-Test	
Kiminle Yaşadığı		n	Ort.	Ss	F	Sig.
Aile Muhafazakârlığı	Ailemle	221	3.218	1.205	1.495	0.261
	Arkadaşlarımla	9	2.500	1.354		
	Yalnız	11	2.818	1.475		
Temel Muhafazakârlık	Ailemle	221	3.397	0.738	0.704	0.513
	Arkadaşlarımla	9	3.133	0.794		
	Yalnız	11	3.536	0.662		
Din Muhafazakârlığı	Ailemle	221	3.593	0.916	1.061	0.375
	Arkadaşlarımla	9	3.389	1.039		
	Yalnız	11	3.114	1.120		
Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	Ailemle	221	2.220	1.031	0.035	0.966
	Arkadaşlarımla	9	2.296	0.978		
	Yalnız	11	2.273	1.114		

Tablo incelendiğinde muhafazakârlık değişkenlerinden hiçbirinin parti üyelerinin kiminle yaşadığına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı ( $p>0.05$ ) görülmektedir. Bu durumda parti üyelerinin kiminle yaşadığı veya evini kiminle paylaştığı farklılaşsa da muhafazakârlık düzeyinin değişmediği söylenebilir.

#### 4.2.6.22 Yaş ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Analizler

Araştırma değişkenleri olan aile muhafazakârlığı, temel muhafazakârlık, din muhafazakârlığı ve sığınmacılar konusunda muhafazakârlık değişkenlerinin demografik değişken olan yaş ile olan korelasyon ilişkileri aşağıdaki Tablo 4.28'de verilmiştir. Aile muhafazakârlığı dışındaki değişkenler normal dağıldığından bu değişkenlerle yaş değişkeni arasında pearson korelasyon katsayısı, aile muhafazakârlığı ile yaş arasında spearman rank korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

**Tablo 4. 28: Araştırma Değişkenleri ile Yaş Arasındaki Korelasyon Değerleri**

		Yaş
1	Aile Muhafazakârlığı	-0.030
2	Temel Muhafazakârlık	-0.085
3	Din Muhafazakârlığı	-0.154
4	Sığınmacılar Konusunda Muhafazakârlık	0.060
5	Yaş	1.000

n=241. \* $p<0.05$ . \*\* $p<0.01$

Tablo incelendiğinde yaş ile araştırma değişkenleri arasında anlamlı bir korelasyon ilişkisi olmadığı ( $p>0.05$ ) görülebilir. Bu durumda farklı yaştakilerin muhafazakârlık seviyelerinin değişmediği söylenebilir.

### 4.3 Görüşme Bulguları

Tezin nitel araştırma yanını birebir görüşmeler oluşturmuştur. AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi, her partiden 5 üye olmak üzere toplamda 10 üyeyle derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

#### 4.3.1 Siyasi Partide Görev Alma Sebepleri

AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi gençlere “Neden AK Parti/CHP Gençlik Kollarında görev almaktasınız?” diye sorulmuştur.

A1 (2024) kod adlı Gençlik Kolları üyesi genç, geçmişte Türkiye’de bazı alanlarda yasak olan başörtüsü sorununun AK Parti iktidarı döneminde sona erdiğine işaret etmiştir. Başörtüsünün hayat tarzına müdahale olduğu ve toplumsal özgürlük alanına girdiğini belirtmiştir. AK Parti’yi tercih etmesinin başka bir sebebini “Recep Tayyip Erdoğan’ın şahsına olan beğenisi” şeklinde ifade etmiştir.

Bu yaklaşım doğrultusunda A1 kod adlı gencin muhafazakâr bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Çünkü dinî değerlerin korunması muhafazakârlığın bir temasıdır. Ayrıca bir diğer muhafazakâr tema olan güçlü ve etkili siyasi otorite, Recep Tayyip Erdoğan’a olan beğeni ile de ilişkilendirilebilir.

C1 (2024) kod adlı Gençlik Kolları üyesi CHP Gençlik Kollarını tercih etmesinin sebebini; siyaset kurumuna olan ilgisi, CHP Gençlik Kolları bünyesinde düşüncelerini rahat ifade etmesi gibi nedenler olduğunu belirtmiştir. CHP’de küçük yaşlardan beri bulunduğunu ve düşüncelerinin dikkate alındığını ifade etmiştir. Buna ek olarak CHP’nin parti politikalarını beğenmesinden kaynaklı olduğuna değinmiştir

C1 kod adlı gencin ifade ettiklerinden anlaşılacağı üzere CHP’yi tercih etme sebepleri içinde doğrudan muhafazakârlık teması içeren bir neden bulunmamaktadır.

A2 (2024) kod adlı genç, üniversitede Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü öğrencisi olduğunu belirterek siyasete olan ilgisinden bahsetmiştir. Siyaset alanındaki akademik bilgilerini parti içindeki faaliyetlerle pratik bilgiye dönüştürmek istediğine değinmiştir. AK Partinin dinî, millî, kültürel değerleri benimsediğine vurgu yapmıştır. AK Parti’de var olan koruyucu siyaset anlayışını beğendiğini belirtmiştir. AK Parti genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın karizmatik lider olduğunu ifade etmiştir.

A2 kod adlı kişinin özellikle “koruyucu siyaset” vurgusu yapması muhafazakâr bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Nitekim muhafaza kelimesinin bir anlamı da korumaktır. Diğer yandan Recep Tayyip Erdoğan kaynaklı “karizmatik lider” vurgusu muhafazakârlığın güçlü ve etkili siyasi otorite görüşüyle örtüşebilmektedir. Ayrıca dinî, millî ve kültürel değerlerin korunması da doğrudan muhafazakâr bir temadır.

C2 (2024) kod adlı genç, CHP İstanbul Gençlik Kollarında bulunma sebebini İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Ekrem İmamoğlu olduğunu ifade etmiştir. Genelde çoğu kişinin Mustafa Kemal Atatürk’ün kurduğu parti olarak yanıt verebileceğini ama kendisinin özgün fikrinden kaynaklı bu şekilde cevap verdiğini belirtmiştir. Ekrem İmamoğlu’nu Beylikdüzü Belediye Başkanı olduğu zamanlardan beri takip ettiğine ve yaptığı hizmetlerden etkilendiğine değinmiştir. Kendisini en büyük siyasi figür olarak gördüğünü de ifade etmiştir.

C2 kod adlı kişinin CHP’de bulunmasını Ekrem İmamoğlu’na bağlamıştır. Siyasi kişilerin güçlü ve etkili yönünü işaret ettiği için muhafazakâr bir eğilim içinde olduğu anlaşılabilir.

A3 (2024) kod adlı gencin verdiği yanıtta göze çarpan ilk unsur aile olmuştur. AK Parti’de bulunma sebebinin aileden gelen bir siyasi gelenek olduğunun altını çizmiştir. Ailesinin sırasıyla Refah Partisi (RP), Fazilet Partisi (FP), Saadet Partisi (SAADET) bünyelerinde siyaset yaptığını değinmiştir. AK Partinin kurulduğundan beri ileriye ve geleceğe yönelik adımlar attığını savunmuştur. Siyasi ideolojisini muhafazakâr demokrat olarak belirtmiştir. Ayrıca AK Partinin gençlere önem verdiğini ve Gençlik Kollarındaki gençlerin ileride önemli görevler aldığını gördüğü için AK Parti Gençlik Kollarını tercih ettiğini ifade etmiştir.

A3 kod adlı üyenin AK Parti Gençlik Kollarında bulunma sebebini öncelikle aile faktörüne bağlaması açık muhafazakâr bir eğilim olarak düşünülebilir. Bunun yanında siyasi bir gelenekten bahsediyor olması bu eğilimi kuvvetlendirmektedir. Zira siyasi düşüncesini muhafazakâr demokrat olarak da tanımlamaktadır. Ayrıca AK Partinin gençlere önem veren bir parti olduğu savunmaktadır.

C3 (2024) kod adlı genç, CHP’de bulunma sebebini aileden gelen bir gelenek olarak yorumlamıştır. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk’ün kurduğu bir parti olması ve CHP’nin dünya görüşüne uygun bir

parti olması açısından CHP Gençlik Kollarını tercih ettiğini ifade etmiştir. CHP Gençlik Kollarında bulunurken kendisini evinde gibi hissettiğini beyan etmiştir.

C3 kod adlı kişinin özellikle “aile ve gelenek” vurgusu yapması açık bir muhafazakâr bir eğilim olarak göze çarpmaktadır. Öte yandan CHP Gençlik Kollarında bulunma sebebini Mustafa Kemal Atatürk’ün kurduğu parti olmasından kaynaklı olduğunu ifade etmesi tarihî şahsiyetlere karşı gösterilen teveccühten dolayı muhafazakâr yaklaşım olarak görmek mümkündür.

A4 (2024) kod adlı genç, AK Partide bulunma sebebini yetiştiği aile olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca AK Partinin inançlarını yansıtan bir parti olduğuna inanmaktadır. Özellikle AK Partinin inanç özgürlüklerini koruyan düzenlemelerini işaret etmiştir. Ayrıca AK Partinin dünya görüşüne yakın olduğunu belirtmiş olup kendisinin toplumsal olaylara ilgisinden dolayı AK Parti Gençlik Kollarını tercih ettiğini ifade etmiştir.

A4 kod adlı gencin, AK Parti Gençlik Kollarında ailesinden dolayı yer aldığı ifadesi muhafazakâr bir yaklaşımdır. Bununla birlikte AK Partiyi inanç özgürlüklerini savunan bir parti olarak görmesi yine A4 kod adlı gencin muhafazakâr bir tavır sergilediğinin göstergesidir.

C4 (2024) kod adlı genç CHP Gençlik Kollarında bulunma sebeplerinden bahsederken öncelikle ailesinin kökeninin CHP’li olmasına dikkat çekmiştir. Herhangi bir çıkar amacı gütmeyen partisinde görev aldığını belirtmiştir. Ayrıca partisini Atatürk ilke ve inkılâplarına sahip çıkan bir parti olarak görmesi bunda etkili olmuştur.

C4 kod adlı gencin, CHP Gençlik Kollarında bulunma sebebini ailesinin kökeni olarak ifade etmesi muhafazakâr bir eğilim olarak anlaşılmaktadır. Diğer yandan C4 kod adlı gencin Atatürk ilke ve inkılâplarından dolayı partide bulunduğunu ifade etmesi tarihî şahsiyetlerin görüşlerinden esinlendiği için muhafazakâr bir tutum olarak değerlendirilebilir.

A5 (2024) kod adlı genç AK Parti’yi tercih etme sebebini partisinin millî ve manevi değerlere hizmet eden bir parti olduğuna inanması olarak göstermektedir. Ayrıca AK Partinin dinî özgürlükler alanında yaptığı reformları işaret etmiştir.

A5 kod adlı genç AK Partide bulunma sebebini iki ayrı muhafazakâr yaklaşımla dile getirmiştir. Bunlardan biri AK Partinin millî ve kültürel değerlere sahip çıkması,

ikincisi ise dinî değerleri korumasıdır. Dolayısıyla A5 kod adlı gencin muhafazakâr bir yaklaşım sergilediğini söylemek mümkündür.

C5 (2024) kod adlı genç CHP’de bulunma sebebini aileden silsile yoluyla gelen bir gelenek olduğu şeklinde açıklamıştır. Diğer partiler hakkında pek fikri olmadığı için CHP’nin etkisinde kaldığını ifade etmiştir. Ayrıca ülkede yaşanan ekonomik sorunlar ve sosyal yaşamın zorluğuna tepki gösteren muhalefet partisi olduğu için CHP’yi tercih ettiğini vurgulamıştır.

C5 kod adlı genç CHP’de bulunma sebeplerinden biri olarak muhafazakâr tema olan aileden gelen bir gelenek olarak göstermiştir. Bu yönden muhafazakâr eğilim sergilemiştir. Ayrıca CHP’yi tercih etmesinin sebebini ekonomik şartlara ve CHP’nin muhalif bir parti olmasına bağlamıştır.

### **Kısa Değerlendirme:**

Bu bölümde AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üye gençlerle siyasi partide görev alma sebepleri üzerine derinlemesine görüşmelere yer verilmiştir. Soruya verilen cevaplar neticesinde gençlerin muhafazakâr yaklaşımları irdelenmiştir. Her Gençlik Kolları üyesinin verdiği cevapta muhafazakâr yaklaşım görmek mümkün olmamıştır. Zira sorunun muhafazakâr kriterleri net bir şekilde içeren bir yanı bulunmamaktadır. Ancak gençlerin verdiği cevaplar içerisinde muhafazakâr bir eğilim görüleceği düşüncesi hasıl olmuştur. Nitekim bunu yer yer görmek mümkün olmuştur. Örneğin sıklıkla karşılaşılan cevaplardan biri ailesel faktörlerdir. Gençlerin parti tercihlerinde aile kurumunun etkisinde kaldıkları görülmüştür.

İnsanların ilk olarak benlik sahibi olduğu yer ailedir. Ailenin değerleri, inançları, gelenek ve kültürleri bireyin hayata bakış açısını etkiler (Doğan, 2015: 173). Çocukluktan yetişkinlik dönemine kadar bireyin karakteristik yapısı ailesi tarafından şekillenir. Birey ailesinden aldıklarıyla hayata karşı bir bakış açısı kazanmış olur (Heywood, 2016: 99). Hayatta bireylerin kimlik kazandığı ilk yer aile kurumudur (Çaha, 2006: 22). Anlaşılaçağı üzerine bireylerin hayata ilk adım attıkları yer ailedir. Ailenin etkisinde kalmaları kaçınılmaz bir durumdur.

Gençlerin siyasi partide görev alma sebeplerine verdiği cevaplardan biri de tarihî kişiliklere, güçlü ve otoriter liderlere duydukları beğenidir. Lider odaklı siyaset anlayışını benimseyen gençlerden bahsetmek mümkündür. Her iki partiye mensup

gençlerde de bu yaklaşım görülmektedir. Tarih ve otoriteyle muhafazakâr ideoloji arasında mutlak bir ilişkiden bahsedilebilir (Özer, 2019: 46).

İlk soruda gençlere neden AK Parti/CHP içinde görev yapmaktasınız, diye sorulmuştur. A3 ve A4 kod adlı AK Partide iki genç, CHP’de ise C3, C4 ve C5 kod adlı üç genç ailesel nedenlerden dolayı olduğunu ifade etmiştir. Aile muhafazakâr bir tema olduğu için gençlerin yarısı muhafazakâr eğilim göstermiştir. Gençlerin ideolojik eğilimleri ve parti seçimlerinde ailenin önemi ortaya çıkmıştır.

A1, A2, C2, C3 ve C4 kod adlı her iki parti üyesi toplamda beş genç siyasi şahsiyetlerin parti tercihlerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Siyasi liderler bazen tarihî şahsiyetleri bazen de lidere bağlı otoriteyi temsil etmektedir. Bu minvalde düşünüldüğünde gençlerin muhafazakâr yaklaşım sergilediği düşünülmektedir.

A1, A4, A5 kod adlı AK Partili gençler dinî sebeplerden dolayı AK Partiyi tercih ettiğini vurgulamıştır. AK Partinin dinî özgürlükleri destekleyici tavrının bunda etkili olduğunu düşünmektedirler. Din, muhafazakâr bir toplumda desteklenmesi gereken bir olgudur. Dolayısıyla AK Partili üç genç muhafazakâr eğilim sergilemiştir.

A2 kod adlı AK Partili genç AK Parti’yi tercih etmesinin sebebinin AK Partinin korumacı siyaseti olduğunu belirtmiştir. Korumacı siyaset ise muhafazakâr bir terimdir. Ülkelerin kendi kültürel değerlerini, toplumsal yapısını korumayı amaç edinmesi bakımından bunun muhafazakâr bir eğilim olduğu tespit edilebilir.

#### **4.3.2 Siyasi Otoritenin Özellikleri**

AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi gençlere “Güçlü ve etkili bir siyasi otorite hakkında ne düşünüyorsunuz? Siyasi otoritenin sınırları nasıl olmalı?” diye sorulmuştur.

A1 (2024) kod adlı genç, bireylerin haklarını koruma noktasında siyasi otoritenin güçlü ve istikrarlı olması gerektiğini vurgulamıştır. Bunları dile getirirken anayasa ve hukuka bağlı kalınmasının altını çizmiştir. Vatandaşların temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi hususuna dikkat çekmiştir. Nitekim, bireylerin temel hakları olan, yaşam, inanç, düşünce özgürlüğü, kanuni hakim güvencesi gibi hakların devlet tarafından korunması gerektiği yönünde fikir beyan etmiştir. Hem güçlü bir devlet yapısından hem de insan odaklı bir yapının bir arada olması gerekliliğinden söz etmiştir. Bunu Machiavelli’nin güçlü devlet anlayışıyla, Şeyh Edebali’nin “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” anlayışının harmanlandığı bir örnekle ifade etmiştir. Devletin

bu iradeyi siyasi lider ile yapabileceğini ve bunun en iyi örneğinin Recep Tayyip Erdoğan olduğunu eklemiştir.

A1 kod adlı genç üyenin bu ifadeleriyle güçlü ve etkili bir siyasi otoriteden yana olduğu anlaşılmıştır. Özellikle vatandaşların haklarını koruması bakımından siyasi otoritenin güçlü olmasına değinmiştir. A1 kod adlı genç siyasi otoritenin hem güçlü hem de insancıl olması yönünde fikir beyan etmiştir. Bu da muhafazakârlığın denge unsuruyla açıklanabilir. Çünkü muhafazakârlığın aşırılık ve katılık içermeyen bir yanı vardır. Ayrıca güçlü lider vurgusu yapmıştır. Güçlü ve etkili bir siyasi otorite muhafazakâr düşünceyle örtüşmektedir. Dolayısıyla A1 kodlu gencin muhafazakâr bir yaklaşım içinde olduğu anlaşılmaktadır.

C1 (2024) kod adlı genç, güçlü ve etkili bir siyasi otoritenin toplum için gerekli olduğuna dair görüş bildirmiştir. Ancak, bu otoritenin sınırlarının açıkça tanımlanması ve korunması gerektiğine değinmiştir. Otoritenin gücünü, vatandaşları kısıtlayacak ve vatandaşların haklarını ihlal edecek seviyede olmaması yönünde açıklamıştır. İnsanların da karar alma süreçlerine (referandum) dâhil edilmesine değinmiştir.

C1 adlı gencin söylemleri siyasi otoritenin güçlü ve etkili olması gerektiği düşüncesini desteklemektedir. Bu yönüyle muhafazakâr bir görüş sergilediği görülmektedir. Bunu belirtirken özellikle vurguladığı nokta, otoritenin halk ile barışık olması yönündedir.

A2 (2024) kod adlı genç, güçlü ve etkili bir siyasi otoriteden yana olduğunu ifade etmiştir. Özellikle devlet otoritesinin güce ihtiyaç duyduğu zamanlarda daha disiplinli, normal zamanlarda ise daha yumuşak ve anlayışlı yönde tavır sergilemesi gerektiğini ifade etmiştir.

A2 kod adlı genç, güçlü ve etkili bir siyasi otoriteyi desteklediği için muhafazakâr bir yaklaşım içinde olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca A1 kod adlı gencin de ifade ettiği gibi siyasi otoritenin gücünün dengeli olması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Dolayısıyla bu vurgu muhafazakârlığın itidalli yaklaşımını ifade etmektedir.

C2 (2024) kod adlı genç, güçlü ve etkili bir siyasi otoritenin varlığından yana olduğunu bildirmiştir. Özellikle güçlü ve etkili bir siyasi otoritenin insanların temel hak ve güvenliğini sağlaması açısından önemli olduğunu vurgulamıştır. Devletin bu

otoriteyi uygularken katı bir yöntem seçmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Siyasi otoritenin sınırlarını ise insanların can güvenliği koruması olarak belirtmiştir.

C2 kod adlı genç güçlü ve etkili bir siyasi otoriteyi savunduğu için muhafazakâr bir yaklaşım göstermiştir. Devletin katı yöntemler kullanmaması gerektiğini düşünmesi muhafazakâr düşüncenin katılık içermeyen yapısıyla örtüşmektedir. Siyasi otoritenin sınırlarını belirtirken ise liberal bir yaklaşım içinde olduğu da anlaşılmaktadır.

A3 (2024) kod adlı genç; güçlü ve etkili bir siyasi otoritenin adalet, demokrasi, temsil, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleriyle mümkün olabileceğinden bahsetmiştir. Siyasi otorite uygulanırken herkese eşit bir şekilde yaklaşılması yani insanlar arasında iltimas geçilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Adalet yapısının güçlüler tarafından istismar edilebildiğini vurgulamıştır. Özellikle vali, kaymakam, hakim, savcı gibi atamaların siyasi otoritenin etkisinde kalabildiğine değinmiştir. Adalet sisteminin bağımsız olması ve olumsuz örneklere karşı siyasi otoritenin sınırları korumaya yönelik adımlar atması gerektiğini belirtmiştir.

A3 kod adlı gencin söylediklerinden anlaşılan, güçlü ve etkili bir siyasi otoriteden yana olduğudur. Bunu daha çok siyasi otoritenin dejenere olmaması gerektiği yönüyle ifade etmiştir. Herkese eşit mesafede olmasının faydalarına değinmiştir. Dolayısıyla A3 kod adlı genç üyenin muhafazakâr yaklaşım sergilediği anlaşılabilir.

C3 (2024) kod adlı genç, siyasi istikrarın sağlanması adına güçlü ve etkili bir otoritenin varlığından yana olmuştur. Bunu derken, siyasi otoritenin sınırlarını tarif etmiştir. Bilhassa demokratik kuralları benimseyen, hukukun üstünlüğüne bağlı, şeffaflık içeren ve insan haklarına saygılı olması gerektiğinin altını çizmiştir. Neticede siyasi otoritenin bu sınırları korumak şartıyla güçlü ve etkili olması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.

C3 kod adlı genç güçlü ve etkili siyasi otoritenin özellikle siyasi istikrarı beraberinde getireceğine vurgu yapmıştır. Dolayısıyla muhafazakâr bir yaklaşım sergilemiştir. Bunlara ek olarak siyasi otoritenin, temel hak ve özgürlükleri koruma altına alarak hukukun üstünlüğünü benimsemesi gerektiğini belirtmiştir. Bu söylemler de muhafazakâr bir tavır olarak anlaşılabilir.

A4 (2024) kod adlı genç, güçlü ve etkili bir siyasi otoriteden yana olduğunu belirtmiştir. Siyasi otoritenin sınırlarının ise aşırılık içermemesi gerektiğini vurgulamıştır.

A4 adlı genç üyenin güçlü ve etkili bir siyasi otoriteden yana olduğu anlaşıldığından muhafazakâr bir eğilim içinde olduğu söylenebilir. Siyasi otoritenin sınırlarının ise orta bir dengede olmasını ifade etmesi ise yine bir muhafazakâr eğilimi içermektedir.

C4 (2024) kod adlı genç, güçlü ve etkili bir siyasi otoriteden yana görüş bildirmiştir. Güçlü ve etkili siyasi bir otoritenin ülkede yaşayan insanların maddi olanaklarıyla mümkün olabileceğini savunmuştur. Refah seviyesi yüksek olan halkın otoriteyi daha çok benimseyeceğini düşünmektedir. Din ve otoritenin keskin ayrımından bahsetmiştir. Avrupa devletlerinde devlet-otorite ilişkisinin Türkiye'ye göre daha sağlıklı işlediğini ifade etmiştir.

C4 kod adlı gencin üye olduğu ve görev aldığı CHP'nin ana muhalefet, AK Partinin ise iktidar parti olduğu bir süreçte iktidarı eleştiren bir söylem sergilemesi anlaşılabilir bir durumdur. Bu soruyu siyasi rekabetin ötesinde değerlendirmek doğru olacaktır. Dolayısıyla C4 kod adlı genç üye güçlü ve etkili bir siyasi otoriteden yana olduğunu söyleyerek muhafazakâr bir yaklaşım göstermiştir.

A5 (2024) kod adlı genç, güçlü ve etkili bir otoritenin hızlı karar alabilme kabiliyetine vurgu yapmıştır. Özellikle savaş ve afet gibi zor durumlarda siyasi otoritenin güçlü olması gerektiğine bu sayede hızlı kararlar alabileceğine değinmiştir. Kurtuluş Savaşı örneğini vererek başkomutanlık yetkilerinin genişletilmesiyle millî mücadelenin daha etkin olduğunu söylemiştir. Güçlü ve etkili bir siyasi otoritenin, uzun vadeli kalkınma hedeflerine de yardımcı olacağı inancındadır. Geleceğe yönelik icraatların gerçekleşmesi hususunda istikrar sağlayabileceğini ifade etmiştir. Otoritenin sınırlarını ise hukukun üstünlüğüne ve temel hak ve özgürlüklerin korunmasıyla bağdaştırmıştır.

A5 kod adlı genç, güçlü ve etkili otoriteden yana olduğunu açık bir şekilde ifade ederek muhafazakâr bir eğilim sergilemiştir. Güçlü ve etkili bir siyasi otoritenin hızlı karar alabilme yetisinden bahsetmiştir. Otoritenin sınırlarını ise hukukun üstünlüğü ve temel hak ve özgürlük bağlamında ifade ettiğinden muhafazakâr tavır gösterdiği anlaşılmıştır.

C5 (2024) kod adlı genç, güçlü ve etkili bir otoriteyi açıkça desteklemiştir. Otorite sınırlarının ise geniş olması gerektiğini aksi takdirde ülkede başıboşluk olacağını ve yönetsel kriz yaşanacağını dile getirmiştir. Türkiye'nin siyasi kültürü ve toplumsal yapısının lider odaklı siyaseti benimsediğini savunmuştur. Devletin zayıf düşmemesi

adına güçlü lidere ihtiyaç duyulduğunu Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan örneğiyle vermiştir.

C5 kod adlı genç, net bir muhafazakâr tavır göstermiştir. CHP gençlik kollarında üye ve görevli olan C5 kod adlı gencin AK Parti lideri için verdiği bu olumlu örnek günümüzde yaşanan siyasi çekişmenin uzağında bir değerlendirme olarak dikkati çekmiştir.

### **Kısa Değerlendirme:**

Bu bölümde AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kollarında üye gençlerle “Güçlü ve etkili bir siyasi otorite hakkında ne düşünüyorsunuz? Siyasi otoritenin sınırları nasıl olmalı?” sorusu üzerine derinlemesine görüşmelere yer verilmiştir. Bu görüşmeler neticesinde gençlerin muhafazakâr yaklaşımları anlaşılmıştır. AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi toplamda 10 genç üyenin hepsi güçlü ve etkili siyasetten yana görüş bildirerek muhafazakâr bir eğilim sergilemiştir. Her iki partili gençlerin aynı ve benzer yönde eğilim göstermesi dikkat çekici bir sonuçtur. Gençler, siyasi otoritenin sınırları hakkındaki görüşlerinde ise özellikle iki noktanın altını çizmiştir. Birisi siyasi otoritenin sınırlarının hukukun üstünlüğü ilkesine dayalı temel hak ve özgürlüklerin korunarak sağlanmasıdır. Diğeri ise siyasi otoritenin aşırılık içermeyen, dengeli bir yaklaşım sergilemesidir.

Muhafazakâr düşünce insan doğasının sınırlı bir yapısı olduğuna kanaat getirmiştir. Bu yüzden hayatın içinde farklı boyutlarda otoritenin varlığı kaçınılmaz bir gereksinim haline gelmektedir. Muhafazakâr ideolojiye göre otoritenin türü ne olursa olsun otorite toplumsal düzenin sağlanabilmesi adına bir anahtar görevi görür (Duman, 2017a: 147). İnsanların otoriteyle ilişkisi bir gönüllülük değil zorunluluk içermektedir. Otorite ilişkisi bazı yükümlülükler neden olur. Her bireyin özgür halî ve davranışları şahsına münhasırdır. Herkesin keyfince yaşayacağı kuralsız bir düzen zordur. Otoriteye karşı bir biat meydana gelmez ise toplumda bir belirsizlik oluşur. Muhafazakâr düşünce aile içindeki ebeveynlerin otoritesini buna örnek verir. Çocukların güvenliği, sağlıklı beslenmenin sağlanması gibi ihtiyaçlar otoriteyi meşru hâle getirir. Burada herhangi bir rıza aranmaz. Dolayısıyla toplumun sevk ve idaresinin sağlanması, kural koyma gibi durumlar için otoritenin varlığı kaçınılmazdır (A.g.e.: 148-149). Otoriteyi doğal düzenin bir aracı olarak görmek mümkündür. Siyasi otoritenin güçlü ve etkili olması toplum barışı adına önem arz

etmektedir. Otoritenin insanlara sunduğu dayanışma ve güvenlik duygusu toplumun sağlıklı bir şekilde hayatını sürmesini sağlar.

Muhafazakârlar otoritenin topluma baskı uygulamaması gerektiğini savunur. Otoritenin sınırları toplumsal düzeni aşmayacak şekilde olması gerekir (Graham ve Hoffman, 2015: 197). Otorite kulağa hoş gelen fakat içi boş siyasi kavramlarla insanlara katı uygulamalarda bulunursa meşruluğunu zayıflatır. Otorite iyi niyetli olsa bile müdahaleci tavrıyla insanların özel alanlarına karışmamalıdır (Kirk, 2008: 248-249). Siyasi otoritenin doğal sınırları aşmaması gerekir. Ailesel ve toplumsal değerlerin otorite tarafından tahrip edilmemesi bilakis korunması otoritenin meşruluğunu kuvvetlendirir.

### **4.3.3 Topluluk Grupları ve Devlet İlişkisi**

AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi gençlere “Topluluk grupları olan hemşehri dernekleri, esnaf teşkilatı, sendikalar vs. hakkında ne düşünüyorsunuz? Devlet bu oluşumlar üzerinde baskı kurabilir mi?” diye sorulmuştur.

A1 (2024) kod adlı genç, topluluk gruplarının, insanların bir araya gelme ihtiyacından kaynaklandığını vurgulamıştır. Bir insandaki eksik parçanın, diğer bir insanda bulunabildiği örneğini vererek bu vesileyle insanların birbirlerini dayanışmayla tamamlamış olacağını ileri sürmüştür. İnsanın kendinde olmayan cevherlerden de hayatına değer kattığını belirtmiştir. Topluluk gruplarının var olmasında herhangi bir olumsuzluk görmediğini ve devletin bu oluşumlar üzerinde baskı kurmaması gerektiğini ifade etmiştir. Fakat otoritenin bu oluşumlar üzerinde denetleyici faktöründen bahsetmiştir. Otoriteyi bu oluşumların tepesinde yasal sınırları çizen bir güç olarak betimlemiştir.

A1 kod adlı genç üye, her ne kadar topluluk gruplarının sıkıca denetlenmesi gerektiğinden bahsetse de topluluk gruplarının önemi ve otorite tarafından bu gruplara baskı kurulmaması yönünde fikir beyan ettiği için bu üyenin muhafazakâr yaklaşım içinde olduğu anlaşılmaktadır.

C1 (2024) kod adlı genç, topluluk gruplarının olumsuz yanlarına dikkat çekmiştir. Topluluk gruplarının yasa dışı faaliyetlerine mali engeller getirilmesi gerektiğini işaret etmiştir. Topluluk gruplarının kamuoyunu rahatsız eden faaliyetlerde bulunduğu takdirde otorite tarafından kısıtlaması gerektiğini beyan etmiştir. Özellikle

dinî inanç eksenli topluluk gruplarının daha fazla mercek altında tutulması gerektiğini ifade etmiştir.

C1 kod adlı genç üyenin söylemlerinden yola çıkıldığında bu gencin muhafazakâr eğilim sergilemediği anlaşılmıştır.

A2 (2024) kod adlı genç, insanların ihtiyaçlarına yönelik sorunların topluluk grupları aracılığıyla çözüme kavuşabileceğini dile getirmiştir. Ayrıca topluluk grupları ve siyaset arasındaki ilişkiye değinmiştir. Bir nevi bu grupların siyasete etki edebileceğini düşünmektedir. Otorite tarafından topluluk gruplarına baskı yapılmaması fakat bu grupların denetlenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Özellikle devlet ve topluluk gruplarının dayanışma içinde olması gerektiğini beyan etmiştir.

A2 kod adlı genç üyenin söylemlerinden muhafazakâr bir tutum çıkarmak mümkündür. A2 kod adlı gencin, devlet ve topluluk grupları arasında olmasına inandığı dayanışma, muhafazakârlığın bir temasını göstermektedir.

C2 (2024) kod adlı genç, topluluk gruplarının işlevsel yanını ve faydalarını dile getirmiştir. Topluluk gruplarının amacından sapması ve terörle iltisaklı hâle gelebileceği noktasında bu gruplara tereddütlü yaklaşmaktadır. Anayasayı ve devletin bütünlüğünü tehdit ettiği durumlarda devletin baskı kurabileceğini onun dışında baskı kurmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Bu yönüyle yaklaşıldığı zaman C2 kod adlı gencin topluluk grupları hakkındaki görüşlerinin müspet olduğu anlaşılmakta olup muhafazakâr tutum sergilediği görülmektedir. Özellikle topluluk gruplarının terörle iltisaklı faaliyet gösterdikleri takdirde devlet tarafından engellemeleri hususuna değinmiştir.

A3 (2024) kod adlı genç, çeşitlilik ve katılım açısından topluluk gruplarının demokratik toplumlardaki öneminden bahsetmiştir. Devletin baskıcı tavır takınmasının bu oluşumların örgütlenme özgürlüklerini engelleyeceğini düşünmektedir. Toplumun faydasına yönelik devlet müdahaleleri olabileceğini ifade etmiştir.

A3 kod adlı genç, topluluk gruplarına müspet yaklaşımından dolayı açık bir muhafazakâr yaklaşım sergilemiştir. Topluluk grupları, toplumun zararına yönelik faaliyet gösterdiklerinde devletin müdahaleci bir tavır sergilemesi gerektiğini vurgulamıştır.

C3 (2024) kod adlı genç, topluluk gruplarının insanları kucaklayıcı yanından bahsederek sivil toplum açısından önemli olduklarını dile getirmiştir. Devletin topluluk gruplarına yönelik aşırı şekilde baskı göstermemesi ve örgütlenme özgürlüğüne saygı duyması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca devletin hukukun üstünlüğü ilkesini koruyarak yasal olmayan faaliyetlere izin vermemesi gerekir, diye görüş bildirmiştir.

C3 kod adlı genç üyenin, topluluk grupları hakkındaki görüşleriyle net muhafazakâr bir yaklaşım içinde olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca hukukun üstünlüğüne dikkat çekerek topluluk gruplarının yasal çerçevede faaliyet göstermesi gerektiğini ifade etmiştir.

A4 (2024) kod adlı genç, muhafazakâr tema olan gelenek ve kültür gibi olguların korunması bakımından topluluk gruplarının önemini vurgulamıştır. Toplumsal dayanışma tarafına dikkat çekmiştir. Topluluk grupları faaliyetleri açısından anayasa ve hukuka aykırı olduklarında denetlenmelidir yönünde görüş bildirmiştir.

A4 kod adlı gencin topluluk gruplarına olan müspet yaklaşımından dolayı muhafazakâr yaklaşım içinde olduğu anlaşılmıştır. Muhafazakârlığın dayanışma temasına dikkat çekmiştir. Hukuka aykırılık içerdiği takdirde siyasi otoritenin bu grupları denetlemesi gerektiğinden bahsetmiştir.

C4 (2024) kod adlı genç, topluluk gruplarının insanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma rolü üstlendiğini ifade etmiş olup topluluk gruplarının faydalarından bahsetmiştir. Muhafazakâr düşüncenin önemseydiği değerlerden olan toplumsal kültürün bu topluluklar tarafından korunduğunu savunmuştur. Devletin bu topluluklar üzerinde özgürlük açısından baskıcı olamayacağını düşünmektedir.

C4 kod adlı genç üyenin, topluluk gruplarına olan müspet yaklaşımından dolayı net bir muhafazakâr tavır gösterdiği anlaşılmıştır. Toplumsal kültürün devamlılığı açısından topluluk gruplarının rolüne değinmiştir. Nitekim toplumsal kültürün korunması muhafazakâr bir yaklaşımdır.

A5 (2024) kod adlı genç; demokrasi, sivil toplum, katılımcılık adına topluluk gruplarının önemini altını çizmiştir. Topluluk gruplarını insanların ortak ilgi alanlarında buluşabileceği bir sivil toplum kurumu olarak görmektedir. Ancak topluluk gruplarının faaliyetlerinde ulusal güvenlik sorunları ve anayasaya aykırılık gibi durumlar olduğu takdirde devlet müdahale etmelidir yönünde görüş bildirmiştir.

A5 kod adlı genç üyenin, verdiği cevaplar ışığında muhafazakâr yaklaşım sergilediği anlaşılmıştır. Toplulukların güvenlik sorunu ve hukuka aykırılık gösterdikleri takdirde devletin sınır getirmesi gerektiğini belirtmiştir.

C5 (2024) kod adlı genç, topluluk gruplarının insanlar arasında dayanışma sağladığını düşünmektedir. Baskıya maruz kalmamaları gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca devletin kendine yakın olan topluluk gruplarına iltimas geçtiğini bildirmiştir. Bütün topluluk gruplarına aynı mesafede olunmasının öneminden bahsetmiştir.

C5 kod adlı üye gencin topluluk gruplarına olan müspet yaklaşımından dolayı muhafazakâr tutum içinde olduğu anlaşılmaktadır. Muhafazakârlığın bir teması olan dayanışma olgusuna vurgu yapması bunun göstergesidir. Ancak devletin kendine yakın topluluk gruplarına ayrıcalık göstermemesi gerektiğini de ifade etmiştir.

### **Kısa Değerlendirme:**

Bu bölümde AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kollarındaki gençlerle “Topluluk grupları olan hemşehri dernekleri, esnaf teşkilatı, sendikalar vs. hakkında ne düşünüyorsunuz? Devlet bu oluşumlar üzerinde baskı kurabilir mi?” diye sorulmuştur. Bunun üzerine derinlemesine görüşmelere yer verilmiştir. A1, A2, C2, A3, C3, A4, C4, A5 ve C5 kod adlı AK Partiden beş, CHP’den ise dört parti üyesi genç, topluluk gruplarının hakkında olumlu görüş bildirerek muhafazakâr tutum sergilemiştir. Her iki parti üyesi gençlerin topluluk gruplarının faydaları noktasında mutabık düşüncelere sahip olması önem arz etmektedir. AK Partili ve CHP’li gençlerin topluluk grupları üzerindeki çekinceleri bazılarının yasadışı faaliyetlerde bulunmasıdır. Bu konuya müşterek olarak dikkat çekmişlerdir. Bu aşamada gençlerin görüşü devletin denetleme mekanizmasının bu gruplar üzerinde katı bir şekilde uygulanması yönünde olmuştur.

Topluluk gruplarının topluma getirdiği faydalar toplumun gelişmesi bakımından önemlidir. Toplumsal istikrarın sağlanmasına yardımcı olur (Graham ve Hoffman, 2015: 197). Sosyal kurumlar insanlar arasında sinerji meydana getirir. İnsanların daha mutlu ve duygulu olmasına vesile olur (Beneton, 2016: 110). Topluluk grupları insanların iç dinamikleridir (Çaha, 2006: 19). Bireylerin tek başına iletişimsiz şekilde hayatlarını idame ettirmeleri mümkün değildir. İletişim ve etkileşim hâlinde olmaları onlara güç katar (Duman, 2018: 106). Anlaşılacağı üzere topluluk grupları bireyin gelişimi açısından çok önemlidir. Bu gruplar birey için tabiri yerindeyse bir nefes

alanıdır. Grupların toplumsal devamlılık bakımından güçlü bir rolü vardır. Toplumların gelenek, kültür ve inançlarını sürdürebilmeleri bu grupların varlığıyla kolaylaşmaktadır. Sosyal iletişim hâlinde olmaları sayesinde toplumun önceliğini amaç edinmeleri bireyseliğin bir sonucu olan bencilliği ortadan kaldırmaktadır.

#### **4.3.4 Aile ve Birey-Toplum İlişkisi**

AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi gençlere “Aile ne kadar iyi ve güçlü olursa, birey ve topluma o denli yansır. Dolayısıyla aile, birey ve toplumdan önemlidir. Buna katılıyor musunuz?” diye sorulmuştur.

A1 (2024) kod adlı genç, aileyi birey ve toplumdan farklı görmediğini ifade etmiştir. Sorulan soruda yer alan sıralama içinde ailenin bireyden ve toplumdan bir önceliğinin olmadığını düşünmektedir. Bu önem sıralamasının bir rekabete dönüşebileceğini savunmuştur. Ailenin önemli bir kurum olduğuna dikkat çekmesine rağmen birey ve toplumdan daha önemli olduğunu düşünmemektedir. Durum ve şartlara göre bu öncelik sıralamasının değişebileceğini düşünmektedir.

A1 kod adlı gencin aile hakkındaki görüşlerinde herhangi bir olumsuzluk gözlenirse dahi muhafazakâr düşüncenin aileye biçtiği değerle uyuşmamaktadır. Dolayısıyla A1 kod adlı genç üyenin muhafazakâr bir tutum sergilemediği anlaşılmaktadır.

C1 (2024) kod adlı genç, ailenin birey ve toplumdan önce geleceğini düşünmektedir. Aileyi bireylerin hayattaki her duygunun başlangıç noktası olarak gördüğünü ifade etmiştir. Aile ortamında deneyim sağlanacağını, iyi bir aile eğitiminden geçen gençlerin topluma faydalı bir birey olacağını, toplumdaki dayanışmanın aileden gelen birikimlerle oluşacağını altını çizmiştir. İşsizlik ve şiddet gibi olumsuzlukların aileden gelen güçlü bir birikim ile ortadan kalkabileceğine inanmaktadır.

C1 kod adlı genç, aileye verdiği önemle birlikte net bir muhafazakâr yaklaşım sergilemiştir. Ailenin birey ve toplumdan öncelikli yanını işaret etmiştir. Özellikle C1 kod adlı gencin muhafazakâr düşüncenin değer verdiği deneyim ve dayanışma kavramlarına vurgu yapması muhafazakâr bir yaklaşımdır. C1 kod adlı üye gencin söylemleri ışığında net bir muhafazakâr tavır aldığı görülebilir.

A2 (2024) kod adlı genç, her ne kadar aileyi toplumun önemli parçası olarak ifade etse de birey ve toplum unsurlarının önünde görmemektedir. Her birinin eşit ve bütün olduğunu vurgulamaktadır.

Muhafazakâr düşüncenin aileye atfettiği özel bir imtiyaz vardır. Buradan hareketle A2 kod adlı üye gencin muhafazakâr bir yaklaşıma sahip olmadığını söylemek mümkün olabilir.

C2 (2024) kod adlı genç, ailenin birey ve toplumdaki önemli olduğuna inanmaktadır. Aileyi birey ve toplumdaki üstte tutarak ailenin misyonundan bahsetmiştir. Çocuk eğitiminin ilk durağının aile olduğunu düşünmektedir. Ailenin toplumsal işlevine vurgu yapan C2 kod adlı genç üye, ailenin toplumda denge ve düzeni sağlayan dinamik yanına işaret etmiştir.

C2 kod adlı genç, çocuk eğitiminin aile kurumundan başladığını ifade etmiştir. Muhafazakâr temalardan biri olan toplumsal düzenin önemine değinmiştir. C2 kod adlı gencin, aileyi birey ve toplumdaki önde tutmasından dolayı açık bir şekilde muhafazakâr tavır sergilediği anlaşılmıştır.

A3 (2024) kod adlı genç, bireyin aileden aldığı kazanımlar ile faydalı bir birey olacağı, faydalı bireylerin de topluma refah katacağı düşüncesindedir. Üyesi olduğu ve aktif görev aldığı partisinin teşkilatındaki ilişkileri aile tabiriyle açıklamaktadır. A3 kod adlı genç, Gençlik Kollarındaki tüm kademeleri aile olarak tabir etmiştir. Bu durumun aileye verdikleri kıymeti ifade ettiğini belirtmiştir. Ailenin kırmızı çizgileri olduğuna dikkat çekmiştir.

A3 kod adlı genç, topluma faydalı bireylerin kazandırılması hususunda ailenin öneminden bahsetmiştir. Aileyi kırmızı çizgi olarak tabir etmesinden de anlaşılacağı üzere net bir muhafazakâr yaklaşım sergilediği anlaşılmaktadır.

C3 (2024) kod adlı genç, güçlü aile yapısının birey ve topluma olan faydalarından bahsederek, ailenin birey ve toplumdaki önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Devletin bile ailenin özeline giremeyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca eğitim ve ekonomik şartların aile, birey ve toplum ilişkilerini etkilediği yönünde fikir beyan etmiştir.

C3 kod adlı genç, ailenin birey ve toplumdaki önemli olduğunu ifade etmesi muhafazakâr bir yaklaşım içinde olduğunu göstermiştir. Otoritenin bile zaruret olmadıkça aile özeline karışamayacağı muhafazakâr söylemdir. C3 kod adlı gencin devletin, ailenin özeline giremeyeceği beyanı ile neredeyse örtüşmektedir.

A4 (2024) kod adlı genç, aileyi birey ve toplumdaki üstte konumlandığını ifade etmiştir. Bireyin siyasi, sosyal, dinî gibi birçok alandaki düşünce temellerinin ailesi tarafından atıldığını düşünmektedir. Aileye atfettiği değeri İslam düşüncesiyle örneklendirmiştir.

A4 kod adlı üye genç, aileyi birey ve toplumdaki önemli görmüştür. Bireyin düşünce yapısının oluşmasında ailenin belirleyici bir etken olduğuna inanmaktadır. Muhafazakâr temalardan biri olan inanç faktöründen bahsetmiştir. Dolayısıyla A4 kod adlı gencin muhafazakâr bir yaklaşım sergilediği açıkça anlaşılmaktadır.

C4 (2024) kod adlı genç, aile yapısı iyi ve güçlü olduğu takdirde birey ve topluma o denli yansıtacağını düşünmektedir. Bilakis aile yapısında sıkıntılar olduğunda birey ve toplumda sorunlara sebep olacağını ifade etmektedir. Buradan yola çıkarak aileyi birey ve toplumdaki önemli görmektedir. Aile yapısının bozulmasının neticesinde tüm milleti etkileyeceğini beyan etmiştir. Hatta ülkenin DNA yapısını bozacağını ileri sürmüştür.

C4 kod adlı genç, ailenin birey ve toplumdaki öncelikli bir kurum olduğunun altını çizmiştir. Her şeyin aile ile hayat bulacağını ifade etmiştir. Aile yapısının bozulduğu takdirde ülkenin de bundan ciddi şekilde etkileneceğine inanmaktadır. C4 kod adlı genç üyenin aileye verdiği bu önem net bir muhafazakâr tavrı göstermektedir.

A5 (2024) kod adlı genç, sağlıklı bir toplumun ailede yetişen bireylerle mümkün olduğunu düşünmektedir. Aileyi adeta hayatta çoğu değerlerin öğrenildiği bir okul gibi nitelendirmiştir. Dolayısıyla ailenin toplum ve bireyden önce geleceğini ifade etmiştir. Ailenin dışında kişiliğin oluşmasına etki eden diğer faktörlerin de olduğunu ileri sürmüştür. Bunlara örnek olarak okul arkadaşlığı, iş arkadaşlığı, akrabalığı vermiştir.

A5 kod adlı genç; aileyi, birey ve toplumdaki önde görmektedir. Aileyi bir okul gibi nitelendirerek her şeyin başlangıcı olarak tabir etmektedir. Dolayısıyla A5 kod adlı gencin net bir muhafazakâr eğilim sergilediği anlaşılmaktadır.

C5 (2024) kod adlı genç, aileyi her şeyden üstün tutan beyanıyla aileyi özel bir statüde konumlandırmıştır. Çocuk eğitiminin önemine değinerek bireyin topluma kazandırılmasında ailenin rolünü vurgulamıştır.

C5 kod adlı genç, aileyi üstün tutan bir tavır sergilemiştir. Özellikle çocukların yetiştirilmesi hususuna değinmiştir. Dolayısıyla C5 kod adlı genç üye, net bir muhafazakâr tutum ortaya koymuştur.

### **Kısa Değerlendirme:**

Bu bölümde AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kollarına üye gençlerle “Aile ne kadar iyi ve güçlü olursa, birey ve topluma o denli yansır. Dolayısıyla aile, birey ve toplumdaki önemlidir. Buna katılıyor musunuz?” şeklinde soru sorulmuş olup her bir üyeye derinlemesine görüşme yapılmıştır. Parti üyesi gençlerin çoğunluğu ailenin birey ve toplumdaki önce geleceği ve ailenin iyi ve güçlü olması gerektiği yönünde fikir beyan etmiştir. C1, C2, A3, C3, A4, C4, A5 ve C5 kod adlı AK Partiden üç, CHP’den ise beş parti üyesi genç ailenin birey ve toplumdaki daha önemli olduğunu bildirmiştir. Özellikle CHP’li gençlerin hepsinin muhafazakâr tavır ortaya koyması dikkat çekmiştir.

Toplumsal düzenin sağlıklı işleyişi ailenin iyi ve güçlü olmasıyla başlar (Heywood, 2016: 91). Sosyalistler toplumu, liberaller ise bireyi esas alır. Muhafazakârlığın ise temel kurumu ailedir (Özipek, 2017: 59). Aile menfaatsiz ilişkilerin merkezidir. Herhangi bir hukuki sürecin sonucu değildir (Zaim, 2007: 24). Muhafazakâr düşüncenin aileye verdiği değer çok özeldir. Muhafazakârlar aileyi birey ve toplumdaki önde görür.

### **4.3.5 LGBT Bireyler, Kürtaj ve Evlilik Dışı İlişkilerin Aile Kurumuna Etkileri**

AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi gençlere “LGBT, kürtaj ve evlilik dışı ilişkinin, aile yapısını tehdit ettiğini düşünüyor musunuz? Siyasi otoritenin bu durumlara karşı yaklaşımı nasıl olmalıdır?” diye sorulmuştur.

A1 (2024) kod adlı genç, LGBT gibi oluşumların altında yatan farklı bir niyet olduğunu düşünüyor. Bu oluşumların terör örgütleriyle beraber hareket ettiği gibi küresel bağlantılarının da olduğuna değinmiştir. “LGBT artı bir” diye kendilerini tanımladıklarını ve artı bir demelerindeki maksadı yasa dışılık olarak ifade etmiştir. Kürtaj ile alakalı bazı yasal düzenlemelere değindikten sonra kürtajın dinî boyuttaki karşılığına dair düşüncelerini anlatmıştır. Fetüsün yaşam hakkından da bahsetmiştir. Tıbbi açıdan bir zaruret durumunda kürtajın olabileceğini savunmuştur. Ayrıca zina gibi eylemlerin toplumun yapısını bozacağını söylemiştir. Evlilik dışı ilişkiye sıcak

bakmadığını anlatmıştır. Bilhassa resmî nikâhın kadını koruduğunu ve kadının belli başlı haklardan bu sayede yararlandığını ifade etmiştir.

A1 kod adlı genç üyenin sorulan soruya verdiği yanıtlar dikkate alındığında muhafazakâr yaklaşım sergilediği anlaşılmıştır.

C1 (2024) kod adlı genç, LGBT oluşumunun aile kurumuna zarar vermediğini düşünmektedir. Eşcinsel evliliklerin olabileceğini ve bu ilişkileri iki kişinin tercihi olarak ifade etmiştir. Buna rağmen C1 kod adlı genç, LGBT bireylerinin aleni hallerinden rahatsızlık duyduğunu ve uygunsuz hâllerinin toplum yapısına zarar vereceğini ileri sürmüştür. Evlilik dışı ilişkinin tarafları ilgilendirdiğini ve onların tercihi olduğunu savunmuştur. Kürtaj konusunun ise özellikle annenin kararı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca siyasetin ve siyasilerin bu konularda eşit ve özgürlükçü olmaları gerektiğini söylemiştir. Bu tür eğilimde olan insanların haklarının yasal güvenceyle teminat altına alınması gerektiğini ifade etmiştir.

C1 kod adlı gencin, LGBT bireylerin toplum yapısına zarar verebileceğini düşünmesi muhafazakâr bir etki olarak düşünülebilir. Ancak C1 kod adlı gencin genel söylemlerinden yola çıkıldığında muhafazakâr bir eğilim içinde olmadığı anlaşılmaktadır.

A2 (2024) kod adlı genç; LGBT, kürtaj, evlilik dışı ilişki gibi eğilimlerin aile yapısına zarar verdiğini ifade etmiştir. Siyasi otoritenin bu gibi durumlara karşı temkinli olmasını ve engelleyici önlemler almasını savunmaktadır. Kürtajın keyfî bir şekilde uygulanmasına karşı olduğunu fakat annenin hayati tehlikesi söz konusu ise doktor tavsiyesi şeklinde uygulanabilmesi gerektiğini ifade ediyor. Evlilik dışı ilişkinin aile kurumuna vereceği zararları vurgulamaktadır.

A2 kod adlı gencin bu fikirleriyle birlikte net bir muhafazakâr tavır içinde olduğu söylenebilir.

C2 (2024) kod adlı genç, LGBT olan bireylerin aile kurumuna zarar vermediğini bilakis onlara karşı saygı gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Buna rağmen LGBT bireylerin aleni hâllerinin aile bireyelerine olumsuz örnek teşkil edip aile yapısına zarar vereceğini düşünmektedir. Bu noktada kısıtlanmaları gerektiğine inanıyor. Kürtajın ebeveynleri ilgilendirdiğini ve kürtajın olması gereken bir operasyon olduğunu ifade etmektedir. C2 kod adlı genç, evlilik dışı ilişkinin serbest olmasından yana görüş bildirirken farklı bir noktaya işaret etmektedir. Öyle ki evlilik dışı

ilişkiden doğan çocukların mağduriyet yaşadığına yani sağlıklı aile ortamında yetişememesine dikkat çekmiştir.

C2 kod adlı gencin aile kurumunu önemsemesi ve LGBT bireylerin aleni hâllerinin aileye zarar vereceğini düşünmesi bazı yönleriyle muhafazakâr eğilim içinde olduğunu gösterebilir. Ancak sorulan soru özelinde verdiği yanıtların ağırlığı göz önüne alındığında muhafazakâr bir eğilim içinde olmadığı anlaşılmaktadır.

A3 (2024) kod adlı genç, LGBT oluşumunun aileyi ciddi olarak tehdit ettiğini, aynı zamanda toplumsal yapıya zarar verdiğini dile getirmiştir. LGBT bireylerin eğilimlerinin normal olmadığına biyolojik bir hastalıktan ileri geldiğine değinmiştir. Aleni olmamaları noktasına işaret ederken siyasi otoritenin önleyici önlemler olarak özendirici yaklaşımları engellemesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Evlilik dışı ilişkinin toplumun tüm katmanlarına zarar vereceğini düşünmektedir. Sağlık problemleri dışında kürtajı bir masumun hayatına kastetmek olarak nitelendirmektedir.

A3 kod adlı genç üyenin verdiği yanıtlar ışığında net bir muhafazakâr yaklaşım sergilediği anlaşılmıştır.

C3 (2024) kod adlı genç; özgürlük, laiklik ve insan hakları vurgusuyla LGBT, evlilik dışı ilişki ve kürtajın aile yapısına zarar vermediğini belirtmiştir. Eşcinsellerin anayasaya göre evlenmesinin mümkün olmadığını ancak onların evlenmelerini istediğini ifade etmiştir. Bunlara rağmen Türk kültüründen dolayı eşcinsel bireylerin aleni bir şekilde kamuya açık yerlerde saçma hareketlerde bulunmamaları gerektiğinin altını çizmiştir. Evliliğin kâğıt parçası bir kurum olduğunu, insanların evlenmeden de ilişki kurabileceğini ve evlendikten sonra boşanmanın zor olacağını açıklamıştır. Keyfi sebeplerden ötürü yapılan kürtajı normal karşıladığını belirtmiş ayrıca maddi ve psikolojik sorunların kürtaja sebep olacağına değinmiştir. Kürtaj için doğum kontrol haplarını tavsiye ederken eğitimin önemini de vurgulamıştır.

C3 kod adlı genç üyenin verdiği cevaplar doğrultusunda muhafazakâr olmayan net bir tavır gösterdiği anlaşılmıştır.

A4 (2024) kod adlı genç, LGBT oluşumunun örf, adet, maneviyat çatısı altında aile ve toplum yapısına zarar vereceğini ifade etmiştir. Dünya genelinde de LGBT oluşumuna karşı olumsuz bir bakış açısının mevcut olduğundan bahsederken bu tür cinsel eğilimleri biyolojik bir hastalık olarak nitelendirmiştir. Kürtaja karşı olduğunu dile getiren A4 kod adlı genç, keyfi yapılan kürtaj uygulamasını eleştirirken kürtajın

ancak annenin hayati tehlikesi durumunda yapılabileceğini belirtmiştir. Genelde evlilik dışı ilişkiler sonucunda kürtaj yapılabileceğini ifade etmiştir. A4 kod adlı genç, evlilik dışı ilişkinin topluma zarar verdiği gibi düzensiz bir topluma sebep olabileceğini düşünmektedir. Evlilik dışı ilişkiden meydana gelen çocukların soy ağacının düzeni bakımından belirsizlik riski doğurabileceğini işaret etmiştir.

A4 kod adlı genç üyenin verdiği yanıtlar doğrultusunda net bir muhafazakâr tavır gösterdiği görülmektedir.

C4 (2024) kod adlı genç, LGBT oluşumunun tehlikeli olduğunu ve aile yapısına zarar verdiğini düşünmektedir. Bu tür cinsel eğilimin hastalık boyutunda olduğunu ve bu kimselerin tedavi olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Evlilik yapmalarının sakıncalarından bahsederek eğer önlem alınmaz ise cinsiyet kavramının kaybolabileceğini ifade etmiştir. Nesillere kötü örnek teşkil ettiğini, devletin bu konuda radikal kararlar alması gerektiğinin altını çizmiştir. C4 kod adlı genç, evlilik dışı ilişki sorusuna kişilerin özel hayatı olarak karşılık vermiştir. Bu durumun aileye zarar vermeyeceğini hatta evli olmayan çiftlerin de güzel çocuk yetiştirebildiğini söylemiştir. Devletin bu duruma müdahaleci yaklaşım sergilememesi gerektiğini ailenin sadece evlilik cüzdanından ibaret olmadığına değinmiştir. C4 kod adlı genç, kürtajın anne ve babanın ortak kararıysa ve sağlık açısından gerekliyse yapılmasında sakınca görmediğini belirtmiştir. Anne ve babadan herhangi birinin onay vermemesi durumunda yapılmaması yönünde fikir beyan etmiştir.

C4 kod adlı üye gencin kısmen muhafazakâr tavır sergilediği anlaşılmıştır. LGBT oluşumu hakkındaki görüşleri muhafazakâr çerçevede anlaşılırken evlilik dışı ilişki ve kürtaj hakkındaki görüşleri muhafazakâr anlayışın uzağında görülmektedir.

A5 (2024) kod adlı genç, LGBT oluşumun dış güçlerin kasıtlı olarak millî ve manevi değerleri yok etmek amacıyla kurguladığını düşünmektedir. Aileye verdiği zararlara da değinen A5 kod adlı genç LGBT oluşumunun toplumun yapısını da bozabileceğini ifade etmiştir. Bu tür cinsel eğilimde olan bireylerin dışlanmadığına dikkat çekmiş olup devletin üst makamlarınca bile muhatap alındığını dile getirmiştir. Toplumda aleni müstehcen hâllerine ve evlenmelerine izin verilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu tür oluşumların siyasete alet edilip siyasi ranta dönüşebileceğini düşünmektedir. Önlem alınmadığı takdirde LGBT oluşumunun daha fazla görüldüğü başka milletler gibi olunacağını sinyali vermiştir. A5 kod

adlı genç, evlilik dışı ilişki ve kürtajın aile ve topluma olan zararlarından bahsetmiştir. Özendirici hale gelmemesi gerektiğinden söz etmiştir. Özellikle toplumun kodlarını bozduğuna değinmiş olup öz kültürü zedelediğini vurgulamıştır.

A5 kod adlı üye gencin verdiği cevaplar doğrultusunda net bir muhafazakâr eğilim içinde olduğu anlaşılmıştır.

C5 (2024) kod adlı genç, LGBT oluşumlarının aile yapısını bozduğunu ve topluma olumsuz manada örnek olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca LGBT oluşumlarının kendi aralarında evlenmelerine karşı olduğunu vurgulamıştır. Evlilik dışı ilişkilere ve bu ilişkilerden doğan bebeklere otorite tarafından müdahale edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Kürtaja karşı olmadığını, çiftlerin çocuk bakımında sıkıntı yaşamaları durumunda kürtaja başvurabileceklerini ifade etmiştir.

C5 kod adlı üye genç, LGBT oluşumu hakkındaki yorumlarıyla muhafazakâr bir yaklaşım sergilemiştir. Ancak evlilik dışı ilişki ve kürtaj konusundaki fikirleri muhafazakâr düşüncenin uzağında kalmıştır.

#### **Kısa Değerlendirme:**

Bu bölümde ise AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kollarına üye gençler“ LGBT, kürtaj ve evlilik dışı ilişkinin, aile yapısını tehdit ettiğini düşünüyor musunuz? Siyasi otoritenin bu durumlara karşı yaklaşımı nasıl olmalıdır?” diye sorulmuştur. AK Partili gençlerin hepsi LGBT oluşumunun, evlilik dışı ilişkinin ve kürtajın aile yapısını tehdit ettiği yönünde beyanda bulunmuştur. Dolayısıyla AK Parti’li gençler net bir muhafazakâr tavır sergilemiştir. CHP’li gençlerin hepsi evlilik dışı ilişki ve kürtajın aile yapısına zarar vermediğini ifade etmiştir. CHP’li gençlerin bu yönüyle muhafazakâr yaklaşım içinde olmadıkları anlaşılmaktadır. CHP’li gençler LGBT bireyler konusunda ise mutabık bir görüş birliği içinde değildir. Bazıları LGBT’nin aile yapısını tehdit ettiğini düşünürken bazıları ise tam aksini düşünmektedir.

Bir neslin devamı için aile kurumunu korumak gerekir. Dolayısıyla evlilik ve aile yaşamı çok önemlidir. Evlilik dışı ilişki ve kürtaj gibi olgular aileye büyük zararlar verir (Vural, 2020: 68). Muhafazakârlar eşcinselliği insan fitratına ve yaratılışa aykırı bir durum olarak görür (Özipek, 2017: 69). Aile, bireyi olumsuz eğilimlerden muhafaza eder (Akın, 2012: 5). Muhafazakâr düşünce aileye zarar verebilecek her şeye kalkan olur. Muhafazakârlar için aile, toplumsal düzenin temel taşıdır.

#### 4.3.6 Sığınmacılar Hakkında Görüşler

AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi gençlere “Anadolu’nun geçmişten günümüze gelen kucaklayıcı geleneği düşünüldüğünde sığınmacılar (Suriyeli, Afgan, Ukraynalı) hakkında düşünceleriniz nelerdir?” diye sorulmuştur.

A1 (2024) kod adlı genç, Suriyeliler özelinde konuşurken önceki zamanlarda (Osmanlı Devleti) birlikte yaşandığını sonradan konan sınırların iki toplumu ayırdığını ifade etmiştir. A1 kod adlı genç, Hatay ili sınırındaki vatandaşları iyi görüp 30 kilometre uzaktaki Suriyeli vatandaşları kötü olarak değerlendirmenin doğru bir yaklaşım olmayacağını düşünmektedir. Anadolu’nun ilticacıların ilk adresi olduğunu belirtmiştir. Sığınmacılardan kaynaklı olduğu düşünülen ekonomik sorunların kaynağını yoksul sığınmacının kursağında aranmaması bilakis kapital patronlara sorulması gerektiğini vurgulamıştır. Sığınmacı konusuna insani açıdan dikkat çekmiştir. Suriyelilerin yaşadıkları dramlara değinmiştir.

A1 kod adlı genç sığınmacılara yönelik olumlu tavrından dolayı net bir muhafazakâr yaklaşım göstermiştir.

C1 (2024) kod adlı genç, her ne kadar sığınmacıların ülkeye kabul edilmesi ve destek verilmesi yönünde beyanda bulursa da bu durumu bazı şartlara bağlamıştır. Türkiye’nin bir sığınma evi olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca sığınmacılara yönelik bir denetim eksikliğinin altını çizmiştir. Sığınmacılardan kaynaklı sokakların eskisi gibi güvende olmadığını düşünmektedir. Sığınmacıların nitelikli olanlarının (eğitim, meslek vs.) tercih edilmesi yönünde fikir ileri sürmüştür.

“Anadolu’nun kucaklayıcı geleneği” tabirinde sığınmacı seçmek gibi bir ön şart olmadığı için C1 kod adlı genç üyenin muhafazakâr bir yaklaşım gösterdiğinden bahsetmek pek mümkün olmamıştır.

A2 (2024) kod adlı genç, sığınmacıların aidiyet duygusu yaşamaları adına herhangi bir ayrıma uğramadan ülke vatandaşlarıyla eşit hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Türk vatandaşlarıyla aynı haklara sahip olmalarını istemektedir. Zira aidiyet duygusu kazanmış olurlar. Sığınmacı meselesine insani açıdan baktığını, devletin sığınmacılara yönelik uyum eğitimleri vermesi gerektiğini vurgulamıştır.

A2 kod adlı genç üye sığınmacılara yönelik bu yaklaşımıyla açık bir muhafazakâr tavır sergilemiştir.

C2 (2024) kod adlı genç, sığınmacıların eğitim seviyesi düşük olanlarının ülkemizde kaldığını diğerlerinin başka ülkelerce seçildiğini ifade etmiştir. Sığınmacı kabulünü şartlara bağlamıştır ve nitelikli olanlarının seçilmesi yönünde beyanda bulunmuştur. Seçilen sığınmacılara ise maddi imkânlar sağlanarak sigorta hakkı verilmesini ifade etmiştir.

C2 kod adlı genç güvenli olan sığınmacılara maddi güvence ve sigorta hakkı verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu söylem sığınmacılara yönelik müspet bir yaklaşımdır. Buna rağmen sorulan sorunun özü bakımından değerlendirildiğinde yani “Anadolu’nun kucaklayıcı geleneği” tabiri ayrım yapmadan insan kabulünü içerdiği için C2 kod adlı genç üye muhafazakâr bir yaklaşım sergilememiştir.

A3 (2024) kod adlı genç, sığınmacıların yaşadığı zorluklardan bahsederek onlara hoşgörüyle yaklaşılması ve destek olunması gerektiğini ifade etmiştir. Sığınmacıların varlığının toplumsal çeşitlilik ve zenginlik olarak görülmesini vurgulamıştır. Bu sayede toplumsal uyumun güçleneceğine inanmaktadır. Siyasi otorite hem yerel halkın haklarına riayet etmeli hem de sığınmacıların haklarına sahip çıkmalıdır.

A3 kod adlı genç üyenin bu yaklaşımını açık bir muhafazakâr tavır olarak değerlendirmek mümkündür.

C3 (2024) kod adlı genç, sığınmacı kabulünü bazı şartlara dayandırmıştır. Meslek erbabı olanların alınmasına değinmiştir. Ek olarak çocuk, yaşlı ve kadınların alınmasını, özellikle genç erkeklerin alınmaması gerektiğini ifade etmiştir. Her ne kadar sığınmacıların bahsedilen şartlarla alınması gerektiğini ifade etse de şartlı vatandaşlık verilmesi, sigortalı çalışma hakkı tanınması, hak sahibi bireyler olarak yaşaması gibi sığınmacılara olumlu imtiyazlar verilmesini de dile getirmiştir.

C3 kod adlı genç üyenin bu yaklaşımları göz önüne alındığında açık bir şekilde olmasa da muhafazakâr bir tutum sergilediği söylenebilir.

A4 (2024) kod adlı genç, ırkçılığa karşı olduğunu, insanların birbirinden üstün olmadığını dile getirmiştir. Sığınmacıların haklarının korunması ve toplumla kaynaşmalarının sağlanmasının öneminden bahsetmiştir. Sığınmacı kabulünün kayıt dışı olmaması ve kayıt dışı olanların ancak güvenli ortam sağlandığı zaman gönderilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Sığınmacılar içerisinde meslek sahibi olanların tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

A4 kod adlı üye gencin bu söylemleri “Anadolu’nun kucaklayıcı geleneği” ile tam manasıyla örtüşmese bile kısmen muhafazakâr eğilim olarak anlaşılabilir.

C4 (2024) kod adlı genç, sığınmacı kabul edilebileceğini ve sığınmacıların ayrıma uğramadan yaşamaları gerektiğini düşünmektedir. Ancak suça bulaştıkları takdirde geri gönderilmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Vatandaşlık konusunda ise sığınmacılara vatandaşlık verilmemesi gerektiğini belirtmiş olup vatandaşlık verildiği takdirde ise Türk vatandaşlarıyla aynı sorumluluklara sahip olmaları gerektiğini açıklamıştır.

C4 kod adlı üye gencin bu ifadelerinden yola çıkıldığında net olmasa da muhafazakâr tavır sergilediği anlaşılmaktadır.

A5 (2024) kod adlı genç, özellikle sığınmacılarla olan tarihsel bağlardan bahsetti. Çanakkale ve Kurtuluş Savaşı dönemlerinde Suriyeli ve Afganistanlı halklar ile yapılan kader birliğine değindi. Özellikle Kurtuluş Savaşı sırasında Suriye cephesinde bulunan Şeyh Salih İbn Ali’nin El Nuseyriye Dağlarında Fransız işgalcilere karşı yürüttüğü mücadeleden ve bir Osmanlı askeri olan İbrahim Hananu’nun Halep’te Fransız işgaline karşı başlattığı direnişten bahsetti. Siyasi otoritenin sığınmacı politikasında ilk zamanlarda hata yaptığını ve sonradan bunu düzelttiğini belirtmiştir. Türklerin misafirperver bir millet olduğunu ve bunun dünyaca bilindiğini ifade etmiştir. Sığınmacılardan bilhassa seküler kesimin rahatsız olduğunu bunun da sebebinin dinî inanç eksenli olduğunu dile getirmiştir.

A5 kod adlı üye gencin sığınmacılara yönelik müspet yaklaşımından dolayı açık şekilde muhafazakâr bir tutum sergilemiştir.

C5 (2024) kod adlı genç, sığınmacı konusunu ülkenin ekonomik şartlarıyla açıklamaktadır. C5 kod adlı genç üye, ekonominin daha iyi olduğu önceki zamanlarda Afrikalılara yönelik toplumda herhangi bir itirazın olmadığını dile getirmiştir. Dolayısıyla mevcut sığınmacılara karşı bazı çevreler tarafından gösterilen eleştirinin günümüzde ekonominin iyi olmadığından kaynaklandığını ifade etmiştir. Ayrıca misafirliklerinin uzadığını ve güvenli ortam sağlandığında geri gönderilmeleri gerektiğini söylemiştir.

C5 kod adlı gencin söylemlerinden muhafazakâr bir tavır göstermediği anlaşılmaktadır.

### **Kısa Değerlendirme:**

Bu bölümde ise AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kollarına üye gençlere sığınmacılar hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Gençlerle yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde AK Partili gençlerin hepsi sığınmacıların kabulü ve akıbetine ilişkin olumlu bir yaklaşım ifade etmiştir. Bu çerçevede AK Partili gençler muhafazakâr bir tavır ortaya koymuştur. CHP'li gençlerin ise bir kısmı sığınmacıların kabulüne müspet yaklaşım sergilerken bir kısmı ise olumsuz görüş sergilemiştir. CHP'li gençlerin bu veriler ışığında kısmi bir muhafazakâr eğilim sergilediği görülmüştür.

#### **4.3.7 Gündüz Kuşağı Programlarının Aile, Birey ve Topluma Etkisi**

AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kolları üyesi gençlere “Gündüz kuşağı programları hakkında düşünceleriniz nelerdir?” diye sorulmuştur.

A1 (2024) kod adlı genç, bu tür programların zararından çok faydası olduğunu düşünmektedir. A4 kod adlı genç, bu yapımların suçu ve suçluları açığa çıkaran formata sahip olduğu için suça meyilli insanlar üzerinde sopa görevi gördüğünü ifade etmiştir. Gündüz kuşağı programlarının suça teşvik etmediğini vurgulamıştır. Özellikle kayıp kişilerin bulunması noktasında önemli işlev gördüğünü belirtmiştir.

A1 kod adlı gencin gündüz kuşağı programları hakkında müspet bir görüş sergilediği anlaşılmıştır. Ancak genel görüş bu tür programların aile ve toplum yapısına zarar verdiği yönündedir. Dolayısıyla A1 kod adlı gencin muhafazakâr bir yaklaşım göstermediği anlaşılmıştır.

C1 (2024) kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının aile yapısına zarar verdiğini ve yasaklanması gerektiğini ifade etmiştir. C1 kod adlı genç, şiddet içeren konuların çokça konu edilmesinin sakıncalarından bahsetmiştir. Bu yolla şiddetin toplumun bilinçaltına yerleşebileceğini düşünmektedir. Özellikle kadın cinayetlerine bundan on yıl önce kamuoyunun verdiği tepkiyle şu an verilen tepkinin çok farklı olduğunu dile getirmiştir. Son tahlilde kadın cinayetlerine eskisi kadar şaşırılmadığını düşünmektedir. Bu türden programların yerine daha faydalı yapımların yayınlanmasını savunmuştur.

C1 kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının aile ve topluma verdiği zararlardan bahsederek yasaklanması gerektiğini belirtmiş ve onun yerine içerik yönünden

faydalı yapımların yayınlanmasını savunmuştur. C1 kod adlı genç, anlaşılacağı üzere muhafazakâr bir eğilim sergilemiştir.

A2 (2024) kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının kötü olayları konu etmesinin insanların ruh haline getirdiği tahribattan bahsetmiştir. Bu tür olayların emniyet birimlerinin mahreminde kalması gerektiğini savunmaktadır. Sürekli aynı konuların işlenmesinin suçu ve suçluları normalleştirdiğine inanmaktadır.

A2 kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının insanların ruh sağlığına zarar verdiğini, suç unsuru olayların emniyet içinde kalması gerektiğini belirtmiş ve bu programların ekranlarda devamlı gösterilmemesi gerektiğinin altını çizmiştir. Dolayısıyla A1 kod adlı genç, gündüz kuşağı programları hakkında olumsuz görüş bildirmiş olup muhafazakâr bir eğilim sergilemiştir.

C2 (2024) kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının faydasının olmadığını üstelik suçları normalleştirdiğini ifade etmiştir. C2 kod adlı genç, bu tip programlar reyting alma pahasına insanların acı hayatını gözler önüne seriyor, demiştir.

C2 kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının faydasından çok zararlarına dikkat çekmiş olup reyting amaçlı yapıldığını anlatmıştır. C2 kod adlı gencin muhafazakâr bir eğilim sergilediği anlaşılmıştır.

A3 (2024) kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının aile yapısına zarar verdiğini ve izleyenlerin psikolojisinin bozulacağını düşünmektedir. Bu tür programların topluma kötü örnek teşkil ederek aile kurumuna olan güveni sarstığını ifade etmiştir.

A3 kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının aile ve toplum yapısına zarar verdiğinin altını çizmiştir. A3 kod adlı genç, muhafazakârlığın önem verdiği temalardan olan aile ve toplumdan bahsetmiştir. Dolayısıyla bu gencin muhafazakâr bir tavır sergilediği anlaşılmıştır.

C3 (2024) kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının kurgu üzerinden yürüdüğünü ve kısıtlanması gerektiğini vurgulamıştır. Gündüz kuşağının insanları olumsuz eylemlere özendirdiğine ve onların psikolojilerini bozduğuna inanmaktadır. C3 kod adlı genç verdiği örnekte, bu tür programlarda bir kadının birden fazla erkekle ilişkisinin ifşa edildiğini belirtmektedir. Bu denli çarpık ilişkilerin aşıkâr edilmesinin insanların bu durumlara olan yaklaşımını normalleştireceği tehlikesinden bahsetmiştir.

C3 kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının insanlara yönelik olumsuz etkilerinden bahsederek kısıtlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu tür programlarda yer alan içeriklerin bazen özendirici tarafından bazen de psikolojileri olumsuz etkilemesinden bahsetmiştir. C3 kod adlı gencin verdiği cevap doğrultusunda muhafazakâr bir eğilim sergilediği anlaşılmaktadır.

A4 (2024) kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının aile ve topluma zarar verdiğini ifade etmiştir. Emniyet teşkilatının alanına giren konuları toplum önünde işlemelerinin yanlış olduğuna değinmiştir. A4 kod adlı genç, toplumda infial meydana getirecek olayların gözler önüne serilmesinin topluma hiçbir fayda sağlamayacağını belirtmiştir.

A4 kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının aile ve toplum yapısına zarar vereceğini dile getirerek muhafazakâr temaya vurgu yapmıştır. Dolayısıyla A4 kod adlı gencin muhafazakâr bir yaklaşım sergilediği anlaşılmaktadır.

C4 (2024) kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarında reyting için her şeyin mubah görüldüğüne değinmiştir. Bu türden vakaların tespitinin devlet makamlarının görevi olduğunu belirtmiştir. Hakim, savcı ve emniyetin çözemediği olayları bu programların nasıl çözebileceğini anlamadığını ifade etmiştir. Son olarak gündüz kuşağı programlarının topluma kötü örnek teşkil ettiğini ve yayından kaldırılmasını istediğini vurgulamıştır.

C4 kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının reytinge dayalı olduğunu, kötü örnek oluşturduğunu ve bundan dolayı kapatılması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca suçu ve suçluları tespit etmenin devletin alanına girdiğini anlatmıştır. Muhafazakâr temaya ait düşünce olan toplumsal olanı korumak anlayışı C4 kod adlı kişinin ifadesinde anlaşılmıştır. C4 kod adlı kişinin muhafazakâr bir eğilim sergilediği görülmüştür.

A5 (2024) kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının sanki toplumun geneli olumsuz örneklerden oluşuyormuş gibi algı oluşturduğunu düşünmektedir. Ayrıca toplumu bunalıma sürüklediğini ifade etmiştir.

A5 kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının olumsuz taraflarından bahsederek muhafazakâr bir eğilim sergilemiştir.

C5 (2024) kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının uygunsuz içeriğe sahip olduğunu belirtmiştir. C5 kod adlı genç, gündüz kuşağında çarpık ilişkilerin konu edilmesinin toplumsal yapıya zarar verdiğini düşünmektedir. Suça ve suçlulara yönelik araştırmanın emniyet görevlileri tarafından yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu tür programların cinayet ve tecavüz gibi olayları insanların gözünde normalleştirdiğine değinmiştir.

C5 kod adlı genç, gündüz kuşağı programlarının özellikle topluma verdiği zararlardan bahsetmiştir. Toplumsal yapıya vurgu yapması muhafazakâr bir temadır. Dolayısıyla C5 kod adlı genç muhafazakâr eğilim sergilemiştir.

### **Kısa Değerlendirme:**

Özel hayatların ayyuka çıkması ve genele karşı ifşası, medya-şöhret ilişkisinin bir bedelidir (Habermas, 2009: 15). Özellikle izleyicinin oldukça dikkatini çeken şiddet olayları reyting amaçlı yayınlanabilmektedir. (Huisman, 2000: 255). Günümüzde gündüz kuşağı programlarının aile üzerinde olumsuz etkilerinden bahsetmek mümkündür. Aile içinde yaşanan kriminal vakaların gözler önüne serilmesiyle aile kurumunun mahremiyeti zedelenebilmektedir. Sayısız suç çeşidinin ekranlara yansısıyla şiddet ve dramın normalleşmesi söz konusu olmaktadır. Cinayet, aldatma, ayrılık, kaçırma gibi durumlar konu edilmektedir. Takip eden insan grubuna ise olumsuz etkileri olması kaçınılmazdır.

Dolayısıyla gündüz kuşağı programlarının aile kurumuna ve toplum yapısına vereceği olası zararlardan dolayı bu tür içerikli programlara muhafazakâr anlayışın sıcak bakmadığı aşikârdır. Geleneksel aile düzenine uygun olmayan içeriklerin devamlı işlenmesi ahlaki değerleri zayıflatabilmektedir. Gündüz kuşağı programlarının çocukların ekran başında olduğu zamanlara isabet etmesi çocukların gelişiminde olumsuz etkiye neden olabilmektedir.

A2, A3, A4, A5 kod adlı AK Partili gençler, gündüz kuşağı programlarının aile ve toplum üzerindeki olumsuz taraflarından söz ederek muhafazakâr bir yaklaşım sergilemiştir. Yalnızca A1 kod adlı genç, gündüz kuşağının faydalı yanlarından bahsetmiştir. C1, C2, C3, C4, C5 kod adlı kişiler olmak üzere CHP'li gençlerin tamamı gündüz kuşağı programlarının aile ve toplum üzerindeki olumsuz yanlarına değinerek muhafazakâr yaklaşım sergilemiştir. Dolayısıyla her iki grup gündüz

kuşığı programlarının aileye ve topluma olan etkileri hususunda neredeyse ortak bir tavır ortaya koymuştur.



## SONUÇ

Muhafazakâr düşünce bir ideoloji temelinde sığdırılmayacak kadar geniş bir sosyolojik yapıya sahiptir. Özellikle onun bir tutum veya mizaç yönü hemen hemen tüm toplumlarda görülmektedir. Türk toplumunun kendisini bu ideoloji ile tanımlamayan kesimlerinde bile çeşitli ölçülerde muhafazakâr düşüncenin varlığını görmek mümkündür. Bu kapsayıcılık çerçevesinde onu sadece AK Parti veya sağ görüşlü siyasi partilerde değil, CHP ve sol görüşlü partilerde de fark etmek mümkündür.

Türk siyasetinde uzun yıllardır iki partinin ağırlığı hissedilmektedir. Bunlardan biri; kurulduğundan beri iktidar olan AK Parti, diğeri ise ana muhalefet görevini üstlenen CHP'dir. Her iki partinin farklı geleneklerden geliyor olması, birbirlerine rakip olması, AK Partinin kendini "muhafazakâr demokrat" olarak tanımlaması, CHP'nin ise "sosyal demokrat" ve "Kemalist" düşünce çizgisinde olması gibi faktörler, her iki partinin araştırılmasını değerli kılmıştır. Türkiye siyasetinde başat rol oynayan bu iki partinin ortaklaşa paylaştığı değerler de vardır.

CHP ile muhafazakâr ideoloji arasında uzak bir ilişki olduğundan bahsedilebilir. Ancak CHP'nin bazı konularda spesifik anlamda muhafazakâr tutum sergilediği görülebilmektedir. Bu tezde CHP'nin kurumsal olarak sergilediği muhafazakâr eğilimden ziyade CHP İstanbul Gençlik Kollarında görev yapmakta olan üye gençlerin muhafazakâr eğilimleri irdelenmiştir. Aynı durum AK Parti içinde geçerlidir. AK Parti ve CHP Gençlik Kolları üyelerinin muhafazakâr eğilimlerine yönelik yapılmış kapsamlı çalışma göze çarpmamaktadır. Var olan çalışmalar da genellikle siyasetten uzak gençler üzerinde gerçekleştirilmiştir.

CHP; kuruluş yıllarında devrimcilik, laiklik ve devletçilik gibi kavramları kendisine amaç edinmiştir. Günümüzde de bu prensiplerin dışına çıkmadığını görebilmekteyiz. Fakat CHP, 2014 yılından itibaren muhafazakâr kesime yönelik eylem ve söylemlerde bulunmaktadır. ABD ve İngiltere'deki sol tandanslı partilerin bile muhafazakâr geleneğe yatkın olduğu bilinmektedir. Son tahlilde Türkiye'de de böyle bir eğilimin olduğunun altını çizmek gerekir.

Bu eğilimi gösterebilmek için öncelikle bir "muhafazakâr tipoloji" oluşturulmuştur. Bir muhafazakârı tanımak ve tanımlamak için muhafazakârın temel özellikleri tabir edilmiştir. Muhafazakârlık tanımları farklılık gösterebilmektedir. Ancak onu gelenek,

tarih, siyasi otorite, kültür, inanç, sosyo-ekonomik yapıya dair fikirler üzerinden tanımlamak da mümkündür. Türk toplumunun karakteristik özellikleri muhafazakâr tipolojinin yapısını oluşturmuştur. Anket ve derinlemesine görüşme araştırmasının soruları hazırlanırken bu muhafazakâr tipolojiden esinlenilmiştir. Araştırmadaki soruların kapsamı, Türkiye'deki muhafazakâr yapının karakteristik özelliğini oluşturmaktadır.

Anket çalışmasında muhafazakârlığın dört temel boyutunun (temel muhafazakârlık, aile muhafazakârlığı, din muhafazakârlığı ve gündemdeki önemli bir mesele olarak sığınmacılar konusundaki tutumlarda somutlaşan muhafazakârlık) parti üyesi gençler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bulgular gençlerin muhafazakârlık düzeylerinin siyasi tercihlerine, cinsiyetlerine, eğitim seviyelerine ve yaşadıkları yer gibi demografik değişkenlere bağlı olarak anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur.

AK Parti'li gençlerin beklendiği üzere muhafazakârlık eğilimine ilişkin tüm boyutlarda CHP'li gençlere oranla daha yüksek ortalama değerler sergilediği anlaşılmıştır. Bu sonuç CHP'li gençlerin muhafazakâr eğilime sahip olmadığı anlamına gelmemektedir. Nitekim CHP'li gençler de birçok konuda önemli oranda muhafazakâr eğilim sergilemiştir.

Cinsiyet değişkeni açısından muhafazakârlık eğilimleri incelendiğinde kadın parti üyelerinin aile, temel ve din muhafazakârlığı boyutlarında erkeklere kıyasla daha yüksek muhafazakârlık eğilimleri sergilediği görülmüştür. Kadınların özellikle aile ve din muhafazakârlığında daha geleneksel değerlere bağlı olduğu temel muhafazakârlık düzeylerinin ise erkeklere kıyasla biraz daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak sığınmacılar konusunda muhafazakârlık açısından kadın ve erkekler arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Bu durum sığınmacılar konusunda muhafazakârlık eğiliminin cinsiyetten bağımsız biçimde daha çok bireyin siyasi görüşüne bağlı olarak şekillendiğini göstermektedir.

Eğitim düzeyi ve muhafazakârlık ilişkisi incelendiğinde eğitim seviyesi yükseldikçe aile muhafazakârlığının anlamlı bir şekilde azaldığı ancak temel ve din muhafazakârlığı ile sığınmacılara yönelik tutumlar açısından eğitim seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Lise ve altı eğitim seviyesine sahip parti üyelerinin aile muhafazakârlığı ortalamasının yüksek

olduğu buna karşılık yüksek lisans ve üzeri eğitim almış parti üyelerinin daha düşük aile muhafazakârlığı eğilimi gösterdiği görülmüştür. Bu sonuç eğitim seviyesi arttıkça geleneksel aile yapısına bağlılığın azaldığını göstermektedir. Ancak temel ve din muhafazakârlığında anlamlı bir farklılık bulunmaması, bu iki muhafazakârlık türünün sadece eğitimle açıklanamayacağını ve parti üyelerinin siyasi, kültürel ve sosyal geçmişleriyle de şekillendiğini göstermektedir.

Yaşanılan yerin muhafazakârlık üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde kırsal bölgelerde yaşayan parti üyelerinin aile muhafazakârlığının daha yüksek olduğu ancak din muhafazakârlığının büyükşehirlerde daha güçlü olduğu görülmüştür. Köy ve ilçelerde yaşayan parti üyelerinin aile yapısını koruma eğiliminin daha yüksek olması geleneksel değerlerin kırsal kesimlerde daha belirgin bir şekilde yaşatıldığına işaret etmektedir. Buna karşın büyükşehirlerde yaşayan parti üyelerinin din muhafazakârlığı açısından daha yüksek eğilim göstermesi dikkat çekicidir. Bu durum büyükşehirlerde dini kimlik ve aidiyet duygusunun daha fazla ön plana çıkabileceğini düşündürmektedir.

Siyasi ideoloji açısından muhafazakârlık düzeyleri incelendiğinde liberal ve sosyal demokrat görüşe sahip parti üyesi gençlerin aile, temel ve din muhafazakârlığında daha düşük eğilimler gösterdiği ancak temel muhafazakârlık açısından liberal parti üyelerinin daha yüksek değerler sergilediği görülmüştür. Bununla birlikte milliyetçi ve ülkücü görüşe sahip parti üyelerinin aile ve din muhafazakârlığında daha yüksek eğilimler gösterdiği gözlemlenmiştir. Milliyetçi parti üyelerinin sığınmacılar konusunda milliyetçi olmayan parti üleriyle benzer bir tutum sergilediği görülmüştür. Muhafazakâr görüşe sahip parti üyelerinin tüm muhafazakârlık eğilimlerinde yüksek değerler sergilediği gözlemlenmiştir.

Demografik etkenler genel olarak değerlendirildiğinde muhafazakârlığın tek bir faktöre bağlı olarak şekillenmediği parti üyesi gençlerin siyasi görüşleri, eğitim düzeyleri, cinsiyetleri ve yaşadıkları yer gibi çok çeşitli değişkenlerle farklılaşabildiği görülmektedir. Geleneksel değerlerin özellikle kırsal bölgelerde ve düşük eğitim seviyelerinde daha güçlü olduğu büyükşehirlerde yaşayan parti üyelerinin ise özellikle din muhafazakârlığı açısından daha belirgin bir eğilim gösterdiği anlaşılmaktadır.

Aile, muhafazakâr düşüncede en hassasiyet gösterilen alanlardan biridir. Aile, bir muhafazakârın kırmızı çizgisidir. Muhafazakârlar, ailenin korunmasından yana olduğu gibi aileyi bütün sosyal kurumların başında görür. Bu çalışmada her iki siyasi partide görevli gençlerin bu duyarlılıkla örtüşme düzeyleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Anket çalışmasında AK Parti’li gençler aile konusunda CHP’li gençlere oranla daha fazla muhafazakâr eğilim sergilemiştir. Her iki örneklem grubunun aile ile ilgili meselelerde ayrıştıkları noktalar olmuştur. Aile kurumunun önemini doğrudan ilgilendiren konularda ortak tavır almalarına rağmen LGBT, evlilik dışı ilişki, kürtaj, boşanma, Netflix programları gibi aile yapısına zarar verebilecek konularda AK Partili gençler CHP’li gençlere göre daha fazla muhafazakâr görüş bildirmiştir. Öte yandan “Ailenin toplumda desteklenmesi gereken önemli kurum” olduğuna ve “Devlet otoritesinin ailenin sınırlarını aşamamalıdır” düşüncesine yönelik sorulara CHP’li gençler aileden yana tavır takınarak muhafazakâr eğilim sergilemiştir. Ayrıca CHP’li gençler, gündüz kuşağı programlarının da aile yapısına zarar verdiğini düşünmektedir.

Derinlemesine görüşme araştırmasında CHP’li beş üye, aileyi birey ve toplumdaki öncelikli görmüştür. AK Partili beş gençten üçü ise CHP’li gençlerle aynı fikirde olup diğer ikisi aileyi birey ve toplumla eş değer görmüştür. Bu açıdan CHP’li gençler, AK Partili gençlere oranla daha fazla muhafazakâr eğilim sergileyerek dikkati çekmiştir.

CHP’li gençlerin aile kurumuna yönelik olumlu tavır göstermesine rağmen aileyi ilgilendiren diğer meselelerde muhafazakâr düşüncenin uzağında kalmaları siyasi nedenlerle de açıklanabilir. Özellikle LGBT oluşumunun siyasi alandaki etkisi buna örnek gösterilebilir. Netflix gibi yapımların global sermayenin teşvikiyle ülkelere yayılması buna da etkindir.

Devlet otoritesi, millî ve kültürel değerler, tarihî şahsiyetler gibi konular muhafazakâr düşüncenin önem verdiği alanlardır. Otoriteye duyulan gereksinim, milli ve kültürel değerlere olan bağlılık, muhafazakâr eğilim olarak görülmüştür. Bu konularda AK Partili gençler CHP’li gençlere göre daha fazla muhafazakâr eğilim sergilemiştir. Ancak bu karşılaştırma CHP’li gençlerin muhafazakâr eğilim göstermedikleri anlamına gelmemektedir. Onlar da ciddi sayılacak oranda muhafazakâr görüş ifade etmiştir. Tarihî şahsiyetlere yönelik saygı konusunda ise iki

grup da muhafazakâr tutum sergilemiştir. Bu çerçevede her iki partiye mensup gençlerin bu noktada ayrışmadıklarını söylemek mümkündür.

Tezin önceki bölümlerinde muhafazakârlık ve din arasındaki sıkı bağa değinilmiştir. Gençlere din ve ahlak temalı sorular sorularda AK Partili gençler genel olarak muhafazakâr eğilim sergilemiştir. CHP’li gençlerin ise yer yer muhafazakâr eğilim içerisinde olduğu söylenebilir. Burada dikkati çeken nokta, CHP’li gençlerin başörtüsü özgürlüğü ve ibadet hakkı gibi konularda müspet bir tavır ortaya koymasındır.

Diğer yandan muhafazakârlığın değer verdiği; özel mülkiyet, topluluk grupları, kademeli değişim ve akliselim olma gibi unsurlar vardır. Her iki partiye üye gençler çoğunlukla özel mülkiyet hakkına ilişkin olumsuz görüş sergilemiştir. “Muhafazakârlık” ve “liberalizm” gibi düşünceler özel mülkiyet vurgusu yapmaktadır. CHP’li gençlerin özel mülkiyet hakkına karşı olumsuz bakış açısı, CHP’nin “sosyalist” damarı düşünüldüğünde doğal karşılanabilir. Fakat AK Parti’nin “muhafazakâr demokrat” temele dayalı olan düşüncesi göz önüne alındığında AK Partili gençlerin özel mülkiyet hakkındaki olumsuz görüşü şaşırtıcı bir sonuç olarak anlaşılmaktadır.

Topluluk gruplarının değerli olduğuna yönelik her iki parti üyesi gençler ortak fikir beyan ederek muhafazakâr eğilim sergilemiştir.

Toplumsal sorunların radikal ve devrimci yöntemle mi yoksa yumuşak ve aşamalı yöntemle mi çözülmesi gerektiğine dair soru sorulduğunda AK Parti’li ve CHP’li gençler yumuşak ve aşamalı yöntemlerle çözülmesine dair görüş belirtmiştir. CHP’nin kuruluşunun “devrimci” temellere dayalı olduğu göz önüne alındığında CHP’li gençlerin muhafazakâr eğilim sergilemesi dikkati çekmiştir.

Bir diğer soruda ise “Eğer ülke için iyi olacağına inanılırsa, daha önce hiç denenmemiş bile olsa, zihinlerdeki siyasi proje uygulanabilir.” ifadesi yer almıştır. AK Partili ve CHP’li gençlerin genel çoğunluğu bu söze katıldıklarını ifade ederek muhafazakâr görüş sergilememiştir. Burada bir “belirsizlik” ifadesi mevcuttur. Muhafazakâr düşüncede “bilineni bilinmeyene tercih etme” anlayışı hâkimdir. CHP’li gençlerin AK Partili gençlere oranla daha fazla muhafazakâr eğilim gösterdikleri görülmektedir ki bu da dikkati çeken başka bir sonuçtur.

Aynı minvalde sorulan “Siyasette sonu görünmeyen denizlere yelken açmak sakıncalıdır.” ifadesinde CHP’li gençler AK Parti’li gençlere oranla daha fazla muhafazakâr tutum sergilemiştir.

“Bu memleketi bana verecekler üç ay içinde adam eder, ekonomi ve diğer sorunları çözerim. sözü doğrudur.” ifadesinde keskin bir söylem söz konusudur. Muhafazakâr düşünce bu tarz aşırı ve keskin sözleri tasvip etmemektedir. Her iki parti üyesi gençler bahsedilen sözün doğru olmadığı yönünde kanaat bildirmiştir. CHP’li gençlerin oranının ise azımsanmayacak oranda olması dikkati çekmiştir.

Tezin önceki bölümlerinde bahsedildiği gibi sığınmacılara yönelik olumlu bakış açısı muhafazakâr bir yaklaşımdır. Türkiye’de bazı gruplar tarafından sığınmacıların varlığına karşı güçlü bir propaganda geliştirildi. Bu propagandalar siyasi partiler ve sosyal medya aracılığıyla halkı sığınmacılara karşı olumsuz düşünceye sevk etmiştir. Özellikle ülkede yaşanan ekonomik sorunların faturası sığınmacılara çıkarılmak istenmiştir. Ülkede yaşanan her olumsuzluk sığınmacıların varlığıyla ilişkilendirilmiştir. Sığınmacılara yönelik oluşturulan negatif tavrın önemli sebeplerinden biri Türkiye’nin Arap dünyasıyla olan siyasi, toplumsal ilişkisini kesmeye yönelik olmasıdır. Buna rağmen halkın “ana gövdesi” diye tabir edebileceğimiz çoğunluğu, sığınmacılara karşı kucaklayıcı bir yaklaşım sergilemiştir. Anket araştırmasında parti üyesi gençlerin önemli bir kısmı sığınmacılara yönelik muhafazakâr eğilim göstermemiştir. Dolayısıyla sığınmacılara karşı yürütülen olumsuz tablodan etkilendikleri düşünülebilir. Buna rağmen derinlemesine görüşme bulgularında özellikle AK Partili gençlerin sığınmacıların kabulü ve haklarına yönelik müspet yaklaşım sergilemeleri dikkati çekmiştir. CHP’li gençlerin bir kısmı da sığınmacılara yönelik ılımlı ifadeler kullanmıştır.

Anket tekniği ve derinlemesine görüşme tekniğiyle elde edilen veriler, Türk muhafazakârlığının anlaşılmasına katkı sunmuştur. Her iki partiye üye gençlerin; aile kurumuna verdiği değer, güçlü ve etkili siyasi otoriteden yana tavrı, topluluk gruplarına verdiği önem, tarihî şahsiyetlere karşı sergilediği saygı, dinî özgürlüklere gösterdikleri özen dikkati çekmiştir.

Türkiye’de “din ve dindarlık” olarak anlaşılan muhafazakârlık algısının eksik bir düşünceden kaynaklandığı, AK Parti ve CHP İstanbul Gençlik Kollarına yönelik yapılan nicel ve nitel araştırmanın sonuçlarıyla ortaya çıkmıştır. Çünkü CHP’li

gençlerin birçok noktada muhafazakâr tavır aldığı anlaşılmıştır. Araştırmanın anket kısmında yer alan ideolojik eğilimler sorusunda bu gençlerin kendisini “muhafazakâr” olarak tanımlamamasına rağmen muhafazakâr yönlerinin bir hayli çok olması yapılan araştırmanın önemini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de bir kısım sol kesim, muhafazakâr ideolojinin ne olduğunu ve savunduğu değerlerin neler olduğunu tam manasıyla bilmemektedir. Bu tezin temel amaçlarından biri de muhafazakâr ideolojinin anlaşılmasını kolaylaştırmaktır.

Muhafazakârlık, gelişimi ve değişimi öngören bir ideolojidir. Muhafazakârlık tek tip bir kavram olmamakla beraber toplumun ihtiyaçlarına göre tavır alan bir düşüncedir. Toplumsal dinamikleri benimser. İstikrarın ve toplumsal kimliğin savunucusudur. Aileyi, geleneği ve tecrübeyi bir değerler manzumesi olarak görür.

Neticede AK Parti İstanbul Gençlik Kollarına üye gençler çoğunlukla muhafazakâr bir eğilim sergilemiştir. Diğer yandan CHP İstanbul Gençlik Kolları üye gençlerin bazı yönleriyle muhafazakâr eğilim içinde olduğunu anlaşılmıştır. Ayrıca benzer muhafazakâr eğilimlere iki örneklem grubunda da rastlanmıştır.

Muhafazakârlık alanındaki bu çalışmanın, muhafazakâr tipoloji denemesi ve ona dayanarak yapılan anket ve derinlemesine görüşme bulgularında somutlaşan sonuçlarıyla sonraki yapılacak çalışmalarla birlikte daha fazla geliştirilmesi ve muhafazakâr ideoloji alanında yapılacak gelecekteki çalışmalara ışık tutması umulur.

## KAYNAKÇA

- A1. (2024). *Mülakat*. Mustafa Erkil, İstanbul, 1 Ağustos.
- A2. (2024). *Mülakat*. Mustafa Erkil, İstanbul, 2 Ağustos.
- A3. (2024). *Mülakat*. Mustafa Erkil, İstanbul, 29 Ocak.
- A4. (2024). *Mülakat*. Mustafa Erkil, İstanbul, 26 Haziran.
- A5. (2024). *Mülakat*. Mustafa Erkil, İstanbul, 26 Haziran.
- Acuner, Ş. (2021). *Tüketici Satın Alma Karar Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Etkisi: X,Y Ve Z Kuşakları Açısından Karşılaştırmalı Bir Analiz* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Avrasya Üniversitesi, Trabzon.
- Ademi, Z. (2021). *Muhafazakârlık Ve Sosyal Değişme (Muhafazakâr Düşünce Dergisi Örneği)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi).Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- AK Parti. (2012). AK Parti 2023 Siyasi Vizyonu. <https://www.akparti.org.tr/site/akparti/2023-siyasi-vizyon> [9 Haziran 2021]. AK Parti GenelMerkez Halkla İlişkiler Başkanlığı.
- Akduman, G. & Hatipoğlu, Z. (2021). Kim Bu Z Kuşağı?. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, 5(9): 203-226.
- Akın, M. H. (2012). Türkiye’de Muhafazakârlığın Direnme Odağı Olarak Aile. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 8(31): 3-20.
- Akıncı, M. (2012). *Türk Muhafazakârlığı: Çok Partili Siyasal Hayattan 12 Eylül’e*, (1.Baskı). İstanbul: Ötüken.
- Akıncı, S. (2014). Siyasal Katılım Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7): 37- 45.
- Akkaş, H. H. (2004). *Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke*, (1.Baskı). Ankara: Kadim Yayınları.
- Akman, K. (2021). Türkiye’de Gençlik ve Siyaset: Gelecek İçin Nasıl Bir Katılım?. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 4(1): 157-181.
- Aktaşlı, H. U. (2011). Türk Muhafazakârlığı ve Kemalizm: Diyalektik Bir İlişki. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (58): 147-163.
- Andreasson, S. (2014). Conservatism. In V. Geoghegan, R. Wilford (Eds.), *Political Ideologies*, United Kingdom: Routledge, 47-70.

- Armağan, İ. (2004). *Gençlik Gözüyle Gençlik 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği*, (1.Baskı). İstanbul: Kırkısraklılar Vakfı Usadem Yayınları.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik*,(1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aydoğdu, H. &Özkan, N. (2021). Z Kuşağı Gençliğinin İdeal Yöneticiye Yönelik Metaforik Algılarının İncelenmesi: Aksaray İli Örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2): 228-262.
- Babacan, A. (2018). Siyaset, Postmodern Kimlik ve Gençlik. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1): 211-228.
- Baran, A.G. (2013). Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 6-25.
- Barry, N. P. (1989). *Yeni Sağ* (C. Aykan, Çev.).(1 Baskı). Ankara: Tisemat Yayınevi.
- Bayarçelik, E. B. & Özcan A. H. (2020). Kuşaklara Göre İş Tatmini, Tükenmişlik ve İş Yaşam Dengesi. *International Journal of Management and Administration*, 4(7): 54-70.
- Bealey, F. (1999). *The Blackwell Dictionary of Political Science*, (1st. ed.). Oxford: Blackwell Publishers.
- Beneton, P. (2016). *Muhafazakârlık* (C. Akalın, Çev.). (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Beriş, H. E. (2010). Nostalji, Muhafazakârlık ve Türkiye. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 7(25-26): 47-74.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*, (1.Baskı). İzmir: Ege Yayıncılık.
- Bingöl, Ş. & Okçu, V. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Gençlik Liderlik Özellikleri ile Sosyal-Duygusal Yetkinlikleri Arasındaki İlişki. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 11(29): 30-55.
- Bobbio, N. (1999). *Politik Bir Ayrımın Anlamı Sağ ve Sol* (Z. Yılmaz, Çev.). (1. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Bora, T. (2017). *Türk Sağının Üç Hali Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık*, (10. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boratav K. (2004). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002*, (8. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Bülbül, K.& Özipek, B. B. (2007). Robert Nisbet'i Okumak. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 3(12): 195-206.

- C1. (2024). *Mülakat*. Mustafa Erkil, İstanbul, 4 Ağustos.
- C2. (2024). *Mülakat*. Mustafa Erkil, İstanbul, 10 Ağustos
- C3. (2024). *Mülakat*. Mustafa Erkil, İstanbul, 8 Şubat.
- C4. (2024). *Mülakat*. Mustafa Erkil, İstanbul, 2 Şubat.
- C5. (2024). *Mülakat*. Mustafa Erkil, İstanbul, 26 Haziran.
- Cafoğlu, Z. & Okçu, V. (2013). Gençlik Sorunları: Siirt İli Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43): 82-115.
- “Cambridge Dictionary”, Generation,  
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/generation>, [15.12.2023].
- Cansoy, R. & Turan, S. (2016). Gençlik Liderlik Özellikleri Ölçeği: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 1(1): 19-39.
- Ceylan, A.Y. (2007). Edmund Burke’ün “Muhafazakâr” Düşüncesinde “İyi Devrim” “Kötü Devrim” Ayrımı. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 3(11): 23-44.
- CHP Tüzük. (2018). Cumhuriyet Halk Partisi Tüzük 2018. [http://Content.Chp.Org.Tr/File/Chp\\_tuzuk\\_10\\_03\\_2018.Pdf](http://Content.Chp.Org.Tr/File/Chp_tuzuk_10_03_2018.Pdf) [13 Haziran 2021].
- Coşkun, T. & Genç, E. (2015). Muhafazakârlık ve Türkiye Muhafazakârlıklarının Bazı Halleri. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2): 27-40.
- Csobanka, Z. E. (2016). The Z Generation. *Acta Technologica Dubnicae*, 6(2): 63-76.
- Çaha, Ö. (2006). Muhafazakâr Düşüncede Toplum. *Liberal Düşünce Dergisi*, (34): 15-24.
- (2016a). *Siyasi Düşüncelere Giriş*, (4. Baskı). İstanbul: Dem Yayınları.
- (2016b). *Sivil Toplum ve Devlet*, (6. Baskı). Ankara: Orion Kitabevi.
- Çakmak, F. & Çelik, M. Y. (2017). Türkiye’de İstihdamın Kuşaklara Göre Analizi. *Sayıştay Dergisi*, (104): 65-86.
- Çelik, F. (2004). Cicero’nun Muhafazakârlığı Üzerine Bir Deneme. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 4(1): 208-225.
- Çetin, H. (2004). Muhafazakârlık: Kaosa Karşı Kozmos. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(1): 87-119.

- Çiçek, H. & Ünlü, G. (2019). Z Kuşağının Kariyer Beklentileri: Lise Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2): 447-458.
- Çiğdem, A. (1997). Muhafazakârlık Üzerine. *Toplum ve Bilim*, (74): 32-51.
- Çukurçayır, M. A. (2000). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*,(1.Baskı). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Dangmei, J. & Singh, A. P. (2016). Understanding The Generation Z: The Future Workforce. *South-Asian Journal of Multidisciplinary Studies*, 3(3): 1-5.
- Delacre, M., Lakens, D. ve Leys, C. (2017). Why Psychologists Should by Default Use Welch's t-test Instead of Student's t-test. *International Review of Social Psychology*, 30(1). <https://doi.org/10.5334/irsp.82> [4Mayıs].
- Demirdöğmez, M., Küçüköğlü, M. ve Taş, H. Y. (2017). Geleceğimiz Olan Z Kuşağının çalışma hayatına muhtemel etkileri. *OPUS -Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches*, 7(13): 1031-1048.
- Dennick, R. & Tavakol, M. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International Journal of Medical Education*, 2: 53-55.
- Divanoğlu, S. (2017). Kuşak Farklılıklarının Politik Pazarlama ve Siyasal İletişim Açısından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 12(31): 265-278.
- Doğan, Ş. (2015). Muhafazakârlık, Aile ve Kadın (Çankırı Örneği). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2): 163-193.
- Dubiel, H. (2017). *Yeni Muhafazakârlık Nedir?* (E. Özbek, Çev.).(3.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duman, F. (2017a). Muhafazakâr Düşüncede 'Otorite' Anlayışı. *Milel ve Nihal*, 14 (1): 135-159.
- (2017b). Muhafazakâr İdeolojide Farklı Düşünce Gelenekleri Bağlamında 'Muhafazakârlığın Doğası'. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1): 15-34.
- (2018). *Demokrasi ve Muhafazakârlık*, (1. Baskı). Ankara: Kadim Yayınları.
- Duman, M. Z. (2012). Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakâr İdeolojinin Aileye Bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4): 19-51.
- Dural, A. B. (2005). Kemalist Gelenek Karşısında Ana-Damar Türk Muhafazakârlığının Tarihsel Seyri. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(4): 195-214.

- (2006). Muhafazakârlık: Düşünce Kalıbı mı, İdeoloji mi?. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2(9-10): 55-66.
- Erdoğan, M. (2006). Muhafazakârlık: Ana Temalar. *Liberal Düşünce Dergisi*, (34): 5-9.
- Ergil, D. (1989). Muhafazakâr Düşüncenin Temelleri Muhafazakârlık Ve Yeni Muhafazakârlık. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 41(1-4): 269- 292.
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS STATISTICS*, (4th ed.). London: Sage Publications.
- Gayırhan, G. (2018). "Edmund Burke'ün Siyaset Felsefesinde Akıl Anlayışı". *International Journal of Social Inquiry*, 11(1): 139-154.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update*, (10th ed.). Boston: Pearson.
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin Sonuçları* ( E. Kuşdil, Çev.). (2.Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Glass, G. V. (1966). Testing homogeneity of variances. *American Educational Research Journal*, 3(3): 187-190.
- Gökmen, Ö. (2003). Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Muhafazakârlık. Cilt (5). T. Bora, M. Gültekingil (Der.), *Tek Parti Dönemi Cumhuriyet Halk Partisi'nde Muhafazakâr Yönelimler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 132-153.
- Göksel, A. & Güneş, G. (2017). Kuşaklar Arası Farklılaşma: X ve Y Kuşaklarının Örgütsel Sessizlik Davranışı Bağlamında Analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3): 807-828.
- Görmez, A. B. (2021). Neoliberal Özne Olarak Z Kuşağı. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2): 509-530.
- Graham, P. & Hoffman, J. (2015). *Introduction to Political Theory*, (3rd ed.). New York: Routledge.
- Güngörmez, B. (2004). Muhafazakâr Paradigma: “Dogma” ve “Önyargı”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(1): 11-30.
- Gürbüz, S. (2015). Kuşak farklılıkları: Mit mi, gerçek mi. *İş ve İnsan Dergisi*, 2(1):39-57.
- Gürel, T. (2007). *Türk Siyasi Tarihinde “Muhafazakârlık” Kimliği Ve AKP Örneği İncelemesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Habermas, J. (2009). *Doğalcılık ve Din Arasında Felsefi Denemeler* (A. Nalbant, Çev.). (1.Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Hafizoğlu, Y. (2021). Z Kuşağı Seçmen Davranışları. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2): 141-164.
- Hair, J. F., vd. (2006). *Multivariate Data Analysis*, (6th ed.). Boston: Pearson Prentice Hall.
- Harta, G. & Sarı, E. (2018). Kuşakların Tüketim ve Satın Alma Davranışları Üzerine Bir Araştırma. *Journal Of International Social Research*, 11(61): 967-980.
- Heywood, A. (2016). *Siyasi İdeolojiler* (L. Köker, Çev.). (10. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.
- (2017). *Siyaset Teorisine Giriş* (H. M. Köse, Çev.). (8.Baskı). İstanbul: Küre Yayınları.
- Honderich, T. (2005). *Conservatism: Burke, Nozick, Bush, Blair?*, (2nd ed.). London: PlutoPress.
- Huisman, D. (2000). *Bir Medya Felsefesi İçin Sokrates İnternet'te* (K. Eksen Çev.). (1.Baskı). İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Huntington, S. P. (1968) "*Political Order in Changing Societies*", (1st ed.). New Haven: Yale University Press.
- Tuncer, A. (2014). İnternet Reklamlarının X, Y Ve Z Kuşakları Üzerindeki Etkisi. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (12): 120-137.
- Kaçar, S. & Taş, H. Y.(2019). X, Y Ve Z Kuşağı Çalışanlarının Yönetim Tarzları ve Bir İşletme Örneği. *OPUS -Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches*, 11(18): 643-675.
- Karaarslan, F. (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi Ve Muhafazakârlığın Türkiye Bağlamı-Türkiye'de Muhafazakârlığı Yeniden Düşünmek. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 13(49): 21-36.
- Karagüzel, Ö. F. (2014). Modernlik ve Muhafazakârlık Türk Muhafazakârlığı Eleştirisi. *Umran Dergisi*, (235): 69-75.
- Kartal, M. & Yaman, H. (2022). Muhafazakâr İdeolojinin Özgürlük ve Eşitlik Anlayışında Toplumsal ve Siyasi Otoriteler. *Akademik Hassasiyetler*, 9(19): 229-250.
- Kavalcı, K. & Ünal, S. (2016). Y ve Z Kuşaklarının Öğrenme Stilleri ve Tüketici Karar Verme Tarzları Açısından Karşılaştırılması / A Research on Comparing Consumer Decision- Making Styles and Learning Styles in Terms of the Generation Y and Z. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3): 1033-1050.
- Keleş, H. N. (2013). Girişimcilik Eğiliminin Kuşak Farkına Göre İncelenmesi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(26): 23-43.

- Kırık, A. M. & Köyüstü, S. (2018). Z Kuşağı Konusunda Yapılmış Tezlerin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2): 1497-1518.
- Kışlalı, A. T. (1997). *Siyaset Bilimi*, (6.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kili, S. (1969). *Kemalism*, (1. Baskı). İstanbul: Menteş Matbaası.
- Kirk, R. (2008). "Muhafazakârlığın On Prensibi". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (O. Aslan ve C.Fedayi, Çev.), 4(16-17): 243-250.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, (3rd ed.). New York: Guilford Press.
- Köknel, Ö. (2001). *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*, (1. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köni, H. & Torun, İ. (2013). Muhafazakârlık Olgusu ve Amerika-Türkiye Örneklerinde Dini Muhafazakârlık. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 10(38): 181-209.
- Köse, A. (2015). XXI. Yüzyıl Türkiye'sinde Gelenekle Modernite Arasında Din Algıları ve Dindarlık Formları: Sosyolojik Bir Bakış. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49(49): 5-27.
- Kupperschmidt, B. R. (2000). Multigeneration Employees: Strategies For Effective Management. *The Health Care Manager*, 19(1): 65-76.
- Kuzgun, M. (2020). Amerikan Basınında Demokrat Parti, Başbakan Adnan Menderes ve Türk Amerikan İlişkileri Üzerine Bazı Notlar (1950-1955). *Gazi Akademik Bakış*, 14(27): 309-330.
- Küçükalp, D. (2011). *Siyaset Felsefesi*, (1. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Lakoff, S. (1998). Tocqueville, Burke, and the Origins of Liberal Conservatism. *The Review of Politics*, 60(3): 435-464.
- Laleoğlu, F. Z. (2021). Muhafazakârlığa Yönelik İki Yaklaşım: Ana Temalar Ekseninde Siyasî ve Durumsal Muhafazakârlık. *Külliyeye*, 2(1): 1-17.
- Letwin, S. R. (2012). Muhafazakâr Bireycilik Üstüne (Z. Ulucak, Çev.). *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 8(32): 5-20.
- Levickaite, R. (2010). Generations X Y Z: How Social Networks Form The Concept of The World Without Borders (the Case of Lithuania). *Limes Cultural Regionalistics*, 3(2): 170-183.
- Lüküslü, D. (2005). 1960'lardan 2000'lere Gençlik Tipleri: Maddecî, Başarıcı, Manager Tipten Yuppîe'ye Tiki'ye. *Birikim Dergisi*, (196): 30-36.

- Mannheim, K. (1969). *Essays on Sociology and Social Psychology*, (2nd ed.). London: Roudledge and Kegan Paul Ltd.
- Mardin, Ş. (1993). *Din ve İdeoloji*, (6. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). (1. Basım). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mercan, N. (2016). X, Y ve Z Kuşağı Kadınların Farklı Tüketim Alışkanlarının Modern Dünyada İnşa Edilmesi. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 59-70.
- Mollaer, F. (2017). *Muhafazakârlığın İki Yüzü*, (3. Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Nisbet, R. (2014). *Muhafazakârlık Düş ve Gerçek* (K. Bülbül ve M. F. Serenli, Çev.). (3. Baskı). Ankara: Kadim Yayınları.
- Oakeshott, M. (1991). *On Being Conservative: Rationalism in Politics and Other Essays*, (New and Expanded ed.). Indianapolis: Liberty Fund Inc.
- (2004). “Muhafazakâr Olmak Üzerine”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (İ. Seyrek, Çev.), 1(1): 55-78.
- Odabaşı, F. (2021). “Gençlik Din Sosyolojisi” Üzerine Bibliyografik Bir Değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2): 1183-1216.
- Onur, B. (1980). Kuşak Kavramı ve Kuşaklararası Diyalog. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 4(23): 15-20.
- Ortaylı, İ. (2004). *İlber Ortaylı ile Tarihin Sınırlarına Yolculuk*(M. Armağan Haz.). (9. Baskı). İstanbul: Ufuk Kitapları.
- (2015). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, (42. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- O’Sullivan, N. (1976). *Conservatism (Modern Ideologies)*, (1st. ed.). London: J. M. Dent&Sons.
- Öz, E. (1992). *Türkiye’de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, (1. Baskı). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Özbay, H. & Öztürk, E. (1992). *Gençlik*, (1.Baskı). Ankara: İletişim Yayınları.
- Özbudun, E. (1976). *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*, (1.Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Özer, B. (2019). Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Muhafazakârlık Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 43-59.

- Özçınar, Ş. (2013). Doğa-Kültür Karşıtlığı Bağlamında Özgürlük Sorunu. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* (20): 181-198.
- Özipek, B. B. (2010). Avrupa’da ve Türkiye’de Muhafazakârlık. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 7(25-26): 105-120.
- (2016). Sığınmacı Dostlarıma. *Liberal Düşünce Dergisi*, (82): 171-172.
- (2017). *Muhafazakârlık Nedir?*, (1. Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.
- (2014). Bir Muhafazakârı Nasıl Tanırsınız?. (Ed. O. Alacahan), *Bir Kimlik İnşası Olarak Muhafazakârlık*, (1.Baskı). Sivas: Sivas Kemal İbn-i Hummam Vakfı Yayınları, 145-152.
- Özkan, M. (2016). Türk Muhafazakârlığı: Siyasal Bir Gelenek (Mi)?. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5): 1-17.
- Öztekin, A. (2003). *Siyaset Bilimine Giriş*, (1. Baskı). Malatya: İnönü Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Page, R. A. & Williams, K. C. (2011). Marketing to the Generations. *Journal of Behavioral Studies in Business*, 3(1): 37-53.
- Parry, E. & Urwin, P. (2011). Generational Differences In Work Values: A Review Of Theory And Evidence. *International Journal of Management Reviews*, 13(1): 79–96.
- Ruxton, G. D. (2006). The unequal variance t-test is an underused alternative to Student's t-test and the Mann–Whitney U test. *Behavioral Ecology*, 17(4): 688-690. <https://doi.org/10.1093/beheco/ark01> [4 Mayıs].
- Safi, İ. (2007). *Türkiye’de Muhafazakâr Siyaset ve Yeni Arayışlar*, (1. Baskı). Ankara: Lotus Yayınları.
- Sakal, M. (1998). Siyasal Karar Alma Sürecinde Yer Alan Aktörler ve Roller. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1): 211-230.
- Sarıkaya, M. S. (1998). Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Dini Tarikat ve Cemaatlerin Toplumdaki Yeri. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3): 93-102.
- Schmidt, M. G. (2001), *Demokrasi Kuramına Giriş*, (1.Baskı). (M. E. Köktaş Çev.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Schwarz, T. (2008). Brace Yourself Here Comes Generation Y. *Critical Care Nurse*, 28(5): 80-85.
- Scruton, R. (2001). *The Meaning of Conservatism*, (3rd. ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Seymen, A. F. (2017). Y ve Z Kuşak İnsanı Özelliklerinin Milli Eğitim Bakanlığı 2014-2019 Stratejik Programı ve TÜBİTAK Vizyon 2023 Öngörülerini İlişkilendirilmesi. *Kent Akademisi*, 10(32): 467-489.
- Sezik, M. (2012). “Muhafazakâr Siyaset İdeolojisi ve Türkiye’de Muhafazakârlık”.(F. Yıldız, Ü. Güneş, Ed.),*I. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*, İstanbul: İlmî Etüdler Derneği, 113-125.
- Somyürek, S. (2014). Öğretim Sürecinde Z Kuşağının Dikkatini Çekme: Artırılmış Gerçeklik. *Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama*, 4(1): 63- 80.
- Şahin, K. (2010). *Türkiye’de Gençliğin Muhafazakâr Eğilimleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi).Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Şeyhanlıoğlu, H. (2014). Siyasal Muhafazakârlığın Temel İlkeleri. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 10 (40): 79-106.
- Talası, G. (1996). *Siyaset Çıkmazında Kadın*, (1. Baskı). Ankara: Ümit Yayıncılık
- Tansi, M. D. (2021). Türk Modernleşme Tarihi Sürecinde Adalet Partisi Bağlamında Muhafazakâr Siyaset Arayışı. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3): 924-937.
- Tuncay, S. (2000). Türkiye’de Gençlik Sorunlarının Psikolojik Boyutu. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(1): 231-257.
- Türk Dil Kurumu, (2011). *Türkçe Sözlük* (11. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- , Kuşak, <https://sozluk.gov.tr/> [07.12.2024].
- , Tipoloji, <https://sozluk.gov.tr/> [07.12.2024].
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2023). İstatistiklerle Gençlik, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2023-53677#:~:text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%BCfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi,15%2C1'ini%20olu%C5%9Fturdu.> [08.12.2024].
- Türköz, E. N. & Türköz, Ş. (2022). Türkiye’de Muhafazakârlık Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3): 1135-1148.
- UMDS. (2004). Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu. <http://Www.Akparti.Org.Tr/Media/272223/Uluslararası-Muhafazakârlık-ve-Demokrasi-Sempozyumu.Pdf> [14 Haziran 2021].
- Ünal. A. (2020). Tam Bir Sosyal Medya Kuşağı Z.*Lacivert Dergisi*, 71.<https://www.lacivertdergi.com/dosya/2020/09/30/tam-bir-sosyal-medya-kusagi-z> [19 Kasım].

- Üste, R. B. (2007). Siyaset Bilimi ve Üniversite Gençliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007(16): 201-220.
- Uysal, B. (1984). Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 17(4): 109-134.
- Vatan, S. (2016). Bilişsel Davranışçı Terapilerde Üçüncü Kuşak Yaklaşımlar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3): 190-203.
- Viereck, P. (1956). *Conservatism: From John Adams to Churchill*, (1st ed.). Canada: Van Nostrand Company.
- Vincent, A. (1992). *Modern Political Ideologies*, (1st ed.). Oxford UK: Blackwell.
- Vural, M. (2020). *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakârlık*, (5.Baskı). Ankara: Elis Yayınları.
- Yaman, Ö. M. (2013). *Apaçi Gençlik- Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri: İstanbul'da "Apaçi" Alt kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Araştırma*, (2.Baskı). İstanbul: Açılım Kitap.
- Yaşar, İ. H., vd.(2021).2020 Sosyoekopolitik Gençlik Araştırması: İstanbul İli Örneğinde Gençlerin Ekonomik ve Siyasal Eğilimleri. *International Journal of Social Inquiry*, 14(2): 839-884.
- Yayla, A. (2004). *Siyasi Düşünceler Sözlüğü*, Ankara: Adres Yayınları.
- Yıldırım, E. (2024, 28 Aralık). Aileyi Güvenlik ve Mühendislik Ötesinde Düşünmeliyiz. *Star*.
- Yılmaz, H. (2005). Gelenek, Gelenekçilik ve Gelenekselcilik. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(3): 39-53.
- Zaim, S. (2007). *Türkiye'nin Yirminci Yüzyılı Cilt III*, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Zurcher, E. J. (2018). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (Y. Saner, Çev.). (4. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, M. (1995) *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, (Ö. Ozakanya, Çev.). (1. Baskı). İstanbul: İmge Kitabevi.

## EK-1 ANKET SORULARI

### Ön Bilgi

**1. Gençlik Kollarında Üye Olduğunuz Siyasi Parti:**

AK Parti  CHP

**2. Cinsiyetiniz:**

Kadın  Erkek

**3. Yaşınız:**

**4. Eğitim Durumunuz:**

İlkokul Mezunu  
 Ortaokul Mezunu  Lise Mezunu  
 Üniversite Öğrencisi  Üniversite Mezunu  
 Yüksek Lisans Öğrencisi  Yüksek lisans Mezunu  
 Doktora Öğrencisi  Doktora Mezunu

**5. Medeni Durumunuz:**

Bekâr  
 Evli  
 Boşanmış  
 Diğer: \_\_\_\_\_

**6. Mesleğiniz (varsa):**

**7. Şu an kiminle yaşamaktasınız?**

Yalnız  
 Ailemle  
 Akrabalarım/taandıklarım  
 Arkadaşlarım (evde)  
 Arkadaşlarım (yurtta)  
 Diğer (belirtiniz):

**8. Yaşamınızın büyük bir çoğunluğunu geçirdiğiniz yer:**

Metropol  
 Büyükşehir  
 İl  
 İlçe  
 Kasaba  
 Köy

**9. Bulduğunuz Hanenin Aylık Gelir Durumu:**

1- 11.402 TL-15.000 TL	5- 50.001 TL- 80.000 TL
2- 15.001 TL- 25.000 TL	6- 80.001 TL- 100.000 TL
3- 25.001 TL-35.000 TL	7- 100.001 TL ve Üstü
4- 35.001 TL-50.000 TL	

**10. Aşağıdaki siyasi görüşlerden kendinize yakın hissettikleriniz var mı? En fazla üç seçeneği işaretleyiniz.**

1- Muhafazakâr	7- Ülkücü
2- Sosyalist	8- Atatürkçü
3- Liberal	9- Sosyal Demokrat
4- Milliyetçi	10- Feminist
5- İslamcı	11- Faşist
6- Ulusalcı	12- Diğer (belirtiniz) .....

<b>1. BÖLÜM</b>						
	<b>Aşağıdaki sorulara katılım oranlarınızı belirtiniz</b>	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
<b>1</b>	İnsanoğlu mükemmel olmadığından, mükemmel bir toplumsal düzen de asla kurulamaz.	1	2	3	4	5
<b>2</b>	Medeniyet, özel mülkiyet üzerine kurulur. Özel mülkiyet yaygınlaştıkça, toplum daha istikrarlı ve üretken hale gelir.	1	2	3	4	5
<b>3</b>	Devlet otoritesi ailenin sınırlarını aşmaya kalkışır, orada aileden yana durulması gerekir.	1	2	3	4	5
<b>4</b>	Toplumda güçlü ve etkili bir siyasi otoriteye her zaman ihtiyaç vardır.	1	2	3	4	5
<b>5</b>	İnsanın kendi milli ve kültürel değerlerine sahip çıkması gerekir.	1	2	3	4	5
<b>6</b>	Dezavantajlı kesimlerle yapılacak dayanışma esas olarak devletin değil, toplumun görevidir.	1	2	3	4	5
<b>7</b>	Toplumun kendiliğinden oluşan kurumları (hemşehri derneği, esnaf teşkilatı, sendikalar vs.) değerlidir. Onlar bireyin sığınaklarıdır.	1	2	3	4	5
<b>8</b>	Toplumsal sorunları radikal ve devrimci yöntemlerle çözmek yerine yumuşak ve aşamalı yöntemlerle çözmek gerekir.	1	2	3	4	5
<b>9</b>	Din bir toplumda desteklenmesi gereken en önemli sosyal kurumlardan biridir.	1	2	3	4	5
<b>10</b>	Aile bir toplumda desteklenmesi gereken en önemli sosyal kurumlardan biridir.	1	2	3	4	5
<b>11</b>	Siyasette sonu görünmeyen denizlere yelken açmak sakıncalıdır.	1	2	3	4	5
<b>12</b>	Devlet otoritesini tehlikeye düşürebilecek toplumsal gösteri ve yürüyüşlere izin verilmemelidir.	1	2	3	4	5

2. BÖLÜM						
	Aşağıdaki sorulara katılım oranlarınızı belirtiniz	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
13	Kürtajla ilgili 'Benim bedenim benim kararım' sloganı doğrudur.	1	2	3	4	5
14	Kürtaj yasaklanmalıdır.	1	2	3	4	5
15	İfade özgürlüğü adına Atatürk'ün imajını olumsuz etkileyebilecek eleştirilere izin verilmemelidir.	1	2	3	4	5
16	Netflix denetlenmeli, eşcinselliği özendiren yapımların Türkiye'de yayınlanmasına izin verilmemelidir.	1	2	3	4	5
17	Tarikatlar ve dini cemaatler yasaklanmalı, onların sosyal işlevleri devlet tarafından yerine getirilmelidir.	1	2	3	4	5
18	Hukuka aykırı faaliyette bulunmadıkları sürece hiçbir dernek kapatılmamalıdır.	1	2	3	4	5
19	Sığınmacılar, Türkiye'de hak sahibi bireyler olarak ayrımcılığa uğramadan yaşayabilmelidir.	1	2	3	4	5
20	Ülkemizdeki tüm Suriyeli ve Afganistanlı sığınmacılara sigortalı çalışma hakkı tanınmalıdır.	1	2	3	4	5
21	Ülkemizdeki Suriyeli sığınmacılar derhal ülkelerine geri gönderilmelidir.	1	2	3	4	5
22	Sinema sanatı adına Fatih Sultan Mehmet'i olumsuz bir karakter olarak çizen bir yapıma izin verilmemelidir.	1	2	3	4	5
23	Cemevlerinin ibadethane statüsü kazanması gerekir.	1	2	3	4	5
24	İşçi ve memur tüm çalışanlar mesai saatlerinde ibadet hakkına sahip olmalıdır.	1	2	3	4	5
25	Bir hâkim veya savcının başörtüsü takması yanlıştır.	1	2	3	4	5
26	Çiftler evlilik dışı çocuk sahibi olabilir.	1	2	3	4	5
27	Boşanma son yol olmalı, yasalar ve mahkemeler boşanmayı güçleştirici bir işlev görmelidir.	1	2	3	4	5
28	LGBT'li bireylerin evlenmelerine müsaade edilmeli ve devlet onları da aile kabul etmelidir.	1	2	3	4	5
29	Zina yeniden bir suç olarak tanımlanmalıdır.	1	2	3	4	5
30	Eğer ülke için iyi olacağına inanılırsa, daha önce hiç denenmemiş bile olsa, zihinlerdeki siyasi proje uygulanabilir.	1	2	3	4	5
31	"Bu memleketi bana verecekler üç ay içinde adam eder, ekonomi ve diğer sorunları çözerim." sözü doğrudur.	1	2	3	4	5
32	Gündüz Kuşağı Programları (örn. Tatlı Sert-Müge ANLI, Esra EROL'da -Esra EROL) aile yapısına zarar verir.	1	2	3	4	5

## EK-2 DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARI

- 1- Neden AK Parti/CHP Gençlik Kollarında görev yapmaktasınız?
- 2- Güçlü ve etkili bir siyasi otorite hakkında ne düşünüyorsunuz? Siyasi otoritenin sınırları nasıl olmalıdır?
- 3- Topluluk grupları olan hemşehri dernekleri, esnaf teşkilatı, sendikalar vs. hakkında ne düşünüyorsunuz? Devlet bu oluşumlar üzerinde baskı kurabilir mi?
- 4- Aile ne kadar iyi ve güçlü olursa, birey ve topluma o denli yansır. Dolayısıyla aile, birey ve toplumdaki önemlidir. Buna katılıyor musunuz?
- 5- LGBT, kürtaj ve evlilik dışı ilişkinin, aile yapısını tehdit ettiğini düşünüyor musunuz? Siyasi otoritenin bu durumlara karşı yaklaşımı nasıl olmalıdır?
- 6- Anadolu'nun geçmişten günümüze gelen kucaklayıcı geleneği düşünüldüğünde sığınmacılar (Suriyeli, Afgan, Ukraynalı) hakkında düşünceleriniz nelerdir?
- 7- Gündüz Kuşağı programlarının aile,birey ve topluma etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

## EK-3 DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME VERİLERİ

### 1. Neden AK Parti/CHP Gençlik Kollarında görev yapmaktasınız?

**A1:** “AK Parti’nin kuruluş ve parti değerlerinde kendi yansımamı bulduğum için diyebilirim. Toplumsal özgürlükleri kısıtlayan yasaklar (başörtüsü yasağı) beni AK Parti’ye yönlendirdi. Daha önceki yıllarda insanların hayat tarzı siyasi otoriteler tarafından şekillendiriliyordu. AK Parti özellikle başörtüsü alanında buna son verdi. AK Parti’ye gönül vermemin bir başka sebebi ise Cumhurbaşkanı (Recep Tayyip Erdoğan) şahsını sevmemden kaynaklıdır.”

**A2:**“Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler öğrencisiyim. Karakterim siyasete yatkın. İnsanlarla ilişkilerim kuvvetlidir. Siyasetteki akademik bilgilerimi pratik bilgiyle birleştirmek istedim. AK Parti değerlerimi en çok yansıtan parti olmasından dolayıdır. Korumacı siyaset anlayışı hakim.İnsanlar kendini güvende hissediyor. Dinî, millî, kültürel değerleri benimsemekte ve savunmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan karizmatik bir liderdir. İşte bu sebeplerden dolayı AK Parti’de görev almaktayım.”

**A3:** “Ailemizin büyükleri sırasıyla Refah Partisi, Fazilet Partisi ve Saadet Partisi gibi partileri desteklemiş ve parti kademelerinde görev almışlardır. Benim zamanımın yükselen partisi AK Parti olmuştur. Dolayısıyla bu siyasi geleneği devam ettiren parti de AK Parti olmuştur. AK Parti kurulduğundan beri ileriye ve geleceğe yönelik adımlar atmıştır. Ayrıca gençlere çok kıymet vermektedir. Partimizde gençlik kollarında görev almış birçok arkadaşımız, belli bir zaman sonra yüksek görevlere gelmiştir. Bu AK Parti’de gençlere verilen önemin bir göstergesidir. Kendimi muhafazakâr demokrat olarak görüyorum. Aynı zamanda özgürlükleri destekleyen tarafıyla liberal bir düşüncedeyim.”

**A4:** “Muhafazakâr bir aileden geldim. Toplumsal olaylarla yakından ilgileniyorum. Siyasi partiler içerisinde dünya görüşüme en yakın parti olduğu için AK Partide bulunuyorum. İnançlarımı koruyan ve yansıtan bir parti olması da AK Partiyi tercih etme sebeplerimden biridir.”

**A5:** “Mili ve manevi değerleri koruyan ve bu değerlere hizmet eden bir parti olduğu için. İdeolojime en yakın parti olmasının yanında dini özgürlükler alanında yaptığı reformlardan dolayı AK Partide yer almaktayım.”

**C1:** “CHP Gençlik Kollarında kendimi rahat bir şekilde ifade edebiliyorum. Düşüncelerim dikkate alınıyor. Küçük yaşlardan beri siyasetle ilgileniyorum. Ayrıca CHP'nin parti politikalarını benimsiyorum.”

**C2:**“Herkes Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu bir parti olarak cevap verir. Ama benim bu konuda özgün bir fikrim var. Benim CHP'de yer almamın en büyük sebebi Ekrem İmamoğlu'dur. Beni çok etkiledi. En büyük siyasi figürdür kendisi. Halkın içinden biri olarak görüyorum. Beylikdüzü belediye başkanı olduğu dönemden tanıyorum. O dönemde Beylikdüzü'nde ikamet ediyordum. Hizmetlerini görme fırsatım oldu.”

**C3:** “Aileden gelen bir gelenek diye düşünüyorum. Geniş ailem dâhil çevremdeki çoğu insan CHP'li diyebilirim. Mustafa Kemal Atatürk'ün kurmuş olduğu bir parti olması ve Türkiye'nin kurucu partisi olması etkili oldu. Dünya görüşüme uyan bir parti ve bu parti çatısında kendimi evimde gibi hissediyorum.”

**C4:** “Ailemin kökeni CHP'den geliyor. CHP'yi ailem gibi görüyorum. Çocukluğumdan beri aşıl原因 bir duygudur. CHP'den herhangi bir çıkar amacı gütmüyorum ve gönüllülük esasıyla partimde bulunuyorum. Özellikle CHP'nin Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkan bir parti olmasıdır.”

**C5:** “Aileden gelen bir gelenek olduğu için diyebilirim. Karşı tarafı görmediğim için CHP etkisinde kaldım. Ülkede ekonomik zorluklar var. Sosyal yaşam koşullarının ağırlığından dolayı muhalefet parti olduğu için de CHP'deyim.”

## **2. Güçlü ve etkili bir siyasi otorite hakkında ne düşünüyorsunuz? Siyasi otoritenin sınırları nasıl olmalıdır?**

**A1:** “Vatandaşlar olarak haklarımızı devlet kurumuna veriyoruz. Devlet elbet güçlü olmalıdır ki herkesin haklarını korumalıdır. Devlet işleyişinde istikrar önemlidir. Anayasal ve hukuki sınırları olmalıdır. Eğer ülkede ekonomi alanında suiistimal varsa devlet buna müdahale edebilir. Son günlerde piyasanın bazı odaklar tarafından sabote edildiğini görüyoruz. Bu gibi durumlarda siyasi otorite, piyasanın aşırı tutumlarından dolayı halkı korumalıdır. Devlet, devleti meydana getiren bireylerin

haklarını korumak için oluşturulmuş bir yapı olduğu gibi hem de insanların birbirlerine yapacakları zulmü engellemekle görevli bir yapı olarak görüyorum. Gazali'nin devlet anlayışı ile paralellik içermektedir. Aynı zamanda Toplum Sözleşmesine dayanmalıdır. Devlet otoritesinin sınırı olması doğuşu itibariyle mümkün değil gibi geliyor. İnsanlar çıkarları için bir araya gelerek güvenliği tesis edebilmek için devletleri kuruyor. Bunun karşılığında bazı haklarını devlet kurumuna devrediyor. Devlet bu hakların daha fazlasını istiyor olabilir. Mevcut düzende bunun önüne geçilebilir mi tartışmak lazım. Benim görüşüme göre; devlet, onu oluşturan insanların yani vatandaşlarının temel haklar olan, yaşam, inanç, düşünce özgürlüğü, kanuni hakim güvencesi gibi hakları korumalıdır. Devlet idaresinin güçlü olması noktasındaki düşüncem; Machiavelli'nin güçlü devlet anlayışıyla, Şeyh Edebalı'nın "İnsanı yaşat ki devlet yaşasın" anlayışının birlikte olduğu düşüncedir. Benim için idealize olan özellikler Recep Tayyip Erdoğan siyaset anlayışında bulunmaktadır. İlkeleri ve dünya görüşü olan bir liderdir. Siyasetin karanlık dehlizlerinde her adımı ustaca atabilmektedir. Önünde yürüdüğü halkın hakkını sonuna kadar savunuyordu. Siyasette rotayı elinde bulunduran ve yeni rotalar çizebilecek kapasitede bir insandır. Siyasi teorilerin hepsini konuşmak ayrı bir yana biz delikanlı (Recep Tayyip Erdoğan) seviyoruz.”

**A2:** “Güçlü ve etkili bir siyasetin varlığı olmalıdır. Güçlü ve etkili bir siyasi otoritede iktidarda olan bir partiyi düşündüğümüzde devletin içinde bulunduğu duruma göre bu güç ve etki değişiklik göstermelidir. Devlet, otoritenin tehdit altında olduğu durumlarda daha katı ve içe dönük bir tavır takınması gerekir. Fakat devletin bekasına yönelik herhangi bir tehdidin olmadığı durumlarda siyasi otoritenin sınırlarının yumuşak ve dışa dönük olması gerekir.”

**A3:** “Güçlü ve etkili bir siyasi otorite demokratik değerlerin korunması ile sağlanabilir. Toplumun her kesimini temsil edildiği bir yönetim anlayışla güçlü hale gelir. Şeffaflık ve hesap verilebilirlik bu noktada çok önemlidir. Güçlü ve etkili siyasetin temeli adalet ile korunur. Devlet, birey haklarını saygı göstermelidir ve güçler ayrılığı ilkesi benimsenmelidir. Siyasi otoritenin sınırları bazen fazlaca aşılmış olunuyor. Örnek vermek gerekirse devlet atamalarından bahsetmek isterim. Hâkim, Savcı, Vali ve Kaymakam atamalarında siyasi otoritenin etkisi oluyor. Bu makamlarda bulunanlar karar verirken siyasetin etkisinde kalabiliyorlar. Oysaki Fatih Sultan Mehmet döneminde olduğu gibi kadıların karar verirken bağımsız kalabilmesi

gereklidir. Adalet sistemi nüfuslu insanlar tarafından şekillendiriliyor. Bu gibi kötü örneklerle karşı siyasi otorite sınırlarını korumalıdır.”

**A4:**“Güçlü ve etkili bir siyasi otoriteden yanayım. Siyasi otoritenin sınırlarının ne çok baskıcı ne de çok serbest bırakıcı olmalıdır. Orta bir dengeyi sağlamalıdır.”

**A5:**“Güçlü ve etkili bir siyasi otorite hızlı ve etkili kararlar alarak toplumsal düzeni daha kolay sağlayabilir. Böylelikle ülkenin uzun vadeli kalkınma hedeflerine kavuşma noktasında faydası olur görüşündeyim. Devlet daha istikrarlı hale gelir. Özellikle savaş, deprem, sel, yangın gibi durumlarda bu durum çok daha önem arz etmektedir. Örneğin Kurtuluş Savaşında çıkarılan Başkomutanlık yasasına değinmek istiyorum. Otoriteye geniş yetkiler verilerek savaşın sevk ve idaresi kolaylaştırılmıştı. Ancak bu durumda bile bu yetki 6 ay süre ile verilmişti. Ve sonrasında yine süreli bir şekilde uzatılmıştı. Siyasi otoritenin yetkilerinin geniş tutulması ama kanunlar ile kontrol altında tutulması ve her zaman hukuk üstünlüğünün sağlanması gerekmektedir. Böylece istikrar sağlanırken, temel hak ve özgürlüklerde korunmuş olacak.”

**C1:**“Güçlü ve etkili bir siyasi otorite, toplum için gereklidir. Ancak, bu otoritenin sınırlarının açıkça tanımlanması ve korunması da önemlidir. Aksi takdirde, siyasi otorite, vatandaşların haklarını ihlal edebilir ve baskıcı bir rejime dönüşebilir. Yakın zamanda sosyal medya uygulamalarının birine erişim engeli getirildi. Özgürlükler kısıtlanmamalı. Siyasi partilerin gücü ve etkisi, insanların özgürlüklerini kısıtlamayacak şekilde olması gerekir. Devlet ve milletle alakalı önemli kararlar sürekli milletvekilleri tarafından değil, halk tarafından da verilmelidir. Referandum aracılığıyla gerçekleştirilebilir.”

**C2:** “Siyasi otoritenin güçlü olması gereklidir. Can ve mal güvenliği açısından önemlidir. Ayrıca yasaların kuvvetli olması, caydırıcılığı bakımından kıymetlidir. Güçlü ve etkili bir otorite, kanun ve kuralları halka dikte etmeden yani zorlamadan uygulayabilen otoritedir. Sınırları insanların can güvenliğini sağladığı kadardır.”

**C3:** “Güçlü ve etkili bir siyasi otorite, istikrarın sağlanmasına yardımcı olur. Ancak siyasi otoritenin sınırları demokratik kurallara ve hukukun üstünlüğüne engel olmamalıdır. İnsan haklarına saygılı bir şekilde olmalıdır. Aynı zamanda şeffaflık ilkesini koruması gerekir.”

**C4:**“Güçlü ve etkili bir siyasi otoriteden yanayım. Ama güçlü ve etkili bir otorite kurabilmek için öncelikle halkın refahı yüksek olmalıdır. Maddi, sosyal ve güvenlik açısından kaygısı olmayan vatandaşlar her zaman sizi desteklemeye daha yakındır. Veya bunun tam tersi olarak vatandaşı aç, güvenlik açısından kaygılı ve sosyal açıdan da yalnız bırakırsanız yaptığınız her olumlu hareket size çok daha fazla itaat olarak geri döner. Bu iki şık arasında bağlılık ve itaat açısından hiçbir fark yoktur. Siyasi otoritenin sınırlarını aslında halk kendi belirler. Toplumdan topluma değişen bu sınırlar Avrupa’da daha özgürlükçü bizim gibi ülkelerde ise nispeten daha itaatkâr ve dardır. Kendi ülkemizden örnek verecek olursam; belli bir kesim özgürlüğünü ve bağımsız birey olma hakkını savunur. Bir kesim ise mevcut siyasi otoritenin yaptığı her şeyi doğru kabul ederek ve bu kabul ettiği şeyleri siyasi otoriteye hizmet olarak değil dine hizmet olarak görür. Din ve siyaseti karıştırmamak lazım. İkisi arasındaki fark çok keskindir. Siyasi otorite yalnızca halkın seçtiği hizmetçilerdir. Halk her zaman üstündür. Halkın özgürlüğüne her zaman saygı duyulmalıdır.”

**C5:** “Güçlü ve etkili bir siyasi otoriteyi doğru buluyorum. Recep Tayyip Erdoğan örneğinde olduğu gibi güçlü bir lider olması gerekiyor. Devletin başındaki kişi ya da lider güçlü olmaz ise devlet yönetiminde savrulmalar meydana gelebilir. Neticede ülke yönetilemez hale gelir. Siyasi otoritenin yetki sınırları geniş olmalıdır. Otorite boşluğu beraberinde yeni sorunlara sebep olur. Türk siyasetinde lidere dayalı bir siyaset anlayışı vardır. Bundan sebeple toplumsal kodlarımıza daha uygun olması açısından güçlü bir otorite ve güçlü bir liderden yanayım.”

### **3. Topluluk grupları olan hemşehri dernekleri, esnaf teşkilatı, sendikalar vs. hakkında ne düşünüyorsunuz? Devlet bu oluşumlar üzerinde baskı kurabilir mi?**

**A1:**“İnsanı toplum içinde anlamlanan bir varlık olarak görüyorum. Hak her kula layık olan cevheri verdi. Her insanda farklı özellikler vardır. Bir insandaki eksik parça, diğer bir insanda bulunabiliyor. Ve insanlar birbirlerini dayanışmayla tamamlamış oluyor. Böylece kendinde olmayan cevherlerden de hayatına değer katıyor. İnsanların cem olma güdüsüyle bir araya gelmeleri çok doğal bir durumdur. Büyükşehirlerde yaşayan insanların, hemşerileri ile bir araya gelip bir dernek kurmaları, benzer yollarla rızkını temin eden insanların bir sendika kurmalarında bir sıkıntı yoktur. Ama dikkat edilmesi gereken husus; dernek, vakıf, sendika gibi

oluşumlar devlet kontrolündedir. Her biri için belli hukuki bir çerçevede düzenlemeler vardır. Bir oluşumun dernek mi, sendika mı olduğuna devlet karar verir. Çünkü en temelde bir arada olma dürtümüz bizi devletler oluşturmaya itti. Hepsinin kapsayıcısı olarak devleti görüyoruz. Hepsinden çok kendimizi oraya ait hissediyoruz. O nedenle devlet, bu tür oluşumların sınırlarını belirler ve denetler. Devletin baskı kurması, demokrasiler için ne kadar mümkündür bilemiyorum. Devlet kontrol etmelidir. Hukukla ilgili sınırlar çizmelidir. Ama baskı kurmamalıdır.”

**A2:** “Topluluk grupları, insanlara fayda sağlaması bakımından kıymetli oluşumlardır. İnsanlar böyle oluşumlar sayesinde bir araya gelerek talep ve şikâyetlerini duyurabiliyorlar. Ayrıca siyaset kurumundan beklentilerini talep edebiliyorlar. Ben topluluk gruplarının mevcudiyetinden yanayım. Diğer yandan dernek, vakıf vs. gibi oluşumlar üzerinde baskı kurulmamalı ancak denetim olmalıdır. Aslında bu gibi kuruluşlarla işbirliği içinde olunmalıdır. Örneğin, esnafları ilgilendiren bir düzenleme getirilecekse, bu gibi kuruluşların aracılığıyla esnafların kendisiyle istişare edilmeli.”

**A3:** “Topluluk grupları olan hemşehri dernekleri, esnaf teşkilatları ve sendikalar demokratik bir toplumda var olması gereken unsurlardır. Çeşitliliği ve katılımı teşvik eder. Devletin, topluluk grupları üzerinde aşırı baskı kurması örgütlenme özgürlüğüne zarar verir. Bunun yanında demokratik değerlere aykırı bir durumdur. Ancak devlet, bu topluluk grupları üzerinde belirli kural ve belirli düzenlemelerle denge sağlamalıdır. Bu denge ise toplumun genel menfaatlerini korumak adına olur. Toplumun yapısına uygun tasarlanmış düzenlemeler demokrasiyi güçlendirdiği gibi yasa dışı örgütlenmelerin önüne geçer.”

**A4:** “Topluluk grupları, toplumsal dayanışma altında insanlara fayda sağlıyor. Örnek vermek gerekirse Erzurum’dan büyükşehre gelen bir vatandaş kendi kültür ve geleneklerin uzaklaşmış oluyor. Kendini yalnız hissetmemesi adına memleket derneği onun için mutluluk haline geliyor. Bu vesileyle kültürünü ve geleneğini unutmamış oluyor. Bu yönden çok önemlidir. Devletin her kurum üzerinde otorite kurması gerekir. Topluluk grupları anayasaya ve hukuka aykırı olmadıkları sürece faaliyet gösterebilir. Topluluk grupları denetlenmelidir.”

**A5:** “Hemşehri dernekleri, esnaf teşkilatları, sendikalar, toplumun farklı kesimlerini bir araya getirme özelliği bakımından toplumlar için önemlidir. Bu gruplar bazen

memleketler, meslekler, ortak ilgi alanları, spor faaliyetleri ve ortak siyasi fikirler aracılığıyla bir araya gelirler. Bu vesileyle katılımcılığı ve sivil toplumu güçlendirmeyi sağlarlar. Devlet, topluluk grupları üzerinde baskı kurmak isteyebilir, kurabilir. Ama bu baskı, etik kurallar içerisinde ve anayasal hak ve özgürlük noktasında problem oluşturmayacak şekilde olması gerekir. Demokratik ülkelerde insanların bir araya gelip örgütlenir ve ifade özgürlükleri vardır. Buna saygı gösterilmesi esastır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki topluluk grupları ulusal güvenliğe ve toplum yapısına ters düşen eylemler sergilediği takdirde devletin müsaade etmemesi gerekir.”

**C1:** “Topluluk grupları, devletin farklı şekillerdeki baskılarıyla karşılaşabilir. Bazen bu grupların faaliyetleri kısıtlanır. Mali yapıları incelenir ve mali yasaklar getirebilir. Yasa dışı eylemlerde bulunan üyeler cezalandırılır. Bu oluşumlar, kamuoyunu rahatsız eden algılar oluşturduğu durumlarda engellenmelidir. Dolayısıyla bu yapıların kısıtlandırılması gerekmektedir. Bu oluşumlar insanları manipüle edebilir. Özellikle dini gruplara daha çok denetim yapılması gerekir. Din hassas bir konudur. İnsanlara iyi niyetle yaklaşırlar sonra onları kötü emellerine ortak edebilirler. Çünkü Türk insanının dini bütündür. İnsanların vicdanı suiistimal edilebilir.”

**C2:** “Sivil toplum kuruluşları, siyaset olmadan da fayda sağlanabilen bir alandır. Destek ve dayanışmanın amaç edinildiği bir olgudur. Bazı insanlar politikaya girmek istemediği için böyle alanlarda hizmet ediyor. Bu tür oluşumların devlet kontrolü altında bulunması gerekiyor. Aşırı serbest bırakıldıklarında daha önceden yaşanmış kötü örnekler akıllara geliyor. Suç ve terör örgütlerine dönüşebiliyorlar. Benim açımdan bu tarz grupların sağ ya da sol görüşlü olması önemli değil. Cumhuriyeti ve anayasal düzeni tehdit eden her türlü oluşum üzerinde devlet baskı kurabilir. Devletin egemenliğini ve varlığını tehdit etmediği sürece devletin baskı kurmasına karşıyım.”

**C3:** “Bahsettiğiniz herhangi bir topluluk gruba üye değilim. Hemşeri dernekleri, sendikalar, esnaf teşkilatları gibi topluluk grupları insanları bir araya getiren önemli kuruluşlardır. Bu oluşumlar sivil toplumun gelişmesine destek olur. Ancak, devletin bu gruplar üzerinde aşırı baskı kurmaması gerekir. Örgütlenme özgürlüğüne saygı duyulmalıdır. Devletin dengeli bir yaklaşım sergilemekle birlikte demokrasi ve hukukun üstünlüğü dikkate alınması gerekmektedir. Kanunsuz durumlarda ise devletin

müdahalede bulunması gerekir. Ayrıca devletin sendikaları bilgilendirmesi olumsuzluk yaşanmaması adına önemlidir.”

**C4:** “Bu tür oluşumlar halkın sosyal açıdan kendini daha verimli hissetmesini sağlar. Aynı zamanda devletin elinin yetişmediği yerler olmaktadır. Bu yerlere ve yardıma muhtaç kişilere hizmet götürülüyor. İnsanların birbirleriyle iletişim kurmaları ve dayanışma göstermeleri bakımından kesinlikle gereklidir. Hemşeri dernekleri özellikle toplumun kaynaşmasını sağlıyor. Bu vesileyle insanların asimile olmaları engelleniyor. Kültüre sahip çıkılıyor. Devletin bu tür yapılara müdahale etmesi son derece yanlış bir tutumdur. Zaten bu tür yapılar halkın içinden ve halka hizmet etmek için çıkmıştır. Eğer buna baskı kurulursa halkın özgürlük alanına direkt müdahale edilmiş olur.”

**C5:** “Devlet kendine yakın gördüğü derneklere pozitif ayrımcılık sergiliyor. Öncelikle devletin her gruba eşit mesafede olması gerekir. Topluluk gruplarına baskı kurulmaması gerekir. Devletin baskı kurmaması gerektiği gibi desteklemesi de lazımdır. Çünkü içerisinde dayanışma unsuru barındırıyor.”

#### **4. Aile ne kadar iyi ve güçlü olursa, birey ve topluma o denli yansır. Dolayısıyla aile, birey ve toplumdan önemlidir. Buna katılıyor musunuz?**

**A1:** “Aile, aslında insanların bir topluluğun içinde anlamlandırılmasının en somut örneğidir. Çekirdek manada düşündüğümüzde, hepimiz bir kadın ve bir erkeğin oluşturduğu ailelerin bir parçasıyız. Küçük bir alan içinde dünya hayatımıza başlıyoruz. Aile, birey ve toplum gibi kavramlarını bir önem sırasına sokmak çok anlamsız geliyor. Hepsi birbirini oluşturan iç içe geçmiş parçalardır. Birbirini tamamlayan bu kavramlar arasında bir rekabet sokmanın sağlıklı olmadığını düşünüyorum. Aile, birey ve toplum sıralamasında öncelik değişebilir. Hepsi birbirine denktir.”

**A2:** “Aile tabii ki toplumun önemli parçasıdır. Ama bireyin kendisinden veya toplumun bütününden daha önemlidir demek, durumlara bütüncül yaklaşmanın önüne geçer. Bu sebeple, birey, aile, toplum hepsinin önemini ayrı ayrı eşit düzeyde olduğunu unutmadan bütünsel ve kapsayıcı bakmak gerekir.”

**A3:** “Teşkilat içerisinde aile kırmızı çizgimizdir. Örnek vermek gençlik kollarındaki tüm kademelerimiz (yönetim, yürütme, komisyon, mahalle) için kullandığımız bir

tabir var. Bunun adı ailedir. Aile, bireyin yetiştiği ilk yer olduğu için önemlidir. Aile içindeki ilişkiler güçlü ve sağlıklı olur. Bu durum bireyin gelişimini etkiler. Sonuçta aile içindeki bu olumlu gelişmeler daha büyük bir perspektifte topluma yansır. Güçlü aile bağları, bireyin yaşam kalitesini artırır. Dolayısıyla toplumda da daha sağlıklı ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunabilir.”

**A4:** “Aile, toplum ve birey bir silsile olsa en üste aileyi koyarım. Aile, bireyin hayata bakış açısını etkiler. Bireyin siyasi, sosyal, dini gibi birçok alandaki düşünce sistemi aile tarafından şekillenir. Aile korunması ve sahip çıkılması gereken bir kurumdur. İslam inancının aileye verdiği değer büyüktür.”

**A5:** “Ben bu kabule toplumun çok büyük bir kesimin katılacağını düşünüyorum. Çünkü aile, bir kişinin genelde hayat yargılarının, kişiliğinin ve davranış temellerinin oluştuğu yerdir. Yani sağlıklı bir aile ortamı demek bireyin psikolojik, duygusal ve sosyal açıdan sağlıklı olması anlamına gelmektedir. Böylece toplum sağlıklı bir birey kazanır. Ama bazı insanlar bu fikre katılmayabilir. Bu kişilerin aile ortamının sağlıklı olmamasından kaynaklıdır diye düşünüyorum. Bundan dolayı ailenin toplumdaki herkeste aynı etkiyi bıraktığı söylenemez. Aslında kişinin karakteri sadece aile ile oluşmaz. Okul arkadaşları, iş arkadaşları, akrabalar gibi diğer etkenler de kişiliğe doğrudan etki eden faktördür. Kısacası ailenin topluma etkisi çok büyüktür, ancak toplumdaki herkes için genellenemez. Kişinin diğer çevreleri de bu süreçte göz ardı edilmemelidir.”

**C1:** “Evet, aile önemlidir çünkü bireyler burada ilk sosyalleşirler. Temel ihtiyaçları karşılandığı, sevgi, saygı, güven ve destek gördükleri bir ortamdır. Bu deneyimler, kişilik ve davranışlarını etkiler. Güçlü bir aile, sağlıklı ve mutlu bireyler yetiştirilmesine zemin hazırlar. Bu bireyler, topluma daha olumlu yönde katkı yaparlar. İşsizlik ve şiddet gibi sorunlar azalabilir. Toplumsal dayanışma ve işbirliği artar.”

**C2:** “Bu kabule katılıyorum. Bence de aile, birey ve toplumdan önemlidir. Özellikle çocuğun gözünü açtığı ilk yerdir. Aileden aldığı ilk eğitimle topluma karışır. Aile toplumun dinamiğini elinde tutar. Denge ve düzen sağlar. Toplumun devamı için aile çok önemli bir kurumdur.”

**C3:** “Ailenin, toplum ve bireyden önemli olduğuna katılıyorum. Devlet, aile özeline karışamaz. Aile, bireyim temel birimdir. Bireylerin sağlıklı gelişiminde ailenin rolü

vardır. Güçlü aile yapısı bireyi topluma daha faydalı hale getirir. Ancak birey ve toplum dinamikleri girift olduğundan sadece aile üzerinden değerlendirmek yetersiz kalacaktır. Mesela eğitim, ekonomik koşullar ve diğer faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır.”

**C4:** “Aile kesinlikle birey ve toplumdaki daha önemlidir. Aile içindeki huzur, bireyin topluma sağlayacağı faydayı etkiler. Konuya kuşbakışı bakacak olursak; aile dediğimiz olgu bireylerden oluşur. Pek çok örnekle sabitleyebileceğimiz bu konunun denklemi aslında gayet basittir. Aile yapısı sağlam olmayan insanlar, toplum içinde varlık göstermez. Topluma ve insanlığa zararı dokunur. Buna karşın aile temelleri güçlü olanlar hem kendine, hem topluma, hem de insanlığa faydası olur. Ailenin güçlü olması nötr olan bir insanın pozitif dönüşüm sürecini temsil eder. Eğer bir ülkenin DNA yapısını bozmak istiyorsanız ilk uğrayacağınız yer aileler olur. Eğer aile içindeki dengeyi ve sınırları bozarsanız bu durum aile yapısını zedeler ve zamanla toplum içindeki olumsuz yansımaları çok net bir şekilde ortaya çıkar.”

**C5:** “Her şeyin başı ailedir. Çocuğun yetiştirilmesi ve topluma kazandırılması aile tarafından olur. Bundan dolayı aile, birey ve toplumdaki önce gelir.”

##### **5. LGBT, kürtaj ve evlilik dışı ilişkinin, aile yapısını tehdit ettiğini düşünüyor musunuz? Siyasi otoritenin bu durumlara karşı yaklaşımı nasıl olmalıdır?**

**A1:** “LGBT oluşumlarını bir örgüt olarak düşünüyorum. Kendi içinde ayrı fraksiyonları barındırıyor. Hatta fonlandıkları gibi terör ile iltisaklı bir yapıya sahip. Küresel bazı odaklara hizmet ediyor. Sadece cinsel tercih eksenli bir oluşum değildir. Devlet, bu tür örgütlerle ilgili gerekli tedbirleri almak zorundadır. Aslında LGBT artı 1 olarak geçer. Bu artı 1 daha fazlası demektir. Örgütün yasa dışı her şeyini artı 1 temsil ediyor. Bu konuya aile kapsamında değil toplum nezdinde bakmayı tercih ediyorum. İnsanların yatak odaları ve kürtaj meselesi Türkiye’de kanunla yasaklanmış ya da baskılanmış değildir. Kürtajın 10 haftaya kadar yasal olduğunu biliyorum ama her yasal olan fiil helal olmuyor. Kürtaj konusunda taciz mağduru olanlara ahkâm kesemem. Kürtaj işlemine sadece annesi karar veremez çünkü onun bir Yarattıcısı var. Bireysel yaşam hakkı olarak ele aldığımızda fetüsün yaşam hakkı vardır. Doktorun sağlık açısından uygun gördüğü durumlarda kürtaj yapılabilir. Ayrıca zina yapan ya da farklı cinsel tercihi olan kişilere yasal herhangi bir ceza

uygulanmamaktadır. Bu fiilleri tercih eden insanlar hata, günahın içindeler. Toplum yapısının kodlarıyla oynamak tehlike arz etmektedir. Devlet bu gibi durumlarda önleyici önlemler almalıdır. İnsanların yatak odasında ne yaptığı bizi ve devleti ilgilendirmez ama bunun propagandası yaparlar, kendi sapkın halkalarını genişletmeye çalışırlarsa devlet bu konuda elbet müdahale etmelidir. Evlilik dışı ilişki aileden ziyade kadını tehdit ediyor. Evlilik kurumu meşru bir zemine taşınmalıdır. Çünkü resmi nikah kadınlara haklar veriyor. Evlilik dışındaki bir birliktelik söz konusu olunca kadınlar bu haklardan mahrum oluyor.”

**A2:** “Tabi ki bahsettiğiniz şeyler aile yapısını ve kültürel aile kodlarını tehlikeye sokmaktadır. Siyasi otorite öncelikle bu konuyla ilgili bir tutum benimsemelidir. Buna göre politikalar üretmeli ve bu politikalar devletin stratejileri haline gelmelidir. Siyasi otoritenin değişikliğine göre revize edilmemelidir. Aşırı radikal düşünmemekle beraber devletin müdahale etmesini istiyorum. Devletin LGBT gibi tercihlerin zararlarından bahsedip halkı bilinçlendirmesi gerekir. Kısacası devlet bu konu hakkında açıklayıcı ve bilgilendirici olmalıdır. Evlilik dışı ilişkilerin aile yapısına zarar vereceğini düşünüyorum. Kürtaj konusundaki görüşüm ise keyfi bir uygulama haline gelmesini yanlış buluyorum. Kürtaja karşıyım fakat annenin hayatı tehlike altına giriyorsa ve uzmanların görüşü dâhilinde uygulanabileceğini düşünüyorum.”

**A3:**“LGBT oluşumunu meşru görmek, aile kavramının altına dinamit koymakla eş değerdir. Bu normal olmayan eğilimler bir biyolojik hastalıktır. Tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Son dönemlerde eş cinselliğin yayılması toplumuza zarar veriyor. Hem cinslerin ilişki kurmasının aklen, vicdanen ve dinen bir açıklaması yok. Her ne kadar kişinin kendi tercihi gibi görülse de aile ve topluma örnek teşkil edemez. Özellikle aleni olmamalıdır. Siyasi otoritenin bu gibi vakalarda dikkatli olması ve özendirici yaklaşımları engellemesi gerekir. Aynı zamanda evlilik dışı ilişki ve kürtaj gibi durumlara yönelik de siyasi otorite sınırlar getirmelidir. Evlilik dışı ilişki bireye, aileye ve topluma kaçınılmaz zararlar getirir. Kürtaj konusuna değinecek olursam, sağlık problemleri dışında (doktor tavsiyesi) kürtaja karşıyım. Özellikle keyfi olan uygulamalara karşıyım. İki insanın hatası, bir masumu yok etmekle ödenmemelidir.”

**A4:** “LGBT gibi eğilimler aile ve toplum yapısına zarar verir. Sadece Türkiye’de değil tüm dünya genelinde LGBT bireylere karşı olumsuz bir bakış açısı vardır.

Toplumun maneviyatına aykırı bir oluşumdur. Örf ve adetlerimiz böyle bir şeyi kabul etmez. Bu tür sapkın eğilimleri fiziksel boyutuyla açıklamak yetersizdir. Biyolojik bir hastalık olarak da görmek doğru olur. Kürtaj uygulamasını yanlış buluyorum. Genel olarak evlilik dışı ilişkilerde görülen bir uygulamadır. Keyfiyet amaçlı bir cana kıyılmasına karşıyım. Annenin hayati bir tehlikesi varsa yapılmasına sıcak bakıyorum. Evlilik dışı ilişki topluma olumsuz bir örnektir. Düzensiz bir toplum oluşturabilir. İleride anne ve babası belirsiz insanlar meydana gelebilir. Toplumun soy kütüğüne zararları olur.”

**A5:** “Ben LGBT olgusunun dünyada bazı odaklar tarafından tek tip; inancı, vatan bilinci olmayan, aile yapısını bilmeyen insanlar üretme amacıyla tasarlandığını düşünüyorum. İnsanlara LGBT fikrinin lanse edilmesinin birçok sebebi vardır. Bunlar cinsiyeti yok etmek, dinden uzaklaştırmak, kadın ve erkeğin ailedeki rolünü belirsiz hale getirmektir. Bu durumlar toplumu güçsüzleştirir. Benim fikrime göre; bu tür duyguları yaşayan insanlar ötekileştirilmemelidir. Ülkemizin bu insanları dışladığını düşünmüyorum. Vereceğim örnek çok çarpıcı olarak. Bu ülkede bir transseksüel kadın Cumhurbaşkanlığı tarafından verilen yemeğe davet edilmiştir. Cumhurbaşkanı ile aynı masada yemek yemiştir. Böyle bir hoşgörü varken hala bazı odakların, “LGBT’ye Özgürlük” naraları atması kabul edilemez. Bence devletimiz zaten bu insanları diğer vatandaşlarından kesinlikle ayırmadı, ayırmıyor. Ama bu oluşumlara kesinlikle evlenme özgürlüğü ve sokakta aleni bir şekilde müstehcen hareketlerde bulunma özgürlüğü verilmemelidir. Bu oluşumlar üzerinden siyasi planlar yapanlara da müsaade edilmemelidir. Çünkü taviz verilirse taviz tavizi doğurur. Yoksa bir 10 yıl sonra şuan batağa saplanan Avrupa halkları veya daha kötüsü ABD’den beter halde buluruz kendimizi. Evlilik dışı ilişki ve kürtajın aile yapısına ve toplum kodlarına zarar verdiğini düşünüyorum. Özendirici yaklaşımların olmaması gerekir. Bunlar bizim öz kültürümüzde olmayan şeyleri. Maalesef toplumuza sirayet etmiş durumda.”

**C1:**“LGBT’nin aileye zarar verdiğini düşünmüyorum. İnsanların kendi yönelimleri olduğu için müdahale edilmemelidir. Fakat LGBT’li bireylerin bazı abartılı durumları olmaktadır. Çıplak yürüyüş yapma ve abartılı söylemleri gibi. Uygunsuz halde olmalarına karşıyım. Topluma bu halleriyle olumsuz örnek teşkil ediyorlar. Buna rağmen eşcinsel evlilikler olabilir. Evlilik dışı ilişki, iki kişinin tercihidir. Kürtaj meselesi ise kadının kendi tercihidir. Babanın bile karışmaması lazım.

Kadının kendi hür iradesi olarak görüyorum. LGBT hakları, kürtaj ve evlilik dışı ilişki konuları farklı düşüncelere sahip insanlar arasında tartışmalıdır. Ancak, siyasiler, her bireyin eşit haklara sahip bireyler olduğunu kabul etmelidir. Ayrımcılığa zemin hazırlamamak için çalışmalıdır. Özellikle LGBT hakları gibi konularda, toplumun çeşitliliğini korumak önemli. Politikalar birey hakkına saygı göstermelidir. Bununla birlikte toplumun genel refahını gözetmelidir. Adaleti sağlaması gerekir. Bu nedenle, dengeli ve herkesi kapsayıcı politikalar belirlenmelidir. Eğitim hizmetleri genişletilmelidir. Yeni yasal düzenlemeler yapılmalıdır.”

**C2:** “LGBT’li bireyler aile yapısına zarar vermemektedir. Buna rağmen kısıtlanmaları gerektiğine inanıyorum. Aleni bir şekilde oldukları takdirde aile bireyelerine kötü örnek teşkil edebilir. Bunun yanında LGBT’lilere saygı gösterilmesi de gerekir. Evlilik dışı ilişkideki düşüncem ise serbestlik üzerinedir. İsteyen evlenir, isteyen evlenmez. Ama şunu da söylemek istiyorum ki evlilik dışı ilişkiden olan çocuk aile yapısına zarar verebilir. Çünkü çocuğun yetişmesi için sağlıklı bir ortam bulunmaz. Eğer çiftler, resmi evlilik yapmıyor ve bundan kaçırıyorsa, bunun sebebi evliliğin getirdiği sorumlulardır. Kürtaj olması gereken bir şeydir. Anne ve babaya bağlı olan bir durumdur. Çiftler genellikle çocukların doğduktan sonra iyi bir hayata sahip olmayacağını düşündüğü için bu şekilde karar veriyorlar.”

**C3:** “LGBT, kürtaj ve evlilik dışı ilişkinin aile yapısına zarar verdiğini düşünmüyorum. Özgür ve laik bir ülkede yaşıyoruz. Siyasi otoritenin insan hakları doğrultusunda her bireyin tercihlerini desteklemesi gerekir. LGBT’ler de bir birey oldukları için evlenebilirler. Anayasada bu mümkün değil ama ben evlenmelerini isterdim. Fakat Türkiye’nin yerleşmiş bir kültürü var, bunu göz ardı edemeyiz. Bu türden farklı cinsel eğilim içinde olan bireyler, toplum içinde kendilerini ifşa etmemelidirler. Kamuya açık yerlerde absürt hareketler içinde bulunmamaları gerekir. Bunun için topluma genel olarak eğitim verilmesi zaruridir. İnsanlar evlilik dışı ilişki kurabilir. Evlilik bir kağıt parçasıdır. Evlendikten sonra boşanma zor oluyor. Nafaka, çocuk bakımı gibi sebeplerden dolayı anlaşmazlık çıkabiliyor. Evlilik dışı ilişkiden doğan çocuğun bakımı babaya verilmelidir. Kürtajın yapılmasına karşı değilim. Kürtajın keyfi yapılmasında da bir sıkıntı görmüyorum. Çünkü maddi olarak insanlar zor durumda olabiliyor. Psikolojik sorunlar beraberinde gelebiliyor. Bu noktada eğitimin önemini vurgulamak istiyorum. Evli çiftlere eğitim

verilebilir. Belki bu eğitim kürtaj sorununu çözmeye yardımcı olur. Doğum kontrol hapları bu bir örnektir. Anne ve babaya, bir çocuğun doğumdan büyüyene kadar olan süreçte tüm ihtiyaçları anlatılmalıdır.”

**C4:** “Kesinlikle aile yapısını bozduğunu söyleyebilirim. LGBT çok tehlikeli oluşumdur. Bunun bir hastalık boyuta da vardır. Bu sorunu yaşayan insanlar gerekli hekimlerce tedavi edilmelidir. Evlenmelerini doğru bulmuyorum, zaten resmi bir evlilik yapamazlar. Eğer buna dikkat etmezsek zamanla cinsiyet denen kavram seçilemez bir hal alacaktır. Hükümet bu konuda hızlı ve keskin adımlar atmalıdır. LGBT konusu devletimizin çıkarları doğrultusunda incelenmelidir. Zaten toplum da buna sıcak bakmıyor. Yeni yetişecek nesle kötü örnek teşkil etmektedir. Bütün bunlara rağmen toplumun aşırı kin ve nefret halinde olmaması lazımdır. Evlilik dışı ilişkiye gelecek olursam; bu iki kişinin özel hayatıdır. Devlet müdahaleci olmamalıdır. Aile demek; evlilik cüzdanı demek değildir. Resmi aile olmayıp da güzel çocuk yetiştirenler olabiliyor. Sağlık açısından gerekliyse kürtajı doğru buluyorum. Ayrıca anne ve baba birlikte karar veriyorsa kürtaj yapılabilir. Ancak anne ve babadan biri istemiyorsa kürtaj yapılmasına karşıyım.”

**C5:**“LGBT oluşumları aile yapısını bozar. Kendi aralarında evlenmelerine karşıyım. Kötü örnek teşkil ediyor. Evlilik dışı ilişkilere ve evlilik dışı ilişkiden olan çocuklara devlet müdahale etmemelidir. Devlet bu alana girmemelidir. Kürtaja karşı değilim. Eğer çiftler çocuğa bakmak noktasında sıkıntı yaşayacaksa kürtaj yaptırabilir.”

## **6. Anadolu'nun geçmişten günümüze gelen kucaklayıcı geleneği düşünüldüğünde sığınmacılar (Suriyeli, Afgan, Ukraynalı) hakkında düşünceleriniz nelerdir?**

**A1:**“Türkiye, Türkiye sınırlarından büyüktür. Özellikle Suriyeliler tarih öncesinde beraber yaşadığımız insanlardı. Sonradan oluşturulan sınırlar iki milleti birbirinden ayırmıştır. Suriyelilerle beraber yaşadım ve herhangi olumsuzluk görmedim. Elbette Suriyeliler tarafından gerçekleşen olumsuz örnekler olmuştur. Fakat bu gibi olumsuz örnekler Türkler içinde de olabiliyor. Türkiye'nin Hatay ilini örnek vermek istiyorum. Hatay ili sınırındaki vatandaşlarımızı iyi olarak görüp Hatay'a 30 km. uzakta olan Suriyelileri kötü olarak kabul etmek yanlış olur. Bu meseleyi siyasi değil insani bir mesele olarak görüyorum. Anadolu'yu geçmişten bugüne değerlendirdiğimizde “sonradan konmuş dikenli tellerin bir hükmü olur mu”

sorusunu sormak gerekir. Nitekim tarihte de görüleceği gibi Anadolu iltica edenlerin ilk adresi olmuştur. Ne yazık ki, bugün sığınmacı nefreti üzerine oluşturulan bir ortam var. Vicdanlı insanlar çıkıp bu atmosferi dağıtmalı. İnsanoğlu benim lokmam eksildi diyorsa bunu kendinden daha düşkün durumdaki insanların kursağında aramamalıdır. Sisteme bakmalıdır ve lokman hangi kapital patronların masasındaysa o masadan hesap sormalıdır. Sığınmacı konusuna insan bağlamında bakmayı tercih ediyorum. Hiç birimiz doğduğumuz yeri seçmedik ve hepimiz bu hayatı sadece bir kere yaşayacağız. Bu yüzden yaşamak, güvende hissetmek yani yolda yürürken kafana bir bomba düşmeyeceğini bilmek mutlu olmak, gülmek, eğlenmek, eğitim almak kadın erkek her insanın hakkıdır.”

**A2:** “Sığınmacı mevzusunun insani bir yönü bulunmaktadır. Bu sebeple ensar-muhacir benzetmesini ben de benimsemekteyim. Ancak devletimizin sığınmacılarla ilgili hususlarda sosyal uyum vs. gibi projeler geliştirmesi gerekmektedir. Herhangi bir ayrımcılığa uğramamaları gerekir. Yaşam hakları verilmez. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla eşit haklara sahip olmalıdırlar. Böyle oldukları takdirde ülkemize yönelik aidiyet duygusu beslerler. Ülkeden ayrılmaları gerekiyorsa da güvenli şartların olduğu takdirde gerçekleşmelidir. Burada kalırlarsa entegrasyon süreçleri sağlanmalıdır.”

**A3:**“Anadolu’nun kucaklayıcı geleneği, geçmişten günümüze kadar çeşitli kültürleri barındırma ve hoşgörülle yaklaşma anlayışını yansıtır. Sığınmacılar, özellikle Suriyeli, Afgan, Ukraynalı gibi insanlar, bu geleneğin bir parçası olarak hoşgörü ve dayanışma ile karşılanmalıdır. Sığınmacıların yaşadığı zorluklar ve karşılaştıkları krizler göz önüne alındığında, insani yardım ve destek önemlidir. Toplumun çeşitliliği zenginleştirebilecek bir kaynak olarak görülmesi ve bu insanların ihtiyaçlarına anlayışla yaklaşılması, toplumsal uyumu güçlendirebilir. Bu süreçte, hem yerel halkın hem de sığınmacıların haklarına saygı gösteren bir politika benimsemek önemlidir.”

**A4:** “İnsanların birbirinden üstün olmadığını düşünüyorum. Irkçılığa karşıyım. İnsana insan olduğu için değer verilmelidir. Sığınmacıların hakkı korunmalıdır. Kendilerini güvenli bir ortamda hissetmeleri önemlidir. Toplumla entegrasyon sürecine dahil edilmelidirler. Sığınmacı sayısının toplumu rahatsız etmeyecek ve toplum yapısına zarar vermeyecek düzeyde olması gerekir. Meslek erbabı insanların daha çok ülkemizde olmasını isterim. Kayıt dışı yollarla ülkemize gelenlerin geri

gönderilmesi gerekir. Fakat bu geri gönderme işlemi onlar için güvenli ortam sağlandığı takdirde olmalıdır.”

**A5:** “Anadolu’nun geçmişten günümüze gelen kucaklayıcı bir geleneğe sahip olduğu bütün dünya tarafından bilinmekte ve kabul edilmektedir. Ve bu durum hala böyledir. Ülkemize gelen turistlerden misafirperverlik konusunda çok olumlu yorumlar aldığımızı sosyal medyadan görüyorum ki gerçekten misafirperver bir milletiz. Günümüzde ise daha çok işsizlik, savaş gibi sebepler ile gelen misafirler olmuştur. İlk başlarda devletimizin bu süreci iyi yönetemediğini düşünüyorum. Kayıtsız ve kaçak girişler çok oldu. Ve gelenlerin ülke içinde doğru sevk ve idaresi yapılamadı. Bazı bölgelerde insan yığılması meydana geldi. Bundan dolayı kira fiyatlarının arttı. Alt yapı, üst yapı, sağlık, eğitim, trafik gibi birçok alanda sorunlara sebep olduğunu da ekleyebiliriz. Bütün bahsettiğim olumsuzluklara rağmen Türkiye genel manada sığınmacı politikasını iyi yönetmiştir. ABD kaçak göçü engellemek için Meksika sınırına duvar ördü. Ama sorun yine de çözülmedi. Neticede bu olay, bu kararı alan ve uygulayan zamanın iktidarının sonunu getirdi. Son zamanlarda ABD başkanı Joe Biden seçim kampanyasında bu duvarın maliyetini üzerinden israf söylemlerinde bulundu. Bu israf söylemi bizden de tanıdık geldi değil mi? Suriyelilere karşı orantısız güç uygulanmıştır. Kimyasal silahlar kullanılarak insanlık suçu işlenmiştir. Sığınmacılar hususunda ülkemizin yanında olan bir vatandaşım. Daha önceleri Suriyeli kardeşlerimizle aynı çatı altında yaşadık. Beraber savaştık ve kader birliğimiz oldu. Kurtuluş Savaşında, Suriye cephesindeki Şeyh Salih İbn Ali’nin El Nuseyriye Dağlarında Fransız işgalcilere karşı verdiği mücadeleyi unutmamak gerekir. Aynı zamanda İbrahim Hananu’nun Halep’teki Fransız işgaline karşı başlattığı direnişi ve bu direnişi sergilerken Osmanlı askeri olarak bu işleri başardığını unutmayalım. Çanakkale Cephesinde en az 600 Suriyeli şehidimiz olduğunu unutmayalım. Allah rahmet eylesin hepsine. Aynısı Afganlar için de geçerli. Kurtuluş Savaşında bileziklerini, hayvanlarını satarak bize destek oldular. Sığınmacılara en çok karşı çıkanlar Türkiye’deki seküler kesimdir. Çünkü bu karşıtlık sığınmacıların dini üzerinden yapılmaktadır. Son olarak söylemek istediğim; ilk başlarda ülkemiz yöneticilerinin tecrübesizlikten kaynaklı tökezlediğini ama sonradan süreci çok iyi yönettiğini görüyorum.”

**C1:**“Anadolu'nun geçmişten günümüze gelen kucaklayıcı geleneği, sığınmacıların Türkiye'ye kabul edilmesini ve onlara destek verilmesini gerektirir. Ancak,

Türkiye'nin bir sığınma evi olmadığı da unutulmamalıdır. Sığınmacılar, Türkiye'ye kabul edilirken, niteliklerine göre değerlendirilmelidir. Türkiye'nin yargı değerlerine uyup ona göre ayak uydurabilecek ve Türkiye'ye katkıda bulunabilecek niteliklere sahip sığınmacıların kabul edilmesi önemlidir. Bu kriterler ışığında Türkiye'ye kabul edilmesi uygun olan sığınmacılara, topluma ve sosyal hayata entegrasyon desteğinin sağlanması gerekmektedir. Eğitimli ve ülkeye faydası olanların alınması gerekir. Vatandaş olmamalıdır. Eskiden mahalleler daha güvenliydi. Bayramlarda tanımadığımız kapıların zilini çalabiliyorduk. Sığınmacı hususunda denetim eksikliği var.”

**C2:** “Eğitim seviyesi düşük sığınmacılar bizim ülkemizde kaldı. Diğerleri yani eğitim seviyesi yüksek ve meslek sahibi olanlar Avrupa ve ABD tarafından seçildi. Sanayi alanında işgücü olarak değerlendirilmesine katılıyorum. Ama sayı bu ihtiyaçtan fazlaysa ülkelerine gönderilmelidirler. Ülkemizde kalacak olanlar güven bakımından sorunsuz kişiler olmalıdır. Entegre olanlara maddi güvenceler sağlanarak sigorta hakkı verilebilir.”

**C3:** “Sığınmacı kabulünün bir sınırı olması lazımdır. Sabıkası olanlar alınmamalıdır. Çocuk, kadın ve yaşlılar alınabilir. Genç erkekleri almamak gerekir. Fakat meslek erbabı olan ve ülkemize faydası dokunacak kişiler alınabilir. Alınırsa bile takibi yapılmalıdır. Vatandaş olmaları için eğitime tabii tutulmalıdır. Sigortalı çalışma hakkı tanınmalıdır. Sığınmacılar için derhal geri gönderilmelidir fikrine katılmıyorum. Hak sahibi bireyler olarak yaşayabilirler. Vatandaş olmadıkları takdirde bazı haklara sınır getirilmelidir. Örneğin; askerlik yapmamaları ve devlet memuru olmamaları gerekir.”

**C4:** “Devletin denetimi altında Türk toplum yapısını tehlikeye atmayacak şekilde sığınmacı kabul edilebilir. Ayrımcılığa uğramadan yaşamalıdır. Eğer suç teşkil ederlerse ülkelere gönderilmesinden yanayım. Onun dışında doğru bulmuyorum. Vatandaşlık verilmemesi gerekir. Eğer vatandaşlık verilirse Türk vatandaşı gibi aynı sorumluluklara sahip olmalıdır. Mesela askerlik görevini yerine getirmeleri gerekir.”

**C5:** “Ülke ekonomisi iyi olmadığından sığınmacılar göze batmaktadır. Kontrol ve kayıt altında tutulmaları gerekmektedir. Çünkü sığınmacı adı altında başkaları da girebiliyor. Sığınmacılara güvenli bir ortam oluşturulduğu takdirde geri gönderilmeliler. Artık bu misafirlik uzadı diyorum. Aslında ülkemizde ekonomik

sıkıntılar olduğu için böyle düşünüyorum. Ekonomi iyi olsaydı belki bunları konuşmazdık. Suriyeli ve Afganlardan önce siyahiler vardı. Onları hiç tartışmadık, çünkü o zamanlar ekonomi daha iyiydi.”

### **7. Gündüz Kuşağı programlarının aile,birey ve topluma etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?**

**A1:** “Gündüz kuşağı programlarının faydalı içeriğe sahip olduğunu düşünüyorum. Suç işlemeye meyilli insanlara karşı caydırıcı bir işlevi vardır. Ulusal kanalda yayınlanmasından dolayı kayıp insanların bulunmasına katkı sağlamaktadır. Bu tür programların zararları olsa da faydasının daha çok olduğuna inanıyorum.”

**A2:** “Gündüz kuşağında kötü olayların halka yansıtılması insanların psikolojisini bozmaktadır. Bu vakaların emniyet görevlileri tarafından yürütülmesi gerekir. Benzer olumsuz vakaların sürekli olarak yansıtılması insanların gözünde suçu ve suçluları normalleştiriyor.”

**A3:** “Gündüz kuşağı programları aileye zarar veriyor. Çünkü aile içi şiddet olaylarını ekrana taşımaktadır. Şiddet olayları insanların psikolojisi bozuyor. Topluma kötü örnek olmaktadır. Günümüzde insanlar birbirine güvenemez hale geldi. Aile kurumuna olan güven de azaldı.”

**A4:** “Emniyet güçlerinin alanı olan konulara gündüz kuşağı programları bakmaktadır. Bunun doğru olduğunu düşünmüyorum. Her kötü olay topluma yansıtılmamalıdır. Bunun hiçbir faydası yoktur. Ben bu türden programların aile ve toplum yapısına zarar verdiğini düşünüyorum.”

**A5:** “Gündüz kuşağı programlarının ekrana getirdiği olumsuz örneklerin sanki hayatta sürekli yaşanmış gibi bir algısı vardır. İnsanların zihninde genelleme meydana getirmektedir. Bu durum toplumu bunalıma sürüklemektedir. Toplumun zihinsel sağlığı açısından bu programlara sıcak bakmamaktayım.”

**C1:** “Bence bu programlar yasaklanmalıdır. Çünkü bu programların aile yapısına yönelik zararlı içerikleri vardır. Şiddet içerikli olaylar sürekli servis edilmektedir. Şiddet toplumun bilinçaltına yerleşiyor. Kadın cinayetlerinden de bahsetmek istiyorum. Kadın cinayetlerine verilen tepkiler normalleşti. Bundan on yıl önce kadın cinayeti olduğu zaman kamuoyu daha çok tepki verirdi. Şimdi ise normal bir haber

oldu. Kimse şaşırıyor. Bu programların yerine insanlığın ve toplumun gelişimine katkısı olabilecek programların çoğaltılması gerekir.”

**C2:** “Gündüz kuşağı programlarının faydası olduğunu düşünmüyorum. Aksine toplumda işlenen suçları gözler önüne seriyor. Bu olaylar toplumun gözünde normalleşiyor. Medya sektörleri yaşanan acı olaylar üzerinden reyting elde ediyor.”

**C3:** “Gündüz kuşağı programlarında kamera arkasından kurgu yapılıyor. Ben bu programların kısıtlanması gerektiğini düşünüyorum. İnsanların psikolojisini bozduğu gibi aynı zamanda suça özendiriyor insanları. Mesela bir kadının birden fazla erkekle ilişkisi gibi konular işleniyor. Bunu görenlerin zihinlerinde toplumda sanki bu olaylar normalmiş algısı oluşturuyor.”

**C4:** “Öncelikle bu konuda şunu belirtmek istiyorum. Gündüz kuşağına konu olan birçok olay devlet makamlarının görevidir. Anlamadığım konu; hakim, savcı, emniyet gibi bu ülkenin adaleti ve güvenliğini sağlayan organların çözemediği konuyu bu tür programlar nasıl çözüyor. Bu programların reyting amaçlı yayınlandığını düşünüyorum. Reyting için her şeyi yapıyorlar. Bu durum toplum yapısına zarar vermektedir. Onun için yayından kaldırılması gerekir.”

**C5:** “Emniyet görevlilerinin yapması gereken şeyi bu programlar yapıyor. Sonuçta ortada suç ve suçlular bulunmaktadır. Gündüz kuşağı programları toplumun yapısına zarar vermektedir. Çarpık ilişkiler ekrana yansıtılıyor. Tecavüz ve cinayet gibi olaylar artık toplumumuzda normalleşti. Çünkü çok ekrana getiriliyor. Ben bu tarz olayların topluma yansıtılmasına karşıyım.”

# EK-4ETİK KURUL RAPORU



T.C.  
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ  
Etik Kurulu Başkanlığı



Sayı : E-20292139-050.04-2400003497  
Konu : Etik Kurul Kararı (Mustafa ERKİL)

22.01.2024

Sayın Mustafa ERKİL  
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı Öğrencisi

"Türkiye'de Gençlik ve Muhafazakârlık: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Örneği" başlıklı araştırmanızla ilgili başvurunuz, kurulumuzun 22.12.2023 tarihli ve 2023/08 sayılı toplantısında değerlendirilerek araştırmanızın etik açıdan uygun bulunduğu katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Kadir CANATAN  
Kurul Başkanı

Ek: Mustafa ERKİL Etik Onay Belgesi

Belge Doğrulama Kodu: AH4HPEH

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi: <https://ubys.izu.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Halkalı Caddesi No: 281 Küçükçekmece/İstanbul

Telefon No:

e-Posta:

Keş Adresi: [izu@hs01.kep.tr](mailto:izu@hs01.kep.tr)

Faks No:

İnternet Adresi:

Bilgi için :

Telefon No:

Direkt Hat:

Selda Şenol

Yeminli Katip



 <b>Istanbul Zaim Üniversitesi</b>	<b>ETİK ONAY BELGESİ</b>	Doküman No	ET-FR-675
		İlk Yayın Tarihi	27.11.2023
		Revizyon Tarihi	22.12.2023
		Revizyon No	01
		Sayfa	1/1

Tarih	22.12.2023
Sayı	2023/08
Araştırmamanın Niteliği	Doktora Tezi
Araştırmamanın Adı	<i>Türkiye’de Gençlik ve Muhafazakârlık: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Örneği</i>
Sorumlu Araştırmacının Adı Soyadı	Mustafa ERKİL
Danışman Adı Soyadı	Prof. Dr. Hamit ERSOY
Karar	UYGUNDUR

*(İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu’nun kararı tavsiye niteliğinde olup, Üniversitemizle ilgili etik ilkelerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacını taşımaktadır.)*

*(Katıldı)*

Prof. Dr. Kadir CANATAN  
**Başkan**

*(Katıldı)*

Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ  
**Başkan V.**

*(Katıldı)*

Prof. Dr. Mustafa ATEŞ  
**Üye**

*(Katıldı)*

Prof. Dr. Beytullah KAYA  
**Üye**

*(Katıldı)*

Prof. Dr. Ayşe Nefise BAHÇECİK  
**Üye**

*(Katıldı)*

Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU  
**Üye**

*(Katıldı)*

Av. Bilal ŞAMAT  
**Üye**

Kurul Yeminli Kâtibi

Selda ŞENOL

Dokümantasyon Onayı Prof. Dr. İbrahim GÜNEY Yönetim Sistemleri Tems.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 4AUED79 Belge Takip Adresi: <https://ubys.izu.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>



## EK-5 AK PARTİ İSTANBUL İL BAŞKANLIĞI'NDAN ALINAN ARAŞTIRMA ONAY BELGESİ



01.08.2023

Sayın Mustafa Erkil,

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı bünyesinde yapmakta olduğunuz "Türkiye'de Gençlik ve Muhafazakarlık: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Örneği" adlı doktora tezi çalışmasına veri toplayabilmeniz için partimiz gençlik kollarına tezinizin anketlerini ve mülakatını katılımcıların verdiği cevapların kişisel görüşü olduğu, kurumsal bakışı yansıtmadığı göz önüne alınarak uygulamanız uygundur.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Rabiya KAZAK ACI  
İl Başkan Yardımcısı  
İl Sekreteri

Adalet ve Kalkınma Partisi  
Sütlüce Mh. İmrahor Cd. No.46  
34445 Sütlüce-Beyoğlu/İSTANBUL  
Tel: 0212 315 86 00 Fax: 0212 221 95 77  
[www.akpartiistanbul.com](http://www.akpartiistanbul.com)

İSTANBUL İL BAŞKANLIĞI

# EK-6 CHP İSTANBUL İL BAŞKANLIĞI'NDAN ALINAN ARAŞTIRMA ONAY BELGESİ



CUMHURİYET HALK PARTİSİ

İSTANBUL İL BAŞKANLIĞI

10.07.2023

Sayın Mustafa Erkil,

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı bünyesinde yapmakta olduğunuz "Türkiye'de Gençlik ve Muhafazakârlık: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Örneği" adlı doktora tezi çalışmasına veri toplayabilmeniz için partimiz gençlik kollarına tezinizin anketlerini ve mülakatını uygulamanız uygundur.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Dr. Ecz. G. Hale Öztürk Mert Coşkun

CHP İstanbul İl Sekreteri

Huzur Mah. Azerbaycan Cad. No2 C Blok Sarıyer - İSTANBUL  
Tel: 0212 706 12 80 Faks: 0212 293 87 85 web: www.chpistanbul.org.tr

[www.chpistanbul.org.tr](http://www.chpistanbul.org.tr) [f chpistanbulilbaskanlik](https://www.facebook.com/chpistanbulilbaskanlik) [CHP\\_IstanbulI](https://www.instagram.com/CHP_IstanbulI) [chpistanbulilbaskanligi](https://www.youtube.com/channel/UCq1stnbulilbaskanligi)

## ÖZ GEÇMİŞ

**Adı –Soyadı** :Mustafa ERKİL

### EĞİTİM BİLGİLERİ

- **DOKTORA** : Sabahattin Zaim Üniversitesi: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler.
- **YÜKSEK LİSANS** : İstanbul Aydın Üniversitesi: Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim.
- **LİSANS** : Girne Amerikan Üniversitesi: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi.

### AKADEMİK ÇALIŞMALAR

- **Doktora Tezi**/Türkiye’de Gençlik ve Muhafazakârlık: AK Parti ve CHP Gençlik Kolları Örneği.
- **Yüksek Lisans Tezi**/Türkiye’de Yerel Siyaset ve Temsil: İstanbul Örneği.
- **Bildiri** / Z Kuşağının Günümüz Siyasetine Etkileri.
- **Bildiri** / Muhafazakâr Siyaset Düşüncesinde Ailenin Önemi.